ARMANDO
PALACIO
VALDÉS

Marta si Maria

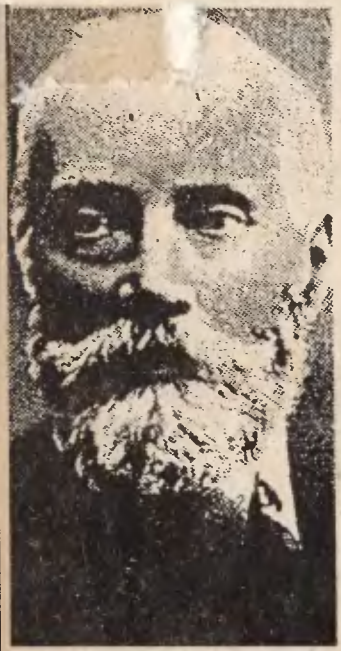

Editura Univers

clu

Clasicii

Literaturii Universale

Armando Palacio Valdés

MARTA și MARIA

Traducere și note de ELENA DUMITRESCU

București, 1992

Editura Univers

ARMANDO PALACIO VALDÉS
MARTA Y MARIA
Ediciones FAX, Madrid

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate
Editura UNIVERS

LĂMURIRE

N-am vrut în opera de față să pornesc un atac împotriva credinței adevărate și nici să ridiculizez viața din zilele noastre. Cervantes, marele maestru al literaturii noastre, n-a vrut nicidecum să atace onoarea și eroismul în nemuritorul său Quijote. *Deși eu cred că esența creștinismului este caritatea, și, prin urmare, viața activă, înțeleg de asemenea că fără o credință vie, da, fără contopirea mistică și plină de dragoste a spiritului nostru cu Creatorul, numai caritatea în sine nu poate să ne aducă fericirea de a fi așezați în rîndul drepților. Dar există și au existat întotdeauna ființe care transpun sanctitatea cugetului în domeniul fanteziei, trec de la viață la himeră, așa cum ingeniosul hidalgo transpunea eroismul, și împotriva acestor spirite exaltate, imaginative, în fond vanitoase și egoiste, se îndreaptă paginile de față. Așa precum aventurile romanești din cărțile de cavalerie înfierbîntau închipuirea celor cu firea slabă, anumite exagerări la care recurg biografii sfinților sînt extrem de dăunătoare pentru temperamentele ce nu sînt bine echilibrate. Numai sufletele simple sînt plăcute lui Dumnezeu și oamenilor. Ori copii ori precum copiii, a zis Mîntuitorul. Aceasta a fost intenția inspirației mele pentru a scrie această carte. Totuși, cum unele persoane evlavioase au crezut că văd în ea dispreț față de viața contemplativă*

divină și batjocură față de darurile supranaturale pe care Dumnezeu le-ar fi dat unor sfinte venerate de Biserică și cum într-adevăr cînd am dat cu pietre în credința falsă am putut s-o fi atins și pe cea adevărată, se cuvine să declar că dacă lucrul acesta s-a întîmplat, îmi pare rău. Nu dau nici unuia din cuvintele cuprinse în cartea mea alt înțeles decît înțelesul pe care i-l poate da credința creștină și învățămintele Bisericii catolice, față de care mă mîndresc că mă supun și le respect întrutotul.

A.P.V.

I

Din stradă

Sub arcade, lumea se îngrămădea fără milă ; fiecare făcea adevărate minuni de abilitate pentru a nu respecta legea fizică a impenetrabilității corpurilor, reducîndu-l pe al său la un volum imaginar. Noaptea era întunecoasă cum sînt puține nopți. Picioarele curioșilor se căutau în întuneric, și cînd se găseau își dăruiau cu mărinimie multe „mîngîieri" foarte expresive. Coatele unora ajungeau drept în ochii altora, printr-un impuls secret și fatal. Subiectul pasiv al unor asemenea mîngîieri își ducea imediat mîna la locul atingerii, și de obicei exclama cu asprime : „Ce sălbatic ! Puteați să... !" Dar un *sst, sst* energic al mulțimii îl silea să nu-și mai țină discursul. Și domnea iarăși tăcerea. Tăcerea era în clipele acelea nevoia cea mai arzătoare pe care-o simțeau locuitorii din Nieva strînși sub arcade. Cel mai mic zgomot era socotit ca un act de răzvrătire și pedepsit pe loc cu un *sst* amenințător. Tusea și strănutul erau interzise ; la fel rîsul și conversația erau interzise cu pedepse și mai mari încă. Se transpira mult cu toate că noaptea de toamnă nu era prea caldă.

Sub arcadele caselor de peste drum lucrurile stăteau aproape la fel ; dar în stradă era lume puțină, pentru că de sus se cernea monoton o ploaie foarte mărunță, pe care locuitorii din Nieva se obișnuiseră să n-o disprețuiască, fiindcă, la urma urmei, în ciuda picăturilor atît de mici și fine, udă veșmintele ca orice altă ploaie. Numai cîțiva inși cu umbrele și alți cîțiva care, neavînd umbrelă filosofau în ploaie, rămîneau drepți în mijlocul străzii.

Ușile și ferestrele de la balcoanele casei familiei de Elorza erau întredeschise, și prin deschizătură răzbătea o lumină strălucitoare și veselă care făcea și mai tristă

noaptea întunecoasă și umedă de afară. În răstimpuri se auzeau și torente de note armonioase desprinse de pe claviatura unui pian.

Casa familiei de Elorza era prima casă dintr-o stradă îngustă și lungă și avea arcade pe amîndouă părțile, așa cum aveau aproape toate casele din orașul Nieva. Fațada ei cea mai mare dădea, deci, în strada aceasta ; dar mai avea una cu balcoane ce dădea în piața localității, care era mare și frumoasă ca aceea a unei case dintr-un oraș mare. Cu toate că întunericul nu ne îngăduie să descoperim exact înfățișarea casei, putem să vă asigurăm că este o clădire din piatră cioplită și cu un singur etaj, cu un portal mare ale cărui arcade elegante și înalte dovedesc, din capul locului, rangul stăpînilor săi. Acest portal, care merită cu prisosință onorurile de portic contrastează vizibil cu portalul celorlalte case ce-i urmează, scund și îngust, și susținut de stîlpi rotunzi și grosolani fără nici o podoabă. Aceeași deosebire se observă în partea de sus a casei ca și în cazul portalului de care vorbim ; este din lespezi de piatră bine cioplită în timp ce celelalte arată vederii doar o pardoseală grosolană de piatră. Fără a îndrăzni, de bună seamă, s-o numim un palat, nu greșim dacă afirmăm că locuința aceea fusese ridicată de un om sus-pus numai și numai spre folosul și bucuria sa. Faptul că avea un singur cat spunea limpede lucrul acesta. Și nu încălcăm adevărul dacă spunem de asemenea că arhitectul dăduse dovezi de bun gust cînd făcuse planul clădirii, căci proporțiile sale erau de o desăvîrșită eleganță și frumusețe. Dar ceea ce sărea mai mult în ochi în înfățișarea sa, fără nici o urmă de îndoială, era o anumită bunăstare deloc ostentativă și aristocratică, lipsită de aroganță, care, deși ar fi putut să stîrnească invidie, nu trezea, cu siguranță, în sufletul plebei ura și ranchiuna pe care le stîrnește întotdeauna bogăția însoțită de trufie.

Cerul posomorît lăsa să cadă necontenit toată cenușa umedă și fină cu care erau încărcați norii. Întunericul învăluia și ștergea contururile casei, îngrămădindu-se în partea dinlăuntru a arcurilor și în scobiturile sculpturilor sale de piatră ; dar nu încerca nici măcar să se apropie de deschizătura luminoasă și veselă a balcoanelor, care-l respingea cu spaimă. Se uita pe furiș la paradisul

aurit dinlăuntru, și, ros de invidie, își vărsa indignarea apoasă peste capul filosofilor care ascultau sub cerul liber.

Grupul îngrămădit de curioși ce se adăpostea în portalurile de peste drum nu-și lua ochii de la balcoanele acelea, în timp ce cei care se îngrămădeau sub arcadele casei fiind lipsiți de asemenea privilegiu, aveau grijă numai de urechi, crezînd că aud mai bine dacă-și puneau palma mîinii pe după pavilionul urechii și-l îndoiau puțin în față. Era foarte întuneric în cele două portaluri, fiindcă felinarele municipiului își trimiteau razele palide de lumină de la o distanță respectabilă. Erau bune doar pentru a lumina în locurile îndepărtate ale pieței un spațiu circular destul de mic, aruncînd reflexe triste de lumină peste pietrele ude ale pavajului. În întuneric strălucea din cînd în cînd focul unei țigări, care lumina o clipă mustățile fumătorului cu lumina sa roșie. Mai încolo, la colțul străzii, mai era încă deschisă o prăvălie de mărunțișuri ; se putea vedea umbra stăpînului trecînd des prin fața ușii, pregătindu-se să închidă. La etajul întîi al aceleiași case, ușile balcoanelor erau larg deschise. Prin ele răzbăteau glasuri, rîsete răgușite, mingi de biliard ce se ciocneau, care, din fericire, se auzeau încet de tot sub portal. Era cafeneaua „La Estrella" frecventată pînă la ore tîrzii din noapte de o mînă de clienți nelipsiți. Domnea, deci, tăcerea, cu toate că nu se putea înăbuși murmurul deosebit ce apare într-un loc aglomerat, ce se naște din atingerea picioarelor, mișcarea trupurilor, și, mai ales, de frazele reținute pe care și le spuneau pe ton de falset unii la urechea altora.

Pianul, în clipa în care începe povestirea de față, interpreta cu sunete vibrante preludiul *allegro* pasionat din *Traviata, „gran Dio, modir si giovine*"*. După preludiu a început un acompaniament moderat și discret. Dorința de a asculta era mare. În cele din urmă, peste sunetele pianului se înălță o voce limpede și foarte caldă ce răsună în toată piața ca un ecou din cer. Cele două grupuri de curioși fură cuprinse de emoție de parc-ar fi pus degetul pe butonul unei mașini electrice, și un murmur surd de bucurie trecu pe deasupra lor.

---

* Dumnezeule mare, să mor atît de tînără (it.).

— Este Maria — ziseră trei sau patru sperînd să nu fie auziți decît de gulerul cămășii.

— Era și timpul ! observă unul ceva mai tare.

— Așa mai zic și eu ; ori cîntă ori nu mai cîntă, *olé !*, nu ca boul de la fabrica de conserve — exclamă al treilea, și mai indiscret încă.

— Fiți buni și lăsați vorba, domnilor, ca să putem auzi ! strigă un glas enervat.

— Tăceți !

— Afară !

— Liniște !

— Sst, ssst, sssst !

— Întotdeauna am zis că nu sînt oameni mai lipsiți de educație ca cei din orașul ăsta ! zise iarăși glasul mînios.

— Tăceți !

— Nu fi prost, omule !

— Sst, ssst, ssst !

În cele din urmă tăcură toți, și putu să se audă melodia pasionată a lui Verdi, interpretată cu deosebită delicatețe. Vocea femeiască ce se auzea prin ușile și ferestrele întredeschise trecea prin atmosfera umedă de afară, răsunînd cu putere în piață și pierzîndu-se la răspîntiile orașului. Singurătatea și tristețea nopții măreau puterea și registrul vocii aceleia frumoase, frumoasă mai presus de orice elogiu ! Pentru unul priceput din cei ce se așază înfășurați în pelerină la galeria teatrului Real se poate să nu fi fost cîntăreața de o măiestrie nemaipomenită cînd „ataca, prelungea și înflorea" notele ; dar pentru cei ce nu sînt chinuiți de scrupule filarmonice, se poate spune că ea cînta foarte bine și că avea cu deosebire o voce fermecătoare, cu un timbru cald, care ajungea pînă în adîncul sufletului.

Curioșii de sub cele două portaluri, la fel ca și filosofii din mijlocul străzii, dădeau probe de negreșit că sînt emoționați. Dragostea pentru muzică în orașele mici se manifestă întotdeauna mai zgomotos și mai impetuos decît în orașele mari. Poate fiindcă în orașele mari se poate asculta muzică peste tot : în biserici, teatre și saloane, în timp ce în orașele mici o pot asculta numai din cînd în

cînd. Nimeni nu crîcnea, nici nu se clintea din locul său. Cu gura întredeschisă și cu privirea pierdută urmăreau extatici melodia aceea în care se simte disperarea cînd Violeta se plînge că moare după ce a suferit atît de mult. Cei mai sensibili începeau să lăcrimeze, aducîndu-și aminte de vreo aventură galantă din tinerețe. Cerul lăsa să cadă mereu, nepăsător, bogăția sa nesfîrșită de pulbere lichidă. Doi din filosofii din mijlocul drumului își pipăiră îmbrăcămintea, își scuturară pălăria și, făcînd o imprecație mută elementelor, veniră să se adăpostească sub portal, deranjîndu-i puțin pe vecinii lor.

Ceva mai departe de cele două grupuri, și rezemate de o coloană, se zăreau nu prea departe trei siluete nedeslușite, scunde, cu care trebuie să punem cititorul în legătură pentru cîteva clipe. Erau trei băieți. Unul din ei scoase un chibrit ca să aprindă țigara, și apărură trei chipuri de paisprezece sau cincisprezece ani; trei chipuri tinere, frumoase și viclene care se pierdură în întuneric de cum se stinse chibritul.

— Ascultă, Manolo — zise unul, vorbind cît mai încet cu putință —, cine ți-a dat țigaretul ăsta ?

— Păi, l-am „șterpelit" de la frate-meu.

— Este de chihlimbar ?

— De chihlimbar și magnezit; l-a costat trei duros* la Madrid.

— Vai de tine dacă află că i l-ai luat !...

— Taci, prostule. De ce avem servitor în casă, dacă nu ca să plătească matrapazlîcurile astea !

Un ins care era mai aproape ca ceilalți, le porunci, cu asprime, să tacă. Băiețandrii se supuseră. Dar, pe neașteptate Manolo zise cu glas abia auzit :

— Ascultați, băieți. Vreți să fac una de pomină cît ai clipi ?

— Da, Manolo, da, Manolo ! răspunseră în grabă ceilalți, care, după cum se vedea, aveau mare încredere în puterea de distrugere a tovarășului lor.

---

* Duro (sp.) — monedă spaniolă în valoare de cinci pesete.

— Dacă-i așa, o să vedeți îndată ; stați liniștiți aici.

Și îndepărtîndu-se puțin de ei, se ghemui lîngă o ușă și dădu drumul la trei scheunături nemaipomenite, la fel ca cele pe care le scot cîinii cînd sînt bătuți. Un lătrat imens, furios, universal, se auzi imediat din împrejurimi. Toți cîinii așezării uniți și parcă strînși unul lîngă altul ca un singur dulău, protestau energic împotriva pedepsei aplicate unui semen de-al lor. Cîntecul Mariei se pierdu cu totul, înghițit de lătratul acela nemaipomenit. Mulțimea care asculta trecu printr-un moment dureros ; se agită cu zgomot cîteva clipe, scoase exclamații fără noimă contra animalelor blestemate, încercă să-i potolească strigînd la ei, și, în cele din urmă, văzînd că eforturile erau inutile, se resemnă să aștepte pînă se vor opri cîinii singuri. Lătrăturile, într-adevăr, se potoliră încetul cu încetul, auzindu-se din ce în ce mai rare și mai îndepărtate. Numai cîinele de la prăvălia de mărunțișuri, care abia se închisese, continuă să mai latre un timp furios. Pînă la urmă tăcu și acesta, deși foarte greu. Melodia muribundei Violeta se auzi din nou, pură și clară ca înainte. Ascultătorii se întoarseră din nou la emoțiile plăcute pe care le deșteptase melodia în sufletul lor, deși acum erau cam neliniștiți și nervoși, ca și cum s-ar fi temut în fiece clipă să nu se pomenească lipsiți de bucuria aceea.

Manolo se apropie de tovarășii lui ținîndu-și rîsul, și fu primit de asemenea cu rîsete și aplauze înăbușite.

— Hai, Manolito, mai fluieră o dată.

— Așteptați, așteptați puțin ; trebuie să uite, să-i iau pe neașteptate.

După o clipă, Manolo se îndepărtă din nou cu grijă, și, ocolind grupul, se duse la capătul opus. De acolo scoase alte trei scheunături ca cele dinainte, și același lătrat asurzitor umplu văzduhul drept răspuns. Mulțimea se agită iar, dar cu mult mai mult zgomot. Toți vorbeau în același timp și scoteau exclamații furioase :

— E ceva îngrozitor !

— Ce mai concert ne dau afurisiții ăștia de cîini !

— Cîinele care scheaună poartă vina !

— Nenorocitul !

— Afurisitul !

— Liniște, liniște, se aude ceva !

— Cum să se mai audă !... N-am nici un pic de noroc !

— Liniște, liniște !

— St, sst, ssssst !

Cîinii tăcură unul după altul cînd crezură de cuviință, și încetul cu încetul se înstăpîni liniștea. Aria Violetei se auzi iar plină de duioșie melancolică și de pasiune. Vocea Mariei suspina în așa fel cînd o interpreta, încît inima se strîngea și ochii se umpleau de lacrimi. Un singur cîine, cel de la prăvălia de mărunțișuri, continuă să latre cu o stăruință din cale-afară de supărătoare și vocea cîntăreței nu mai ajungea la auzul publicului atît de cristalină precum era. Un om cu un ciomag în mînă ieși din grup și, cu toată vremea rea, traversă piața să-l bată ; dar cîinele simți primejdia și o luă la sănătoasa. Omul intră iarăși sub portal. În sfîrșit în piață domnea o liniște desăvîrșită și, amatorii de muzică se bucurau în voie de concertul din casa familiei de Elorza.

Ce se întîmplase cu Manolo ? Tovarășii lui îl așteptau de cîtva timp ca să-i aducă laudele pe care le merita ; dar întîrzia să apară.

Cel mai mic îl întrebă în cele din urmă, timid, pe celălalt :

— Spune-mi, ce-au să-i facă dacă-l prind scheunînd ?

— Păi, nimic ; i-ar trage o mamă de bătaie.

Cel ce pusese întrebarea se înfioră, și rămase tăcut.

— Dar, la naiba ! continuă celălalt, nu l-au prins, nici vorbă. Nu e el așa de prost ca să se lase prins !

În clipa aceasta, Manolo scoase două urlete și mai prelungi din portalul de peste drum, și la fel de repede răspunseră lătrînd cîinii din apropiere. E cu neputință să descriem ce s-a petrecut atunci în mulțimea de ascultători de sub cele două portaluri. Larma ce se stîrni fu într-adevăr impresionantă. Un număr mare de mîini se ridicară în întuneric mînuind cu gesturi de scrimă bastoane și umbrele ca pentru a da lovituri groaznice cu ele. Și din ambele grupuri se înălță un val de ocări deloc măgulitoare pentru neamul cîinesc. Toată lumea se agită în de-

zordine, enervată. În cugetul tuturor încolți gîndul răzbunării și al exterminării.

— Omorîți cîinele ăsta nesimțit ! strigă un glas acoperind larma.

— Da, da, luați-i piuitul ! reluă altul, căutînd deja moartea cea mai potrivită.

— Al naibii cîine, al naibii cîine !

— Dar unde-i javra asta afurisită ?

— Căutați-o și luați-i piuitul !

— Și dacă nu dați de cîine, luați-i-l stăpînului.

— Da, da, stăpînului.

— Praful și pulberea să se aleagă de amîndoi !

Gălăgia era așa de mare și toți strigau așa de tare, încît cîteva uși și ferestre de la balcoanele din apropiere se deschiseră încet cu un scîrțîit. Capetele curioase care se iviră nu reușiră să afle ce se întîmpla și, temîndu-se să nu răcească, se retraseră îndată. În balcoanele casei de Elorza apărură trei sau patru persoane, care intrară înăuntru la fel de repede, și, vai de cei de jos ; cînd intrară închiseră și ușile și ferestrele.

— Gata, am ascultat ceea ce era de ascultat !

— Au închis ușile și ferestrele de la balcoane ?

— Da, domnule ; le-au închis și-au făcut foarte bine.

Din mulțimea aceea se înălță un oftat înăbușit de oboseală și de mînie. Se așternu liniștea pentru o clipă, ca un tribut adus speranțelor moarte. Nimeni nu se urnea de la locul său. În sfîrșit, unul zise cu glas tare :

— Domnilor, noapte bună și petrecere frumoasă. Eu mă duc să mă culc.

Acest salut îi trezi din stupoare. Grupurile începură să se destrame încet, după ce scoaseră exclamații mînioase. Cîțiva inși se îndepărtară mergînd pe sub portaluri. Alții traversară piața cu umbrelele deschise. Puțini din ei rămaseră în același loc făcînd comentarii interminabile asupra a ceea ce de-abia se întîmplase. La sfîrșit rămase o jumătate de duzină de curioși, care, obosiți de a mai discuta în locul acela, se duseră să facă același lucru la cafeneaua „Estrella". În timp ce parcurgeau drumul dintre portal și cafenea, un glas furios, același care protestase

împotriva lipsei de educație a locuitorilor din Nieva, zicea cu o furie și mai mare încă :

— Mereu am zis că nu există cîini mai nestăpîniți decît cîinii din Nieva !

II

Petrecerea din casa familiei de Elorza

— Ce păcat, Isidorito, că nu te-ai pregătit să fii doctor ! Nu știu de ce-mi închipui c-ai fi vindecat cu ușurință toate bolile !

Tînărul se înroși de plăcere.

— Doña Gertrudis, mă elogiați prea mult : nu am alt merit decît acela de a lua aminte la ceea ce fac, fapt ce mi se pare absolut necesar în orice profesiune căreia i se dedică cineva.

— Ai deplină dreptate. În primul rînd trebuie să iei aminte la ceea ce ai de făcut și nu să te duci cu gîndul la cine știe ce minuni. Și dacă nu, să ne gîndim la don Máximo. Nu se poate spune că nu știe multe și că nu are bunăvoință : dar are prostul obicei de a nu lua deloc aminte și de a nu ține deloc seama de ceea ce-i spun bolnavii, și de aceea nu nimerește aproape niciodată leacul cel mai bun. Vrei să-mi spui, Isidorito, cum e posibil să te vindece un om care cînd bolnavul îi povestește cît suferă, ce-l doare și cum îl doare, se apucă să ascută un creion ori să bată toba cu degetele ? Dumneata nu știi cît de mult am suferit din pricina lui ! N-aș vrea ca Domnul să țină seama de răul pe care mi l-a făcut ! Soțul meu ține mult la el... și eu la fel, nu cumva să crezi... În primul rînd, este un om bun, și se împlinesc douăzeci și patru de ani de cînd vine în casa noastră ; dar trebuie să spun adevărul, cu toate că-mi vine greu : bietul domn are nenorocul de a nu lua aminte..., de a nu ține seama nici mult nici puțin.

— Exact, exact. Lui don Máximo îi lipsește, după părerea mea, spiritul de observație indispensabil pentru arta pe care-o profesează. Poate vă va surprinde că eu socotesc medicina o artă în loc s-o socotesc știință ; este o părere personală pe care sînt gata s-o susțin contra oricui, atît în particular cît și în public. Medicina, după părerea mea, încă nu este altceva decît o profesiune empirică, pur empirică. Repet că este o părere personală și o expun ca atare ; dar am credința că va fi foarte curînd un adevăr unanim recunoscut și universal acceptat.

— Adevărul este, Isidorito, că pe mine nu reușește să mă înțeleagă. Alaltăieri mi-a vîjîit capul toată ziua de parcă mi-ar fi bătut cineva toba-n cap. În același timp genunchiul stîng mi se umflase atît de tare, că n-am putut să mă duc nici măcar din camera mea pînă în sufragerie. I-am trimis vorbă lui don Máximo și pînă s-a înnoptat n-a venit. Îți spun dumitale c-am avut o zi îngrozitoare și de nu mi-ar fi pus fiica mea, Marta, niște plasturi de seu la tîmple pe la miezul nopții aș fi murit cu siguranță, fiindcă don Máximo n-a găsit de cuviință să poruncească să se aprindă lumînările nici măcar ca să mă vadă.

— Ceea ce îmi spuneți dumneavoastră adevărește o dată în plus afirmația mea. Vedeți deci, doamnă, cum leacurile pregătite în casă, administrate fără alt discernămînt decît cel dat de rutină, de rezultatele obținute într-o serie lungă de cazuri, își fac uneori efectul asupra organismului mai bine chiar decît o medicație științifică. Lucrurile nu stau așa în profesiunea noastră, doamnă, unde toate cazurile care se pot întîmpla sînt dinainte prevăzute de legi sau de jurisprudența înălțată la categorie de lege. Nu există un singur litigiu care să nu-și aibă deja rezolvarea adecvată în codul civil, nici nu se poate comite absolut nici un delict sau abatere care să nu fie cuprinse în vreun articol din codul penal. Și pentru ca niciodată să nu poată rămîne nimic la liberul arbitru al tribunalelor în afară de interpretarea uzuală, avem ca drept suplimentar dreptul canonic, care este o sursă bogată de reguli de conduită, deși bazate toate mai ales pe echitate.

— Sigur, sigur, Isidorito. Doctorii nu înțeleg nici un cuvînt. Dac-aș putea să pun iarăși în sticluțe medicamentele pe care le-am luat, aș putea foarte bine să des-

chid o spițerie. Și-acum vezi dumneata că sînt ca și-n prima zi, nu mă simt deloc mai bine.. La fel ca-n prima zi !..., fără să avansez cu un pas măcar... Domnul m-a înzestrat cu multă resemnare, căci altfel... Ca să vezi dumneata, ieri m-am simțit bine, și azi, fiindcă este onomastica mea, mă simt din cale-afară de rău, din cale-afară de rău... Simt o slăbiciune în tot corpul..., o furnicătură în picioare..., un țiuit în urechi... Dumneata care ai atîta talent, nu știi cumva ce-o fi țiuitul ăsta în urechi ?

— Doamnă, eu cred..., hm !..., că boala asta provine dintr-o stare strict nervoasă... Tulburările nervoase sînt atît de variate și de ciudate... hm !... încît nu se poate să le clasezi după principii fixe, ci mai degrabă este indicat să nu ții seama de nici o regulă și să le studiezi îndeaproape..., adică pe fiecare în parte.

Nu i-a fost ușor, dar în cele din urmă a ieșit din încurcătură. Isidorito era un băiat cu fălcile mari și adus de spate, cu riduri adînci și precoce în obraji, cu părul lins și ochi bulbucați. Era socotit unul din tinerii cei mai serioși sau poate chiar cel mai serios din oraș, era luat întotdeauna drept exemplu de părinți ca să critice purtarea fiilor lor nesăbuiți ce nu se țineau de carte : „— Ah, dac-ai fi ca Isidorito, ce bătrînețe liniștită aș avea !“ ; „Ar trebui să-ți fie rușine ; Isidorito a ieșit avocat de-acum patru ani, și tu nu ți-ai luat nici bacalaureatul încă, pezevenchiule !“

Doña Gertrudis, soția lui don Mariano de Elorza, stăpînul casei în care ne aflăm, stă așezată, sau mai bine zis stă culcată într-un fotoliu lîngă Isidorito. Cu toate că nu avea mai mult de patruzeci și cinci de ani, arăta aproape ca soțul ei, care pornise deja pe șaizeci. Cu toate acestea, pe fața sa, bolnăvicioasă și ofilită, nu se șterseseră cu totul urmele unei frumuseți excepționale, care făcuse mare vîlvă înainte, cam de prin 1846 pînă prin 1848, și care-i adusese o sumedenie de romanțe, sonete și acrostihuri din partea celor mai eminenți poeți în viață, publicate într-un ziar săptămînal care apărea pe atunci în Nieva cu titlul *Evreul Rătăcitor*. Doña Gertrudis păstra cu mare grijă o colecție luxos legată a numerelor ziarului *Evreul Rătăcitor* și obișnuia să-i asigure pe prieteni că, dacă tînă-

rul care-și semna acrostihurile cu un V și trei stele n-ar fi murit fulgerător de ftizie, ar fi fost pe vremea aceea poetul la modă ; și dacă alt tînăr pe nume Ulpiano Menéndez, care se ascundea sub pseudonimul „Maurul din Veneția", n-ar fi plecat în America să facă avere de pe urma comerțului, ar fi, cel puțin, un poet tot atît de mare ca Zorilla* sau Espronceda**. Don Mariano, soțul ei, îi împărtășea convingerea, cu toate că în altă epocă, atît poetul liric cît și comerciantul îi pricinuiseră necazuri mari și-i tulburaseră de multe ori relațiile de dragoste. Dar era om drept și gata oricînd să-i dea fiecăruia ce-i al său.

Doña Gertrudis era înfășurată într-o pătură frumoasă de pluș, și avea capul acoperit cu o bonetă, pe sub care apăreau cîteva șuvițe de păr între blond și alb. Fața ei era de o albeață neasemuită, mată, fină și cu trăsături regulate. Ochii-i avea albaștri și din cale-afară de triști. Pe chipul acela se ghiceau urmele claustrării mai mult ca cele ale bolii.

— Mă omoară, mă omoară țiuitul ăsta în urechi. Nu pot să mănînc, nu pot să dorm, nu pot să-mi găsesc liniștea nicăieri.

— Cred că trebuia să rămîneți în pat.

— E mai rău, Isidorito, e mai rău. În pat nu pot să închid ochii. Încep să mă învîrtesc ca o morișcă, și din amețeala asta dau în febră. Sînt mult mai bolnavă decît se crede. O să se vadă c-o să sfîrșesc rău. Ia-mi pulsul, Isidorito, și spune-mi dacă am febră.

Cînd întinse mîna slabă și i-o dădu tînărului, don Mariano și don Máximo, care vorbeau cu însuflețire în dreptul unui balcon, își îndreptară privirea într-acolo și zîmbiră. Doña Gertrudis se înroși puțin și-și ascunse iarăși mîna, la iuțeală, sub pătură.

— Doamna dumneavoastră are deja alt medic curant — observă don Máximo cu accent ironic.

---

* José Zorrilla y Moral (1817—1893) — poet spaniol, autor de poezii și drame romantice ale căror subiecte sînt luate din legende și din tradiția populară, ex. *Don Juan Tenorio*.

** José de Espronceda y Delgado (1808—1842) — poet romantic, autor printre altele al piesei *Don Juan*.

— Oh, oh, oh !... Cui nu i-a cerut soția mea părerea în privința sănătății ? N-a scăpat nimeni din oraș. Zilele astea a fost foarte supărată pe dumneavoastră, și zice c-o să moară fără să-i dați atenție. Eu cred că se simte mai bine ca oricînd... Dar să vedem, don Máximo, credeți într-adevăr că putem să luăm în antrepriză tronsonul de la Miramar ?

— Și de ce nu ?

— Nu înțelegeți că ne ruinăm pentru totdeauna ?

— Don Mariano, mi se pare că sînteți orb. Nieva are nevoie de cale ferată urgent, urgent, urgent.

— Nieva are nevoie de cale ferată bună, bună, bună. Tronsonul de la Miramar ar însemna ruina noastră, pentru că ne apropie de Sarrió, care, după cum știți foarte bine, are mai multă importanță din punct de vedere comercial și maritim decît noi. În cîțiva ani ne-ar înghiți ca pe un sîmbure de cireașă. În afară de asta, trebuie să țineți seama că, fiind cincisprezece kilometri de la nodul de cale ferată pînă la Nieva și numai doisprezece pînă la Sarrió, orice negustor va alege punctul acesta ca să-i fie expediată marfa. Dacă la acest lucru mai adăugați și faptul că mai devreme sau mai tîrziu...

Un acces violent de tuse îi tăie vorba. Don Mariano era un om voinic, înalt, cu barba și părul alb ; barba îi crescuse foarte mult. Ochii lui negri străluceau ca ai unui tînăr și în obrajii-i roșii timpul nu reușise să sape brazde adînci. Fără îndoială, fusese unul din tinerii cei mai frumoși din tinerețea sa. Așa cum arată acum, atrăgea încă atenția prin înfățișarea lui simpatică și venerabilă și printr-un trup atletic. Tusea îi zgudui puternic corpul ; fața i se înroși foarte tare. Cînd accesul încetă, reluă firul discuției.

— Dacă acestui lucru îi adăugați faptul că mai devreme sau mai tîrziu vom avea un port bun, fie în Moral sau chiar în Nieva, fiindcă războiul nu va dura o veșnicie, nici guvernul nu ne va lăsa să fim reduși mereu la condiția de paria, veți vedea ce avînt va lua într-un timp scurt comerțul orașului și că Sarrió va rămîne repede în umbră.

— Bine, bine ; sînt de acord că tronsonul de la Sotolongo oferă unele avantaje ; dar știți bine că deocamdată și nici peste multă vreme de-acum încolo nu trebuie să ne gîndim la el, în timp ce pe cel de la Miramar îl avem în mînă. Guvernul este pe deplin interesat, fiindcă nu există altă cale de a apăra fabrica noastră de arme. Înțelegeți că dacă, vreodată, carliștii ar reuși să rupă linia de la Somosierra ar intra aici fără să întîmpine nici o rezistență, ar lua armele care le-ar conveni ar scoate fabrica din funcțiune și-ar putea să plece pe valea din Cañedo fără nici un pericol pentru ei. Deocamdată n-au cum să rupă linia frontului, știu bine ; dar cine poate ști cu siguranță ce se va întîmpla cu timpul ? În afară de asta, nu s-ar putea ca într-o bună zi chiar elementul carlist pe care-l avem aici să ridice capul ? Deci, dac-ar exista cale ferată, oricare-ar fi ea, n-ar fi nimic mai simplu decît să aduci în două ore patru sau cinci mii de oameni...

— În primul rînd, don Máximo, o cale ferată militară, cum dumneavoastră înșivă mărturisiți că este cea de la Miramar, nu este calea ferată pe care avem dreptul s-o pretindem de la națiune. Avem nevoie de o cale ferată adevărată și bună pentru încurajarea și dezvoltarea intereselor noastre economice și nu care să servească doar ca să apere o fabrică. Să nu vă scape din vedere că este ceva care se face pentru totdeauna și că, dacă de la început suferă de lipsuri grave, lipsurile acestea vor trena mereu asupra orașului nostru. În al doilea rînd, carliștii nu vor trece de Somosierra. Cît despre faptul că s-ar putea să ridice capul și aici, o să înțelegeți prea bine că nu se poate, pentru că sînt foarte puțini..., oricîtă osteneală și-ar da.

— Cred și eu că-și dau osteneala, cum să nu și-o dea ! Trebuie să fim prevăzători..., și să nu slăbim vigilența... Și, la urma urmei, nu trebuie să dăm vrabia din mînă... Dar spuneți-mi, don Mariano, în altă ordine de idei, au terminat deja de reparat porțile pe unde intră trăsurile ?

Don Mariano, înainte de a răspunde, își pipăi cu aer distrat toate buzunarele și, negăsind ceea ce căuta, își îndreptă privirea spre un colț al salonului.

— Martita, vino-ncoace.

O fată care sta așezată pe marginea unui divan și nu vorbise cu nimeni, sosi alergînd. Să fi avut treisprezece sau paisprezece ani, dar avea deja formele rotunde, frumoase, ca ale unei femei ; cu toate acestea, purta încă rochie scurtă. Era albă la față, cu ochi și păr negru, dar chipul ei nu oferea expresia provocatoare pe care-o au de obicei chipurile de genul acesta. Trăsăturile erau foarte armonioase și întreaga față luată în ansamblu foarte frumoasă. Frumusețea aceleia îi lipsea totuși, un suflu de viață care s-o înveselească. Era ceea ce se numește în popor un chip trist.

— Ascultă, Martita, du-te în camera mea, trage al doilea sertar din stînga de la masa de scris și adu-mi tabachera cu țigări de foi.

Fata se îndepărtă grăbită și se întoarse imediat cu ea.

— Hai să fumăm în sufragerie — zise don Mariano, luîndu-l de braț pe don Máximo.

Și amîndoi ieșiră din salon printr-una din ușile laterale.

Marta se așeză iarăși în același loc. Doamnele care erau aproape de ea discutau cu multă însuflețire și ea nu lua parte la discuția lor. Rămase deci așezată pe divan, trecîndu-și privirea indiferentă dintr-o parte în alta a sălii, oprind-o cînd asupra unui grup de invitați, cînd asupra altuia, și lăsînd-o să zăbovească mai cu osebire asupra pianistului care interpreta chiar atunci simfonia *Semiramidei.*

Salonul familiei de Elorza nu arătase de multe ori atît de strălucitor. Toate divanele și canapelele îmbrăcate în damasc înflorat erau ocupate de doamne foarte frumos îmbrăcate, cu decolteuri adînci, dezgolind brațele și pieptul. Candelabrul de cristal în formă de păianjen ce atîrna în mijloc arunca lumini frumoase și schimbătoare, ce cădeau apoi pe pielea lor gingașă dînd chipurilor o nuanță sidefie. Oglinzile reflectau de o parte și de alta sînii femeilor la nesfîrșit. Tapetul sever al salonului de un verde de culoarea sticlei le sporea albeața. Marta avea în fața sa pe cele trei doamne din familia Delgado : trei surori, una văduvă și două necăsătorite. Toate aveau peste patruzeci de ani. Cele necăsătorite nu mai așteptau nimic de

la tinerețe, dar aveau absolută încredere în puterea de atracție a pielii catifelate de pe spate și în brațele lor rotunde și pline. Lîngă ele sta domnișoara de Morí cu fața rotundă, plină de vioiciune, cu ochi negri, răutăcioși, orfană și bogată. Ceva mai încolo sta doamna de Ciudad moțăind liniștită pînă cînd venea ora să-și cheme cele șase fiice, împrăștiate acum în diferite locuri din salon. Într-un colț, sora ei Maria vorbea în șoaptă cu un tînăr. Fata își trecea ochii încet dintr-un loc în altul. Muzica nu prea o atrăgea. Părea a fi sigură că nu este observată de nimeni și chipul ei avea expresia glacială și indiferentă a celui ce se află singur în camera sa.

Cavalerii cu redingotă neagră corect încheiată se rezemau languros de ușile cabinetului și ale sufrageriei, aruncînd de-acolo priviri stăruitoare la brațele și sînii ce ocupau canapelele. Alții rămîneau în picioare în spatele pianului, așteptînd ca într-o pauză scurtă să aibă timp ca să-și exprime prin exclamații reținute admirația de care le era plin sufletul. Doar foarte puțini, fericiți ai sorții, avuseseră norocul ca vreo doamnă să-și strîngă cu mîna în onoarea lor volanul exuberant al fustelor de mătase și să le facă un locșor lîngă ele. Mîndri de un asemenea avantaj, dădeau întruna din mîini și-și risipeau talentul pentru a o întreține pe doamna cea mărinimoasă și pe cele trei sau patru prietene care luau parte la conversație. Torentul de șaisprezecimi și jumătăți de șaisprezecimi care ieșea din pianul așezat într-un colț al salonului umplea atmosfera și acoperea cu totul murmurul conversațiilor. Cu toate acestea, uneori, dacă degetele pianistului atingeau ușor clapele în vreun pasaj al partiturii, se auzea zgomotul aspru al evantaielor cînd se deschideau și se închideau și peste murmurul slab și confuz al imprudenților care vorbeau se auzea pe neașteptate un cuvînt sau o frază întreagă ceea ce-i făcea să întoarcă cu dezgust capul pe cei ce ședeau în grupul din spatele pianului. Căldura era mare, cu toate că ușile și geamurile de la balcoane erau întredeschise. Aerul era înăbușitor și plin de un miros neplăcut, amestec de parfum, de pomezi și esențe cu sudoarea trupurilor care transpirau deja. În acest amestec de mirosuri predomina mirosul pătrunzător al fardurilor.

Doña Gertrudis, după obiceiul său zilnic, adormise adînc în fotoliu. Se bucura de privilegiul de bolnavă, și nimeni nu i-o lua în nume de rău. Isidorito se ridică în tăcere și se duse să se rezeme de ușa cabinetului. Din poziția aceea inexpugnabilă începu să arunce priviri arzătoare, îndelungi și profunde spre domnișoara de Morí, care primi focul bateriei cu un calm eroic. Isidorito se îndrăgostise de domnișoara de Morí de cînd aflase ce zestre și ce bunuri avea, prin moștenire, uimind apoi tot orașul cu fidelitatea lui. Pasiunea aceea îi cuprinsese în așa măsură sufletul, încît niciodată n-a fost văzut schimbînd vreun cuvînt sau aruncînd vreo privire drăgăstoasă altei femei în afară de domnișoara amintită.

Dar Isidorito, contrar a ceea ce s-ar putea crede, date fiind vastele sale cunoștințe juridice și cultura sa la fel de vastă, avea o ușoară nelămurire în dragostea lui. Domnișoara de Morí avea obiceiul să le zîmbească amabil tuturor, să schimbe priviri lungi și înflăcărate cu toți tinerii din oraș ; cu toți... în afară de Isidorito. Această purtare de neexplicat îi cauza unele temeri, silindu-l să mediteze deseori la înțelepciunea legislatorilor romani, care niciodată n-au vrut să-i acorde drepturi juridice femeii. Fusese numit recent procuror municipal al districtului, ceea ce însemna că devenise o autoritate, și-i da un mare prestigiu printre consătenii săi. Ei bine : domnișoara de Morí, departe de a se lăsa fascinată de noua poziție a îndrăgostitului, părea că găsește ridicolă o asemenea numire, judecînd după înverșunarea cu care a căutat de atunci să evite orice privire de-a lui. Dar tînărul nostru nu se lăsă doborît de acești nori mici atît de des întîlniți între îndrăgostiți, și continuă să acapareze uneori prin discursuri erudite și alteori prin atitudini languroase și romantice, fața mică și rotundă, și renta de trei mii de duros a domnișoarei celei zglobii.

Lîngă Marta, un oarecare inginer tînăr care tocmai sosise de la Madrid, preschimba într-un eden cu vorba lui insinuantă și atrăgătoare grupul ce se formase ca să-l asculte. Era un grup sau *petit comitè*, cum zicea inginerul, format exclusiv din dame, unde nucleul era alcătuit din trei din domnișoarele de Ciudad.

— Asta nu este altceva decît o galanterie de-a dumitale, Suarez — zise o doamnă.

— Este adevărul curat și oricine a locuit acolo cîtva timp ar putea să spună. În Madrid nu există cale de mijloc : femeile ori sînt foarte frumoase ori foarte urîte. Nu există ansamblul de chipuri frumoase și simpatice pe care le văd aici. Așa că nu trebuie să vă mire cînd vă spun că acolo numărul femeilor urîte este mult mai mare decît al femeilor frumoase.

— Ba, ba... în Madrid și nu altundeva sînt femeile cele mai frumoase, și, mai ales, cele mai elegante.

— Asta e deja altceva : elegante, da ; dar frumoase, nu sînt de acord.

— Așa este, cu toate că nu sînteți de acord.

— Doamnelor, există un motiv pentru ca dumneavoastră să fiți mai frumoase ca madrilenele ; este un motiv pe care pot să-l aprecieze mai bine cei care, ca și mine, s-au dedicat artelor frumoase. Aici există culoarea și forma care acolo nu există. În seara asta, din fericire, am prilejul să observ lucrul acesta și să fac comparații care rezultă foarte favorabile pentru dumneavoastră. Acum, cînd ne îngăduiți să contemplăm ceea ce în mod obișnuit acoperiți cu atîta grijă, pot să vă asigur că dumneavoastră aveți formă de femeie, forma pe care-o admirăm atît de mult la statuile grecești și în picturile flamande, cu piele catifelată, albă, transparentă, în timp ce, dacă intri într-un salon din Madrid, nu dai decît peste schelete în costum de dans...

Doamnele rîseră, acoperindu-și fața cu evantaiele.

— Ce limbă îndrăzneață, ce limbă îndrăzneață aveți, domnule Suárez !

— N-o folosesc la altceva decît să spun ceea ce este sigur. Fetele din Madrid îmi fac impresia unor umbre chinezești. Pe dumneavoastră vă văd ca pe niște ființe vii, palpabile... și chiar odihnitoare...

Marta observă că lumînarea unui candelabru era aproape arsă și că s-ar fi spart fofeaza sfeșnicului de cristal. Se ridică și merse s-o stingă suflînd în ea. Apoi, se duse să se așeze în alt loc.

Pianistul își termină simfonia fără nici o noutate. Conversațiile se opriră brusc. Cîțiva bătură din palme și alții ziseră : „Foarte bine, foarte bine !“ Nimeni nu-l ascultase. Pianistul se crezu răsplătit pentru osteneala sa, și, ridicîndu-și fața roșie pe deasupra pianului, mulțumi societății cu zîmbet triumfal. Un tînăr, care purta părul pe frunte ca tinerii eleganți din Madrid, folosi acest moment de răgaz ca să-l roage să cînte un vals-polcă.

De la primele acorduri se putu observa o agitație extraordinară printre tinerii de la uși, care se plictiseau văzînd cu ochii fiindcă n-aveau ce face. Cîțiva începură să-și pună în grabă mănușile ; alții își aranjară părul cu mîinile și-și strînseră nodul cravatei. Unul întrebă cu glas schimbat :

— E mazurcă, nu-i așa ?

— Nu, e vals-polcă.

— Nu auzi ?

— Ah, da, este adevărat ! Apăi, domnule, nărodul ăsta de la pian vrea cu tot dinadinsul ca eu să nu dansez cu Rosario în seara asta !

Toți păreau neliniștiți și nervoși de parc-ar fi luat foc. Cei mai îndrăzneți ieșiră cu pas repede în mijlocul sălii, și se apropiară de fete, ascunzîndu-și emoția cu un zîmbet lingușitor. Cînd domnișoara invitată se ridica să se sprijine de brațul lor, începeau să se simtă stăpîni pe ei înșiși. Alții mai puțin îndrăzneți trăgeau de trei sau de patru ori cu putere din țigară, dînd fumul spre coridor, și, după ce aruncau mucul, se îndreptau încet spre cîte-o tînără din cele mai puțin curtate, care le răsplătea atenția cu un zîmbet plin de promisiuni amabile. Cei mai timizi trăgeau de mănuși o bună bucată de timp, și apoi rugau cîte un domn grav să le încheie nasturii. Odată operația terminată, și cînd se pregăteau să danseze, se pomeneau că nu mai era nici o fată pe scaun. Atunci se resemnau să danseze cu vreo mamă.

Una după alta, toate perechile începură dansul. Marta rămase pe scaun. Doi sau trei băieți foarte tineri veniseră extrem de mieroși, cu aere de protectori, s-o invite, dar le răspunse că nu știa să danseze. Motivul adevărat al refuzului era că tatălui său nu-i plăcea ca ea să iasă în so-

cietate la o vîrstă încă fragedă. Rămase, deci, uitîndu-se cu atenție cum se învîrteau ceilalți. Ochii ei mari, negri se opreau cu o expresie placidă asupra fiecăreia din perechile care treceau prin fața sa. Unele o interesau mai mult ca altele, și le urmărea cu privirea. Atitudinile, mișcările și mina lor erau atît de deosebite, încît ofereau un studiu curios. Un tînăr înalt și subțire își îndoia cît putea șira spinării ca să danseze cu o domnișoară scundă ce se ridica pe vîrful picioarelor. O damă corpolentă și grasă se sprijinea languros pe umărul unui bărbat, pătîndu-i redingota cu albul fardului. Unii, ca Isidorito, nu respectau nici un fel de măsură muzicală, și-și călcau mereu perechea pe picior ; fetele le spuneau că sînt obosite și-i rugau să le conducă la loc să se odihnească. Alții marcau tactul muzicii bătînd cu putere pe tocuri și stricau covorul. Pe aceștia Marta îi privea cu o anumită rea-voință de stăpînă a casei. După un timp, pe chipuri începu să se așternă oboseala fiecare devenind roșu sau palid după temperamentul său. Cu gura întredeschisă, aprinși în obraji și cu fruntea acoperită de sudoare ofereau expresia unei totale stupidități. La început zîmbiseră, ba chiar lăsaseră să le scape de pe buze cîte un cuvînt galant ; dar foarte curînd galanteriile încetară și zîmbetul se stinse. Toți sfîrșiră prin a dansa gravi și tăcuți, de parcă o mînă invizibilă i-ar fi biciuit ca să danseze așa. Marta închidea din cînd în cînd ochii și în felul acesta alunga amețeala care începea s-o cuprindă.

La un moment dat, pianul se opri pe neașteptate. Perechile, în virtutea avîntului dobîndit, mai făcură trei sau patru pași fără muzică, ceea ce o făcu pe Marta să zîmbească. Înainte de a se așeza, fetele se plimbară cîteva clipe prin salon la braț cu cavalerii, reluînd vreo conversație interesantă întreruptă. Pianistul primea mulțumirile entuziaste ale puștiului cu părul pe frunte. La sfîrșit doamnele își reluară locurile și cavalerii se strînseră din nou la uși, ștergîndu-și sudoarea cu batista. Cei care dansaseră cu fetele cele mai frumoase aveau fața strălucitoare de fericire, și primeau zîmbind glumele plăcute ale prietenilor în timp ce cei care dansaseră cu cele urîte, cam bo-

sumflați, ridicau în slăvi ușurința cu care dansa perechea lor.

Tînărul cu părul pe frunte avu ideea să cînte don Serapio și trecu prin fața canapelelor din salon făcînd pe loc propaganda necesară unei idei atît de fericite.

— Da, da, să cînte don Serapio.

— Să cînte don Serapio, să cînte don Serapio.

— Domnilor, pentru Dumnezeu! Sînt foarte răcit.

— Oricum ați fi, veți cînta bine, don Serapio.

— Mii de mulțumiri, doamnelor, mii de mulțumiri. Aș vrea să am în clipa aceasta vocea unui înger, fiindcă îngerii trebuie să-i asculte numai pe îngeri.

Complimentul avu un efect excelent asupra părții feminești din salon. Partea bărbătească îl primi cu zîmbete ironice.

— Întotdeauna v-am ascultat cu plăcere; știți doar.

— Fiindcă întotdeauna bunătatea face casă bună cu frumusețea. Fața este oglinda sufletului, se spune de obicei; și, dacă lucrul acesta este adevărat, cum să nu fiți dumneavoastră binevoitoare cu mine!

Al doilea compliment fu primit tot cu zîmbete de complezență de către doamne. Bărbații zîmbiră tot cu răutate.

— Să cînte, să cînte don Serapio.

— Dar dacă n-am pregătit nimic!... Nu știu cum să fac ca să vă răsplătesc cum se cuvine pentru bunătatea dumneavoastră... În afară de asta, sînt răgușit.

Don Serapio se mai lăsă rugat încă un timp. În cele din urmă se apropie de pian, înconjurat de doamne, cărora le adresa zîmbete și cuvinte siropoase, și scoase pe ascuns un sul de hîrtie cu portative pe care-l avea în buzunarul dinăuntru al redingotei. Pianistul își dădu seama pe loc de lucrul acesta și-l ajută, luîndu-i-l repede din mînă.

— Don Serapio, veți cînta..., veți cînta... romanța *Departe de tine* — zise, desfăcînd sulul pe pupitru.

— Oh, pentru Dumnezeu! Este prea sentimentală, și doamnelor nu le mai place acum romantismul...

— Dimpotrivă, don Serapio — exclamă una din domnișoarele de Delgado — noi, femeile, în această epocă de

interes material și de calcul, trebuie să aducem cultul nostru sentimentului și sufletului.

— Sînteți mereu la fel de frumoasă pe cît de inteligentă, zise cîntărețul, înclinîndu-se pînă-n pămînt.

Pianul începu preludiul. Don Serapio, înainte de a scoate vreo notă, își arcui de mai multe ori sprîncenele și-și întinse gîtul cît putu de mult în semn de sentiment. Avea peste cincizeci de ani, cu toate că sulimanurile, părul vopsit și cosmeticalele îi dădeau o înfățișare de om tînăr de la o oarecare distanță. De aproape, mustața răsucită la perfecție nu era de ajuns pentru a acoperi laba gîștei din jurul ochilor și ridurile de tot felul ce-i brăzdau fața. Era fabricant de conserve și burlac convins, nu pentru că n-ar fi onorat sexul frumos și nu l-ar fi stimat, ci pentru că se gîndea că matrimoniul însemna pieirea dragostei și a iluziilor sale. Nu exista bărbat mai dulceag și mai lingușitor cînd conversa cu femeile, nici curtezan care să fi avut vreodată un debit mai mare de complimente gata oricînd să le dea drumul. Aproape în toate un rol deosebit îl avea „focul pasiunii", „pierderea minților", „adierea înmiresmată", „bătăile inimii" și alte cîteva vorbe frumoase asemănătoare, toate învechite. Asta în ceea ce privește doamnele. Cît despre jupînese și bucătărese, galanteriile lui don Serapio nu se opreau aici. Era socotit ca unul din cei mai teribili și mai periculoși seducători de acest gen ; și era lucru bine știut în Nieva că nu numai una sau două se duseseră la fabrica lui cu vreun copil mic în brațe să-i facă scandal cu majusculă, pe care el se grăbise să-l încheie dîndu-i ceva bani, din ceea ce avea în sertar. De obicei ducea o viață regulată, sculîndu-se foarte devreme, ducîndu-se la fabrică să țină socotelile și să inspecteze condimentele pentru pește și scoici, și, întorcîndu-se acasă pe la cinci după-amiază, să se bărbierească și să se îmbrace ca să-și înceapă vizitele ce nu erau puține și se terminau întotdeauna la unsprezece noaptea. Singura lectură care-i plăcea erau romanele polițiste.

Vocea lui don Serapio nu era puternică, dar era supărătoare, cum zicea un tînăr umorist din cei ce se rezemau de tocurile ușilor. Niciodată nu s-a putut ghici dacă era tenor, bariton sau bas. În schimb, cînta cu un sentiment

atît de adînc, în stare să topească şi pietrele, aşa cum se putea judeca după mişcările nenumărate ale sprîncenelor şi după expresia de deznădejde pe care-o lua fizionomia sa de cum se afla în faţa pianului. Nimeni n-a mai văzut un chip atît de încruntat, înfumurat şi boţit. Romanţa *Departe de tine* mai mult ca oricare alta avea calitatea de a-i trezi sensibilitatea şi de a le da ochilor săi o expresie din cale-afară de amară.

În timp ce fabricantul de conserve îşi exprima în italiană durerea de a se afla departe de iubita sa, fiica mai mare a stăpînilor casei sta de vorbă în colţul cel mai retras al sălii cu un tînăr cu chipul deschis şi simpatic, cu ochi negri şi o fărîmă de mustaţă.

— Enrique n-a înţeles bine ce i-am cerut — zicea tînărul. Eu îi ceream să-mi trimită o podoabă de valoare, şi ceea ce-mi trimite el este doar pe jumătate podoabă, ceva atît de vulgar, încît nici n-am cuvinte să-ţi spun ; nu-mi place deloc şi mă gîndesc să i-o dau înapoi chiar mîine fără ca să ţi-o arăt măcar.

— Nu te mai deranja ; e totuna dacă opreşti ce ţi-a trimis sau dacă-ţi trimite altceva.

— Cum să fie totuna ! De cînd aţi devenit atît de indiferentă, domnişoară, în chestiuni de felul acesta ? Sînt sigur că dacă ţi-aş aduce norocosul obiect ai rîde mult de tot.

— Să nu crezi c-aş rîde.

— Îţi închipui oare că nu-mi aduc aminte cum ai rîs de pălăria pe care ţi-a dăruit-o acum cîteva zile mătuşa ta Carmen ?

— Am făcut rău dac-am rîs ; şi tu faci rău că-mi reproşezi. Dar adevărul este că, într-un cuvînt, e acelaşi lucru, fie că-i vorba de-o pălărie ori de-o podoabă sau alta.

— Sigur ; îi faci complimente. Te cunosc bine şi nu mă las păcălit. O voi trimite înapoi şi în locul ei va veni alta pe gustul tău şi-al meu. Dar să lăsăm podoaba... Trebuia să-ţi spun ceva şi nu mai mi-aduc aminte... Ah, da ! Trebuie să-i scriem unchiului tău Rodrigo, fiindcă după scrisoarea pe care-am primit-o astăzi de la el, nu ştie încă în ce zi ne căsătorim. Cred că trebuie să-i scriem amîndoi în acelaşi plic, nu ţi se pare că e bine aşa ?

— Cum vrei tu.

— Bine, deci mîine, înainte de prînz, voi trece pe-aici și o vom scrie.

Tăcură amîndoi cîteva clipe și ascultară cîntecul lui don Serapio, care se lamenta cu un accent din ce în ce mai patetic de singurătatea și tristețea în care-l ținea stăpîna sa, dragostea. Una din domnișoarele de Delgado își duse batista la ochi, spunîndu-le încet celor din apropiere că de cîtva timp îi venea să plîngă din orice.

— Ce plictisitor e și don Serapio ăsta ! Își apleacă și-și ridică fruntea atît de mult, încît o să-i alunece peruca de pe cap.

— Nu fi rău, Ricardo ; ai un pic de milă și lasă-l pe bietul om să se bucure fără a-l mînia pe Dumnezeu nici pe aproapele tău.

— Nu, din partea mea poate să cînte pînă crapă... Dar bag samă, măi fată, c-ai devenit foarte moralistă de la un timp încoace. Vrei să te iei la întrecere cu preotul parohiei ?

— Vreau să nu mai murmuri împotriva nimănui. Dacă mă iubești atît de mult precum zici, n-ar trebui să te supere sfaturile mele.

— Nu mă supără, ba dimpotrivă ; le ascult întotdeauna cu plăcere și le urmez..., cînd pot. Îmi cunoști firea și știi că-mi place să vorbesc în glumă. În sfîrșit, vei avea destul timp să-mi ții predici după gustul tău, nu-i așa ? Nu numai timp, ci și spațiu. Poți să începi să-mi ții predici de la Nieva pînă la Madrid ; pe urmă, de la Madrid pînă la Paris, și de la Paris la Milano, și de la Milano la Veneția, pe urmă la Roma și Neapole, și iarăși la întoarcere prin Geneva, Bruxelles, Paris și Madrid pînă acasă. Cu cîtă plăcere aș călători ascultînd un predicator atît de frumos prin toate țările astea străine ! Cum ți se pare itinerariul călătoriei noastre ?

— Frumos.

— Frumos, frumos ! E ca și cum n-ai spune nimic. Mi se pare că acest voiaj de nuntă nu te interesează atît de mult ca pe mine. Eu nu socotesc itinerariul definitiv pînă cînd tu nu faci modificările care ți se par de cuviință ori să-l schimbi în întregime dacă-ți place. Parcă pe mine

mă interesează prea mult să mă duc la Paris și la Roma ori la Berlin și la Londra. Închipuiește-ți că dac-o să fiu alături de tine n-o să mă mai intereseze deloc să călătoresc dintr-un loc în altul !

— Ceea ce hotărăști tu va fi bine.

— Să lăsăm glumele. Îți place voiajul pe care ți-l propun ? Da sau nu ?

— Ți-am spus doar că da.

— Dar, spune-mi ce ai ? De cînd am venit n-am putut să te fac să zîmbești măcar o dată, nici să zici altceva decît cuvintele strict necesare. De unde și pînă unde atîta gravitate ? Ești supărată pe mine ?

— De ce-aș fi supărată ?

— Asta mă întreb și eu, de ce ? Sînt sigur că ești supărată căci altfel nu pot să-mi explic tonul atît de rece cu care-mi răspunzi de la un timp.

— Este o bănuială de-a ta. Îți răspund cum ți-am răspuns mereu.

Ricardo se uită în tăcere la logodnica lui, care-și luă ochii de la el și-i aținti asupra lui don Serapio.

— S-ar putea, dar nu sînt pe deplin convins. Dacă într-adevăr ești supărată, faci rău că nu-mi spui motivul, ca să-mi îndrept greșeala dac-am săvîrșit-o din întîmplare. N-am nimic pe conștiință...

— Îți spun că nu sînt supărată ; și nu mă mai plictisi !

Maria rosti aceste cuvinte cu vădită răceală și fără a-și lua privirea de la cîntăreț. Ricardo o privi iar îndelung.

— Bine, bine..., fie și așa... Eu credeam, totuși...

Tăcură amîndoi o bună bucată de timp. Ricardo rupse tăcerea zicînd :

— Cînd o să termine don Serapio te vor ruga pe tine să cînți ; sînt sigur... Toți se vor bucura în afară de mine...

— De ce ?

— Din două motive : primul, fiindcă pe cît de mult îmi place să te ascult cînd sîntem în familie, atît de mult îmi displace cînd cînți în public ; al doilea, pentru că te vor despărți de mine.

— Nu știu de ce nu-ți place să cînt în public. Mie nu-mi place deloc... chiar deloc. Cît despre despărțire este

o prostie, fiindcă stăm împreună mult mai mult timp decît ar trebui.

— Durează mult și este greu să-ți explic de ce nu-mi place să cînți în public. Despărțirea, cu toate că o socotești prostie, este adevărul pur. Deși stăm împreună cîteva ceasuri pe zi, mi se pare puțin. Aș vrea să fim toată ziua împreună. La un bărbat care se va căsători peste o lună și jumătate cred că este firească dorința aceasta.

Și coborînd glasul, cu ton pasionat, adăugă :

— Nu mă satur, nici nu mă voi sătura vreodată, să stau alături de tine, viața mea. De-atîția ani de cînd te ador, nici o clipă n-am simțit vreo umbră de plictiseală. Cînd sînt lîngă tine mă gîndesc că nici în cer nu este atît de bine ; cînd sînt departe mă gîndesc c-ar fi mai bine lîngă tine. Este o garanție că niciodată nu ne vom plictisi unul lîngă altul, nu-i așa ? Din partea mea îți fac jurămînt că dacă vom ajunge la bătrînețe mi-ar plăcea mai mult să stau lîngă tine decît să stau la soare... Ce viață fericită ne așteaptă și cît timp a trecut de cînd visez la ea !... Ți-aduci aminte cînd, într-o zi, în grădina casei noastre, pe cînd tu aveai opt ani și eu zece, biata mea mamă ne-a pus să ne luăm de mînă, și ne-a spus cu gravitate : „Vreți să fiți soț și soție ?... Atunci sărutați-vă, și aveți grijă să nu vă mai certați". De atunci niciodată nu m-am gîndit c-aș putea să mă căsătoresc cu altă femeie în afară de tine.

Maria nu răspunse nimic acestui discurs înflăcărat. Îl privi în continuare pe fabricantul de conserve cu o fixitate ciudată și parcă adîncită în gînduri îndepărtate.

— Știi ceva ?

— Ce ?

— Au venit și pachetele mari cu rochiile tale, dar nu le-am desfăcut încă. Amîndouă au pe capac monograma ta cu coroana de marchiză. Chiar dac-o să rîzi o să-ți spun că mi-a tresărit inima cînd am văzut coroana. Mi s-a părut că eram căsătoriți deja, că nu mai trebuia să așteptăm patruzeci și cinci de zile nesfîrșite. Nu știu ce n-aș da pentru ca azi să fie ultima zi din decembrie. Spune-mi, urîto, nu dorești să te cheme marchiza de Peñalta, să fii a mea, a mea pentru totdeauna ?

Maria se ridică de pe canapea și cu un gest dispreţuitor, fără a se uita la logodnicul ei, răspunse :

— Da, da.

Și se duse să se aşeze lîngă una din multele domnişoare de Ciudad. Ricardo rămase cîteva clipe ţintuit în fotoliu fără să poată mişca măcar un deget. Apoi se ridică brusc și ieși din sală.

Don Serapio, în sfîrșit, termină de plîns după dama care-i lipsea, asigurînd printr-o ultimă *fermata** că, dacă o asemenea stare de lucruri se prelungea, va muri iremediabil. Pianistul secondă acest strigăt de durere cu o gamă în octave zgomotoase. Răsunară aplauze lungi și i se adresară cîntăreţului din partea damelor, zîmbete afectuoase de aprobare. Tineretul de la uși, pus mereu pe glume, se încăpăţînă să-l roage să repete romanţa ; dar don Serapio avu un miros destul de bun ca să ghicească cum că aplauzele tinerilor nu erau de bună-credinţă, și nu vru să le facă pe plac.

Atunci, băiatul cu părul pe frunte le ţinu tuturor următoarea alocuţiune :

— Domnilor, cred că este timpul s-o ascultăm pe marea artistă... Toţi aşteptăm cu nerăbdare ca Maria să ne dăruiască... unul din momentele fericite... pe care altă dată ni le-a dăruit..., adevărat ?

— Aşa-i : să cînte Maria.

— Da, va cînta, pentru că este foarte amabilă.

Vorbitorul îi dădu braţul Mariei și o conduse pînă la pian.

Cînd rămase singură, în picioare, în faţa invitaţilor, stîrni, ca întotdeauna, un val de admiraţie : „Ce frumoasă este, ce frumoasă ! Fata asta este din ce în ce mai frumoasă ! Cu ce gust ales se îmbracă ! Pare o regină !“ Acestea și multe alte fraze de laudă îșI spuseră la ureche invitaţii familiei de Elorza.

Fără să fie prea înaltă, avea o statură și un mers maiestuos. Era subţire, mlădioasă și elegantă, ca frumoa-

---

* *Fermata* (it.) — semnul care se pune deasupra sau dedesubtul unei note muzicale pentru a-i prelungi durata.

sele doamne din Renaștere pe care pictorii italieni le alegeau drept model. Linia gîtului suplu și gingaș amintea statuile grecești. Acest gît slujea pentru a susține un cap blond, cu fața albă, cu o roșeață ușoară în obraji, o față fină, cu trăsături regulate, transparentă, cu buze roșii și ochi albaștri. Semăna izbitor cu doña Gertrudis, dar avea o expresie convingătoare și hotărîtă pe care niciodată n-o avusese chipul acelei distinse doamne, oricît de mult ne-ar asigura de contrariu poetul liric al acrostihurilor. În jurul ochilor albaștri și strălucitori, se ghicea un cerc subțire, vinețiu, care le da ochilor o anumită nuanță poetică.

— Veți vedea, domnule Suárez, ce minunat cîntă domnișoara de Elorza — zise o doamnă.

— Mă voi bucura, pentru că domnul ăsta, don Serapio, îmi spărsese urechile pentru o bucată de timp.

— Oh, Maria este o maestră !

— Ceea ce recunosc deocamdată este că are un chip frumos.

— Dar cînd o s-o auziți !...

— Fata asta face totul bine. Dac-ați vedea cum desenează !

— Nu mai au altă fiică, domnul și doamna de Elorza ?

— Și fata cealaltă care stă colo în față ; o cheamă Marta. Va fi foarte frumoasă și ea.

— Într-adevăr, este drăguță..., dar n-are nimic deosebit. Este o frumusețe comună, în timp ce sora ei...

— Liniște ; începe.

Se așternu o liniște care fusese întotdeauna idealul lui don Serapio, ideal de nerealizat ca toate idealurile. Maria cîntă cîteva fragmente de operă pe care i le-au cerut invitații, fără a se lăsa rugată. Cînd termină de cîntat, aplauzele fură atît de vii și prelungite, încît o făcură să roșească.

Suárez le spuse doamnelor de lîngă el că avea o voce asemănătoare cu a artistei Nantier Didier și că, după scurte studii la conservator, ar putea să se ia la întrecere cu cele mai bune contraaltiste.

Îndată ce conteniră felicitările și nimeni nu se mai uită fix la ea, o umbră de tristețe se așternu pe chipul

frumos al Mariei. Se apropie de doña Gertrudis și-i spuse la ureche :

— Mamă, mă doare capul foarte tare.

— Vai, fata mea scumpă, cît te compătimesc ! Și pe mine mă doare îngrozitor.

— Aș vrea să mă duc să mă culc.

— Du-te, fata mea, du-te ; eu o să spun că nu te-ai simțit prea bine.

— Adio, mămicuță. Noapte bună.

Maria își sărută mama pe frunte, și încetul cu încetul, avînd grijă să nu fie observată, ieși din salon prin ușa dinspre sufragerie. Se opri să bea un pahar de apă cu zahăr și rămase o clipă nemișcată, cu privirea ațintită în gol. Umbra de tristețe îi întunecase și mai mult chipul.

Ieși din sufragerie și trecu printr-un coridor lung, destul de întunecos. La capătul lui se afla o ușă de unde pornea o scară interioară îngustă. De-abia urcase patru sau cinci trepte, cînd se pomeni că cineva o prinde cu putere de braț și lăsă să-i scape un țipăt de spaimă. Cînd se întoarse, deslușì anevoie chipul palid și tulburat al logodnicului său.

— Ricardo ! Ce faci aici ?

— Am văzut că ieșeai din sufragerie și-am venit după tine.

— De ce ?

— Ca să aud iarăși de pe buzele tale cuvîntul infam pe care mi l-ai spus în salon. Crezi că nu merită osteneala să-l repeți ? Crezi că pot să renunț la un trecut de dragoste, la un viitor de fericire, la toate visurile frumoase din viața mea fără să-ți spun că ești trădătoare, de o sută de ori trădătoare, de o mie de ori trădătoare ; acum, aici, între noi doi ; pe urmă în fața invitaților ; pe urmă de față cu toată lumea ?... Vino, vino, nevrednico !... Vino să-ți spun că ești așa de față cu toată lumea !...

Și Ricardo, palid și tremurînd, ca jucătorul care pune odată cu cartea ultimele monede care-i mai rămîn, căuta să-și tragă logodnica spre sală, strîngînd-o tare de încheietura mîinii.

Maria lăsă capul în jos și nu zise un cuvînt. Se lăsă dusă fără a se împotrivi și coborî cele patru sau cinci

trepte ale scării. Dar cînd ajunse la coridor, Ricardo simți pe obraz un sărut cald care-l făcu să dea drumul prăzii și să se dea înapoi cu spaimă. Îndată brațele Mariei i se încolăciră în jurul gîtului și simți pe buze apăsarea altor buze.

— Ricardo al meu, pentru Dumnezeu, nu mă mai chinui !

Aceste cuvinte, spuse la ureche pe un ton pasionat fură însoțite de multe mîngîieri. Tînărul o strînse tare la piept fără să răspundă, fiindcă emoția îi luase graiul. Cînd își mai reveni puțin, o întrebă cu glas slab :

— Mă iubești ?

— Din tot sufletul.

— N-a fost altceva decît o clipă de supărare ?

— Nimic altceva.

— Oh, prin ce clipe amare am trecut ! Pentru tot aurul din lume n-aș vrea să se mai întîmple iar.

— Nu ești mulțumit cum te-am răsplătit, spune ?

— Da, frumoaso.

— Dă-mi drumul. Mă duc să mă culc. Mă doare capul foarte tare !...

— Așteaptă un pic... Lasă-mă să-ți sărut fruntea... Acum ochii... Acum buzele... Acum mîinile...

— Adio.

— Adio.

— Dă-mi drumul, Ricardo, dă-mi drumul...

Tînărul o ținea încă strîns de mîini rîzînd de fericire. Maria încerca să scape din strînsoare rîzînd și ea.

— Hai, lasă-mă să trec, nu fi prost.

— Fiindcă nu sînt prost nu te las să treci.

— Ține seama că mă doare capul.

— Bine, atunci te las.

— Pe mîine. Ai grijă cu cine dansezi acum !

— N-ai nici o grijă. O să plec imediat. Pe mîine.

Maria fugi rîzînd. Ricardo încercă s-o ajungă iar, urcînd pe scara întunecoasă ; dar nu putu. Tînăra îi spuse noapte bună rîzînd veselă de sus.

Cînd se întoarse din nou în salon, Ricardo zîmbea ca un preafericit. Strălucirea candelabrului în formă de păianjen îl ameți puțin și se grăbi să se așeze.

Maria intră în dormitorul cufundat în întuneric. Căută chibriturile pe bîjbîite și aprinse o lampă cu sticla în formă de glob lustruită cu șmirghel. Era luxos aranjat și cu un gust care se vede rareori în așezările din provincie. Mobilele, îmbrăcate în satin albastru, perdelele și tapetul de pe pereți, de aceeași culoare. În scobitura a două ferestre se afla un dulap de mahon cu oglindă de sus pînă jos. Toaleta, gemînd sub greutatea sticluțelor era sprijinită de peretele din fața dulapului. Covorul era alb cu flori albastre. Grija deosebită cu care fuseseră puse toate lucrurile la locul lor, eleganța și cochetăria mobilelor și parfumul suav care se simțea cînd intrai, dovedeau cu prisosință că stăpîna era o femeie cu gusturi alese.

Cînd aprinse lampa, ochii Mariei dădură peste ochii unei statuete a Mîntuitorului, pusă în mijlocul mesei pe care ardea lumina. Era din lemn frumos sculptat și pictat și avea o anumită expresie tristă și împăciuitoare pe chip, expresie care-o mișcase pe tînără cînd o cumpărase. Cînd dădu peste privirea blîndă dar glacială a statuetei, se stinse zîmbetul fericit care-i mai stăruia încă pe buze, rămînînd nemișcată și căzînd adînc pe gînduri. Încetul cu încetul, și sub influența ideilor care-o copleșeau fără îndoială, chipul ei își pierdu expresia obișnuită și căpătă o alta, dureroasă și umilă, ca aceea a unei Magdalene. În clipa aceea, acordurile pianului urcară vibrînd pe scara întunecoasă, marcînd primele măsuri ale unui insinuant contradans. Căzu în genunchi și lăsă capul în jos. După cîteva clipe plîngea în hohote. Își apăsă buzele ce-i tremurau pe picioarele goale ale Mîntuitorului șoptind cuvinte de neînțeles.

După un răstimp lung, înălță fața scăldată în lacrimi și exclamă cu accent dureros :

— Isuse al meu, cît te-am înșelat, cît de mult te-am înșelat !... Ce nerecunoscătoare sînt pentru dragostea pe care mi-o porți !... Pedepsește-mă, Doamne, ca să pot să am liniște !

Se ridică de jos, luă lampa într-o mînă și intră în alcov. Era micuț și intim ca un cuib, și împodobit cu o mulțime de stampe ale lui Isus și ale Fecioarei. Patul, acoperit cu baldachin de crep, era alb și frumos, ca alta-

rul unui baptiseriu. Lăsă lumina pe măsuța de noapte, și, cu chipul mai liniștit, se dezbrăcă în cîteva clipe.

Apoi luă o pătură de voiaj din dulap, se înfășură în ea, stinse lampa, își făcu de mai multe ori semnul crucii pe frunte, pe gură și pe piept, și se culcă jos. Patul alb, acoperit de mătase și batist, moale și parfumat, și plin de mîngîieri senzuale, o aștepta în zadar toată noaptea. Rămase astfel întinsă pe podea pînă se crăpă de ziuă.

III

Slujba de nouă zile închinată Inimii Sfinte a lui Isus

De abia se crăpa de ziuă cînd tînăra noastră se ridică brusc de jos. Rămase nemișcată o clipă ascultînd cu atenție ; dar nu auzi dangătul clopotelor de la biserica Sfîntul Filip, pe care i se păruse că-l aude în vis. Se înșelase : încă nu era ora șase. Aprinse lampa și, ieșind în budoar, începu să se roage prosternată umil în fața statuetei lui Isus. Cum nu era îmbrăcată cu altceva decît cu o cămașă subțire de batist, frigul o luă îndată și începu să dîrdîie ; dar nu vru să se dea bătută, și continuă să se roage pînă cînd începură să-i clănțăne dinții tare. Numai atunci se hotărî să nu mai stea prosternată și să se îmbrace. Apoi deschise cele patru ferestre ale încăperii și stinse lampa.

O lumină foarte slabă, tristă și rece năpădi camera domnișoarei de Elorza, dînd mobilelor o înfățișare lugubră pe care n-o aveau deloc în mod obișnuit. Frigul dimineții le pătrundea ca și pe stăpîna lor ; zăceau tăcute și melancolice, așteptînd, fără îndoială, ca razele soarelui să-și arate frumusețea și splendoarea. Numai din loc în loc unde cădea lumina pe lustru apărea un reflex slab care semăna cu ochiul sticlos și opac al unui muribund. Încăperea se afla într-un fel de turn mare, pătrat, pe care-l avea casa într-un colț în partea din spate. Se înălța deasupra ei cu cîțiva metri și primea lumina prin cele patru

fațade ale pereților săi. Turnul nu avea decît două încăperi : a Mariei, formată din budoar și alcov, și aceea a slujnicei sale, Genoveva, o singură cameră. Erau încăperile cele mai reci, dar și cele mai luminoase ale casei. Rareori, cînd soarele voia să iasă în Nieva, bătea drept în ele ; le năpădea fără milă ca un oaspete suveran, și sta toată ziua înăuntru reflectîndu-se în oglinzi, aurind marginea scaunelor, stricînd lacul dulapurilor și răsfățîndu-se, în sfîrșit, în foarte multe feluri. Toate acestea, se presupune, dacă Genoveva nu avusese grijă să lase perdelele la timp. Erau și cele mai liniștite. Zgomotele din casă nu ajungeau pînă la ele, iar cele din afară, nici atît nu le tulbura liniștea, prin așezarea pe care o aveau în casă. Numai vîntul, care aproape întotdeauna bătea tare în turn, da naștere unor zgomote ciudate mai ales noaptea, oftînd uneori, înfuriindu-se alteori și plîngîndu-se mereu că geamurile erau închise ermetic. Ziua nici nu se tînguia, nici nu bătea tare, mulțumindu-se să bată necontenit, dar foarte încet, cu vuiet înăbușit ca melcii de mare cînd sînt puși la ureche.

Înfășurată în șal și dîrdîind încă, Maria se apropie de una din ferestrele care dădea în grădină, ale cărei ziduri de vălătuci se învecinau cu cheiul. De la fereastra aceea se vedea tot estuarul din Nieva pînă la El Moral, locul pe unde avea legătură cu marea. Nu măsura mai mult de o leghe lungime ; lățimea se schimba mult, de la o extremă la alta după cum era flux sau reflux, maree sau acalmie. În timpul mareelor mari ajungea pînă la o jumătate de leghe, și valurile lingeau poalele colinelor acoperite de pini care închideau valea adîncă dintre munți într-o parte și în cealaltă. La ceasul refluxului, apa se retrăgea de tot, lăsînd abia un fir îngust și sinuos ce curgea prin mijloc. Între colinele învecinate și canalul acesta rămînea pe amîndouă malurile o întinsă suprafață cenușie de nisip mărunt amestecat cu nămol presărat cu bălți de apă, unde puștilor de pe chei le plăcea să se scufunde și să se bălăcească pînă se mînjeau rău de tot și se duceau apoi să se spele aruncîndu-se cu capul în jos în canal. Pe deasupra gardurilor din vălătuci ale grădinii se iveau catargele cîtorva bărci, nici o duzină, ancorate pe chei, cele mai multe

din ele *pataches** și corăbioare cu două catarge de pescaj foarte mic.

Tînăra contemplă o clipă cerul, care se arăta încă întunecat de tot spre asfințit, ștergînd și făcînd să pară totuna profilul munților îndepărtați. Apoi se duse să ia o carte pe care-o avea pe noptiera din camera sa și veni spre fereastră să vadă dacă putea să citească. Nu se vedea încă bine. Puse cartea pe un scaun și se apropie din nou de fereastră, sprijinindu-și fruntea de geamuri. Cerul își mărea ferestruicile rotunde prin partea dinspre El Moral fără a da viață, nici veselie pe pămînt. Lumina crescîndă nu slujea la altceva decît să-i lumineze fața ursuză. Se pregătea o zi mohorîtă ca cele de care se bucură de obicei locuitorii din Nieva în cea mai mare parte a anului.

Budoarul și obiectele care-l împodobeau ieșeau din întuneric grațioase, zvelte și vesele ca balerinele de la operă cînd la un semn al orchestrei, își leapădă vălul ce le prefăcea în spectre. Dar lumina nu strălucea ; se arăta din ce în ce mai tristă și mai severă. Prin fața norilor mari de un violet închis care se îngrămădeau în depărtare, la orizont, deasupra celor patru sau cinci case din El Moral treceau la iuțeală alții mici și albi ca niște petice smulse dintr-o bucată de crep foarte subțire : semn sigur de furtună.

Maria simți îndată vibrînd cristalul pe care se sprijinea. O rafală de aer și de ploaie biciuise cu putere fereastra. Se dădu puțin înapoi și văzu apa șiroind pe toate geamurile deodată. Stătu cîtva timp urmărind cu privirea drumul mai mult sau mai puțin rapid și întortocheat pe care-l urmau picăturile de apă cînd coborau pe suprafața netedă a sticlei. Bătaia intermitentă a ploii în geam o făcu să-și aducă aminte cum stătuse de multe ori după-amiaza chiar lîngă aceeași fereastră ascultînd-o cu o carte deschisă în mînă. Cartea era întotdeauna un roman. Patru luni și mai bine își rugase părinții s-o lase să stea în încăperile din turn din dorința de a se dărui cu totul, și fără teama de a fi deranjată de cineva, recreerii sale favorite. Dar don Mariano se temea să-i dea încuviințarea, pentru

---

* *Patache* (sp.) — ambarcațiune veche de război folosită azi în marina comercială.

că încăperile din turn erau reci și sănătatea fetei delicată. În cele din urmă, se lăsă convins de rugămințile și mîngîierile ei și fu de acord, după ce tapetase încăperile cu grijă, și cu condiția ca Genoveva să doarmă lîngă ea.

A fost o perioadă fericită pentru Maria. Avea atunci șaisprezece ani, și cugetul neliniștit și îndrăzneț. Muzica, în care făcuse progrese uimitoare, îi lăsase în suflet o anumită tendință spre melancolie și spre plîns. Plîngea pentru orice lucru ; uneori fără nici un motiv și cînd se aștepta mai puțin ; dar lacrimile erau ca o mîngîiere, și odată cu ele simțea o plăcere atît de mare, încît de multe ori se străduia să plîngă. De cîte ori contemplînd de la fereastra aceea norii mici, roșietici, ai orizontului, înmuiați în trandafiriu și ultimele scînteieri ale soarelui în asfințit, nu și-a simțit sufletul apăsat de o melancolie profundă ce se revărsa în hohote de plîns ! De cîte ori nu-și îngrozise tatăl cu un plîns vijelios a cărei cauză nu îndrăznea s-o spună fiindcă n-o știa nici ea însăși ! Cunoașterea picturii, în care progresase de asemenea, îi deșteptă înclinația spre lumină și peisaj, ceea ce o făcu de asemenea să ceară cu ardoare voie să stea în încăperile din turn. Odată instalată în ele cu pianul, pensulele și romanele, se socoti femeia cea mai fericită de pe pămînt. Cînd în miezul unei zile splendide cu soare, sub un cer albastru-străveziu, deschidea toate ferestrele din turn și lăsa să intre vîntul răcoros, cu miros pătrunzător ce-i flutura părul și dădea pe jos hîrtiile de pe masă, se gîndea cu desfătare că se suise într-un glob și se găsea în mijlocul spațiului plutind în aer la voia întîmplării, de-ar fi putut să i se întîmple orice. Și această iluzie, pe care căuta s-o păstreze cu îndărătnicie, o făcea fericită cîteva minute. Și noaptea obișnuia să deschidă uneori obloanele și să aprindă, în afară de lampă, toate luminările candelabrelor ca să-și închipuie că se afla într-un felinar mare. „De pe estuar, turnul ăsta trebuie să pară un far și camera mea lampa care tocmai s-a aprins", își zicea cu bucurie copilărească. Și se apuca să se uite pe geam să vadă dacă nu cumva trecea atunci vreo ambarcațiune spre El Moral, pînă cînd, speriată de întunecimea de afară și deranjată de lumina dinlăuntru,

se înspăimînta de atîta lumină, și începea să stingă lumînările în grabă.

Don Mariano numea locul acela diafan și eteric „colivia Mariei". Și, într-adevăr, numele i se potrivea de minune : fiindcă fata nu sta locului nici o clipă și-i schimba întruna înfățișarea mutînd mobilele și obiectele dintr-un loc în altul, mereu neliniștită și zglobie, ca o pasăre. Pentru ca asemănarea să fie mai completă, cînd familia se afla în sufragerie se auzeau de multe ori arpegiile îndepărtate ale vreunei cavatine sau romanțe pe care-o exersa. Don Mariano nu pierdea niciodată prilejul de a exclama cu zîmbetul său obișnuit și plin de bunătate : „Iar cîntă mica pasăre !" Și toți zîmbeau cu îngăduință, încîntați ; fiindcă toată lumea din casă o iubea și-o admira pe fată.

În doi sau trei ani o mulțime de romane intră în camerele din turn, și ieși apoi, după ce umpluse ceasuri lungi existența tinerei noastre, care citi nu numai cărțile din biblioteca tatălui său și pe cele cumpărate din buzunarul ei, ci și cărțile din biblioteca tuturor prietenilor casei. Don Serapio fu primul său furnizor. Așa că un răstimp lung nu citi altceva decît relatări sîngeroase despre crime oribile și monstruoase care-i plăceau atît de mult fabricantului de conserve alimentare. În perioada aceea n-avu de ce să se bucure prea mult, fiindcă aceste romane, cu toate că-i stîrniră într-un grad înalt curiozitatea, ținînd-o într-o stare de „suspense" și cu gîndul la lectură o mare parte din zi și din noapte, nu-i lăsau în cuget nici o amintire poetică ori frumoasă, cu care să se recreeze, și le uita a doua zi după ce le citise. În afară de asta, o îngrozeau prea tare ; nu de puține ori îi alungaseră somnul, ba de cîteva ori chiar o rugă pe Genoveva să doarmă cu ea, fiindcă murea de frică.

După ce-a terminat de citit cărțile din biblioteca lui don Serapio, o rugă pe una din domnișoarele de Delgado să-i împrumute din biblioteca sa, căci avea faima de a fi bine dotată. Într-adevăr, avea un număr mare de romane, toate de la începuturile școlii romantice, legate cu grijă, dar multe din ele aveau filele murdare deja de mult ce fuseseră citite. La pasajele cele mai înduioșătoare filele aveau de obicei cîteva pete gălbui, ceea ce dovedea că di-

feritele cititoare, în ale căror mîini fusese cartea, vărsaseră cîteva lacrimi pentru nefericirile eroului. Știm deja că una din domnișoarele de Delgado plîngea cu o ușurință extrem de mare. Romanele pe care le-a citit atunci au fost, printre altele : *Ivanhoe, Doamna lacului, Maclovia și Federico, sau ruinele din Tirol, Saint Clair din insule, sau surghiuniții din insula Barra, Oscar și Amanda, Castelul Vulturului Negru* etc. Acestea îi plăcură mult mai mult. Intră din plin, cu trup și suflet, pe tărîmul himerelor încîntătoare cu care ilustrul Walter Scott și alți romancieri nu atît de iluștri îi distrau pe părinții noștri creînd un Ev Mediu pe gustul lor, plin de trubaduri și de turniruri, de minunate fapte vitejești, castele gotice, de eroi și de cîte-o poveste de dragoste statornică, de neînvins. Ceea ce-o încînta mai mult pe domnișoara de Elorza era statornicia de nezdruncinat pe care-o aveau întotdeauna în dragoste protagoniștii acelor romane. Fie că era vorba de un bărbat sau o femeie, cînd îi stăpînea pasiunea dragostei n-avea rost să li se pună cineva în cale, pentru că totul era în zadar. Cu toată împotrivirea părinților și a tutorilor, cu toate capcanele pe care le întindeau pretendenții respinși, eroii purificați prin mii de probe felurite, pătimind mult și plîngînd mult mai mult, la sfîrșit ieșeau mereu triumfători. Și o meritau cu prisosință. Domnișoara de Elorza făgăduia în secret în sanctuarul sufletului său să-i păstreze aceeași credință primului logodnic pe care i l-ar hărăzi providența, și să-i imite tăria în fața adversităților.

Fiecare din romanele acelea lăsa o urmă durabilă în cugetul ei tînăr și timp de cîteva zile, dacă nu cumva personajele altui roman nu reușeau să-i capteze interesul, se gîndea necontenit la miracolele frumoase pe care le înfăptuise dragostea curată ca diamantul și de nezdruncinat a eroinei. Și reluînd acțiunea de unde o lăsase romancierul, întotdeauna în momentul în care se sărbătorea nunta amanților greu încercați, o continua în imaginație, închipuindu-și cu toate amănuntele viața fericită pe care-ar duce-o soții înconjurați de fiii lor și trecînd ținîndu-se de mînă prin locurile pe unde vărsaseră atîtea lacrimi. Tînăra noastră dorea din tot sufletul să aibă și ea una din aceste pasiuni irezistibile și cu multe lacrimi, dar

nu putea să admită că vreunul din tinerii care vizitau casa îmbrăcați în *chaquet* sau *americana* ar fi izbutit să i-o trezească. În mintea ei dragostea lua întotdeauna forma unui războinic, și și-l închipuia cu coif și platoșă, cum vine gîfîind și plin de praf, după ce și-a azvîrlit rivalul din șa cu o lovitură de lance, să îngenuncheze în fața ei ca să capete cununa din mîna pe care i-o săruta apoi cu dragoste și devotament. Alteori și-l închipuia fără coif și travestit într-un om de rînd, dar lăsînd să se ghicească prin ținuta lui mîndră noblețea și vitejia stirpei sale ; venea noaptea lîngă zidul turnului, și cînta, acompaniindu-se cu lăuta, cîntece de jale frumoase în care o poftea să fugă cu el peste haturi pînă la vreun castel neștiut, departe de tirania tatălui și a nesuferitului pe care tatăl voia să i-l dea drept soț. Noaptea era întunecoasă, străjile castelului adormite cu o băutură fermecată, scara atîrna deja la fereastră și caii iuți, cu sînge năvalnic băteau din picior nu prea departe... „De ce mai zăbovești, stăpîne, de ce mai zăbovești ?...“ Maria auzea cum bate ușor în geam și nu o dată se dăduse jos din pat desculță să se convingă precum că nu era războinic, ci vîntul, care o chema oftînd. În perioada aceea nu putea să vadă, noaptea, trecînd o barcă spre port fără să n-aibă emoții. Misterul pe care-l are întotdeauna o ambarcațiune ce alunecă prin întuneric o făcea să se gîndească în chip nelămurit la o cursă întinsă de vreun pretendent neștiut și brutal, care, temîndu-se că va fi respins, voia s-o ia cu forța din casă și s-o ducă spre țărmuri îndepărtate unde-ar fi victima dorințelor lui barbare. Trebuia să se uite dacă barca trăgea încet la chei și dacă descărca niște butoaie și cutii ca să simtă cum i se risipea iluzia.

Dar romanul care i-a lăsat impresia cea mai adîncă a fost fără îndoială *Matilda, Cruciadele*. Romanul acesta mai mult ca oricare altul, a reușit să-i transpună cugetul în epoca unică în felul ei și strălucitoare pe care-o reprezenta, făcînd-o să asiste la lupta aceea eroică dusă sub zidurile Ierusalimului. E ușor să ne dăm seama totuși că nu bătăliile dintre necredincioși și creștini o interesau mai mult din povestire, ci dragostea aceea stranie, neverosimilă, pe cît de duioasă pe atît de pasionată, ce se născu

în sufletul eroinei pentru unul din războinicii mauri care voiau să-și însușească mormîntul Domnului. Domnișoara de Elorza o dezvinovățea pe eroină, ba chiar aproba din tot sufletul această pasiune, în care păcatul de a-l iubi pe unul din cei mai înverșunați dușmani ai lui Cristos dădea o atracție mai mare și o savoare mai plăcută lecturii. Cum să nu se îndrăgostească de acel faimos Malec-Kadel, atît de mîndru și de temut în lupte, atît de drăgăstos și de supus față de doamna lui, atît de nobil și de generos cu orice prilej! Ah, dacă ea ar fi fost în locul Matildei, l-ar fi iubit la fel de mult în ciuda tuturor opreliștilor de pe pămînt și din ceruri! Maurul acesta a fost personajul care-a sedus-o cel mai mult în toată viața, pînă într-acolo încît i-a inspirat un tablou foarte frumos în care-l înfățișa pe puntea unui vas cu Matilda, salvînd-o din ghearele dușmanilor, apărînd-o cu mîna stîngă și tăind capete cu dreapta, ca și cum ar secera pe timp de vară. Entuziasmul ei ajunse la culme cînd în Nieva veni un turc care vindea lucruri din sidef și papuci. Rămase atît de surprinsă cînd îl văzu trecînd prin fața casei și-i stîrni o curiozitate atît de mare, încît n-avu liniște pînă nu intră în vorbă cu el și nu-i puse o groază de întrebări despre cîmpia din Ierusalim, unde avuseseră loc scenele de dragoste care-o impresionaseră atît de mult, despre obiceiurile, straiele și felul de viață al mahomedanilor. Dar turcul, fie pentru că nu avea chef să stea la taclale, fie pentru că era de loc din Reus, provincia Tarragona, și pentru că nu fusese niciodată în Palestina, răspunse cu foarte multă concizie la întrebările ei.

Totuși, trecuse multă vreme de cînd Maria nu mai lua un roman în mînă. Amintirea epocii acesteia în care citise atîtea romane, produse o tulburare ușoară în fizionomia sa și făcu să apară pe fruntea-i netedă o cută lată și adîncă.

Rafalele de vînt și ploaie băturâ mult timp în geamuri pînă cînd le spălară. Puțin cîte puțin picăturile și rafalele se făcură din ce în ce mai rare; pînă la urmă se opriră de tot. Se luminase atît de bine, încît lumina se întinsese pe toată bolta înnourată și se zăreau deja trunchiurile nedeslușite ale colinelor îndepărtate de la asfințit, care se vedeau pe fereastra peretelui opus. Furtuna se opri, ca

de obicei, cu o ploaie fină și măruntă, ce începu să se cearnă încet întinzînd în văzduh un văl subțire și tremurător, alcătuit din picături de apă care micșorau și mai mult lumina de lună nouă ce răsărise și ștergea marginile lucrurilor îndepărtate. Fluxul creștea. Pînza mare de apă ce se întindea pînă la El Moral lua o culoare pămîntie pe margini, întunecată și adîncă în mijloc.

Maria luă iarăși cartea, apropie un scaun de fereastră și, așezîndu-se pe el, începu să citească fiindcă lumina îi îngăduia. Citea *Viața Sfintei Tereza,* scrisă de ea însăși, legată cu scoarțe bune, trainice, cu fir aurit așa cum sînt cărțile religioase.

Pe măsură ce se adîncea în lectură, chipul tinerei se însenină din ce în ce mai mult, și cuta profundă de pe frunte dispăru în cele din urmă. Citea capitolul al doilea, în care sfînta dezvăluie cum a avut înclinație în primii ani ai tinereții pentru cărțile cavalerești și deșertăciunile gătelii, și povestește pe ocolite despre niște legături de dragoste pe care le-a avut în epoca aceea. Cînd își ridică ochii din carte, în ei se ghicea o anumită bucurie sau satisfacție intimă.

Bătură în sfîrșit de-adevăratelea clopotele de la biserica Sfîntul Filip. Lăsă brusc cartea și deschise ușa de la camera slujnicei sale.

— Genoveva, Genoveva !

— M-am deșteptat, domnișoară.

— Scoală-te ; deja bat clopotele la Sfîntul Filip.

Cît ai clipi, se sculă, se îmbrăcă și veni în budoarul stăpînei sale. Genoveva era o femeie de aproape patruzeci de ani ; scundă, grasă, oacheșă, cu față lată, ochi mari și cenușii, bulbucați, care nu spuneau nimic ; părul, foarte lins și formînd bucle mari în dreptul tîmplelor. Purta fustă dreaptă într-o singură culoare, ca a maicilor din ordinul Sfintei Maria del Carmen și broboadă neagră de lînă înnodată la spate ca toate servitoarele din provincie. Venise în casă cînd Maria împlinise abia un an ca să-i fie dădacă, și n-o mai părăsi niciodată, fiind un exemplu grăitor de slujnică credincioasă și statornică.

— De cînd s-a și îmbrăcat porumbița mea ?

— De aproape o oră, Genoveva. Mi s-a părut c-am auzit clopotele și m-am înșelat. Acum bat de-adevăratelea. Să nu mai pierdem timp ; ia umbrelele și hai să mergem...

— Să mergem, să mergem cînd vreți dumneavoastră, domnișoară ; sînt gata.

Amîndouă își luară broboadele, și, căutînd să nu facă zgomot, coborîră pînă la portal, deschiseră cu grijă ușa care era încuiată încă și ieșiră în stradă, pe care-o trecură cu umbrelele deschise pînă ajunseră la arcadele din față pe sub care merseră.

Orașul Nieva, precum s-a spus, are arcade aproape pe toate străzile sale, pe o parte sau pe alta ; uneori pe amîndouă părțile. De obicei, portalul acesta cu arcade e îngust, neegal și sprijinit de coloane netede și rotunde de piatră, fără nici un fel de ornamente ; și foarte prost pavat. Numai pe ici, pe colo, unde se reconstruise vreo casă, avea o lărgime mai mare și un pavaj mai bun. Dacă toate casele s-ar fi reparat (și nu ne îndoim că așa va fi cu timpul), orașul, datorită acestui sistem de construcție, ar căpăta o anumită înfățișare monumentală care l-ar face demn de a fi văzut. Așa cum este acum, chiar dacă nu are un aspect foarte frumos, cel puțin le oferă trecătorilor comoditatea de a nu se uda decît la traversarea de pe un trotuar pe altul. Și cu siguranță c-au fost prevăzători iluștrii săi întemeietori, căci nu există așezare în Spania unde să plouă atît de persistent și continuu ca aici.

Apărate de ploaie, stăpîna și slujnica traversară piața printr-o parte, luînd-o apoi pe o stradă îngustă, lungă și singuratică. Cinstiții locuitori dormeau somnul dulce dinspre dimineață. Numai din cînd în cînd se întîlneau cu cîte un marinar îmbrăcat cu o pelerină grosolană din țesătură aspră, impermeabilă, care se îndrepta cu pas întins spre chei, cu uneltele de pescuit în mînă și făcînd mult zgomot cu cizmele mari de apă.

— V-ați îmbrăcat bine, domnișoară ? Doamne, ce frig e !... Parc-am fi deja în ianuarie.

— Da ; mi-am pus o jachetă scurtă de catifea, și în afară de asta pardesiul are o căptușeală groasă.

— Așa, așa, sufletul meu. Dacă tatăl dumneavoastră află că ieșim din casă așa de dimineață o să mă certe

pentru că îngădui așa ceva. Sînteți prea virtuoasă, domnișoară. Puține fete sau nici una n-ar duce la vîrsta dumneavoastră o viață atît de sfîntă...

— Taci, taci, Genoveva, nu mai vorbi așa ; nu sînt decît o păcătoasă nevolnică ; mult mai nevolnică decît îți închipui tu.

— Domnișoară, pentru Dumnezeu !... Nu eu zic așa, toată lumea zice... Ieri îmi spunea doña Filomena că dumneavoastră, cu exemplul bun pe care-l dați îi inspirați sentimente de pietate și virtute cînd vă vedea ducîndu-vă la slujbă și împărtășindu-vă, și c-ar da orice ca să fie și fetele ei la fel... Și are dreptate să dorească lucrul acesta, fiindcă una din ele, a mai mică, zici că-i necuratu' gol... Vreți să mă credeți, domnișoară, că mai deunăzi s-a certat cu sora ei în biserică, pe motiv care să se spovedească mai întîi ?... Halal de așa căință ! N-am ce zice. Da' ți-e mai mare rușinea, domnișoară, ți-e mai mare rușinea cînd vezi cum umblă unele prin biserică ! Parc-ar fi acasă la ele ! Vai ! Nu-și dau seama bietele de ele că sînt în casa Domnului din ceruri și de pre pămînt, care le va cere socoteală pentru păcatele lor... Să nu le fi arătat doña Filomena șiragul de mătănii pe care i l-a trimis fratele său de la Havana ? Nu-mi vine-a crede ! E o minunăție, nu alta ! Tot din fildeș și din aur, cu un crucifix mare din aur masiv. Da' ca să te rogi nu e nevoie de-atîta lux ; nu-i așa, domnișoară ?

— Ca să te rogi nu-ți trebuie altceva decît un suflet curat și umil.

— Vai, domnișoară, ce frumos vorbiți ! Pare să nu fie adevărat c-aveți numai douăzeci de ani. Dar cînd Dumnezeu vrea să înzestreze cu daruri deosebite o ființă e totuna dacă-i tînără sau bătrînă, bogată ori săracă. În fiecare zi mă rog Preasfintei Fecioare să fiți sănătoasă ca să le fiți exemplu celor care cad în păcat de moarte.

— Nu trebuie să faci altceva, Genoveva, decît să te rogi să-mi izbăvească sufletul și să mă ierte pentru păcatele multe pe care le-am săvîrșit.

— Doamne ferește ! Dacă dumneavoastră aveți nevoie de iertare cînd sînteți atît de credincioasă și umilă, oare

noi, ceilalți, de ce-am avea nevoie ! Nu trebuie să fiți atît de severă cu dumneavoastră înșivă ! Fratele Ignacio vă stimează atît de mult, încît nu mai osteneşte lăudîndu-vă..., și asta cu toate că are multe scrupule, după cum știți... La ora asta trebuie să fie deja în sacristie omul cel sfînt, aşteptînd lumea. Ce sănătos este !... Parcă-l întărește Dumnezeu... Nu mănîncă, nu doarme, n-are o clipă de răgaz..., și, cu toate astea, din zi în zi e mai zdravăn și pune tot mai mult suflet ca să-l slujească pe Domnul... Nu știu cum poate să stea atîtea ceasuri în confesional fără să mănînce... Numai Domnul poate să-i dea putere. Binecuvîntat fie de-a pururi. Amin.

— E-adevărat. Domnul face adevărate minuni cu el, fiindcă e nevoie de el pe lumea asta. Vai, Doamne, Dumnezeule, ce s-ar fi ales de sufletul meu dacă sfinții misionari n-ar fi reuşit să-mi deschidă ochii !

— Cu toate că v-au ajutat mult pe calea izbăvirii și înainte de a-i cunoaşte erați foarte bună la suflet și vă duceați la slujbe, vă spovedeați și luați împărtășania... respectați toate cele ale bisericii...

— Ce puțin înseamnă asta, Genoveva, căci nu se scrutează ultimele cute ale sufletului !

— Spuneți-mi, domnișoară, ați văzut în vis azi-noapte, ca în nopțile trecute, pasărea frumoasă cu pene de foc și cu crucea în cioc ?

Maria se opri dintr-o dată și-și duse mîna la piept, de par-ar fi primit o lovitură. Apoi o porni iar și zise încet :

— Azi-noapte nu puteam s-o văd.

— De ce, sufleţelule ?

Nu răspunse. Merse mai departe un timp și scoase un geamăt. Pe urmă, se opri iar, și, aruncîndu-și brațele de gîtul jupînesei, începu să plîngă amarnic.

— Sînt foarte rea, Genoveva, sînt foarte rea ! Nu-mi mai văd sufletul uşurat de păcate ; demonul și dorințele carnale mă țin încă sub puterea lor. Dac-ai ști ce păcat am făcut ieri !

— Lăsați, lăsați, nu fiți deznădăjduită. Ce păcat puteați să faceți dumneavoastră, mielușica mea ?

— Da, da ; sînt mai rea decît crezi tu. Cu cît capăt mai multă lumină de la Dumnezeu, cu atît mai mult mă

încăpățînez să mă afund în întuneric ; cu cît îmi face mai multe favoruri, cu atît sînt mai ingrată.

— Domnul este milostiv și milostenia lui n-are margini, domnișoară.

— Dar și drept, și nici dreptatea sa n-are margini.

— Rugați-vă Sfîntului Iosif binecuvîntatul. Nu este păcat pe care Domnul să nu-l ierte prin mijlocirea lui... Lăsați, nu mai plîngeți, c-o să vă spovediți acum și vi se iartă totul.

După ce fata s-a mai liniștit un pic, își urmară drumul. Și ajunseră la un fel de piață mică, nu prea mare, unde se ridica fațada severă și cenușie a unei biserici mari ce nu atrăgea atenția prin zvelțețea sa, nici prin altă însușire bună sau rea. Trecură printr-un portic mare și cenușiu ca fațada și intrară în templu, ce era enorm și la fel de cenușiu. Aceste însușiri sînt de ajuns pentru a-l caracteriza. Era alcătuit din trei naosuri : naosul din mijloc, larg și înalt ca al unei catedrale ; cele de pe cele două laturi joase și înguste ; toate fuseseră văruite în alte vremuri, foarte demult și erau acoperite acum de praf, cu văruiala căzută pe alocuri și stropite cu pete mari, de formă ciudată. Altarele, croite în adîncime, ofereau deja o culoare cenușie foarte diferită de culoarea aurie pe care-au avut-o cîndva. Prin geamurile murdare se deslușea figura țeapănă a vreunui sfînt cu nimb de metal ori chipul trist și alungit al unui Crist — Ecce Homo.

Era prea devreme ca să fie lume multă. Cu toate acestea, se vedeau cîteva femei, împrăștiate ici și colo, rugîndu-se prosternate în fața altarelor, cu capul acoperit ; altele se sprijineau de ferestruicile cu gratii de fier ale confesionalelor și țineau broboada întinsă de o parte și de alta a feței ca să-și spună cu o șoaptă abia auzită păcatele în tribunalul sfînt al penitenței. Cîțiva preoți țineau deschise ușile confesionalului și îi vedeai cu sutana și tichia de preot cum își aplecau trupul și urechea spre ferestruică, arătînd pe chipul încruntat și în ținuta lor neglijentă oboseala pe care-o simțeau. Alții le țineau închise ermetic și abia se ghicea înăuntru, cînd treceai, prezența unei ființe omenești.

Lumina scălda trist cîteva părți ale clădirii, lăsînd ungherele și scobiturile stîlpilor aproape cu totul în întuneric. Lămpile enorme de metal galben se legănau în spațiu prinse de tavan cu o funie. Geamurile ceruite cu plumb a două rozete mari, deschise în partea de sus a pereților de la naosul mare din mijloc, lăsau să intre o lumină tristă ce se întindea ca o pînză albă în fața altarului cel mare. Alături de el și oarecum despărțit era un alt altar mai mic, deasupra căruia se înălța o statuetă ; chipul Mîntuitorului cu pieptul desfăcut, lăsînd să se vadă o inimă însîngerată, cu coroana de spini pe cap și înconjurată de flăcări. În jurul statuetei erau o mulțime de lumînări aprinse care sfîrîiau lugubru în imensa incintă a bisericii. Era un altar mobil care fusese pus acolo cu prilejul slujbei de nouă zile* pentru inima sfîntă a lui Isus, ce se ținea în zilele acelea.

Genoveva se duse în sacristie ca să-l întrebe pe fratele Ignacio dacă putea s-o spovedească pe domnișoara Maria. Maria rămase în genunchi lîngă confesional așteptînd preotul. Simțea un fel de nerăbdare plină de teamă, o oarecare frică amestecată cu neliniște și dorință. În templu plutea un miros nedefinit de umezeală și praf, de lumînări stinse și de flori veștede care-i impunea respect. Clipele premergătoare spovedaniei erau clipe de emoție plăcută pentru Maria. Fastul și misterul ce înconjurau spovedania aceea intimă, cea mai intimă de pe lume, exercita un fel de fascinație asupra cugetului său și o tulbura pînă în adîncul sufletului fără a o dezgusta. Simțea cum o lua cu frig, apoi cu valuri de căldură ce-i aprindeau obrajii. În clipa aceea nu se gîndea la păcatele ei, ci la felul cum trebuia să le spună.

Figura îmbrăcată în negru, dreaptă și severă a fratelui Ignacio o porni spre confesional și, fără a-i arunca măcar o privire penitentei, intră înăuntru. Maria se apropie de ferestruică speriată și înduioșată. Cînd se îndepărtă, după o jumătate de oră, avea ochii înroșiți și fața palidă.

---

* *Novena* (sp.) — slujbă religioasă de nouă zile cu rugăciuni și alte acte evlavioase în cinstea Domnului, a Fecioarei Maria, a lui Isus ori a altor sfinți.

Biserica, între timp, se umpluse de lume, cu toate că erau aproape numai femei. Unele intrau pînă la mijloc încălțate cu saboți și se auzea zgomot mare cînd călcau pe pardoseala din lespezi de piatră ; cele mai multe dintre ele se descălțau la ușă și-i țineau în mînă. Un preot bătrîn, cu stihar urcă la amvonul acoperit cu o bucată de țesătură cu fir de aur. Credincioșii, din cele mai îndepărtate colțuri ale bisericii, se adunară în mijloc, alcătuind un grup strîns în jurul amvonului. Maria și Genoveva făcură același lucru. Preotul făcu semnul crucii și începu mătăniile cu glas tare. După ce termină mătăniile începu slujba de nouă zile : slujba de nouă zile închinată inimii sfinte a lui Isus. Clericul își puse niște ochelari foarte mari de argint și cu voce fonfăită și plîngăreață exclamă :

„*Oh inimă !* — Mulțimea repetă cu glas solemn : — Oh iniimă ! — *prea iubită,* — prea iubiită, — *preasfîntă* — preasfiiîntă — *și dulce ca mierea* — și duuulce ca mieeerea — *a sfîntului meu Isus,* — a sfîntului meu Isus. — *Inimă* — iniimă — *ce arzi în flăcări* — ce arzi în flăcări — *de dragoste prea curată* — de draagoste prea curaaată".

Maria repeta cuvintele rugăciunii din vîrful buzelor, cu ochii pironiți în pămînt. Genoveva le zicea cu glas tare uitîndu-se drept în ochii preotului. Mulțimea oftă după ce zise amin.

După ce-au terminat rugăciunile, preotul propuse ca fiecare să-i ceară Domnului prin mijlocirea acestor inimi sfinte ceea ce-ar dori mai mult, și mulțimea se gîndi în tăcere cîteva clipe. Maria se rugă fierbinte la Dumnezeu s-o facă mai bună. Genoveva șovăi o clipă neștiind ce să ceară, și, în sfîrșit, ceru să-i dea Domnul răbdare ca să poată îndura durerile de reumatism. Preotul citi cu glasu-i fonfăit, ce se tîra peste silabe ca o tînguire, următoarele :

„PILDĂ. — În orașul München trăia nu cu mulți ani în urmă o doamnă de o frumusețe nemaipomenită, care ducea o viață exemplară, în așa fel încît toți îi dădeau numele de sfîntă. Se întîmplă că într-o zi veni la ea un tînăr foarte frumos să-i facă o vizită din partea unei verișoare de-a ei, și într-o clipă diavolul reuși s-o facă să se îndrăgostească de el de parcă-și pierduse mințile. Pasiu-

nea ei fu atît de nebunească și de păcătoasă, încît după cîtva timp de cînd intraseră în relații consimți la un păcat de desfrîu jignindu-l grav pe Domnul. Căzută în păcat, se pomeni lovită de o melancolie profundă, fiindcă deși-l îndepărta pe cel ce fusese cauza vinovăției sale, nefericita se crezu condamnată s-ajungă în iad. Începu să ducă o viață grea, chinuindu-se cu post și penitențe fără a reuși să scape de gîndul cel groaznic. În sfîrșit, după povața unui pelerin care s-a nimerit să treacă pe acolo, orîndui să facă o slujbă de nouă zile închinată inimii sfinte a lui Isus. În a cincea zi de cînd se ruga cu pioșenie, noaptea, pe cînd era în pat, auzi zgomot mare și văzu fugind din camera ei un demon ce urla îngrozitor și-a lăsat în urma lui o duhoare de nesuportat. A doua zi dimineața se pomeni vindecată de melancolie și foarte încrezătoare în mila fără margini a lui Dumnezeu".

Credincioșii se strînseră mai mult în jurul amvonului ca să asculte pilda, și le plăcu mult izul ei romanesc. Slujba se termină cu o rugăciune în latină. Mulțimea zise un Avemaria* și crezul. Preotul coborî de la tribună.

În biserică se auzi larmă mare, ce se prelungea. Grupul de femei își rupse rîndurile, se lărgi și se mai învîrti pe loc vorbind toate în același timp. Răsunară din nou tropăiturile saboților pe lespezile umede și murdare ale pardoselii. Un ministrant se sui și începu să ia mucul lumînărilor ce ardeau în jurul statuetei lui Isus, și pe cînd sta în picioare deasupra altarului, cu capu-i ras și cu ochii-i răutăcioși se strîmbă la alți copii pe care mamele-i puseseră să se roage în genunchi. Cîțiva clerici ieșiră din confesionale și trecură spre sacristie cu pași mari. Unul din ei fu oprit în mijlocul bisericii de mai multe doamne, și stătu de vorbă o bucată bună de timp cu ele, cu toate că se vedea bine că nu vrea să zăbovească prea mult. Prin geamurile ceruite cu plumb ale rozetelor mari intra deja toată lumina zilei, ce destrăma misterul templului lăsîndu-i vederii trist, sărăcăcios și murdar cum era în realitate. Doi sau trei băieți foarte tineri și matinali, cu gulerul lăsat în jos și cu mînecile foarte mari, intrară, aruncînd la iuțeală pri-

* Avemaria — rugăciune catolică.

viri scrutătoare în toate părțile. Unui paracliser îi trecu prin cap să deschidă larg grilajul din fața ușii, și o mulțime neliniștită și gălăgioasă care nu venise în zori să spună rugăciuni la slujba de nouă zile pătrunse în naosul cel mare ca să asculte cuvîntarea misionarului ce urca în clipa aceea la amvon cu o înfățișare serioasă și plină de fervoare.

Cînd fu în picioare mai sus decît cei din jur, rumoarea se potoli încetul cu încetul. Lumea extraordinar de multă se înghesui iarăși sub amvon. Acum erau și mulți bărbați care nu veneau din curată devoțiune, ci cu scopul de a aprecia predica în sine. Dar pe ușă intrau întruna valuri mari de oameni care-i deranjau pe credincioșii dinlăuntru și din cauza lor nu se făcea nici liniște. Maria și Genoveva fură tîrîte dintr-o parte în alta de acel du-te-vino al mulțimii. Oratorul aștepta în zadar să se potolească rumoarea. În cele din urmă, întinzînd brațul în chip academic spre ușă, exclamă cu emfază, ca unul care ar fi deja în plin discurs :

— Închideți grilajul !

Ușiie se închiseră încet ca și cum nu le-ar fi atins nimeni. Credincioșii se așezară mai bine la locul lor. Cîtva timp mulți tușiră. În sfîrșit se opriră și templul rămase într-o liniște întreruptă deseori de cîte un bărbat răcit ce tușea sau de vreunul care-și sufla nasul.

Oratorul era tînăr, înalt și slab, cu ochi mari, negri, înfipți într-o față palidă, cu trăsături regulate. Purta de asemenea sutană cu stihar și tichie preoțească. Impunea respect prin gravitatea sa blajină, plină de blîndețe.

Își luă tichia preoțească și zise cîteva cuvinte în latină, pe care nimeni n-a putut să le audă. Apoi, punîndu-și-o iar, și, aplecîndu-se peste balustradă, exclamă cu glas tare :

„Iubiți frați întru Isus Cristos...“

Avea un glas limpede, cu timbru frumos și foarte plăcut, ceea ce scotea și mai mult în relief gravitatea chipului său. Începu prin a-și arăta în mod ironic uimirea că mai existau încă din cei ce lăsau deșertăciunile lumii ca să asculte cuvîntul Domnului, și-i felicită călduros pe cre-

dincioșii care veniseră să ia parte la slujba de nouă zile închinată Inimii Sfinte a lui Isus.

Dedică prima parte a cuvîntării sale ca să descrie chinurile sufletului îndepărtat de Dumnezeul său prin păcat, și făcu un tablou amănunțit și perfect al jignirilor și ocărilor cu care mîhnim peste măsură de adînc inima bună a lui Isus. Înfățișînd suferințele ce nasc din păcat, părăsi drumul bătătorit de ceilalți care vorbeau despre pedepsele corporale ale infernului, și descrise numai suferințele sufletești, frămîntarea, zbuciumul și neliniștea pe care le simte sufletul cînd se vede lipsit din vina sa de dragostea Creatorului ; dar le înfățișă în culori atît de sumbre și cu o forță de expresie atît de mare, încît suferința aceea nesfîrșită, singurătatea aceea profundă, tăcerea și întunericul acela avură un efect mai mare în închipuirea celor de față decît focul și viperele ce erau pomenite de obicei.

Maria simți cum o cuprinde teama și tristețea. Își aduse aminte de păcatele ei și se gîndi cu groază că putea să moară pe neașteptate și să piardă fericirea veșnică. Atunci, în sinea ei, făgădui solemn să se îndrepte. Dar cum ? Ca să-și schimbe viața trebuia să rupă firul care-o ținea legată mai mult de pămînt și de păcat. O cuprinse o mare tulburare de-i venea să plîngă amarnic, dar nu putu. Glasul limpede și armonios al preotului răsuna în naosul mare povestind fără a osteni, una cîte una suferințele osînditului. Mulțimea asculta neclintită și îngrozită. Colo în fund, lîngă altarul cel mare, statueta Mîntuitorului, înconjurată de lumînări, părea o mare pată roșie ale cărei luciri făceau să treacă niște umbre fugare pe pereții templului.

Dar îngăduința divină e fără de sfîrșit. Nu există păcat, oricît de mare ar fi, care să nu poată fi iertat prin mila Domnului. Dragostea Mîntuitorului pentru sufletele pe care le-a izbăvit cu sîngele său nu se vestejește și nu se trece ca dragostea oamenilor. Ca un iubit, ca un soț îndrăgostit, este întotdeauna gata să-l primească cu brațele deschise pe păcătosul care s-a căit. Dacă păcătuiți, udați cu lacrimi de căință picioarele Mîntuitorului, cum a făcut sfînta Maria Magdalena, și veți fi izbăviți. Aduceți-vă aminte de păcătoasa aceea tristă care, doborîtă de durere, cu sufletul sfîșiat de dragoste, se lovește cu capul de pi-

cioarele lui Isus și le udă cu lacrimile ei, și le șterge cu pletele ei și le unge, fără a se auzi o vorbă din gura ei, fiindcă o mistuie focul dragostei. Vai, lacrimi vărsate pentru Domnul, ce scumpe sînteți, ce mult puteți și cîte păcate ispășiți ! Pentru a fi iertat de păcate mai mult fac lacrimile decît vorbele, fiindcă lacrimile așa cum zice sfîntul Maxim, sînt rugăminți mute, nu cer iertare, ci o merită. Lacrimile nu pot fi înșelătoare așa cum sînt vorbele. De aceea sfîntul Petru, pentru a dobîndi iertarea păcatului său, nu s-a folosit de vorbele cu care păcătuise, mințise, hulise și se lepădase de Domnul, ci a plîns, cu lacrimi amare și i s-a dat crezare și iertare. Lacrimile sînt o monedă ce nu se poate falsifica, singura noastră mîngîiere ; șterg petele păcatelor noastre, potolesc mînia lui Dumnezeu, dobîndesc iertarea, ușurează sufletul, întăresc credința, aduc speranța și sădesc în suflet mila creștinească. Divinul Isus însuși a zis : „Preafericiți cei ce plîng, fiindcă în lacrimi își vor găsi mîngîierea".

Maria fu cuprinsă de duioșie. Elogiul acela fierbinte adus lacrimilor îi alungă teama din cuget. Cînd se gîndea la bunătatea fără margini a lui Isus Cristos, care, după ce a suferit atît și după ce și-a vărsat sîngele scump pentru noi, uită în fiece clipă cele mai mari sudalme numai pentru că ne înfățișăm lui pocăiți, se simți în culmea emoției. Și-o închipui pe sfînta al cărui nume îl purta, Maria Magdalena, cu chipul scăldat în lacrimi la picioarele Mîntuitorului, și se gîndi că și ea ar fi făcut la fel. O podidi un potop de lacrimi de parcă ar fi fost deja prosternată înaintea lui Isus. Femeile care erau aproape o văzură plîngînd și se uitară la ea cu respect și admirație șușotind între ele.

Predica se termină cu un îndemn făcut credincioșilor cu multă elocvență îngroșată cu imagini, pentru a fi devotați Inimii Sfinte a lui Isus. Un sfert de ceas dacă stai de vorbă cu plăcere în fiecare zi cu această Inimă Sfîntă aceasta îi aduce sufletului bucuria cea mai curată și cea mai mare de pe pămînt. *Gustăte et vidēte quoniam suavis est Dominus**. Încercați să stați de vorbă un răstimp cu

* Încercați și vedeți cît de bun e Domnul (lat.).

Domnul și veți simți încîntarea cerească și mulțumirea deosebită pe care le simt cei ce-l iubesc. Tot ce există pe lume, nebunie estè și înșelăciune ; ospețe, comedii, serate, distracții și toate celelalte pe care oamenii le iau drept lucruri bune sînt amestecate cu gheață și presărate cu spini. Să nu stați la îndoială și să fiți siguri că Inima lui Isus aduce mai multă plăcere și mai multe bucurii și mîngîiere sufletelor care vin să stea de vorbă cu ea cu evlavie și umilință decît lumea cu toate petrecerile și plăcerile ei serbede. Ce bucurie este să stai de vorbă o clipă cu preabunul Isus, mereu gata să asculte rugămințile noastre. Să-ți deschizi sufletul așa cum faci în fața unui prieten intim ! Să-i ceri îndurare, dragoste și glorie ! Oh, iubiții mei, *gustāte et vidēte, gustāte et vidēte !*

Oratorul încheie ultimele paragrafe din rugăciunea sa tot cu aceste cuvinte : *gustāte et vidēte, gustāte et vidēte !*

În încheiere, le dori glorie veșnică tuturor ; arăta palid și obosit. Cîteva picături de sudoare i se prelingeau pe fruntea mare. Rostise ultima parte a discursului cu un zbucium crescînd și cu un entuziasm pe care-a știut să-l transmită auditoriului său. Maria, după ce-a plîns, rămase liniștită și aproape mulțumită. În timp ce preotul cobora de la amvon, Genoveva îi spuse la ureche :

— Domnișoară, adineauri l-am zărit pe don César.

Fața se tulbură ușor. Grupul începu să se împrăștie, ocupînd tot templul. Cea mai mare parte se repezi în grabă la ușă îmbulzindu-se ca să iasă. După cîteva îmbrînceli, Maria și Genoveva reușiră să ajungă la portic și o porniră pe drumul spre casă. Dar domnișoara de Elorza întorcea des capul. Un domn bătrîn, înalt, slab, palid, cu barbișon și cu mustăți mari, albe, îmbrăcat în negru din cap pînă-n picioare, le urma, la mare distanță. Cînd au intrat sub arcadele dintr-o stradă îngustă și singuratică, domnul grăbi pasul și femeile merseră mai încet, așa încît le ajunse foarte repede. Domnul i se adresă Mariei și-i zise încet, cu gravitate :

— Domnișoară, azi-noapte m-am întors știți dumneavoastră de unde.

— M-am rugat Domnului să vă întoarceți cu bine, don César.

— Mulțumesc, mulțumesc. Ați terminat de brodat stindardul ?

— Da, domnule.

— Ați cusut și semnele în formă de inimă cu fir de bumbac ?

— Da.

— Bine, domnișoară. Voi ține seamă de sîrguința și de entuziasmul dumneavoastră.

În timp ce vorbea nici o cută de pe fața bărbătească a lui don César nu se mișcă. Ochii lui, de o hotărîre stranie ce aducea a ferocitate se uitau fix la față. Tăcu o clipă, gîndindu-se la ceva, și în cele din urmă rupse tăcerea zicînd pe un ton concis, de poruncă :

— Mîine pe vremea asta să vă prezentați unde-ați mai fost și altă dată. Trebuie să vă dăm cîteva însărcinări.

— Voi veni negreșit.

Don César observă că doi tineri dăduseră deja colțul străzii și veneau spre ei. Atunci, fără a-și lua rămas bun, se îndepărtă de femei, trecînd pe trotuarul din față.

IV

Cum a fost convertit marchizul de Peñalta în duce de Turingia

După cîteva zile, Ricardo ieși din casă ca de obicei, la zece dimineața, și se îndreptă spre casa logodnicei sale. Nu-l împingea numai dragostea să iasă atît de devreme în stradă, ci și singurătatea tristă ce domnea de multă vreme în casa imensă și veche unde sta : fiindcă tînărul nostru era singur pe lume de mai bine de un an. Tatăl său, bătrînul marchiz de Peñalta, murise pe cînd Ricardo nu avea decît șase ani. De-abia-și amintea vag chipul lui palid ivindu-se din așternutul patului cînd îl duseră să-i dea o sărutare cu cîteva ceasuri înainte de a

muri. Își mai amintea că în ziua aceea toată lumea-l lua în brațe și-l săruta plîngînd, ceea ce i-a atras atenția pînă cînd a întrebat : „De ce plîngeți toți azi ?“

Mama sa îl iubea cu o dragoste mare și feroce, sufocată din pricina atîtor îngrijiri. Cît a fost mic l-a ținut lîngă ea, fără a-i da voie să se joace cu ceilalți copii de frică să nu se lovească. Cînd era deja mărișor, se ducea să-l culce, seara, spunînd cu el multe rugăciuni inocente, și aștepta stînd pe scaun, cu brațele încrucișate să adoarmă, ca să iasă din cameră în vîrful picioarelor. Cînd a ajuns la adolescență n-a avut încotro și-a trebuit să se gîndească la studiile fiului său, fiindcă răposatul marchiz a prevăzut să urmeze o școală ca să aibă o profesiune. Ricardo vru să fie artilerist. Cîte lacrimi n-a vărsat mama lui pentru această hotărîre de nezdruncinat a copilului ! Cînd a plecat pentru prima dată la Segovia, buna doamnă a crezut că moare ; se încăpățînă să nu iasă din casă pînă nu i se întoarce fiul, și-și ținu făgăduiala. Cînd venea în vacanță, nu se mai sătura să stea lîngă el, să-l privească, să-l mîngîie și să-i ghicească în ochi cele mai mici capricii, ca să i le facă pe loc. Cu două, trei zile înainte de a pleca, începeau iarăși hohotele de plîns și lacrimile : îl ținea strîns la piept cîte-un răstimp lung și-l punea să-i promită de un milion de ori că-i va scrie în fiecare zi, că se va îmbrăca bine pe drum și că nu va ieși noaptea din casă. Singurul lucru care-o mai distrăgea cîteva clipe era aranjarea cufărului cadetului, de care se ocupa cu atîta grijă, încît nu lipsea nimic din el de la obiectele cele mai uzuale de rufărie și îmbrăcăminte pînă la o bucată de tafta groasă și un pachet de fețe să-l aibă la-ndemînă dacă s-ar răni. Ricardo fugea întotdeauna ca să evite despărțirea.

Datorită mai degrabă firii sale bune, vesele și simpatice mai mult decît sîrguinței sale, tînărul marchiz de Peñalta își termină studiile. În colegiu îl iubea toată lumea ; atît elevi cît și profesori. Era unul din băieții cu fire deschisă și prietenoasă cu care e greu să te certi și pe care-i căutăm toți ca să le încredințăm vreo destăinuire tainică a sufletului nostru în clipele hotărîtoare și amare ale vieții. Îl aflai mereu vesel și comunicativ, adu-

cînd cu sine veselia și încrederea oriunde-ar fi fost. Rareori, se certau doi cadeți fără ca el să nu reușească să-i împace prietenește. Cu toată firea lui îngăduitoare nimeni din colegiu, nici din afara lui, nu se îndoia de curajul său și cu atît mai puțin de puterea de necrezut a pumnilor săi. Nu o dată în certurile dese dintre cadeți și localnici care izbucneau în general la serbările populare cu jocuri, trîntise la pămînt trei sau patru flăcăi din trei sau patru pumni, ceea ce atrăgea cu atît mai mult atenția cu cît nu avea o statură corpolentă ori atletică.

Într-o zi, pe cînd era deja înrolat în armată la unitatea militară din Sevilla, colonelul îl chemă în biroul său și-l întrebă :

— E mult de cînd n-ai mai primit scrisoare de la mama, Peñalta ?

Ricardo se îngălbeni ca un mort.

— Ce este, domnule colonel, ce este ?

— Nu te speria, băiete. Știu, din întîmplare, că este cam bolnavă.

Ricardo ghici totul și căzu în brațele colonelului, vărsînd un potop de lacrimi. În noaptea aceea se urcă în trenul care mergea spre nord.

Noaptea funestă a călătoriei aceleia rămase adînc întipărită în inima lui. Cînd locomotiva dădu semnalul de plecare și prietenii care-l conduseseră îi făcură semn de adio cu mîna stînd în picioare pe peron, se așeză într-un colț al vagonului înfășurat într-o mantie prefăcîndu-se că doarme ca să se lase mai bine în voia gîndurilor sale dureroase și triste. Oh, ce gînduri dureroase și triste ! Și-o închipui pe mama, îngerul ocrotitor al copilăriei sale, pe mama mult iubită cum a murit singură fără a primi sărutarea de pe urmă de la fiul său, și poate că-l chemase cu disperare în clipele supreme ale agoniei. Își aducea aminte că avea sănătatea destul de șubredă cînd s-a despărțit de ea și că l-a strîns mai mult și mai tare la piept, și l-a sărutat mai mult ca altă dată, de parcă nefericita ar fi avut presimțirea că n-o să-l mai vadă. În ochii ei migdalați și umezi se citea o rugăminte fierbinte și tăcută : să abandoneze școala și să nu mai plece

de lîngă ea. Dar el, supus vanităților sociale și sedus de glasul egoismului, nu ținuse seama de rugămintea aceasta pe care nefericita femeie nu îndrăznise s-o spună prin viu grai. Era furios contra lui însuși și-și atribuia în sinea lui adjectivele cele mai injurioase și umilitoare. Din cînd în cînd scotea capul afară din vagon și respira aerul răcoros al nopții ca să nu-l înece hohotele de plîns.

Conturul nedesluşit şi misterios al unduirilor peisajului învăluit în întuneric îi schimba disperarea într-o mîhnire adîncă, și încetul cu încetul se prefăcu în melancolie solemnă, ca și norii mici, întunecoși ce pluteau peste pămîntul și mai întunecos. Maiestuozitatea aceea tăcută a naturii moarte îi potolea nervii, dar cînd se gîndea la singurătatea absolută ce-l aștepta acasă îl lua cu frig. Se rupsese firul de dragoste care-l lega de pămînt, și prin care se credea înrudit cu toate ființele omenești. Nu mai avea pe lume nici o ființă pe care-ar fi putut s-o numească a sa. Curentul pe care-l făcea mersul năvalnic al trenului îi stăruia în urechi și părea că-i zice : singur, singur. Țăcănitul aspru al roților și mașinăriilor deșteptau în mod violent natura din somnul ei, pricinuindu-i poate o senzație de durere ca aceea pe care i-o pricinuia lui gîndul acesta cînd îi trecea prin creier. Ritmul sonor și metalic al roților părea că-i spune de asemenea cu accent și mai neînduplecat : singur, singur. Își trecea privirea tristă pe poalele profunde ale orizontului, și acesta i le întorcea, cu reflexe tremurătoare și fatidice care abia reușeau să rupă pînza de întuneric : tristețe pentru tristețe. De la locomotivă venea o lumină roșie, ce colora în sînge pămîntul și arborii de pe marginea drumului. Unde nu erau arbori, stîlpii de telegraf treceau cu o iuțeală ametitoare prin fața ochilor săi, ca ceasurile fericite ale copilăriei. Pe deasupra capului său fîlfîia panașul negru și colosal de fum lîngă țeava locomotivei care, împrăștiindu-se în văzduh, se destrăma formînd o mie de fantome ciudate și monstruoase. Aceste fantome, cînd fugeau de calea ferată tîrîndu-se pe pămînt, îi ziceau de asemenea lugubru : singur, singur. Atunci, nemaiputînd suporta suflarea glacială a peisajului pustiu ce-l întrista adînc și-i usca ochii, închidea fereastra și se întorcea iar în colțul lui și la lacrimile lui.

În vagon mai erau alte patru persoane : o doamnă bătrînă și un tînăr între douăzeci și douăzeci și cinci de ani, o fată între optsprezece și douăzeci și o fetiță de cinci sau șase ani, care păreau copiii săi. Doamna mo-țăia deschizînd din cînd în cînd ochii. Cei doi tineri vor-beau încet la capătul celălalt ținîndu-se de mînă. Spec-tacolul acestei mame înconjurate de fiii săi și uitîndu-se în fiecare clipă la ei cu dragoste îl înduioșă și mai mult încă pe Ricardo. Murmurul stins al conversației celor doi frați, întrerupt deseori de vreun hohot de rîs înăbușit, îi trezea în suflet o invidie mare și tristă. Tînăra era frumoasă, avea trăsături nobile și simpatice. Ricardo, fără să-și dea seama, o privi toată noaptea ; dar ea nu păru a-i da atenție. Cînd băiatul din gară strigă : „Cór-doba, douăzeci de minute oprire", toți se ridicară brusc și-și luară lucrurile pregătindu-se să coboare. Numai atunci se uită tînăra la el cu o privire lungă și blîndă, zicîndu-i în timp ce ieșea, cu un zîmbet trist și plin de compasiune : „Noapte bună, să ajungeți cu bine !" Nu încăpea îndoială că-și dăduse seama de durerea lui. Lui Ricardo îi păru foarte rău că rămîneau acolo, de parc-ar fi avut vreo legătură de dragoste cu familia aceea și-i venea să-i spună mamei : „Doamnă, tocmai am pierdut-o pe mama ; sînt singur pe lume și n-am pe cine iubi nici n-are cine să mă iubească ; vreți să mă luați și pe mine acasă ca pe un fiu ?" Ușa vagonului se închise repede, clopoțelul sună, se auzi semnalul răgușit al locomotivei și trenul își reluă mersul cu țăcănitul său metalic ce striga necontenit în liniștea nopții : singur, singur, sin-gur !

Veniră să-l aștepte cîteva neamuri și cîțiva prieteni și-l însoțiră în tăcere pînă acasă, unde-l lăsară singur după un răstimp de conversație banală. În zilele urmă-toare primi vizita multor persoane cu costum negru, care-i ridicară în slăvi virtuțile mamei sale și-i recoman-dară multă resemnare. Toți îi ziceau marchiz. Niciodată n-a suferit mai mult ca atunci. Singura ființă cu care ar fi stat cu plăcere de vorbă era don Mariano de Elorza, care fusese prieten foarte apropiat al tatălui său, și a cărui casă o vizita cu multă încredere întotdeauna cînd

venea la Nieva în vacanță. Don Mariano era comunicativ și amabil cu toată lumea și nu putea decît să se poarte de două ori mai afectuos față de el datorită situației nefericite în care se afla. Casa lui a fost pentru tînărul nostru, în perioada ce urmă după moartea marchizei, un loc de refugiu unde mai uita de durere și unde găsea oarecum o atmosferă caldă, de familie de care avea atîta nevoie. Pe de altă parte, trebuie să spunem, Ricardo simțise întotdeauna pentru prima fiică a lui don Mariano o anumită admirație și simpatie, care se schimbă cu ușurință în dragoste cînd tinerii au o vîrstă apropiată și prietenia dintre cele două familii le oferă un prilej prielnic; cu atît mai mult cu cît nici el nici ea nu mai fuseseră îndrăgostiți niciodată. Cu mult înainte de a se formaliza relațiile lor, se vorbea deja în oraș de căsătoria tînărului marchiz de Peñalta cu domnișoara de Elorza. Era o căsătorie potrivită și cerută de opinia publică. Pentru că trebuie să spunem că familiile de Peñalta și de Elorza erau cele mai bogate din oraș și lumea găsește întotdeauna că este la fel de firesc ca bogății să tragă la bogăție precum trag rîurile la mare. Așa că Ricardo și Maria fură declarați soț și soție la scurt timp după nașterea lor. Cumetrele orașului nu le-ar ierta dacă s-ar sustrage de la această hotărîre și n-ar respecta încrederea acordată de grupurile ce se reuneau la diferitele familii din Nieva. Știm deja din sursă sigură că tinerii nu se gîndiseră deloc să se sustragă și că respectau cu cea mai mare umilință hotărîrea suverană.

Întorcîndu-ne, deci, unde rămăsesem, se cade să arătăm că Ricardo ajunse foarte repede la portalul casei de Elorza, care era încăpător și întunecos. De ușa mare, solidă și înnegrită de timp și de folosință atîrna un lanț de bronz de care trăgeai ca să sune clopoțelul. Se intra imediat într-o curte interioară destul de mare cu fîntînă în mijloc. Din această curte interioară pornea o scară largă de piatră cu balustrada tot din piatră. Se uzase deja și trebuia reparată în cîteva locuri. La primul palier, scara se desfăcea în două părți; una ducea la încăperile stăpînilor și cealaltă la ale servitorilor. Prima din părțile amintite se termina într-un coridor mare sau

verandă cu geamuri ce dădea în curtea interioară. Toată casa respira aceeași tihnă aidoma vechilor palate, cu toate că fusese construită într-o epocă relativ modernă. Întrecea vechile case mari, strămoșești, ca cea a marchizului de Peñalta, fiindcă la înălțarea ei nu se ținuse seamă atît de vanitatea stăpînilor cît de o împărțire cît mai potrivită a odăilor după cerințele vieții. Nu era tristă și întunecoasă cum sînt de obicei acelea. Dimpotrivă, toată casa dovedea optimism, bunăstare și eleganță. Era, deci, un edificiu mare fără a fi impunător, și confortabil fără a cădea în vulgaritatea lipsită de frumusețe a construcțiilor foarte moderne. Se situa la calea de mijloc între aristocrație și burghezie, acceptînd mîndria fastuoasă a aceleia și înclinațiile practice și senzuale ale acesteia.

Casa oglindea într-un anumit fel poziția stăpînilor săi. Amîndoi erau fiii familiilor celor mai de vază, nu numai din Nieva, ci și din provincia în care este situată această așezare. Doamna era sora marchizului de Revollar, care făcuse atîta vîlvă în Madrid acum cîțiva ani prin desfrîul și risipa de necrezut la care se deda, și care acum, complet ruinat și urmărit îndeaproape de creditori, se refugiase în oștile Pretendentului*, căruia-i slujea drept ministru și consilier. Don Mariano se trăgea dintr-o familie cu un trecut mai puțin glorios, dar mult mai bogată. Bunicul său adusese o avere imensă din Mexic pe la sfîrșitul secolului trecut, și datorită ei ajunsese cel mai mare moșier din Nieva și ridicase casa despre care am vorbit. Atît el cît și fiul și nepotul său căutaseră să dea lustru milioanelor înrudindu-se cu familii nobile.

Ricardo intră în încăperile casei de Elorza cu indiferența celui ce se simte ca la el acasă; nu și-a luat nici măcar pălăria de pe cap. Cînd intră în alcovul doñei Gertrudis, doamna mînca o ceașcă de supă ajutată de doi

* Don Carlos María Isidro de Borbón (1818—1861) — prinț ai cărui urmași au ridicat pretenții la tronul Spaniei; el și partizanii săi au apărat catolicismul în timpul războiului carlist împotriva guvernului de factură republicană din timpul reginei Maria Cristina.

servitori. Cînd îl văzu pe tînărul nostru, lăsă ceașca pe măsuța din fața ei, și dîndu-se înapoi în fotoliu, exclamă cu accent îndurerat :

— Vai, dragul meu, mă simt tare rău acum !

— Dar, de ce ?

— Simt că mor, Ricardo ; simt că mor.

— Vă simțiți mai rău ?

— Da, fiul meu, da, mă simt foarte rău ; nici nu pot să-ți spun cît de rău mă simt. Dacă nu mor nici azi, nu mai mor niciodată. Toată noaptea m-am văitat... Apoi..., apoi tigrul ăsta de don Máximo n-a venit nici acum, cu toate că i-am trimis două comisioane... Să-l ierte Dumnezeu !... Să-l ierte Dumnezeu !

Doña Gertrudis închise ochii de parcă s-ar fi pregătit să moară fără ajutoare vremelnice nici medicale, nici spirituale.

Ricardo, obișnuit cu aceste toane, rămase tăcut un răstimp bun. La urmă, zise pe un ton indiferent :

— Nu știți ?... Enrique a reușit să schimbe podoaba, și ieri a sosit cealaltă foarte bine împachetată ; nu i s-a întîmplat nimic.

— Bine, mulțumesc lui Dumnezeu — răspunse doña Gertrudis, deschizînd ochii. Credeam că n-o s-o mai schimbe.

— De ce nu ?

— Uite de ce, fiindcă, vînzînd-o pe cealaltă, se descotorosiseră de o vechitură și acum nu știu ce vor face cu ea.

— Da, dar pierdeau un client de pe urma căruia cîștigă mult. Dumneavoastră nu vedeți că Enrique primește comenzi din toată provincia ?

— Și asta-i adevărat... Dar tu nu știi că pe negustori îi orbește zgîrcenia ?... Uf, ce oameni nesuferiți ! Îți spun că nu pot să-i sufăr pe negustori, Ricardo, nu pot să-i văd nici în poză.

După ce și-a exprimat acest sentiment nefavorabil pentru comerț, pe care doña Gertrudis în sinea sa îl avea și pentru industrie și, în general, pentru toate îndeletnicirile mecanice, închise iarăși ochii cu un gest de durere, și continuă în felul acesta :

— Ceea ce regret, fiul meu, este că n-o s-apuc să vă văd căsătoriți, și că din cauza mea va trebui să amînați nunta... Mă simt foarte rău, foarte rău... Îmi spune inima c-o să mor înainte de a veni ziua căsătoriei... Și adevărul este c-ar fi mai bine să mor decît să pătimesc atît de mult...

— Lăsați, nu mai spuneți asemenea lucruri ; cum o să muriți ! Boala va trebui să cedeze încetul cu încetul, o să vă faceți bine și-o să fiți sănătoasă și grasă de-o să ne fie mai mare dragul să ne uităm la dumnea-voastră.

În loc să se bucure de aceste cuvinte, doña Gertrudis se înfurie :

— Astea-s prostii, Ricardo... Sînt bolnavă de moarte, și dacă nu mă crezi o să vezi. Soțul meu nu vrea să creadă ; dar în curînd se va convinge... Nu mă plîng din fandoseală, nu... Vai, dragul meu, dac-ai ști cîte îndur eu așezată în fotoliul ăsta !

În mod sigur, din ziua în care preotul își dăduse binecuvîntarea nupțială, vă asigurăm că această nobilă doamnă nu făcuse altceva decît să ia seama la durerile și la suferințele trupului său, ducînd o viață măruntă cu gîndul la bolile cele mai ciudate și de necrezut care se pomeniseră vreodată. Înainte de a o naște pe prima ei fiică, Maria, suferise de vărsături cu sînge și sfîrșeală. După naștere, și timp de cîțiva ani, pînă la naș-terea celei de a doua fiice, Marta, a suferit de o boală foarte dureroasă de inimă, atît de necruțătoare și de groaznică, încît de multe ori nu-și mai venea în simțiri. Simptomele acestei boli, așa cum le relata pacienta, trezeau groaza oricui. Uneori credea că simte cum i se strîngea inima și-i sta pe loc de parc-ar fi fost de gheață, și începea să dîrdîie, fără s-o ajute cu nimic pieile și flanelele pe care i le puneau pe piept, pînă cînd printr-o trecere bruscă intra într-un cuptor încins, unde se înfier-bînta atît de mult, încît rupea în bucăți, cu mîinile-i crispate, tot ce puseseră pe ea înainte ; alteori, în sfîrșit, simțea că un animal își înfigea colții în inima ei, pri-cinuindu-i dureri atît de ascuțite, încît nu mai avea pu-tere nici să mai strige. Doctorul don Máximo rămînea

complet încurcat în fața acelui caz patologic, anunțînd la fiecare vizită apropiatul sfîrșit al pacientei dacă antidotul pe care i-l prescria n-o făcea pe loc sănătoasă și teafără. Cum doña Gertrudis nu se săvîrșea din viață nici boala ei extraordinară nu dispărea, don Máximo ajunse să-și piardă cu totul încrederea în ea. Continua să vină foarte des în vizită, dar mereu la ora obișnuită, pe care-o schimba rareori oricît l-ar fi plictisit doña Gertrudis în multe zile cu comisioane, rugîndu-l să se înființeze imediat în alcovul ei. Don Máximo sfîrși prin a dispreţui profund bolile nobilei sale paciente și le califică în mod public în spițerie unde obișnuia să zăbovească mai mult drept *cajigalinas* femeiești. Înțelesul exact al cuvîntului *cajigalinas* nu s-a știut niciodată nici în oraș nici în afara lui, nici nu s-a reușit să se ghicească dacă era o născocire personală a lui don Máximo ori dacă provenea din vreo limbă foarte veche, moartă deja, pe care-o fi studiat-o doctorul. Cuvîntul, după rădăcina lui, pare de origine semită dar nu putem să ne pronunțăm de-a dreptul în această chestiune ; să hotărască savanții. Ceea ce nu mai lasă nici o îndoială este că prin acest cuvînt don Máximo voia să dea a înțelege ceva neînsemnat, un fleac, un moft, sau ceva trecător, de scurtă durată. Și e de ajuns ca să știm la ce să ne așteptăm din partea științei în privința suferințelor doñei Gertrudis.

După nașterea Martei, bolile doñei Gertrudis nu dispărură, ci își schimbară locul. Inima rămase ceva mai liniștită dar în schimb mușchii sau încheieturile tristei doamne începură să se contracte cu dureri mari, împiedicînd-o pentru cîteva luni să se folosească de membre, lăsînd-o redusă la sfîrșit ca o mare ameliorare să meargă sprijinită de soțul său ori de una din fiicele sale. Don Máximo, la începuturile acestei noi faze, se arătă preocupat și grijuliu, studie cu ochi atent simptomele și antecedentele, prescrise o mare cantitate de antidoturi, se folosi într-un cuvînt de toate mijloacele pe care știința (știința lui don Máximo) le oferea în asemenea cazuri, dar fără a obține rezultate satisfăcătoare. La urmă, cuvîntul *cajigalinas*, de origine semită, apăru iarăși pe buzele sale, și de atunci nu mai intră în camerele doamnei

fără ca un zîmbet abia văzut de neîncredere să nu rătăcească pe chipul său ars de soare.

Ricardo mai zăbovi un răstimp lîngă doña Gertrudis și apoi ieși să se uite prin casă în căutarea fetelor. O găsi pe Marta în bucătărie foarte ocupată să frămînte aluatul unui pateu.

— Și Maria *ma petite ménagère**, unde-i Maria ?

— Este în camera ei, se îmbracă ; va coborî imediat.

— Dacă te încurc, plec ; dacă nu, rămîn.

— Nu mă încurci, decît că stai în dreptul luminii... ; așa, acum e bine.

— Bun ; rămîn ca să învăț ce să fac... Ce faci tu ?

— Un pateu cu șuncă.

— Atunci, să învăț să fac și eu un pateu cu șuncă.

Fata înălță capul zîmbindu-i viitorului său cumnat, și-și reluă frămîntatul. Sta în picioare înaintea unei mese mici folosite, de-ar fi să judecăm după lustrul ei numai pentru frămîntatul aluatului. Își pusese un șorț enorm, alb, ca al bucătăreselor, și în cap o bonetă, tot albă. Ochii ei negri, strălucitori, luceau și mai tare cu costumul ăsta, ca și părul ei negru ca lignitul. Își suflecase mînecile rochiei, și scotea la vedere niște brațe suple și mai pline decît te-ai fi putut aștepta la vîrsta ei fragedă. Brațele acestea prevesteau o femeie ce avea tot farmecul atrăgător al formelor grațioase ale sexului frumos ; erau niște brațe albe și netede de fecioară voinică, tari și pline ca brațele unei fete de la țară : la fel puteau să servească drept model unui sculptor de statui ca și pentru a face de minune un pat. Rostogolea dintr-o parte în alta pe deasupra mesei o bucată mare de aluat gălbui, întinzîndu-l și îndoindu-l mereu fără oprire. Aluatul se desprindea ușor de masă fiindcă era făcut cu multă grăsime, cu un foșnet foarte slab asemănător cu foșnetul mătăsii. Cîteva servitoare umblau încoace și încolo prin bucătărie văzîndu-și de treburile lor. Ricardo se uită un timp în tăcere ; dar exclamă fără întîrziere cu semne de uimire :

— Ce atrocitate ! Ce atrocitate !

---

* Mica mea menajeră (fr.).

Servitoarele întoarseră capul. Marta îl ridică și ea:

— Ce vrei să spui?

— Dar, spune-mi, de unde-ai cumpărat brațele astea atît de rotunde?

Fata se înroși, și simțindu-se bucuroasă dar și rușinată, își duse mîna la mînecile rochiei, lăsîndu-le puțin în jos.

— Ia te uită, deja începi? Ia seama că nu de asta ți-am dat voie să stai aici.

— Acum merită osteneala să rămîn, chiar dac-ai porunci contrariul.

— Bine, faci ce vrei; dar lasă-mă să-mi văd de treabă.

— O să te las să-ți vezi de treabă, dar mai întîi constat că niciodată nu-mi făcusem socoteala că domnișoara Marta ar avea asemenea brațe... Știam eu că are mușchii tari; că e durdulie și plină; dar cum era să bănuiesc...? Ce mai, îți spun că de nu vedeam, nu credeam.

Servitoarele rîdeau. Marta frămînta de zor, făcînd gesturi de resemnare ca cel ce e gata să îndure o glumă pînă la capăt. Ricardo continuă:

— Și doar o auzisem pe Maria vorbind despre ele; dar în termeni vagi... Nu erau prea sigure vorbele ei. Cel mai bun lucru în aceste cazuri ca să fii sigur de ceva este să vezi cu ochii tăi. N-aș vrea să fiu în pielea celui care s-ar pune cu tine! Adevărul este că dacă ne gîndim bine, o fată de paisprezece ani n-are dreptul să aibă niște brațe ca acestea.

Marta se opri din frămîntat ca să rîdă.

— Isuse, da' plictisitor mai ești, băiete; nu pot să te sufăr!

Apoi chipul ei luă expresia placidă și gravă obișnuită, și-și reluă frămîntatul adîncind pe rînd, în coca moale, pumnii mici și trandafirii. Coca lua, rînd pe rînd, diferite forme sub apăsarea continuă a mîinilor mici, dar puternice ale fetei.

Cînd i se păru că totul era bine frămîntat, o împărți în mai multe bucăți, și luînd un plăcintar de lemn, începu s-o întindă cu multă grijă.

Ricardo întrebă timid :

— Mă lași să te ajut, Martita ?

— Nu știi să faci așa ceva.

— O să-mi spui ce trebuie să fac, și sub supravegherea ta voi face treabă bună.

— Acum îmi vorbești măgulitor ! Bine, sînt de acord, dar spală-te pe mîini.

Ricardo nu avu încotro și se duse să se spele pe mîini.

— Bine ; acum ia plăcintarul cestălalt, și întinde bucata asta de cocă pînă se face subțire ca o pînză și rotundă. Noul brutar se apucă să întindă de zor cu prea mult zel, căci coca se rupse de mai multe ori de subțire ce era. Servitoarele se uitau la el mirate și zîmbeau în timp ce Marta rămînea gravă și atentă la ceea ce făcea. În bucătărie era foarte cald, aerul era încălzit de plita de fier și de cuptorul încins și plutea un miros greu de mîncare pe jumătate gătită care nu-i prieste stomacului cînd sîntem sătui și ne face poftă cînd n-am mîncat nimic.

Ricardo nu putea să tacă nici o clipă. Răsucea plăcintarul peste aluat ; dac-ar fi fost vorba să facă un filtru magic n-ar fi avut mai multă grijă și nu mai contenea cu întrebările despre coca pe care-o avea în mînă. Cîte ouă pusese în făină ? Cîtă grăsime ? Cu cine învățase să facă pateuri ? Cît timp trebuie să stea în cuptor ? etc., etc. Marta răspundea laconic la toate întrebările și fără a ridica ochii, în timp ce pe buze-i apărea un zîmbet vag de superioritate binevoitoare.

— Ascultă, Marta, ce-ar zice Manolo López dacă ne-ar vedea în clipa asta ?

— Ce să zică ? Ceea ce i-ar veni în minte — răspunse fata, înroșindu-se puțin.

— N-ar fi gelos dacă ne-ar vedea atît de aproape unul de altul ?

— De ce ?

— Mai știi !... Cum este atît de îndrăgostit, după cum se zice...

— Cum îți mai place să faci haz de mine !

— Dragă, asta se zice pe-aici ; eu nu pun nimic de la mine.

— Bine, atunci să-i spui, după cum zici tu...

— O să-i spun de cum o să-l văd.

— Ei hai, nu fi prost !

Marta scoase această exclamație cu un accent de emoție în glas. Se vedea că gluma o deranja puțin. Temeiul pe care-l avea Ricardo ca să-i spună lucrul acesta era șubred, așa cum se întîmplă aproape întotdeauna în adolescență ; dar adevărat pînă într-un anumit punct. Flăcăiandrii de paisprezece sau cincisprezece ani, numiți în popor *pipiolos,* se dau în vînt după fetișcanele de seama lor și stabilesc cu ele, în mod tacit de cele mai multe ori, anumite relații ce imită dragostea tinerilor. Se zice, de exemplu, între ei, că Cutărică este logodnicul Cutărichii fără a ști de ce, și Cutărică datorită acestui fapt, fără să-l intereseze prea mult Cutărica, se duce s-o aștepte cu alți prieteni la ieșirea din colegiu, și o urmărește pînă acasă, supărînd-o mult pe domnișoara guvernantă care-o însoțește ; la jocurile populare care se fac la tîrguri o ia la joc mai des decît pe celelalte ; cînd e ceva mai îndrăzneț obișnuiește să-i ofere dulciuri în cornet de hîrtie aurită și trece prin fața casei ei de mai multe ori în ziua în care-și pune costum sau pălărie nouă ; cînd merge în urma ei caută să vorbească tare și cu dezinvoltură ca să-l audă ea și să fie încîntată de vorbele lui frumoase, și se ia la pumni pentru lucrul cel mai neînsemnat ca să se fălească în prezența ei cu îndrăzneala și curajul pe care nu le are cînd fata nu e de față ; cheltuie banii pe care-i are pe pomadă ori pe parfum, și se duce la slujba la care se duce și ea cu părul lins și lucios ca blana unui pisoi ce iese din apă. În după-amiaza în care se supără fiindcă ea nu-i dă atenție, merge foarte aproape de ea la promenadă cu mai mulți prieteni zicînd vorbe grosolane, vorbind urît și rîzînd prostește, ajungînd uneori s-o tragă de panglicile din păr, pînă cînd cu asta și alte năzbîtii, reușește s-o facă să plîngă.

Purtarea Cutărichii este de obicei asemănătoare. N-o interesează deloc de Cutărică ; dar dacă se zice că e lo-

godnicul ei, face tot ce poate ca să pară că este ; și așa, întoarce capul des ca să se uite la el cînd iese de la colegiu ; cînd se joacă *giraldilla* îl ia la joc de mai multe ori decît pe ceilalți ; iese pe balcon cînd trece el și se înroșește cînd se fac glume pe socoteala lor. Dar această pseudodragoste aproape niciodată nu ține mult și nu se preschimbă în dragoste adevărată. Începe pe tăcute, durează cît durează pe tăcute și se încheie pe tăcute — cînd fata își *pune rochie lungă*. Motivul unei asemenea răceli este foarte limpede. Cutărică n-a ajuns încă la vîrsta pasiunilor, ci e de-abia la gimnaziu, la vîrsta gimnasticii, a corigențelor și a țigărilor de salvie. Cutărica este întotdeauna mult mai matură în ceea ce privește sentimentele, și în sinea ei îl disprețuiește profund pe Cutărică, fiindcă nu știe să aducă vorba cît de puțin despre simpatie și dragoste, nici nu e în stare să sărute un evantai care-ți cade din mînă, nici nu-i mijește mustața. De aceea, în general, cînd Cutărichii i se mai adaugă încă o palmă de pînză la rochie nu se mai uită nici din întîmplare la Cutărică, și el găsește că-i foarte firesc și nici nu se supără nici nu se sinucide.

Acestea erau relațiile, cu foarte puține schimbări, pe care le avea Marta noastră cu Manolito López. Cauzelor generale care vestejesc și înăbușă în floare asemenea înclinații trebuie să le adăugăm în acest caz firea lor nepotrivită. Manolito, cu toate că avea fața expresivă și chiar frumoasă, era neastîmpărat, gălăgios, certăreț și obraznic. Avea totuși o însușire bună : nu era supărăcios. Marta era liniștită, tăcută, dreaptă, prudentă și închisă la fire. Ai casei ziceau că era cam îndărătnică. Nu era cu putință, deci, o nepotrivire mai perfectă. De n-ar fi fost așa, Marta ar fi ajuns să-l iubească pe Manolito, dar, fiindcă avea o fire atît de statornică încît nu admitea nici mutarea mobilelor din încăpere, d-apoi nestatornicia în dragoste, nu s-a întîmplat așa.

Cînd terminară de întins mai multe foi subțiri de cocă, Marta le puse una peste alta într-o tavă de aramă formînd așternutul pateului. Pe urmă una din servitoare îi aduse șunca, pregătită pe potrivă și tăiată în felii mici. Grăsimea cu multe mirodenii răspîndea un miros atît de

îmbietor și gustos, încît îți lăsa gura apă. După ce a pus feliile de șuncă în tavă peste foile de cocă, fata începu să întindă alte foi peste șuncă. Ricardo n-o mai ajuta; se părea că obosise. Dar cînd fu vorba să treacă la ornamentarea foii de deasupra, sări din nou să-i dea ajutor, și-i plăcu să zăbovească mult și să facă din cocă multe mozaicuri, arabescuri și mărunțișuri de tot felul, de ți-era mai mare dragul să le vezi. Marta puse capăt unei munci atît de migăloase luîndu-i coca din mînă, fiindcă nu mai termina niciodată. Cînd pateul fu gata făcut, chiar Marta a pus tava în cuptor și urmînd un obicei evlavios și tradițional pe meleagurile acelea, își făcu semnul crucii și zise tatăl nostru ca să iasă bun.

— Știi ceva, Martita?

— Ce să știu?

— Cu mirosul ăsta de la bucătărie și cu roboteala la pateul migălos, mi s-a făcut o poftă de mîncare grozavă.

— Ei, să știi că dacă mănînci, îți trece. Vino cu mine.

Și-l duse în sufragerie, care era aproape, și-l pofti la masă. Apoi luă dintr-un dulap tacîm, șervețel, pîine, vin, o farfurie cu piftie de curcan și un borcan cu dulceață și i le puse înainte, una după alta, fără grabă, cu gesturile măsurate ce-o caracterizau.

— Mîncați, domnule marchiz, mîncați.

A-l numi pe Ricardo „domnule marchiz" era una din glumele cele mai picante pe care Marta și-o permitea față de viitorul ei cumnat. Nu-i sta în fire să spună nimănui vorbe glumețe și epigrame. Cele ce-i ieșeau din gură uneori, le spunea ca să ascundă un cuvînt de mîngîiere pe care firea sa reținută o împiedica să-l spună în mod deschis cuiva, nici măcar surorii sale.

Ricardo începu să mănînce cu poftă o bucată de curcan, stropindu-l din cînd în cînd cu cîte-o înghițitură de vin de Valdepeñas, în timp ce fata, în picioare, se uita la el veselă și mulțumită, bucurîndu-se de pofta de mîncare a prietenului său, avînd grijă să-i mai toarne vin și să-i ia farfuriile întotdeauna cînd trebuia.

— Ești o femeie adevărată, Martita — zicea Ricardo cu gura plină. Putem să te cumpărăm și să plătim cît cîntărești, și doar ești destul de grea, judecînd după semnele de care nu vreau să mai pomenesc ca să nu zici că sînt plictisitor... Cum o să-l văd pe Manolito López o să-i spun să nu se mai gîndească la alta dacă vrea să se îngrașe și să fie rotofei (că de-așa ceva are multă nevoie)... Dacă pe mine mă îngrijești așa, cum o să-l îngrijești pe el!... Destul, destul, Martita, nu-mi pune atîta dulceață... Tu vrei, după cum se vede, să m-apuce o indigestie aici în secret... E bun curcanul ăsta; merită onorurile pe care le-am făcut... Toarnă-mi puțin vin...

Marta turna și-l privea mereu cu ochii ei mari și limpezi, prin care răzbătea un zîmbet abia ghicit de satisfacție senzuală. Părea că ea era cea care se ghiftuia.

— Te rog să mănînci și tu, fiindcă mi-e milă să mă uit la tine. Parc-ai fi pedepsită...

Fetei nu-i era foame și nu vru să ia farfuria pe care el i-o dădu. Totuși, tăie o bucățică de pîine și începu s-o mănînce încet cu dinții ai albi și mici.

— Îți prezic că vei mînca dulceață, Martita... E mult pînă începi... O să vezi, o să vezi... Cel mai rău e că s-a și făcut douăsprezece, și la ora prînzului n-o să mai am poftă de mîncare. Martita, nu fi proastă, și mănîncă dulceața că-ți face poftă...

Cînd Ricardo termină de mîncat și de vorbit, Genoveva intră în sufragerie, zicîndu-le :

— Pe domnișoara Maria o doare puțin capul și se odihnește în pat.

— Mă duc la ea — exclamă Marta, dispărînd la iuțeală.

— Din partea ei, vă aduc comisionul acesta, domnișorule — adăugă jupîneasa dîndu-i o scrisoare.

Dar cînd văzu că tînărul încerca să rupă plicul, îi zise :

— Domnișoara vă roagă să n-o citiți pînă nu ajungeți acasă.

— Bine, bine — îngăimă Ricardo, cam îngrijorat.

Și, luîndu-și pălăria și fără a se despărți de nimeni, porni în graba mare spre casă ros de nerăbdare, și rupînd plicul cu mîna tremurătoare, citi scrisoarea ce urmează :

„Dragul meu Ricardo : De mult doresc să-ți spun ceva care mă frămîntă, și nu mă încumet. Îți cunosc bine firea ; ești iute din cale-afară, și poate că înainte de a reflecta la cuvintele mele și înțelegîndu-le greșit, te-ai mînia tare de tot, ai strica totul și m-ai speria îngrozitor ca în seara cînd am sărbătorit ziua mamei. De aceea, după ce-am stat mult în cumpănă, m-am hotărît să-ți spun în scris și nu prin viu grai.

Gîndul care m-a frămîntat zilele astea este rugămintea de a mai amîna încă pentru cîtva timp căsătoria noastră. Nu te supăra, Ricardo al meu, și citește mai departe în liniște. Sînt sigură că primul lucru care-ți trece prin minte este că nu te iubesc. Te-ai înșela amarnic dac-ai crede așa ceva ! Dac-ai putea să citești în sufletul meu, ai vedea că inima-mi este robită dragostei tale, ceea ce mă întristează cumplit. Dar nu-i vorba despre asta acum.

Ești sigur, Ricardo, că tu și eu sîntem destul de bine pregătiți ca să fim soț și soție, fapt ce atrage după sine răspunderi atît de multe și atît de mari ? Te-ai gîndit bine la ceea ce înseamnă sacramentul căsniciei ? Nu cumva în sufletele noastre o fi mai degrabă o atracție mai presus de voia noastră, amestecată poate cu poftele cărnii, decît dorința fermă de a duce o viață austeră și evlavioasă așa cum trebuie să ducă o familie creștină, crescîndu-ne copiii în frica lui Dumnezeu și străduindu-ne să-i deprindem cu virtuțile creștine ? Dacă te gîndești puțin cît de frivolă a fost pînă acum dragostea noastră și la păcatele pe care le săvîrșim mereu, nu vei putea să nu fii de acord cu mine care sînt de părere că doi tineri atît de lipsiți de seriozitate și de o virtute mare nu sînt vrednici în fața lui Dumnezeu să educe copiii și să întemeieze o familie. Aș simți o mare mustrare de cuget dacă m-aș căsători acum (și tu trebuie să simți de asemenea), și aș crede că Dumnezeu n-ar putea să binecuvînteze nici să facă fericită căsni-

cia noastră. Ca s-o binecuvînteze trebuie să fim demni de a o încheia, renunțînd pentru totdeauna la modul frivol și lumesc pe care-l avem de a ne iubi, pentru altul mai elevat și spiritual ; să nu mai avem deloc anumite porniri pămîntești la care ne împinge dragostea noastră atît de mare, și să ne pregătim timp de cîteva luni, cel puțin, printr-o viață virtuoasă și cucernică, făcînd unele sacrificii și fapte de milostenie și cerîndu-i Domnului în mod stăruitor să ne lumineze cugetul și să ne dea putere ca să ducem la bun sfîrșit îndatoririle ce decurg din noua noastră stare.

Există un exemplu în istorie care trebuie să ne încurajeze mult ca să ducem la capăt ceea ce îți propun. Iubita Sfînta Isabel a Ungariei a fost logodită din fragedă pruncie cu ducele Ludovic al Turingiei, dar nunta s-a amînat pînă cînd au ajuns amîndoi la vîrsta potrivită. După ce s-a sărbătorit logodna, Isabel și Ludovic nu s-au mai despărțit, stînd în același palat ca și cum ar fi fost frați, pînă cînd, prin vrerea lui Dumnezeu, deveniră soț și soție. Simțămintele evlavioase ale celor doi logodnici, și educația austeră ce le-a fost dată, făcură ca dragostea lor să fie întotdeauna pură și curată, întemeindu-și unirea de nezdruncinat a inimilor nu pe simțămintele trecătoare ale unei atracții pur omenești, ci pe o credință comună și pe respectarea severă a tuturor virtuților cu care ne deprinde această credință. Pînă cînd s-au unit prin căsătorie cu un lanț de nedesfăcut, s-au numit întotdeauna frați, și chiar după ce s-au căsătorit continuară să-și spună adesea acest dulce nume.

Îți mărturisesc, Ricardo, că pilda acestor nobili și sfinți tineri mă emoționează într-atît, încît mă lasă fără cuvinte. Dragostea sanctificată în felul acesta este de mii de ori mai frumoasă și umple sufletul de bucurii mai pure și elevate. De ce n-am călca și noi atît cît ne stă în putință pe urmele acestor soți, model de abnegație și duioșie precum și de puritate și fidelitate ? De ce n-ai imita tu, Ricardo iubit, virtutea severă a tînărului duce de Turingia, noblețea și demnitatea tuturor faptelor sale, inocența și modestia sufletului său, niciodată dezmințite,

și care se potriveau foarte bine cu curajul și tăria de care a dat întotdeauna dovezi grăitoare. Din parte-mi, îți promit să imit pe măsura puterilor mele slabe blîndețea, supunerea și fidelitatea sfintei sale soții Isabel, trăind cu frica lui Dumnezeu, virtute ce face parte din dragostea pe care ți-o port.

Asta îți propun și doresc să facem. Nu te supăra, pentru Dumnezeu, dragă Ricardo. Gîndește-te la cele ce ți-am scris și vei vedea că am multă dreptate. Să n-ai nici o îndoială că te iubește mult, mult, cea care este *deocamdată* sora ta.

Maria".

V

Calea desăvîrșirii

Scrisoarea pe care tocmai am citit-o marchează o etapă foarte însemnată în viața tinerilor noștri îndrăgostiți. Ricardo s-a înfuriat la început și i-a scris un răspuns lung logodnicei sale spunînd că relațiile dintre ei s-au rupt, dar nu i l-a trimis. Apoi stătu îndelung de vorbă cu ea, și-ncercă s-o lămurească-n fel și chip. Tot ceea ce-i scrisese Maria în epistolă nu era altceva decît o urzeală de prostii și de tîmpenii, scornite înadins pentru a-și ascunde prefăcătoria. Putea foarte bine să-l alunge în alt mod, nu atît de grotesc, din moment ce nu avea drept la dragostea ei ; cel puțin putea și trebuia să pretindă din partea ei să aibă față de el francheța și loialitatea pe care el le dovedise față de ea ; cu mult timp în urmă începuse să observe răceala și disprețul ei, dar niciodată n-a putut să creadă că se va folosi de un pretext atît de ridicol ca să rupă legătura de dragoste ce-i unea etc., etc. Maria primi cu umilință mulțimea de reproșuri zicînd cu vorbe blînde și convingătoare, ori de cîte ori îi lăsa el o clipă ca să spună ceva, că-l iubea și acum din tot sufletul ; că putea să-i pună dra-

gostea la încercare oricînd ar fi vrut, căci era hotărîtă să facă pentru el oricîte sacrificii i-ar cere, numai sacrificiul conștiinței nu ; că-i încolțiseră-n cuget bănuieli cum c-ar trăda-o și-ar înșela-o dar că i le ierta, ținînd seama de starea lui de exaltare ; că-i părea de asemenea rău din tot sufletul că el găsea grotești și ridicole motivele hotărîrii ei în timp ce ea le socotea atît de respectabile, și, în sfîrșit, că-l ruga să se potolească.

După ce și-a vărsat focul, fără nici un rezultat, tînărul marchiz și-a mai venit în fire și-a început să judece exact lucrurile, trecînd imediat la rugăminți cu toate că n-a avut mai mult succes. Folosi toate mijloacele ce-i veniră în minte și cuvinte duioase și expresive izvorîte din sufletul lui curat ca s-o convingă precum că nici ea nici el nu se aflau, din fericire, în situația de a-și plînge păcatele ca doi criminali, căci dacă nu erau prea buni, cel puțin, erau tot atît de buni ca toți muritorii de rînd ; și cît despre minte și bun simț pentru a se gospodări și a-și crește copiii în familia lor, nu credea că n-o să poată face față mai puțin decît ceilalți, și că la urma urmei, vor face și ei ce-au făcut cei dinaintea lor. Totul fu în zadar. Tînăra veni cu argument contra argument și răspunse printr-o tăcere fermă și îndărătnică la rugămințile presărate cu dezmierdări ale iubitului său.

Acesta, într-o stare de mare zbucium sufletesc, de care nu pomenește părintele Rivadeneira în tratatul său, se duse drept la don Mariano să-i spună cum stau lucrurile și să-i ceară sfat și ajutor, fiindcă-l iubea ca pe un tată. Numitul domn se arătă din cale-afară de surprins și încurcat cînd citi scrisoarea fiicei sale. O citi de repetate ori, ca și cum nu reușea să nimerească cheia înțelesului și la fiecare nouă lectură o găsea mai încurcată și de neînțeles. La urmă, i-o dădu înapoi cu un gest de spaimă, zicînd că fiica lui pesemne că-și pierduse mințile, fiindcă el nu înțelegea nimic din poliloghia aceea.

Într-adevăr, don Mariano îndeplinea cu scrupulozitate preceptele morale ale religiei, dar privea cu oarecare răceală, dacă nu cu dispreț, cele legate de cult. N-a pus vreodată sub semnul îndoielii adevărurile religioase

învățate în copilărie ; dar niciodată nu dăduse importanță capitală slujbelor și rugăciunilor, nici nu stătuse în biserică mai mult decît timpul strict necesar. Se înverșuna să facă deosebire, cînd era vorba de aceste lucruri, între religie și preoți, arătînd față de aceștia o anumită dușmănie volteriană, care-i venea din neam, după cum zicea doña Gertrudis, căci bunicul lui, mexicanul, avusese relații prietenești și purtase o corespondență lungă cu un membru al Convenției franceze. Avea încredere de nezdruncinat în progresul modern și cumpăra invențiile realizate continuu de ingeniozitatea omenească pentru a combate și a spulbera argumentele șubrede ale dușmanilor săi statornici, susținătorii tradiției dintre care soția sa era unul din cei mai înverșunați și supărători. Dacă primea, bunăoară, în casă o telegramă de la orice rudă sau prieten, don Mariano, cu un zîmbet triumfal, după ce o citea, i-o întindea doamnei sale, zicînd :

— Poftim ; această diabolică invenție modernă vine să ne spună că fratele tău a ajuns cu bine la Paris.

Îi plăcea să facă presupuneri hazlii închipuindu-și spaima care i-ar cuprinde pe bunicii noștri dacă ajungeau pe neașteptate într-un vagon de cale ferată sau le-ar fi spus cineva că puteau să vorbească oricînd doreau cu un prieten care sta în Havana. De cum afla de prin ziare de vreo invenție extraordinară, alerga să-i citească notița soției sale și păstra ziarul ca să-l citească și tradiționaliștilor celor mulți care frecventau casa. Dacă invenția nu costa mult, cumpăra mașina cu toate că nu-i folosea la nimic. Așa că avea casa plină de aparate ce stîrneau curiozitatea, aproape toate prăfuite și ruginite din lipsă de folosire ; mașini de făcut înghețată, unt, cidru, țigări etc. ; telegrafe de salon, stereoscoape, crătiți pentru a prăji carnea cu o bucată de hîrtie, colaci de salvare, bastoane cu scaun și carabină, umbrele cu cort de campanie, impermeabile și alt număr fără sfîrșit de obiecte ciudate. Cînd mașina nu dădea rezultatul dorit, don Mariano se supăra, se credea umilit, și, temîndu-se că din cauza aceasta ar fi fost știrbit prestigiul civilizației moderne, nu vorbea despre aparat în fața soției sale sau, văzîndu-se silit, o întorcea, după cum se zice, punînd în-

totdeauna nereușita pe seama propriei sale nepriceperi și nu pe calitatea invenției.

Această dragoste plină de ardoare pe care-o avea față de incredibilele progrese ale epocii prezente și lupta pe care o ducea la orice oră, atît în casă cît și în afara ei contra prietenilor tradiției, îl împingea uneori să se folosească de arme interzise, cum ar fi, de exemplu, să exagereze puterea industriei moderne, înființînd noi și minunate întreprinderi, pe care le dădea drept începute, cînd nimănui nu-i trecuse încă prin cap așa ceva. Într-o zi îi uimea pe prietenii săi spunîndu-le că se gîndea foarte serios să facă un pod plutitor între Europa și America, pe care puteai să mergi pe cale ferată în lumea nouă; în altă zi îi lăsa uluiți spunîndu-le că-și construia un telescop care-ar apropia luna la o jumătate de leghe distanță, ca să ne dăm seama dacă în acest satelit erau ființe omenești; altă dată, îi umplea de admirație aducîndu-le vestea că în Statele Unite fusese mutată în întregime o catedrală dintr-un oraș în altul cu ajutorul presiunii hidraulice. În privința progreselor mecanice, don Mariano avea mai multă imaginație decît Shakespeare. Politica națională îl interesa puțin în comparație cu progresul continuu și măreț realizat de omenire, și ura exagerările care, în concepția sa, îl țineau pe loc. Era înscris în partidul conservator liberal.

Cu aceste antecedente, e ușor să ne închipuim ce efect a avut asupra lui scrisoarea fiicei sale. O luă drept o extravaganță din cele multe pe care le avusese fata în viața ei, și-i făgădui solemn lui Ricardo c-o va face să renunțe la prostia aceea. Dar după ce-o chemase în camera lui și stătuse închis cu ea aproape două ore, începu să bănuiască precum că nu era un lucru atît de ușor cum părea la prima vedere. Nici luînd lucrurile în glumă, nici făcînd haz de dorința ei austeră, nici arătîndu-se supărat, nici prin rugăminți, nu reuși să facă nimic bunul nostru domn. Maria opuse acestor atacuri, așa cum făcuse cu logodnicul ei, o atitudine umilă, dar hotărîtă, cu neputință de învins. Atît unii cît și alții n-avură încotro decît să se resemneze, și făcură lucrul acesta fără să vrea cu speranța nemărturisită, că tînăra își va schimba curînd gîndul odată ce-i va trece toana.

Se amînă, prin urmare, nunta, fără a se stabili data ei, și bietul Ricardo începu să-și joace rolul de duce de Turingia ca un actor lipsit de talent. Întrevederile cu Maria au început să fie de atunci mai rare și mai puțin apropiate. Tînăra părea că fuge de el și evită ocaziile de a sta de vorbă singuri ca înainte. Ricardo însă căuta cu stăruință prilejul de a sta de vorbă cu ea și profita uneori ca să-i facă reproșuri amare, alteori ca să-i spună bîlbîindu-se mii de fraze pline de pasiune. Ea se arăta tot blîndă și drăgăstoasă, dar căuta să aducă vorba despre lucruri serioase. Ricardo continuă s-o mîngîie mereu cînd avea prilejul ; dar ea nu-l mai mîngîia cum obișnuia înainte, cu toate că el a făcut eforturi de necrezut să obțină lucrul acesta. Și nu numai că nu obținu această favoare, ba chiar încetul cu încetul nu-i mai dădu prilejul, ca el să întreacă limitele bunei cuviințe, mai întîi fiindcă-i vorbea mereu de față cu altcineva. Într-o zi, cînd o găsi singură în sufragerie, își zise cu o bucurie lăuntrică : „Acum e-a mea". Și, apropiindu-se de ea cu grijă pe la spate, o sărută apăsat pe gît. Maria se ridică brusc de pe scaun și-i zise cu un fel de blîndețe în glas nu lipsită de severitate :

— Ricardo, să nu mai faci asta.

— De ce ?

— Pentru că nu-mi place.

— De cînd ?

— Dintotdeauna ; nu fi prost.

Spuse aceste cuvinte supărată deja și începu altă etapă nefericită în dragostea lui Ricardo. Dispărură aproape cu totul clipele acelea fericite de mîngîieri tandre, dulci și plăcute ca mîngîierile îngerilor, a căror amintire lasă în suflet pentru toată viața, pînă și omului celui mai prozaic, o melancolie nedefinită și poetică ce ne ajută să trecem peste necazurile existenței și să privim fără invidie fericirea altora. Cea mai mare favoare pe care-o primi tînărul marchiz de la iubita lui fu să-i dea voie s-o sărute pe frunte din cînd în cînd ca un frate. Și nu e nevoie să le spunem cititorilor cu experiență că în felul acesta dragostea tînărului, departe de a scădea, crescu și deveni atît de bătătoare la ochi,

încît nu se poate spune, pentru că trebuie să bănuiască lucrul acesta.

Maria putu să se dedice cu totul vieții religioase la care aspira cu tărie, din tot sufletul. O zi întreagă i se părea puțin pentru a se ruga atît acasă, cît și la biserică, și pentru a-și plînge păcatele se ducea din ce în ce mai des la sacramente și asista și lua parte prin prezență și cu bani la toate solemnitățile religioase ce aveau loc în oraș. Cînd nu se ruga, citea cărți religoase, care alcătuiră în scurt timp o bibliotecă aproape tot atît de mare ca aceea a romanelor. Viața sfintelor îi plăcea mai mult decît toate celelalte. Devoră curînd o sumedenie, oprindu-se cu luare-aminte, cum este firesc, la cele care-au dobîndit mai multă glorie și-au dat mai multă strălucire bisericii : viața Sfintei Teresa, a Sfintei Caterina din Siena, a Sfintei Gertrude, a Sfintei Isabela, a Sfintei Eulalia, a Sfintei Monica și a altor cîtorva care, fără a fi canonizate încă, au fost celebre prin credința lor și prin darurile spirituale cu care le-a înzestrat Dumnezeu, cum ar fi Maica Margareta din Alacoque, Domnișoara de Melum etc. Aceste lecturi lăsară o impresie foarte adîncă în sufletul plin de ardoare și exaltat al tinerei noastre, împingînd-o iar și iar pe calea cucerniciei. Strădaniile uimitoare și de necrezut ale sufletelor acelora eroice, care prin dragoste și milostenie reușiră să se înalțe la cer și să se bucure dinainte, pe pămînt, de favorurile hărăzite preafericiților o umpleau de o admirație lăuntrică și arzătoare. Se extazia în fața întîmplărilor celor mai neînsemnate din viața sfintelor, prin care Dumnezeu obișnuia să arate că le alesese pentru sine și că nu îngăduia ca lumea să i le ia, ca, de pildă, scena cu broasca miraculoasă pe care Sfînta Teresa o văzu stînd de vorbă în grădină cu un cavaler de care se simțea atrasă ; moartea subită a domnișoarei Buenaventura, sora Sfintei Catalina, care-o îndruma pe calea lumească a gătirii trupului și a plăcerilor, și multe alte fapte de care sînt pline cărțile amintite. Maria le admira pe eroinele vestite ale religiei, așa cum se admiră fenomenele și minunile naturii, cu emoție și uimire. Trecu multă vreme fără a îndrăzni să-și ridice ochii pînă la ele ca să le

imite. Se mărginea doar să le ceară prin rugăciuni nesfîrșite să intervină ca să-i ierte Dumnezeu păcatele. Cumpăra cele mai bune efigii de-ale lor pe care le găsea, și după ce le punea o ramă frumoasă, le agăța de pereții camerei sale. Ca să facă lucrul acesta a trebuit să-l dea jos pe Malec-Kadel și pe alți cîțiva războinici din Evul Mediu care umpleau pereții. O încîntau din cale-afară scenele din anii copilăriei și primii pași pe care-i făcuseră preafericitele pe calea desăvîrșirii întru Domnul. Dar cînd ajungea la partea aceea din viață care determină apogeul gloriei lor pe pămînt, cînd Dumnezeu, cucerit de dragostea lor statornică, de fidelitatea și de sacrificiile uimitoare ce se impun, începe să le acorde favoruri și daruri spirituale prin extaz și vedenii, rămînea cam tulburată, ba chiar speriată. Nu înțelegea încă bucuria mistică a comunicării directe și emoționante între suflet și Dumnezeul său, și-și mărturisea, cu mare părere de rău, că dacă ar avea una din aceste minunate vedenii ar simți mult mai multă frică decît plăcere.

Totuși, fără întîrziere, se născu în sufletul ei dorința de a le imita. De la admirație pînă la imitație nu mai e mult. Începu cu ceea ce trebuia, adică să le imite umilința. Pînă atunci fusese modestă, deși nu atît de mult încît să nu-i placă să fie aplaudată și măgulită; dar, începînd cu perioada aceasta, nu numai că fugi de orice laudă cu grijă, ci le respinse pe cele ce-i erau adresate, ba chiar căută să-și ascundă calitățile pentru ca prietenii ei să nu mai aibă prilejul de a-i aduce laude. Începu să vorbească, cît mai puțin posibil, atît cu cei din afara casei cît și cu cei din casă, și să facă pe loc orice era rugată, plîngîndu-se în sinea ei că nu-i porunceau cu asprime. Prin viclesug făcu în așa fel încît servitorii s-o servească la masă în urma tuturor celorlalți și să-i dea întotdeauna pîine veche, nu proaspătă. Ca să-și biruie pornirile firești ale amorului propriu, se arăta mai îngăduitoare cu ființele care-i pricinuiseră vreun necaz decît cu celelalte, și era de ajuns ca cineva să-i rănească mîndria mai mult sau mai puțin, pentru a-l copleși imediat cu atenții, ca și cum i-ar fi datorat recunoștință. În schimb, cu cei care știa c-o iubeau și-o

admirau îi plăcea să fie severă ca să nu mai aibă despre ea o părere mai bună decît merita.

Pornită pe calea aceasta evlavioasă pe care-au străbătut-o toți sfinții întru onoarea Domnului și a seminției omenești și ajutată de imaginația sa bogată, duse la capăt un șir de fapte stranii și chiar de neînțeles pentru cei a căror atenție este îndreptată spre lume și nu spre practicile religioase, fapte pe care ilustrul biograf al Sfintei Isabela le califică drept „fantezii secrete și sfinte", care sînt treptele mistice pe unde sufletul urcă spre desăvîrșire și vorbește cu Dumnezeu. Într-o zi, de exemplu, îi trecea prin gînd să mănînce cu servitorii cu umilință ca și cum ar fi și ea servitoare. Pentru a-și împlini dorința, la ora mesei se prefăcea c-o doare capul și rămînea în camera ei, iar cînd familia se afla adunată în sufragerie, cobora foarte încetișor la bucătărie, și rămînea acolo tot timpul cît dura prînzul, servindu-se singură cu rămășițele de la masă, spre uimirea și admirația servitorilor.

În altă zi, cînd i se părea că nu-i răspunsese îndeajuns de respectuos tatălui său, se ducea pe neașteptate în biroul lui, cădea în genunchi și-i cerea iertare. Don Mariano o ridica de jos cu ochi înspăimîntați.

— Dar, fata mea, nu m-ai supărat deloc, nici n-ai făcut vreo greșeală !... Și chiar dac-ai fi greșit, nu trebuie să exagerezi atît... Curată prostie !... Hai, sărută-mă și du-te de coase cu sora ta, și altă dată să nu mă mai sperii cu prostii de-astea.

Maria nu găsea în sînul familiei greutățile pe care-ar fi dorit să le aibă ca să-și pună sufletul la încercare. Tatăl și sora ei, cu toate că n-o încurajau în privința cucerniciei nu-i spuneau nimic împotrivă și în fiecare zi îi aduceau dovezi mai mari de dragoste, căci la aceasta îi împingea blîndețea și bunăvoința din ce în ce mai mare pe care le-o arăta. Mama ei o adora cu pasiune nebunească și aplauda orbește toate faptele ei de pietate. Nu mai ostenea lăudînd virtutea și deșteptăciunea primei sale născute. Servitorii și mai cu osebire Genoveva îi țineau isonul, ducînd prin oraș faima virtuților sale și formînd în jurul ei o aureolă de respect și cuviosenie.

Tînăra noastră ar fi preferat pentru obținerea mîntuirii sale să aibă un tată aspru și neînduplecat care să-i vorbească poruncitor, sau o mamă rece, ori o soră invidioasă care să n-o lase să trăiască, fiindcă sfintele înduraseră persecuții în sînul familiei, după spusa povestirilor pe care le citea. Se plîngea în sinea sa de liniștea și fericirea de care se bucura în casă, gîndindu-se că nu suferea deloc pentru Dumnezeul care ne-a mîntuit cu sîngele său. Dorea să fie victima unei calomnii cum a fost Sfînta Caterina din Siena calomniată de Palmerina, ca să fie disprețuită și maltratată ; dar nimănui din casă, nici din afara casei, nu-i trecea prin minte un asemenea lucru.

Pentru a compensa lipsa acestor persecuții se chinuia cu posturi și penitențe, făcînd întotdeauna ceea ce nu-i plăcea deloc.

Nu-i plăcea vreun fel de mîncare de pe masă ? Ei bine, își impunea penitența de a-l mînca, renunțînd în schimb la altele care-i plăceau foarte mult. Ajunse pînă acolo, încît să pună în cîteva mîncăruri rășină de aloe, ca să le amărască, după cum făcuse Sfîntul Nicolae din Tolentino. Vinerea ținea post negru cu pîine și apă, făcînd minuni de abilitate pentru ca tatăl ei să nu-și dea seama, căci de-ar fi observat era sigură că nu i-ar fi dat voie.

Purta mereu la gît un medalion cu portretul logodnicului său. Într-o zi, cînd acesta reuși să vorbească un moment singur cu ea, îi zise :

— Ascultă, Ricardo, dacă nu te-ai supăra ți-aș spune ceva.

— Ce este ? se grăbi să întrebe tînărul cu emoția celui ce se teme de o nenorocire.

— Văd bine că te vei supăra..., dar îți voi spune. Ți-am scos portretul din medalion.

Pe chipul lui Ricardo apăru uimirea.

— Și ceea ce-i mai rău este că l-am înlocuit cu altul...

Expresia de uimire se preschimbă într-una de durere, astfel încît Maria, cînd văzu chipul acela schimonosit și plin de durere, nu putu să nu izbucnească într-un hohot de rîs sonor și cristalin așa cum rîdea mereu altă-

dată, hohote care încetul cu încetul nu s-au mai auzit, de parcă s-ar fi stins focarul de lumină și veselie de unde porneau.

— Doamne, ce mutră ai făcut!... Așteaptă; ca să suferi mai mult am să-ți arăt cu cine te-am înlocuit.

Și luîndu-și medalionul de la gît i-l arătă. Avea efigia lui Isus cu coroana de spini. Ricardo zîmbi, pe jumătate mulțumit și pe jumătate supărat.

— Acum, sărută-l.

Tînărul se supuse pe loc, punîndu-și buzele pe chipul Domnului și puțin și pe degetele trandafirii care-l strîngeau. Maria scăpă fugind.

În timp ce se obișnuia cu umilința, nu neglija nici altă virtute, care este, ca să zicem așa, temeiul religiei noastre și pecetea cea mai mare de glorie pe care ființa omenească poate să i-o ofere lui Dumnezeu: virtutea caritații. Tinerei noastre îi era de ajuns sufletul ei excelent și exemplul părinților ca să-i sară întotdeauna în ajutor aproapelui, cînd putea; dar la aceasta se adăuga faptul că-și amintea necontenit eforturile de necrezut de abnegație și caritate săvîrșite de sfintele pe care le venera cu mai multă evlavie, în mod deosebit sfînta ducesă de Turingia, care-a meritat numele de „Mamă a săracilor". Așa că se arăta miloasă față de toți săracii, și nu pierdea prilejul de a-i ajuta la nevoie cu mînă darnică. Dădea de pomană toți banii pe care-i primea de la tatăl ei. Se ducea însoțită de Genoveva pe la casele cîtorva săraci, pe care-i ajuta nu numai cu bani, ci și cu vorbe de mîngîiere, știind că omul nu trăiește numai cu pîine. Pentru a se deprinde cu umilința, așa cum făcea foarte des sfînta regină a Scoției, Margareta, chemă pe ascuns cîțiva cerșetori în camera sa, și-i spălă pe picioare cu cea mai mare grijă. Fiecare din faptele acestea milostive o umplea de bucurie sfîntă și lăuntrică pe care n-o trăise niciodată înainte. Avea obiceiul să nu se despartă de nici un sărac care-i cerea ceva, fără să-i dea de pomană, căci în afara faptului că așa-i dicta inima, își aducea aminte de mulțimea de cazuri în care Domnul nostru sau Fecioara se înfățișară în chip de cerșetori multor sfinți și sfinte. Teama și dorința de a i se întîmpla și ei la fel, o sileau să scruteze trăsăturile săracilor cu

o anumită emoție. Dar cum banii ei nu ajungeau pentru a face atîtea fapte de milostenie, își dădu silința să obțină bani de la tatăl său, folosindu-se de mii de șiretlicuri nevinovate : într-o zi îi ceru pentru o umbrelă de soare, în alta pentru un ceas, în alta pentru o trusă de cusut etc., etc. Abuză atît de mult, încît don Mariano bănui adevărul și fixă o sumă pentru a da de pomană. Fiica sa l-ar fi ruinat cu cea mai mare nevinovăție.

Dăruindu-se cu ardoare faptelor de caritate, vru să-și încerce puterile și ca îngrijitoare de bolnavi, și să-i îngrijească mai ales pe cei ce sufereau de boli dezgustătoare. Află că aproape de casa ei o femeie suferea de bube pe piept, și luă hotărîrea de a se duce în fiecare dimineață să i le îngrijească, ceea ce și făcu imediat. Dar cînd se duse prima dată s-o îngrijească, vrînd ca pe lîngă îngrijire să facă ceea ce citise în povestea Sfintei Catalina, da, chiar așa, vrînd să sărute plăgile bolnavei, o apucă o silă și o groază atît de mare, încît o luă amețeala, îi fu foarte rău și Genoveva o duse pe brațe acasă. Sărăcuța nu puse, așa cum era firesc, nereușita ei pe seama slăbiciunii stomacului, ci a lipsei de virtute, și se apucă să-și îndrepte păcatele cu rîvnă și mai mare.

În toate aceste practici de pietate, Genoveva era mai degrabă tovarășă și confidentă intimă decît guvernanta și jupîneasa sa. O ajuta. fără a înțelege de multe ori unde aveau să se oprească, convinsă pe de-a-ntregul că n-ar merge pe calea cea rea, căci avea o încredere oarbă în inteligența domnișoarei sale. Mai mult decît dragoste, avea pentru ea un fel de idolatrie, unde se amesteca admirația pentru frumusețea sa, respectul pentru talentul său și mîndria de a fi văzut născîndu-se și de a fi contribuit la creșterea minunii aceleia. Maria nu reușise să sădească în cugetul ei entuziasmul mistic de care se simțea stăpînită, fiindcă Genoveva nu avea o fire care să se înflăcăreze și o ignoranță crasă o punea la adăpost de orice fel de entuziasm ; dar izbutea prin faptele și discuțiile sale să deștepte în ea fanatismul care există în stare latentă întotdeauna în adîncul sufletelor vulgare și ignorante.

Într-o seară, după ce familia și servitorii se retrăseseră, stăteau amîndouă în încăperile din turn. Maria citea

la lumina lămpii cu petrol cu sticlă bine ștearsă, în timp ce Genoveva, așezată pe alt scaun, în fața ei, croșeta la ciorap. Li se întîmpla de multe ori să stea așa o oră sau două înainte de a se duce la culcare, căci domnișoara era obișnuită de mult să citească în orele tîrzii ale nopții.

Nu părea atît de adîncită în lectură ca altă dată. Punea des cartea pe masă și rămînea un răstimp lung pe gînduri cu obrazul în mînă. O lua din nou, șoviind, ca s-o lase iarăși foarte repede. Nu-și găsea locul, judecînd după cum scîrțiia scaunul. Din cînd în cînd, ațintea asupra Genovevei o privire lungă în care se deslușea o dorință plină de îngrijorare și de teamă și o anumită luptă lăuntrică cu vreun gînd ce-o frămînta. Genoveva, în schimb, în seara aceea era mai atentă la ciorap ca niciodată, presărînd, fără îndoială, printre ochiurile lui o sumedenie de considerații mai mult sau mai puțin filozofice, care-o sileau din cînd în cînd să se lovească cu fruntea de mîini la fel ca și cînd ar moțăi.

În sfîrșit, domnișoara se hotărî să rupă tăcerea :

— Genoveva, vrei să citești bucata asta din viața Sfintei Isabela ? zise, întinzîndu-i cartea.

— Cu multă plăcere, domnișoară.

— Uite, aici unde zice : „Cînd soțul său..."

Genoveva începu să citească în gînd paragraful ; dar Maria o întrerupse foarte repede, zicîndu-i :

— Nu, nu ; citește cu glas tare.

Atunci se supuse, citind ceea ce urmează :

„Cînd soțul său era plecat, ea-și petrecea noaptea întreagă de veghe cu Isus, soțul sufletului său. Dar penitențele pe care și le impunea tînăra și inocenta prințesă nu se reduceau numai la atît. Sub straiele cele mai splendide purta întotdeauna cu ciliciu* chiar pe piele ; punea o slujnică s-o biciuiască pe ascuns și cu asprime în fiecare vineri, în memoria patimilor dureroase ale Domnului nostru și zilnic, (cu scopul, zice un cronicar, de a-i plăti într-un fel Domnului supliciul bicelor), înfățișîndu-se apoi în fața curții sale cu chipul vesel și senin.

---

* Centură sau cămașă aspră din păr de capră, care se purta pe piele de către penitenți spre a se mortifica.

Odată cu trecerea timpului, schimbă această pedeapsă la ceasuri tîrzii din noapte, și intrînd într-o încăpere de lîngă aceea unde dormea cu soțul ei, punea slujnicile să-i tragă o bătaie bună cu biciul făcut din cureluşe subțiri, întorcîndu-se apoi lîngă soțul său mai veselă și mai drăguță ca niciodată, cu sufletul împăcat pentru că-și luase singură pedeapsa împotriva ei însăși și a propriei sale slăbiciuni. Și așa, zice un poet contemporan, căuta să se apropie de Dumnezeu și să sfarme legăturile cu care-o țineau legată carnea, ca o vajnică luptătoare a dragostei întru Domnul..."

— Destul, nu mai citi ; cum ți se pare ?

— Am citit de multe ori chiar lucrul acesta.

— E adevărat ; dar ce-ai crede dac-aș încerca să fac ceva asemănător ? se încumetă să zică în grabă, ca cineva care se hotărăște să spună un lucru la care s-a gîndit mult.

Genoveva rămase uitîndu-se la ea cu ochii holbați, fără să înțeleagă.

— Nu înțelegi ?

— Nu, domnișoară.

Maria se ridică, și, aruncîndu-i brațele pe după gît, îi zise la ureche cu chipul aprins de roșeață :

— Vreau să zic, proasto, că dacă tu te învoiești să faci ceea ce făceau slujnicele Sfintei Isabela, eu aș face ca ea în noaptea asta.

Genoveva înțelese oarecum, dar mai întrebă încă :

— Ce făceau ?

— Ești proastă și iar proastă ; să-mi dai cîteva bice în amintirea celor pe care le-a primit Domnul nostru și toți sfinții și sfintele după pilda sa.

— Domnișoară, ce tot spuneți ? Cum de v-a intrat un lucru ca ăsta în cap ?

— Mi-a intrat fiindcă vreau să mă chinuiesc și să mă umilesc în același timp. Aceasta este penitența adevărată și cea mai plăcută în ochii lui Dumnezeu pentru motivul că el însuși a îndurat-o pentru noi. Am încercat să mă biciuiesc eu singură, dar n-am putut și, în afară de asta, n-are atîta valoare, fiindcă odată cu ea înduri și umilința de a primi lovituri date de o mînă străină. Nu-i așa ?

— Nu, domnișoară, cu nici un chip... Nu pot să fac așa ceva...

— De ce, proasto ? Nu vezi că e spre binele meu ? Dacă n-aș scăpa de cîteva zile de purgatoriu pentru că nu faci ceea ce-ți cer, n-ai avea mustrări de cuget ?

— Dar, porumbița sufletului meu, cum credeți că eu o să vă maltratez, chiar dac-ar fi spre binele dumneavoastră ?

— N-ai încotro decît să mă biciuiești, fiindcă eu am făgăduit, și trebuie să-mi țin cuvîntul... Tu m-ai ajutat pînă acum pe calea virtuții... Nu mă lăsa cînd am mai multă nevoie de tine. Nu mă vei părăsi Genovita, nu-i așa că nu mă vei părăsi ?

— Domnișoară, pentru Dumnezeu, nu-mi porunciți așa ceva !

— Hai, Genovita ! Îți cer să faci asta pentru dragostea pe care mi-o porți.

— Nu..., nu..., să nu-mi cereți așa ceva.

— Hai, draga mea, fă-mi plăcerea asta... nu știi ce rău mi-ar părea dacă nu mi-o faci... O să cred că nu mă mai iubești...

Maria epuiză toate mijloacele cunoscute de ea pentru a o convinge. Sta în poala ei și-o mîngîia, o răsfăța, ba supărîndu-se, ba rugînd-o, și-i făcea întruna ochi dulci de era cu neputință să le reziste cineva. Părea o copilă care cere o jucărie ce fusese pusă la păstrare. Cînd o văzu pe slujnica ei puțin mai îmblînzită, sau mai degrabă ostenită să tot refuze, îi zise cu o volubilitate grațioasă :

— O să vezi, prostuțo, doar n-o să crezi că e ceva ce nu s-a mai pomenit pe lumea asta. E mult mai rău să te doară tare măselele, și doar știi că m-au durut destul de des... Închipuirea te face să crezi că este un lucru groaznic, cînd de fapt se deosebește foarte puțin de alte dureri... Totul depinde de faptul că acum nu se mai practică, fiindcă virtutea nu mai e la modă ; dar în vremurile bune ale religiei era ceva comun și obișnuit, și oricine se socotea bun creștin nu se sustrăgea de la această penitență... Haide ; pregătește-te să-mi faci plăcerea asta și să faci totodată și-o faptă bună... Așteaptă puțin... Mă duc să caut ceea ce ne trebuie...

Și, alergînd la comodă, deschise un sertar și scoase un bici făcut din cureluțe subțiri de piele, un bici adevărat, cu mînerul lucrat din lemn și cu șfichiurile din piele. Apoi, foarte agitată și nervoasă, cu obrajii aprinși, se duse la Genoveva și i-l puse în mînă. Ea-l luă fără a ști ce făcea, într-un mod automat. Era complet stupefiată. Tînăra o mîngîie din nou, încurajînd-o iarăși cu vorbe convingătoare, fără ca ea să scoată un cuvînt. Atunci, domnișoara de Elorza, cu mînă tremurătoare, începu să-și descheie capotul de culoare albastră pe care-l purta. Avea zugrăvită pe chip bucuria mare și năvalnică a capriciului ce-i va fi satisfăcut. Pupilele-i străluceau cu lumină insinuantă. Buzele-i erau arse, de parcă-i era sete. Se mărise cearcănul vinețiu din jurul ochilor și avea bujori de un roșu aprins în obraji. Respira agitat. Mîinile-i palide și aristocratice, cu degetele subțiri și cu unghii trandafirii, descheiau cu o iuțeală uimitoare nasturii capotului. Îl lepădă cu o mișcare iute.

— O să vezi, n-am altceva pe mine decît cămașa și *chambra**. Mă pregătisem.

Într-adevăr, lepădă sau mai bine zis își smulse *chambra* și rămase acoperită doar cu cămașa. Se opri o clipă, aruncă o privire la instrumentul pe care-l avea Genoveva în mînă, și prin trup îi trecu un fior de frig, de neliniște, de groază și de dorință, toate deodată. Cu glas scăzut și schimbat de emoție, zise :

— Să nu afle tata !

Și cămașa de batist alunecă de pe trup, căzînd încet jos. Rămase goală. Genoveva se uită la ea cu ochii în extaz și tînăra se simți puțin rușinată.

— N-o să te superi pe mine, ce zici, Genovita ? întrebă zîmbind.

Jupîneasa nu izbuti să spună decît :

— Domnișoară, pentru Dumnezeu !...

— Cu cît mă biciuiești mai repede, cu atît e mai bine, fiindcă o să răcesc.

În felul acesta voia s-o silească și mai mult pe jupîneasa ei. Cu un gest febril îi smulse biciul cu șfichiuri

---

* *La chambra* (sp.) — un fel de bluză scurtă pe care-o purtau femeile peste cămașă.

din mîna stîngă, i-l puse în dreapta, îi puse iarăși brațele în jurul gîtului, și, sărutînd-o, îi zise foarte încet la ureche pe un ton jovial :

— Trebuie să dai tare, Genovita, căci așa i-am făgăduit lui Dumnezeu.

Un tremur puternic îi zgudui trupul cînd rosti aceste cuvinte, un tremur ce-i pătrunse pînă-n măduva oaselor. Pe urmă, luînd-o de mînă pe Genoveva, o trase puțin spre masa unde era statueta Mîntuitorului.

— Aici trebuie să mă biciuiești... îngenuncheată înaintea Domnului nostru.

Glasul i se îneca în gîtlej. Era palidă. Se prosternă într-adevăr, cu umilință în fața statuetei, se închină la repezeală, își încrucișă mîinile pe piept, și, întorcînd fața spre jupîneasa ei cu un zîmbet dulce, îi zise :

— Poți să începi.

— Domnișoară, pentru Dumnezeu ! exclamă iar Genoveva, încurcată de tot.

Prin ochii domnișoarei trecu un fulger de mînie, care se stinse pe loc ; dar îi zise pe un ton cam mînios :

— Iar începi ?... Supune-te, și nu mai fi încăpățînată.

Jupîneasa, supusă stăpînei și convinsă că ajuta să se facă o faptă de caritate, îi dădu ascultare, dînd foarte încet cu biciul peste spinarea goală a domnișoarei.

Și cu adevărat că părea un sacrilegiu să dai în trupul acela, o minune de frumusețe și eleganță. Maria nu avea încă, nici nu era de presupus că va avea vreodată, dat fiind temperamentul ei, formele femeiești în toată plinătatea lor. Era cam slabă ca să poată servi ca model unui sculptor. Dar tocmai lucrul acesta însemna atracția cea mai mare pentru cei cărora le place să contemple în frumusețea femeii pecetea inteligenței și opun frumuseții clasice a formei, delicatețea și eleganța. Brațele erau subțiri și gingașe ca ale unui copil. dar admirabil de rotunde ; gîtul, mlădios și zvelt, ca al unei gazele, se unea cu umerii printr-o linie aproape pierdută, a cărei grație supremă o găsim numai la Fecioarele pictate de Rafael.

Primele lovituri de bici fură date atît de ușor, încît nu lăsară nici o urmă pe pielea aceea atît de frumoasă. Dar Maria se înfurie ; vru să dea mai tare.

— Nu, nu așa ; dă mai tare... cu mai multă putere... Dar stai un moment : lasă-mă să-mi scot bijuteriile astea căci mă fac ridicolă în clipa asta.

Și la iuțeală își scoase toate inelele din degete, își smulse cerceii din urechi și puse pumnul de aur și de pietre prețioase la picioarele lui Isus. Și Sfînta Isabela, cînd se ruga în biserică, punea coroana ducală jos, lîngă altar.

Își reluă aceeași poziție umilă, și Genoveva, văzînd că n-avea altă cale, începu să dea tot mai tare cu biciul în carnea evlavioasei sale stăpîne. Lampa cu petrol răspîndea o lumină slabă și difuză ce scălda încăperea mică într-o claritate discretă. Numai cînd se oglindea în bijuteriile ce zăceau la picioarele Mîntuitorului acestea aruncau sclipiri frumoase și fugare. La ceasurile acelea liniștea era absolută ; nu se auzea nici măcar adierea plîngătoare în ferestre. În odaie plutea o atmosferă de taină și reculegere care-o extazia pe Maria. Trupul ei frumos, gol, se cutremura cu durere ori de cîte ori îl atingeau șfichiurile biciului. Își apăsa fruntea pe picioarele Mîntuitorului, suflînd repede și cu un fel de greutate, și simțea că sîngele-i bate-n tîmple cu o putere nemaipomenită. Din cînd în cînd, buzele-i palide și tremurătoare ziceau încet :

— Nu te opri, nu te opri !

Loviturile lăsaseră deja cîteva brazde de culoare roz pe pielea-i candidă, fără să-i fi cerut Genovevei să se oprească. Dar veni o clipă cînd de sub biciul grosolan țîșni o picătură de sînge. Genoveva nu putu să se stăpînească ; zvîrli biciul foarte departe și se aruncă jos plîngînd, să-și îmbrățișeze domnișoara copleșind-o cu mîngîieri și cerîndu-i, pentru mîntuirea sufletului său, să n-o mai silească să facă asemenea cruzime. Maria o consolă, asigurînd-o că n-o duruse prea tare. Și după ce și-a mai potolit oarecum ardoarea și pornirile ascetice, se despărți de ea, ducîndu-se la culcare în alcov.

VI

În căutarea canarului

— Te cunosc, Ricardo, lasă-mă.

Ricardo tăcea.

— Hai, lasă-mă ; uite, ține seama că trebuie să termin repede ca să-i duc supa mamei.

Tînărul îi acoperea mai departe ochii pe la spate fără să zică o vorbă.

— Pentru Dumnezeu, dă-mi drumul, Ricardo... Nu mai are nici un haz după ce te-am recunoscut.

— Drept pedeapsă fiindc-ai zis că gluma n-are haz, nu-ți dau drumul.

— Bine, atunci mărturisesc că are mult haz.

— Asta-i altceva... Dacă te supui îți dau drumul..., dar cu grijă.

Marta, cum se văzu liberă, alergă după el cu mătura ridicată în sus, deși nu izbuti să-l ajungă. Drept pentru care se întoarse și continuă să mătuie sufrageria. Nu se schimbase încă. Purta un capot subțire de culoare roșu aprins, destul de uzat, și avea părul strîns cu fileu alb. Dar se petrecea ceva deosebit cu fata asta. Cu rochia purtată și descusută uneori, căci trebăluia mult prin casă, și cu părul nepieptănat, era mai frumoasă decît dacă se aranja. O fi pentru că frumusețea ei nu era pentru a străluci cu îmbrăcăminte bogată și somptuoasă, ca aceea a surorii sale, sau poate pentru că nu avea obiceiul de a purta asemenea rochii, căci rareori se îmbrăca cu cele care i se cumpărau și o făceau să pară încorsetată și să nu se simtă la largul ei cînd se ducea la plimbare ; lucru sigur este că la plimbare și la teatru Marta atrăgea puțin atenția și rămînea complet eclipsată de frumusețea strălucitoare și mîndră a surorii sale. În schimb acasă, farmecul ei creștea din cale-afară de mult : mișcările-i erau sprintene și deloc stinghere, ochii-i căpătau strălucire și vioiciune și tot trupul ei căpăta o agerime pe care-o pierdea de cum punea piciorul în stradă.

Măturа fără să se grăbească, în liniște și cu atenție, ca cine știe că ajunge întotdeauna la timp, fredonînd foarte încet un marș popular. Nu avea voce pentru canto, nici mare atracție pentru muzică și toate eforturile profesorilor precum și bunăvoința ei se loviră de această lipsă de înclinații muzicale. Capodoperele muzicii și chiar și *fanteziile, reveriile* și *nocturnele* pe care le cînta Maria la pian o lăsau rece, fără a le înțelege valoarea. În schimb, mărturisea rușinată că anumite melodii de operetă și multe cîntece populare îi plăceau nespus. Altceva nu mărturisea, cu toate că nu era mai puțin adevărat. Muzica ce se cîntă uneori la înmormîntări, care, conform regulii generale, este greoaie și scrisă aproape exclusiv pentru instrumente de suflat, o mișca adînc pînă o făcea să verse lacrimi. Nu cînta, deci, aproape niciodată, dar obișnuia să fredoneze încetișor cînd făcea cîte ceva, ca acum. Din cînd în cînd se oprea să-și mai tragă sufletul, sprijinindu-se o clipă în mătură, și, după ce-și dădea pe spate cîțiva cîrlionți ce-i cădeau pe frunte, își continua lucrul.

Ricardo apăru din nou în ușă.

— Martita, mai ești supărată ?

— Cum să nu fiu, răspunse ea nici severă nici veselă, și luați-o repede din loc, domnule marchiz, căci altminteri vă măsor spinarea cu coada măturii.

— Dar ești supărată cu adevărat ?

— Sînt supărată cu adevărat.

— Ei bine, îți cer iertare cu umilință, zise, îngenunchind. Bate-mă cît vrei cu coada măturii, că eu n-am de gînd să fug.

— Hai, ridică-te și nu mai face trăznăi... Vezi că-ți pătezi pantalonii...

— Dacă mi-aș păta chiar și gulerul cămășii, tot nu m-aș mișca pînă nu mă ierți.

— Ce caraghios ești, Ricardo !

— Mulțumesc.

— Vrei să te ridici odată ?

— Nu, dacă nu mă ierți.

— Trebuie să fii serios, Ricardo.

— Vom vorbi despre asta pe îndelete... Mă ierți ?

— Da, plictisitorule, da ; ridică-te.

Ricardo se ridică, se apropie de Marta și, scuturînd-o cu putere, exclamă :

— Micuțo, ce frumușică ești !... Nu mă mir că Manolito... Mă înțelegi doar...

— Așa înțelegi tu să fii serios ?!

— Voi fi cu timpul, nu te grăbi.

— Bine, dar acum lasă-mă să termin ca să-i duc supa mamei.

— Știi c-am trecut prin toată casa și n-am găsit pe nimeni ?

— Mama n-a ieșit încă din camera ei, iar tata și Maria sînt plecați.

— Maria este, ca întotdeauna, la biserică, nu-i așa ?

— Nu s-a dus decît la slujbă ; va veni repede.

— Da, da ! exclamă tînărul, devenind dintr-o dată grav și tăcut.

Marta termină de măturat sub supravegherea nu prea atentă a viitorului său cumnat.

— Vrei să mă aștepți ? Voi veni repede...

Ricardo făcu un semn de încuviințare, și în timp ce fata lipsi, ridică unul din storurile ferestrelor de la balcoane, și începu să bată toba cu degetele pe geamuri, uitîndu-se cu o privire ștearsă, fără țintă, la casele din apropiere.

Marta veni îndată fără întîrziere.

— Hai, vino cu mine ; o să pun rufe în dulap.

Ricardo porni în urma fetei pînă ajunseră într-o odaie luminoasă și plină cu dulapuri care dădea în grădina de zarzavat. În mijlocul ei, pe masă, era un coș mare doldora de albituri abia spălate.

— Vrei să mă ajuți să dau jos coșul ăsta și să-l pun aici lîngă dulap ?

— Cu dragă inimă !

Panerul era enorm, și avură de furcă pînă să-l ducă la locul indicat. În timp ce-l duceau i-a bufnit rîsul, și trebuiră să-l lase jos de mai multe ori.

Tînărul se înroșea ca racul din pricina efortului, și fata rîdea atît de tare, încît nu mai avea putere. Rîdea rar, dar cînd se pornea pe rîs greu se mai oprea. Ricardo, cu înclinațiile sale de *clown*, căuta să-și umfle obrajii și să se înroșească și mai tare. Îi pierise cu totul

supărarea. Panerul sta pe loc ; nu mai înainta defel : amîndoi rămîneau aplecați și cu mîinile pe el nu puteau să-l ridice măcar cu un deget de jos, fata rîzînd foarte tare și băiatul arborînd o disperare comică.

— Ce mai militar viteaz, de nu poate să ducă un coș cu albituri ! exclama fata în culmea veseliei.

— Aș vrea să văd cum se descurcă la fața locului Prim și Espartero, ba chiar însuși Napoleon ! Ăsta nu-i un coș oarecare... Aici este lenjerie pentru un regiment...

— Fugi de-aci ! Dacă tu nu m-ai face să rîd l-aș duce eu singură. După mult rîs și multă caznă, coșul ajunse lîngă dulap. Marta deschise dulapul din care se răspîndi mirosul deosebit, proaspăt și pătrunzător al albiturilor. Fata îl trase în piept cîteva clipe cu plăcere, în timp ce muta albiturile de pe unele rafturi pe altele, ca să le facă loc celor pe care le punea înăuntru. Apoi vru s-o cheme pe Carmen, una din slujnice, ca s-o ajute la călcatul cearșafurilor ; dar Ricardo o întrebă timid :

— Ascultă-mă ; eu n-aș putea să te ajut ?

— Oh ! Dac-ai vrea...

— Cum să nu vreau !... Chiar de m-ai pune să pisez și aur, scumpo... Să-mi poruncești ca o doamnă și regină....

— N-o să fie atît de greu.

— Nu-mi iau cuvîntul înapoi..., poți să mă pui la probă.

— Bine, deocamdată îți poruncesc să iei cele două colțuri ale cearșafului ăstuia și să tragi înspre tine cu putere... Nu așa de tare, că mă tragi și pe mine !... Ajunge, ajunge ! Acum împăturește-l ca mine..., așa..., un colț în dreptul altuia... Bine, acum trage iar..., mai mult, și mai mult încă... Ajunge ! Acum împăturește iar..., și gata... Să luăm altul... Ia cele două colțuri..., scutură bine și întinde... Ai grijă, că are garnitură de dantelă..., să n-o rupi... Sînt cearșafurile mamei și ale Mariei.

— Oare ce-ar zice Maria dac-ar ști că eu îi întind și-i împăturesc acum cearșafurile ! exclamă Ricardo rîzînd în hohote.

— Chiar ale ei sînt. Mamei și ei le plac cearșafurile foarte subțiri și și le fac din batist. Tatei și mie ne plac mai groase. Eu nu pot să sufăr cearșafurile fine..., alunec pe ele și nu-mi găsesc locul. Tatei trebuie să-i așternem cearșafuri fără nici un fel de dantele, fiindcă-l enervează cînd atinge ceva scrobit și foșnetul îl trezește. Este o manie. Închipuiește-ți că dacă pleacă în călătorie și în vreo casă îi așternem cearșafuri cu garnitură de dantelă, are răbdare să desfacă patul ca să pună dantelele sub saltea..., la picioare... Nici mie nu-mi plac, dar dacă mi le așternem dorm pe ele... Tata are multe manii : în fiecare seară adoarme cu țigara în gură. Eu mă apropii de camera lui și dau tîrcoale pînă-mi dau seama că doarme, și atunci intru foarte încet, îi iau țigara din gură și sting lumina... Nu mai trage așa de tare, că mă dor brațele !... Te silesc să faci niște lucruri foarte nepotrivite pentru un militar, nu-i așa ?

— Să nu crezi ; la colegiu, și chiar și după ce terminăm, în casele de oaspeți, ne vedem siliți să facem lucruri și mai grele. Cîți nasturi n-oi fi cusut eu în viața mea ! Și de cîte ori n-oi fi cîrpit pantalonii cînd se rupeau pe dedesubt.

— Adevărat ?

— Da !

Marta se mira sincer. Nu înțelegea că un bărbat ar trebui să se coboare și să facă lucrurile acestea cînd pe lume sînt atîtea femei, și întreba amănunțit despre particularitățile vieții din colegiu : cum se purtau cu ei, ce mîncau, la ce oră se culcau, cine le făcea paturile, cine le spăla rufăria și cine le-o călca ; dacă saltelele erau tari sau moi, dacă beau vin, de cîte ori pe săptămînă le schimbau prosoapele, etc., etc. Ricardo răspundea la toate aceste întrebări povestind amănunțit despre obiceiurile lui de licean cu limbuția celui ce are amintirile foarte vii încă și nu-i vine greu să le povestească. De la obiceiuri trecea la aventuri, spunîndu-le pe cele care puteau fi spuse în fața unei fete, și amuzîndu-se, mai ales, să prezinte în culori negre neplăcerile perioadei de „început“ și abuzurile pe care le făceau față de ei „cei vechi“. Îi sileau să stea nopți întregi făcînd țigări de nisip pentru ca pe urmă să le facă mai bine pe cele

de tutun ; la plimbare, în grădină, nu le dădeau voie să se ridice de pe scaunul de piatră pe care li-l arătaseră dinainte ; îi puneau în butucul de campanie fără nici un motiv, chiar dacă se întîmpla să fie după masă, numai ca să se distreze ; cei ce erau mai slabi obișnuiau să vomite ori să cadă leșinați...

Marta îl asculta cu multă atenție, în timp ce pe chip i se citea indignarea ; trăgea din ce în ce mai tare de cearșafuri și le împăturea la repezeală fără a-și lua ochii de la ochii povestitorului. Din cînd în cînd scotea cîte-o exclamație : „Dar, Doamne, este o atrocitate ! Oamenii ăștia erau nebuni !“ Ricardo nu putea s-o convingă c-ar fi fost inutil să se revolte sau să-i raporteze colonelului, căci *la novatada** era un obicei tradițional în colegiu, iar șefii nu voiau să-l schimbe. La toate argumentele lui răspundea : „Apoi, eu m-aș fi dus la colonel, și dacă nu-mi făcea dreptate fugeam din colegiu“.

— Lasă, nu te înfuria așa, Marta, c-a trecut deja. Așa învață oamenii să fie răbdători. O să-ți povestesc acum ce-am pățit cu colonelul. După ce-am ieșit locotenent...

Și schimbînd vorba începea să povestească și întîmplări hazlii, care-i descrețeau fruntea fetei și-o făceau să rîdă în hohote. Încetul cu încetul coșul se golea și rufăria trecea în dulap de unde ieșea mereu un iz pătrunzător și cam acru de lenjerie spălată. Acest miros umpluse toată odaia și împrospăta aerul cu un miros de sănătate și de curățenie mai frumos decît toate esențele și pomadele. Era mirosul care-o însoțea mereu pe Marta, după cum zicea tatăl ei, și părea făcut numai pentru ea. Cînd se ducea singură să deschidă dulapurile, îi făcea multă plăcere să-și înfunde capul în albituri, simțind răceala pînzei pe față și trăgînd în piept cu voluptate mirosul ei sănătos. Lumina ce pătrundea în șuvoaie prin perdelele albe de tul, conversația necurmată și hohotele sonore ale tinerilor umpleau odaia de veselie și de viață. I se spunea „odaia de călcat“, pentru că, într-adevăr,

---

* *La novatada* (sp.) — festele ce se joacă unor elevi nouveniți.

aici se călcau albiturile casei. Pereții în dreptul cărora nu erau dulapuri erau netezi și văruiți în alb.

Carmen intră ca o vijelie pe ușă, strigînd :

— Domnișoară Marta, domnișoară Marta !

— Ce se întîmplă ? întrebă aceasta, cu o tresărire.

— Canarul a zburat, domnișoară !

Fata scăpă cearșaful pe care-l ținea în mîini și exclamă uluită :

— A zburat ?

— Da, domnișoară ; acum cînd am trecut prin verandă, m-am uitat în colivie, și m-am pomenit că ușa era deschisă și pasărea ia-o de unde nu-i.

— Să mergem acolo, să mergem acolo !

Și toți alergară buluc în verandă. Într-adevăr, canarul zburase. Printr-o neatenție deplorabilă Marta, îi dăduse de mîncare și-l mutase în aer liber în verandă, ca să se uite în grădină și să audă celelalte păsări cîntînd, și lăsase ușa coliviei deschisă. Se împlineau trei ani de cînd îl îngrijea și în tot acest timp nu dăduse nici un semn c-ar avea de gînd să fugă ; ba, dimpotrivă, ca un foarte mare ipocrit arăta, întotdeauna cînd putea, că nu-i păsa deloc de libertate și că renunțase la ea de bunăvoie de dragul preabunei sale stăpîne. Cu mult timp în urmă, începuse să iasă din colivie să ia ciocolata cu ea, i se așeza pe umăr, o ciupea ușor de mîini în chip de mîngîiere, sărea de colo-colo peste mobile, și cînd îi făceau semn să se retragă intra iar în colivie liniștit ca un viteluș. Totul te făcea să presupui că este un canar fericit care renunțase de tot la libertate pentru a fi în schimb îngrijit și ocrotit de o fată atît de frumoasă și pentru a i se îngădui să dea oricînd voia, de cîteva ori cu ciocul pe obrajii ca bujorii. Și lăsînd la o parte aceste bucurii mai mult sau mai puțin spirituale, pentru care nu numai un băiat în carne și oase, ar face mari sacrificii, și ținînd seama doar de aspectul material al existenței, sau de starea bună a trupului, trebuie să lăsăm scris că el Menino sta în colivia lui ca un arhiepiscop și era hrănit cu tot ce-i poftea inima mai bun ; ba semințe de cînepă, ba mei pășăresc ; uneori lăptuci, alteori ciocolată și firimituri înmuiate în lapte ; în sfîr-

șit, să fi cerut mai mult însemna să-l mînie pe Dumnezeu. Cît privește aranjarea și curățirea coliviei, tot așa, nu putea să invidieze pe nimeni : în fiecare dimineață chiar Marta-i mătura murdăria lăsîndu-i colivia curată ca o oglindă. Însă, deși părerea generală era că el se afla foarte pe gustul său și că nu s-ar schimba nici cu directorul de la fabrica de timbre, sigur este că el Menino aștepta cu nerăbdare prilejul de a zbura ; se lăsase cuprins de melancolie, i se înăsprise firea și avea fierea mărită din lipsă de zbor. Dacă n-ar fi ieșit să respire aer curat, cînd nimănui nu i-ar fi trecut prin cap, și-ar fi zdrobit capul de zăbrelele coliviei.

Sub colivie, tinerii noștri discutară pe scurt asupra a ceea ce aveau de făcut. Marta era supărată. Hotărîră ca femeia care călca, grădinarul și Carmen să se ducă să-l caute în grădină, căci bănuiau că nefiind obișnuit cu zborul, nu zburase prea departe chiar de prima dată, în timp ce Marta și Ricardo îl vor căuta prin toată casa, în eventualitatea c-ar fi rămas înăuntru, trecînd dintr-o încăpere în alta, cum mai făcuse și altă dată. Marta deveni ghid, și cercetară, pe loc, odaia de lîngă coridor : o sală mare, pătrată cu două alcovuri în fund, unde ea și Maria dormiseră cînd erau mici, fiecare cu guvernanta ei. Tapetul de hîrtie reprezenta scene de vînătoare care-o impresionau mult pe Marta cînd era mică, mai ales una ce închipuia un cerb pe moarte doborît de o jumătate de duzină de cîini feroce. Străbătură apoi cîteva camere mici, dormitoare pentru străinii care-ar fi oaspeții casei ; trecură prin camerele fetelor ; coborîră în bucătărie, care era la mezanin, și urcară iar fără nici un rezultat. Apoi se duseră în camera lui don Mariano, care era un cabinet magnific cu două balcoane ce dau în piață, mobilat cu gust sever și clasic : fotolii mari de piele, covoare frumoase, birou de abanos și rafturi pentru cărți din același lemn. Pe pereți atîrnau cîteva tablouri de familie, pictate în ulei.

Marta simțea întotdeauna în acest cabinet o senzație de bunăstare și de bucurie, pe care n-o încerca în celelalte încăperi ale casei. În această senzație era un amestec încîntător de respect și duioșie, în care se contopeau amintirile din copilărie pline de dragostea filială, sin-

gura de acest fel, fierbinte și adîncă ce stîrnește furia mînioasă a copiilor cînd dădaca îi ia din brațele părinților și dorința de a se duce la ei cînd sînt iar aproape. Îndată ce avu puteri și îndemînare ca să facă ea curat, niciodată n-a îngăduit nimănui să deretice prin camera aceea în afară de ea. Și dimineața trăia întotdeauna o jumătate de oră de liniște plăcută și de duioșie ștergînd fotoliile enorme pe care le muta cu multă greutate de la locul lor, și făcînd patul mare al lui don Mariano. Se simțea fericită în mijlocul odăii aceleia grave și patriarhale. Dulapurile colosale, masa, fotoliile, tablourile și figurile curioase din țesătura covoarelor puneau asupră-i o privire tăcută și binevoitoare în care simțea plutind umbra mare și ocrotitoare a tatălui său.

Ricardo se opri în fața unui portret.

— Asta-i mătușa ta, nu ?... Ce mult semeni cu ea !... Păcat c-a murit atît de tînără... Era o femeie foarte simpatică.

— Cum aș mai vrea să semăn cu ea !... Era înaltă, și cu sînt scundă.

— Ce contează asta ?... Semeni, și încă mult... Și e firesc, după toate cele, fiindcă seamănă cu tatăl tău, și tu ești Elorza din cap pînă-n picioare. Ce dulapuri mari de cărți are don Mariano !... Să tot citești aici un car de ani...

— Maria a citit cea mai mare parte din ele.

— Și tu ?

— Oh, eu citesc foarte puțin !... Sînt foarte leneșă... Tata zice că mă supără negrul — răspunse fata cu surîsul ei copilăresc și cam rușinată. Să știi, Ricardo, nu e cu totul adevărat ce zice tata. Cu toate că nu mă atrag cărțile, unele îmi plac ; dar de-abia am timp să le iau în mînă... Eu nu știu ce fac că n-am deloc timp pentru mine..., mereu am cîte ceva de făcut — ba pentru unul, ba pentru altul...

— Mărturisește că nu-ți plac cărțile și gata.

— Dacă vrei tu voi mărturisi, da' nu-i adevărat ; unele îmi plac.

— Și canarul ?

— Vai, da ! Hai să-l căutăm, să-l căutăm ! Intrară în încăperea de alături care era a doñei Gertrudis ; îi asigură că pe-acolo nu fusese nici pomeneală de canar, chiar dacă ea avea în cap o adevărată cușcă de păsări ce n-o lăsa să se odihnească nici o clipă ; și drept urmare trecură în camera învecinată, a Martei. Era o încăpere ce părea căptușită cu oglinzi, căci totul strălucea aici de parc-ar fi fost dat cu lac de la pardoseala de lemn pînă la giurgiuvelele de la ferestrele din dreptul balcoanelor. Ceea ce nu era lustruit de mîna tîmplarului de lux era lustruit cu cîrpa. Lustrul era marea manie a Martei, ce-i aducea mai multă bucurie și pentru care trudea mai mult. Înclinația ei exagerată pentru curățenie o făcuse repede de tot să aibă pretenția de a da luciu tuturor lucrurilor și mobilelor din casă și în mod cu totul deosebit celor din camera ei. În fiecare zi, ajutată de servitoare le ștergea cu o cîrpă foarte uscată, frecîndu-le pînă reușea să vadă că aruncau reflexe vii. Atunci, ostenită de tot uneori leoarcă de sudoare, cu părul în neorînduială și cu obrajii roșii ridica în sus cîrpa de flanelă și sta o clipă contemplîndu-și munca, frumoasele sclipiri pe care le făcea lumina pe obiectul lustruit cu o satisfacție intimă și adevărată, cu entuziasm aproape mistic. Ai casei făceau mult haz de ea, ceea ce o făcea să se ferească și să caute să nu lase pe nimeni înăuntru. Ricardo nu intrase niciodată în ea. Așa că, fără a se mai gîndi la canar, începu să se uite cu o atenție curioasă și oarecum impertinentă. Se uita pe rînd la tablouri, se oprea în fața toaletei, desfăcea sticluțele, pipăia perdelele și intra chiar în alcov ca să vadă patul lăsînd să-i scape exclamații de uimire pentru ordine și curățenie și mai ales pentru lustrul deosebit al mobilelor.

— Ce cameră frumoasă ai, Marta !... Pare o ceașcă de argint !... Ce pătuț alb și drăguț !

— Ricardo, nu fi curios..., hai..., să mergem. Canarul nu-i aici.

Fata se simțea tulburată de atenția cu care se uita tînărul. Toate femeile cu o educație aleasă au pudoarea camerei lor, dacă se poate spune așa ; pentru că întot-

deauna există în ele ceva din partea intimă a sufletului și a trupului și au repulsie să le arate unui bărbat. Dar la această pudoare se adăuga la Marta rușinea de a i se descoperi maniile ei copilărești ce dovedeau un fel de îndărătnicie, cum ar fi aceea a lustrului, de a așeza sticluțele de pe toaletă într-o anumită simetrie, ca a unui altar și altele asemenea care le-ar da apă la moară alor săi să glumească pe socoteala ei la ora mesei. De aceea își dădea toată osteneala să-l lămurească să iasă mai repede din cameră, trăgînd cu putere de el.

— Hai, Ricardo..., nu e nimic de văzut aici... ; hai să mergem, să mergem...

— Lasă-mă, Marta, lasă-mă să mă uit la această mîndrețe de cameră... Ce frumoasă e ! și apropiindu-se de pat zicea cu multă seriozitate : Miroase a Marta !

— Nu vrei să taci, șmecherule ?

— Pentru tine nu-i lucru mare să-ți păstrezi camera așa de curată ; dar în privința mea, te asigur, că pentru nimic în lume n-aș putea s-o țin așa... Dac-ai vedea camera mea, Martita !

— Da, da..., ar fi bine... mereu ai fost neglijent... Dar hai să mergem mai departe !

— Mergem dacă vrei tu... Camera mea este ca un grajd în comparație cu a ta ; dar ține seama că la mine intră cîinii, pisicile, grădinarul cu pantofii murdari, vizitiul cu mirosul de grajd, și, în sfîrșit, orice ființă vie... Nu e vina mea...

După camera Martei trecură prin alte cîteva încăperi, sufrageria, salonul, veranda ce dădea în curte, altă sală mai retrasă și încă alte cîteva fără ca numitul canar să se arate vederii în nici o parte. Cum se opriseră în mijlocul unui coridor fără a ști încotro s-o apuce, Martei îi veni deodată ideea, și zise :

— Să mergem pe terasa de pe acoperiș ; încă n-am fost acolo.

Terasa nu era pe atunci decît o sală vastă pardosită cu marmură și acoperită cu geamuri colorate. Se numea terasă fiindcă altă dată fusese terasă ; dar don Mariano o închisese cu geamuri colorate de cîțiva ani preschimbînd-o într-o frumoasă și fantastică odaie după gustul

arab, unde lua cafeaua vara, după-amiaza cu fiicele sale și cu cîte un prieten. Atunci o mobila. Numai într-un colț erau trei sau patru măsuțe marchetate în culori și cîteva scaune cu fundul împletit din răchită. Cînd intrară tinerii noștri, sala era scăldată în lumină. Soarele, străpungînd în dimineața aceea înourările lungi și dese, ieșea aprins și hotărît să viziteze toate colțurile tîrgului și cînd dădu peste cele o mie de geamuri de la terasa familiei de Elorza, fără a vrea s-o vadă mai bine, trecea prin ele și se ascundea înăuntru întinzîndu-se peste tot cu lumina sa vie și plină de dorință, care poleia în întregime atmosfera salonului. Era un spectacol magic. Mii de lumini roșii, verzi, galbene, roșu-aprins, cenușii și albastre ardeau înăuntru, năpădind pardoseala, tavanul și pereții, cernîndu-se și așternîndu-se într-un număr nesfîrșit de nuanțe care-ți luau ochii. O încîntare ! Peste mozaicul dușumelii cădea o ploaie de raze orbitoare unde plutea un praf ușor și colorat, și aceste raze se încrucișau și se suprapuneau în spațiu, alcătuind o pînză aprinsă ca o flacără subțire și frumoasă, prin a cărei urzeală treceau sclipirile fugare ale altor raze mai palide, unde plutea un colb și mai ușor încă. Și aceste văluri de colb, de raze, de sclipiri și de culori, întinzîndu-se unele după altele, cu toată transparența lor, abia lăsau să se vadă vag și nedeslușit ca printr-o negură geamurile și arabescurile de pe pereți. Soarele-și risipea tezaurele de lumină și culoare ca un pașă turc înăuntrul acelei încăperi orientale ; arătînd încă o dată că dacă-și pune-n gînd să facă un decor de teatru, nu-l întrece nici un mașinist de teatru, cu toate paietele, focurile bengale și cortinele lui. Tinerii noștri rămaseră o clipă vrăjiți în fața trudei capricioase și magice a luminii, uitînd cu desăvîrșire de canar, și, fără a-și spune o vorbă, intrară în salon și ajunseră pînă în mijloc cu pasul încet și șovăielnic ca al celui ce intră în baie. Într-adevăr, rămaseră cufundați și învăluiți într-un abur luminos unde pluteau toate culorile posibile.

— Ce frumoasă este terasa azi ! zise în cele din urmă Marta.

— Pare sala mare a unui palat fermecat. ...Aici le-ar sta mai bine decît nouă unui maur cu turban alb alături de

o odaliscă acoperită de brocart și pietre scumpe... Ce jocuri capricioase de lumini !... Așteaptă un pic, Martita, stai aici în fața acestei raze de lumină roșie... Dac-ai vedea ce chip deosebit ai acum !... Pari o țigancă... o fiică a deșertului.

Într-adevăr, lumina aceea închidea fața albă a fetei, o aprindea cu luciri de soare în asfințit și-o însuflețea cu expresia pătimașă și feroce a firii meridionale. Toată nevinovăția ochilor ei, toată puritatea trăsăturilor feciorelnice dispăreau sub puterea acelei flăcări răutăcioase și lascive, ce-o prefăcea într-o ființă diferită, sălbatică și voluptoasă în același timp, cu totul alta, desigur, de cea adevărată. Ricardo înțelese, și-i zise :

— Nu ; culoarea asta nu ți se potrivește... Treci dincoace.

Și-o așeză sub o rază de lumină verde.

— Isuse ; parc-ai fi moartă !... Nu, nu ; nici asta... Aici ; să vedem culoarea galbenă... Nu-ți stă rău..., dar te face blondă și fetele oacheșe trebuie să rămînă oacheșe, vreau să zic cele cu păr negru, fiindcă se știe că tu ai pielea albă... Să vedem albastrul... Oh, uimitor... ! ...Minunat !... Ce frumoasă ești, micuțo !

Avea dreptate tînărul marchiz. Culoarea albastră, cea mai elevată, cea mai pură și cea mai sublimă dintre culori, se potrivea admirabil cu chipul candid al Martei. Raza de lumină cădea asupra lui ca o mîngîiere a cerului, învăluindu-l cu naivitate într-o lumină diafană. Părul negru rămînea colorat în albastru închis, în timp ce ovalul adorabil al chipului său și gîtul tare și gingaș se colorau ușor într-un albastru ca cerul. Linia delicată și regulată a trăsăturilor sale căpăta perfecțiune ideală, și tot chipul ei se transfigura cu o expresie îngerească de fericire.

Cu toate acestea era o anumită exagerare de prost gust în această fizionomie extaziată și cerească pe care i-o împrumuta culoarea albastră. Aceea nu era Marta cea adevărată, ingenuă și modestă atît la vorbă cît și la chip, ci altă Marta afectată, teatrală și fantastică. Ricardo îi zise în încheiere că nu arăta mai bine sub nici o lumină decît sub cea naturală.

Fata exclamă dintr-o dată :

— Și canarul, Ricardo ?

— E-adevărat ; uitasem. Dar unde mergem acum ?... Am căutat peste tot...

— Sus în turn, la Maria... Poate-o fi zburat acolo...

— Nu mi se pare probabil... ; dar, în sfîrșit, să mergem.

Urcară în turn, fără a obține un rezultat mai bun. Nici în camera Mariei nici în a Genovevei nu descoperiră vreo urmă a canarului. Ricardo simți o anumită emoție cînd intră în camera iubitei, care nu-i scăpă Martei. Deveni grav și tăcut, și începu să examineze cu atenție tot ce se afla acolo, mutînd obiectele, destupînd sticluțele, ba chiar deschizînd sertarele ; așa că, fata se văzu silită să-i spună :

— Lasă lucrurile la locul lor, Ricardo... Cînd o să vină Maria și-o să-și vadă lucrurile răvășite o să se supere.

— Și ce dacă se supără ! răspunse tînărul cu o nuanță de asprime în glas.

— O să dea vina pe mine.

— Bine, să-i spui că eu i le-am răvășit, și gata.

Intră în alcov, ridică perdelele patului, luă în mînă cărțile de pe noptieră, le lăsă iar și trase de sertarul măsuței. Înauntru erau îngrămădite multe lucruri ; scotoci printre ele, și scoase un obiect din cale-afară de ciudat.

Era o cruce lată de piele, plină de ținte de bronz pe o parte și cu o curea pentru a o agăța de gît.

— Ce-i asta ? zise, întorcîndu-l pe toate părțile cu uimire.

Marta ghici ce era.

— Lasă-l, lasă-l, pentru Dumnezeu, Ricardo !... Maria o să se supere tare.

— Isuse, ce barbarie !... Ăsta trebuie să fie un ciliciu !

— Poate... ; dar lasă-l, lasă-l, pentru Dumnezeu...

Tînărul îl trînti cu putere în sertar, cu un gest de dispreț și dezgust.

— Maria a înnebunit... Asta-i o atrocitate care nu duce la nimic !

— Să nu zici așa, că e păcat !... Maria este foarte virtuoasă...

— Virtuoasă..., virtuoasă ! șopti tînărul cu mînie. Și tu ești virtuoasă și n-ai nevoie de asemenea extravaganțe...

— Nu mă compara pe mine cu Maria !

Ricardo începu să se plimbe prin încăpere agitat, fără a spune o vorbă. Apoi se întoarse în alcov și scoase iar ciliciul din sertar, examinîndu-l cu mai multă atenție.

— Se pare că țintele astea formează litere... Uită-te... Tu știi ce înseamnă ?

— Nu, eu nu văd nimic ; ți s-o fi părînd.

— Da, da ; aici este o inscripție... Dar, în sfîrșit, nu vreau să-mi dau osteneala s-o descifrez... Toate lucrurile astea nu sînt altceva decît lucruri ridicole... Să mergem, Marta, să mergem... Să-l lăsăm pe fiecare nebun cu ideea lui fixă.

Și închizînd cu ciudă sertarul, ieși din alcov urmat de Marta. Cînd trecu prin fața unei ferestre a budoarului, fata scoase un strigăt de surpriză și de bucurie :

— Uită-te, uită-te, Ricardo !... Uite unde-i canarul.

Tînărul se aplecă peste fereastră, și văzu pe acoperișul casei, la mică distanță făcînd sărituri mici de bucurie, foarte mîndru și umflîndu-se în pene, însuși canarul.

— Ce haimana ; iată tocmai unde s-a dus !... Trebuie să-l prind... Pe unde se iese pe acoperiș ?

— Pe aici, nu..., trebuie să coborîm întîi în casă și pe urmă să urcăm în pod.

— Atunci, hai să mergem.

Coborîră din turn, și, după ce trecură prin cîteva odăi, o luară pe scara podului, care pornea dintr-una din ele. Era foarte întunecoasă și tînărul suia cu multă greutate. La a doua parte se împiedică.

— Ah, se vede că nu ești obișnuit !... o să te lovești ; dă-mi mîna, să te conduc eu.

Luă mîna fetei, o mînă mică dar puternică și sigură, ca a unei amazoane. Nu avea moliciunea satinului ca

mîna Mariei, fiindcă treburile casei o cam aspriseră; în schimb avea frăgezimea plăcută a unei epiderme pline de sănătate și de căldură. Nici nu ardea ca aceea, ci era mereu caldă și plăcută și obișnuită cu toate treburile, ca mîinile unei fete din popor.

Tînărul marchiz nu putu să facă aceste observații pentru că mergea atent ca să nu cadă. Intrară într-un pod, slab luminat ici și colo de cîteva raze de soare foarte palide, care se strecurau prin crăpăturile olanelor. După ce merseră un timp, Marta îi lăsă mîna, zicînd:

— Așteaptă aici; o să deschid fereastra.

Și pornind sprintenă, urcă o jumătate de duzină de trepte ale mansardei, și deschise larg fereastra. Un val de lumină vie, intensă și mîngîietoare, scăldă deodată tot podul și-l orbi pe tînărul nostru.

— E-aici, e-aici canarul! strigă Marta de sus cu entuziasm. E foarte aproape!... Menino! Menino!... Vino-ncoace, prostuțule!... Vino, vino!... Nu mă cunoști?...

Canarul care se afla la șase sau opt pași distanță, cînd auzi vocea stăpînei dădu din cap grațios de parc-ar fi vrut s-o asculte. Razele de soare care cădeau drept deasupra lui îi învăluiau penele galbene, făcîndu-le să strălucească atît de tare peste culoarea roșie a acoperișului, încît părea o bucată mică de aur însuflețit. Sări de trei sau patru ori de parcă voia să se apropie de Marta, și făcu: *Piu..., piiuu.*

— Vrei să mă sui pe acoperiș să văd dacă pot să-l prind? întrebă Ricardo.

— Nu; așteaptă puțin..., se pare că vine el... Menino, Menino..., vino-ncoace, drăguțule..., vino-ncoace..., ia...

Canarul sări iar de trei sau patru ori, apropiindu-se, și se opri aplecînd din nou capul ca pentru a asculta. Nu-i ușor să știi ce i-a trecut atunci prin cap: pesemne c-a fost un gînd viclean și josnic și necinstit pentru neamul păsăresc pentru că, uitînd cu totul îngrijirile pline de dragoste ale stăpînei lui, mîngîierile, ciocolata multă pe care-a împărțit-o cu ea, darul biscuiților și copioasele porții de mei păsăresc se ciuguli cu multă indiferență în fața ei, zise de mai multe ori *pii, pii,* cu o

anumită ironie, și, desfăcîndu-și aripile, se întinse în spațiu și se pierdu printre frunzișul grădinilor din apropiere.

Marta scoase un strigăt de durere.

— Dumnezeule, a zburat!

— A zburat?

— Da!

— Foarte departe?

— Nu se mai vede.

— Ei, s-a dus; ce să-i facem!

Ricardo se sui pe fereastră, și urmînd direcția degetului fetei, se uită și iar se uită pînă-l dură ochii fără să vadă absolut nimic care să semene de la o leghe a canar. Cînd își întoarse privirea spre Marta observă că pe obraji i se rostogolea o lacrimă.

— Nu ți-e rușine să plîngi pentru o pasăre, prostuțo?

— Ai dreptate — răspunse fata, silindu-se să rîdă și ștergîndu-și lacrimile cu batista. Dar mă împrietenisem cu el ca și cu o ființă omenească... Vezi doar..., îl îngrijeam de trei ani!...

VII

Sufletul și Sotul

Roua grației divine continuă să se reverse din belșug asupra sufletului primei fiice a familiei de Elorza. Virtuțile creștinești înfloreau în cugetul ei ca niște trandafiri plini de fervoarea credinței, grei de miresme și una cîte una, cu nerăbdarea și ardoarea pe care le punea în toate faptele sale, urca treptele scării virtuților ce duce la cer. Faptele ei de milostenie și de umilință nu-i lăsau uimiți numai pe cei ce trăiau în jurul ei, ci se răspîndeau în tot tîrgul, servind drept exemplu grăitor pentru tineri și bătrîni și drept temă conversațiilor din sacristie. Posturile și penitențele de tot felul, din ce în

ce mai multe și mai grele, sporeau entuziasmul și bucuria serafică din sufletul său, dar în cele din urmă îi slăbiră mult trupul. Constituția ei fragilă începea să se resimtă de pe urma unor posturi atît de mari și-a început să aibă dureri în fiece clipă, uneori în dreptul inimii, alteori la stomac; ba o durea și capul, deși îndura totul cu o resemnare demnă de invidie, și nimic n-o făcea să dea îndărăt de la scopurile-i sfinte. Leșina des, își pierdea cunoștința pentru mult timp și avea convulsii puternice. Uneori, de cum mînca vomita, și alteori se plîngea de dureri mari de cap. Don Máximo începu să-i prescrie medicamentele preparate pe bază de fier, băi de mare și vin de chinchină, tratament cu care își mai reveni cît de cît. Doctorul afirmă în încheiere că atîta timp cît nu-și schimba cu totul modul de viață, nu va scăpa de aceste neajunsuri; dar n-a fost cu putință să renunțe la intențiile ei mistice.

Maria începu să observe cu o bucurie lăuntrică de care se acuza în fața confesorului său cu chipul scăldat în lacrimi, că stîrnea admirația și respectul celorlalți; că dacă ieșea pe stradă unii o salutau cu fraze elogioase și cînd se afla în biserică toți credincioșii se uitau la ea deosebit de stăruitor. Prin gura servitorilor îi ajungeau la urechi multe fraze lingușitoare, demne de fețele bisericești cele mai venerabile și de sufletele cele mai evlavioase din oraș, și, întrezărind în ele un anumit gust plăcut, le interzise să i le mai repete. Cîteva doamne îi cereau părerea în privința cazurilor lor de conștiință, și o numiră președinta unei școli duminicale pentru femei adulte, cărora începu să le explice doctrina și morala creștină într-un mod atît de limpede și elocvent, încît nu se mai vorbea despre nimic altceva. În a doua duminică localul pe care-l cedase primăria într-o mănăstire veche, se umplu nu numai de slujnice și de femei cu ziua, pentru care se înființase școala, ci și de persoanele cele mai distinse din oraș, dornice să vadă pe viu ceea ce se spunea despre faima tinerei. Și, într-adevăr, putură să se încredințeze că era deosebit de înzestrată pentru învățămînt: vorbea simplu și convingător, avea o purtare modestă și o răbdare niciodată dezmințită. Fetele făcură progrese vizibile sub conducerea sa. Nu s-a

mulțumit cu atît; l-a rugat și l-a convins pe tatăl ei s-o lase să aducă în fiecare zi într-un pavilion din grădină vreo douăsprezece fete orfane și să le învețe să citească, să scrie, să se roage și să le dea o educație potrivită cu sexul și cu starea lor socială. Blîndețea extremă cu care se purta față de eleve îi aduse curînd dragostea ba chiar adorația lor.

Virtuoasa noastră eroină primea din toate părțile dovezi de netăgăduit ale înaltei prețuiri cu care era privită, dar era prețuită în mod cu totul deosebit în societatea celor cucernici și a femeilor evlavioase, unde era considerată ca un far luminos ce avea să aducă avantaje pentru religie. În vremurile acestea lipsite de credință la care ajunsesem, exemplul unei tinere atît de frumoase, de instruite și cu o poziție atît de înaltă, consacrată numai și numai practicilor și actelor religioase, nu putea decît să influențeze în mod salutar obiceiurile celor din localitate.

Într-o dimineață, pe cînd se ridica de pe treptele altarului, unde tocmai luase împărtășania, chipul ei avea o expresie atît de grăitoare, încît o femeie ieși dintre celelalte, și, îngenunchind în fața ei, îi ceru binecuvîntarea. Maria, tulburată și încurcată, vru să refuze; dar în cele din urmă nu avu încotro și cedă stăruințelor femeii. Cu alt prilej, trecînd printr-o mahala cu Genoveva, altă femeie care sta la ușa unei case sărăcăcioase, cu un copil muribund în brațe, o rugă să ia copilul în brațele sale și să-i zică Tatăl nostru. Maria făcu întocmai ca să n-o necăjească, zicînd că ea era o păcătoasă nevrednică pe care Domnul nu putea s-o asculte; dar copilul, de cum fu mîngîiat de o mînă atît de frumoasă, începu să zîmbească, și după cîteva zile s-a însănătoșit. Această vindecare miraculoasă, spusă peste tot de mama recunoscătoare, făcu mare vîlvă în tîrg. De atunci casa familiei de Elorza fu asaltată de o mulțime de femei care veneau cu copii bolnavi s-o roage pe domnișoara Maria să-i ia în brațe și să-i binecuvînteze. Cum lucrul acesta părea a fi miracol, după cum zicea lumea, tînăra noastră se grăbi să-și consulte duhovnicul dacă trebuia să se plece în continuare la rugămințile mamelor necăjite, și preotul, după ce-a stat o zi să se gîndească, i-a răspuns

că nu vedea nici un inconvenient, ba dimpotrivă credea că din aceasta ar putea să rezulte unele foloase pentru credință. Cum e cu putință, întreba Maria, ca Dumnezeu să vrea să facă fapte milostive prin mijlocirea unei ființe atît de nevrednice și de păcătoase ca mine? La care duhovnicul răspundea că înseamnă o mare îndrăzneală să pretinzi a cerceta gîndurile înalte ale Domnului, și că e bine să se abțină de a mai face niște considerațiuni atît de lipsite de respect; că Dumnezeu se folosea de cine voia pentru a-și arăta sfînta sa vrere, și că oricum, chiar dacă n-ar fi vorba de miracol în aceste lucruri, niciodată nu era rău să atribuim puterii Făcătorului Suprem binele pe care-l trăim cu sufletul și-l simțim cu trupul. Maria respecta aceste cugetări, și căuta să fie demnă prin tot ce-i sta în putere, prin rugăciune, prin umilință și penitență de darurile acelea de necrezut cu care Dumnezeu o învrednicea.

Încetul cu încetul, și datorită claustrării la care o silea viața sa evlavioasă, în sufletul ei începeau să fie din ce în ce mai neînsemnate legăturile pămîntești. Începu să fugă de orice distracție și petrecere mondenă, cum ar fi balurile, spectacolele de teatru și plimbările, unde strălucea înainte prin frumusețe și eleganță, ajungînd să le urască pînă la urmă. Se abținu apoi de la anumite distracții îngăduite ca a cînta din gură și la pian muzică profană, a juca orice joc de cărți, a se plimba prin grădină, a lua parte la conversație cînd părinții aveau invitați. În dorința ei de a renunța la cît mai multe bucurii ajunse chiar să nu se mai uite des la peisajul de la ferestreie camerei sale și să se lipsească de a mai aspira cu nesaț mireasma florilor și mirosul parfumurilor. Totuși, îi rămase încă și pentru multă vreme, gustul de a se îmbrăca elegant, ceea ce provenea de la o anumită reflecție pe care-o citise într-o carte de religie franțuzească, ce le sfătuia pe tinere să nu neglijeze îngrijirea și aranjarea trupului, căci Dumnezeu se bucura cînd le vedea frumoase și cînd știa că se găteau numai pentru el. În timp ce se îndepărta de plăcerile lumii acesteia, în sufletul ei se stingeau simțămintele de dragoste față de ființele omenești, chiar față de cele mai apropiate. Înțelegînd că pentru a-l iubi pe Dumnezeu este

absolut necesar să te lepezi de afecțiunile pămîntești, fiindcă nici un alt simțămînt nu e demn să încapă într-un suflet dăruit Creatorului, se îndepărta din ce în ce mai mult de dragostea nu numai a logodnicului, ci și de a părinților și a surorii sale. Au dispărut dovezile spontane de dragoste pe care le-o arăta tuturor și prin care-și dezvăluia duioșia sufletului său plin de pasiune. Dimineața, cînd își vedea tatăl, nu se mai arunca de gîtul lui și nu-l mai mîngîia. Nu-i mai destăinuia surorii sale secretele și supărările. Se îndepărtase de toți și-i trata cu o rezervă prudentă învesmîntată în blîndețe și umilință.

Căldura sufletească pe care nu le-o arăta semenilor, urca, totuși, ca o tămîie parfumată, spre un loc mai înalt, spre ceva mult mai demn de ea. Sufletul ei nu putea trăi fără dragoste ; trebuia să iubească pentru că era în legea firii ; trebuia să-și reverse dragostea asupra cuiva la care să se gîndească în toate clipele vieții și căruia să-i dăruiască mereu sacrificii. Maria nu putea să dorească nici să iubească nimic fără a se simți răscolită de o febră ce-o ardea. Cînd era mică iubise altă copilă de-o seamă cu ea, oacheșă, cu ochi mari, negri și răi, și o iubise cu atîta pasiune, încît devenise sclava ei de bunăvoie. Fetița cu ochii negri, fiica unui biet meseriaș din tîrg se purta față de ea cu o autoritate de regină și de doamnă, îi cerea toate jucăriile pe care le avea, o silea să se plece la toate capriciile ei, o umilea de cîte ori voia și o jignea mereu cu vorba și cu fapta, fără ca prin asta să scadă cu nimic dragostea pasionatei sale prietene. Cu un anumit prilej, pe cînd călcau amîndouă fustele unei păpuși, fata cea rea i-a zis pe un anumit ton, în batjocură oarecum : „Dacă mă iubești atît de mult, să vedem ai fi în stare să-ți pui de dragul meu fierul ăsta de călcat încins pe braț ?“ Maria își trase mîneca rochiei cu hotărîre, și-și puse fierul încins pe braț, făcîndu-și o arsură îngrozitoare. Din cauza asta și din alte motive pe care le află don Mariano, o izgoni pe mica ei prietenă și nu-i mai îngădui să mai treacă de atunci pragul casei, ceea ce o făcu pe fiica lui să se îmbolnăvească de durere.

Cînd un suflet se aprinde atît de mult, dorința lui statornică este aceea de a se înflăcăra și de a arde pentru o dragoste ieșită din comun, și cînd n-o are o caută așa cum însetatul caută fîntîna cu apă cristalină. Maria căutase și găsise ; o dragoste pură și nemuritoare, sublimă și minunată : dragostea pentru Dumnezeu care face praf astrele și se dăruiește ca un miel blînd sufletului îndrăgostit. Dragostea aceasta, care pătrundea cu tot mai multă tărie în cugetul ei, nu numai că se manifesta în fapte aproape de neînțeles de umilință și chin, ci-i sta întruna pe buze în fraze pline de pasiune care se cuibăreau ca niște păsărele sfioase în sfîntul Suflet al lui Isus. La început se rugase cu o admirație respectuoasă, prosternată cu trup și suflet, mai degrabă speriată decît înduioșată, ca cel ce face o declarație de dragoste ; dar îndată ce prin o mie de semne ce i se arătau în mod vădit înțelese că Isus răspundea la pasiunea ei și i-o răsplătea cu prisosință, află mai multă libertate și elocvență în cuvinte și simți o fericire mai trainică în toată ființa ei.

Momentele cele mai fericite din viață erau cele consacrate rugăciunii, care mai degrabă era un colocviu duios a doi îndrăgostiți, de neînțeles pentru cei ce n-au cercetat niciodată tainele adînci ale dragostei divine, nici n-au gustat din dulceața unirii mistice. După ce sta mult de vorbă cu Dumnezeu, după ce-i destăinuia cele mai intime gînduri și impresii și după ce-i mărturisea cu lacrimi în ochi, în fiecare zi, cele mai mici slăbiciuni ale conștiinței sale ajunsese să aibă cu el o familiaritate sfîntă plină de fericire și consolare. La ceasul asfințitului, cînd își încheia obligațiile-i evlavioase, cu care se ocupa toată ziua, obișnuia să se retragă în camera ei ca să se bucure în voie de darurile și deliciile pe care i le acorda Isus în rugăciunile-i fierbinți, drept răsplată a muncilor și a penitențelor de peste zi.

Într-o seară liniștită și senină de la sfîrșitul iernii, Maria sta în camera ei, rugîndu-se în genunchi în fața statuetei lui Isus. Toate ferestrele erau deschise ca să rețină lumina ce se stingea încet, încet. Prin fereastra ce dădea spre uscat se vedea cîmpia întinsă de livezi și colinele dulci ce-o înconjurau scăldate într-un abur albastru care devenea tot mai dens pînă se prefăcea în

negură. Prin fereastra ce dădea spre estuar se vedea suprafața apei liniștită, nemișcată, ca și cum dintr-o dată toată apa aceea s-ar fi preschimbat în piatră. Aproape de El Moral erau patru sau cinci dîmburi de nisip numite pe drept los Arenales-Nisipurile, și acum, rănite de ultimele raze ale soarelui, străluceau ca niște topaze mari. Nici cel mai mic zgomot nu tulbura liniștea încăperii, care în clipa aceea părea, prin întunecimea și tăcerea ce domnea, un confesional mare.

Trecuse un ceas lung de cînd tînăra sta de vorbă cu Iubitul sufletului său, fără ca nici un gînd pămîntesc să se strecoare în sufletul său extaziat. Niciodată nu fusese atît de dusă pe gînduri și nu se simțise atît de ruptă de trup și de cele de pe lumea asta. Toată căldura trupului i se adunase în inima ce-i bătea neobișnuit de tare și repede. Ținea ochii închiși. După ce spusese toate rugăciunile pe care le știa din memorie, unele compuse de ea, se odihni și se adînci într-o meditație plăcută, unde fantezia ei se întinse pe un cîmp nemărginit smălțuit cu flori. Atît duhovnicul cît și cărțile bisericești o povățuiau să se gîndească adesea la patimile și la moartea cumplită a Mîntuitorului, și așa făcuse pînă atunci, îndurerată și cu ochii în lacrimi. Îi rămînea în suflet chipul acela schimonosit de durere și chinuit al lui Isus răstignit pe cruce, ochii aceia dați peste cap de muribund, unde ardea dragostea și bunătatea veșnică a unui Dumnezeu. Cînd îl vedea mergînd spre Calvar, cu lemnul greu în spinare, și căzînd o dată, de două ori și de trei ori, frînt de oboseală, fără a găsi pe chipurile încruntate care-l înconjurau o privire de milă, simțea că i se pune un nod în gît și pieptul îi tresălta în hohote de plîns. Vedea una cîte una de parc-ar fi fost de față, toate durerile lui Cristos, de la noaptea memorabilă din grădină pînă în clipa cînd a închis ochii între doi hoți, victimă a perfidiei omenești. Cuvintele sublime de iertare pe care le-a rostit cînd și-a dat sfîrșitul îi răsunau în auz ca o făgăduință a cerului și ca o speranță de a-l vedea încă înconjurat de glorie în viața cealaltă.

Dar în clipa aceea gîndul ei fugea de scenele de moarte. În jurul lui pluteau scene vesele și glorioase care-i aduceau în suflet o bucurie mare pe care-o sim-

ţise de puţine ori, însoţită de o nespus de bună dispoziţie a trupului. I se părea că simte o căldură foarte plăcută care pornea de la inimă pînă la mîini şi la picioare, ca şi cum ar fi cufundat-o într-o baie de lapte călduţ. În acelaşi timp, nişte mîini delicate şi gingaşe îi ţineau ochii închişi, în timp ce o suflare blîndă îi răcorea fruntea. Încăperea din turn se umplea de sunete slabe, nedesluşite, pe care imaginaţia sa le preschimba în concerte tainice. Îşi ieşise atît de mult din fire, era atît de extaziată, încît nu ştia dacă se afla în realitate trează, cu toate că-şi păstrase toate simţurile. Încetul cu încetul începu să-şi piardă voinţa; încercă să deschidă ochii şi nu putu; încercă să-şi desfacă mîinile pe care le ţinea încrucişate, şi nu reuşi. O putere mai mare ca a ei o ţinea legată, dar atît de blînd, încît pentru nimic în lume n-ar fi rupt legăturile acelea. Era un leşin ceresc ce-i cuprinsese toată fiinţa şi-o copleşea cu delectări necunoscute de ea pînă atunci. Lacrimile-i alunecau pe faţă ca o licoare aleasă ce-i uda buzele cu ceva dulce şi de pe buze se scurgea înlăuntrul trupului şi-i pătrundea în oase ca un mir mîngîietor, ca o mare speranţă. Această licoare o îmbăta şi-o întărea totodată şi nu mai ostenea sorbind-o. Sănătatea pătrundea ca un torent în trupu-i slăbit dîndu-i o putere de neînţeles : intra într-o viaţă plină şi divină de unde au pierit durerile; într-o letargie extatică, din care năşteau o mulţime de dorinţe nelămurite ca nişte flori care-şi desfac potirul o clipă şi-şi împrăştie mireasma în aer. Dorinţele sufletului său se contopeau şi se stingeau în bucuria imensă ce-o fermeca.

În timp ce trupul dormea în această plăcută înstrăinare a simţurilor, cugetul ei veghea cu o inteligenţă sporită. Memoria-i era deosebit de limpede şi închipuirea i se lansa în zbor năvalnic dînd roată sferelor. În loc să se gîndească la moartea Domnului, se gîndea cu o plăcere intimă la viaţa sa adorabilă, şi-o parcurgea pas cu pas pe de-a-ntregul fascinată, închipuindu-şi-o cu un asemenea adevăr, de parc-ar fi fost de faţă. Îl vedea mai întîi pe Isus născîndu-se în peştera din apropiere de Betleem înlănţuind cu braţele-i fragede gîtul Fecioarei şi surîzîndu-le păstorilor şi magilor care-au venit să-l

adore de pe meleaguri îndepărtate. Îl vedea apoi dus în Egipt, străbătînd pustiurile Arabiei, dormind la sînul mamei sub vreun arbore sau în fundul vreunei peșteri. Pe urmă îl vedea în porticul templului din Ierusalim, stînd în mijlocul înțelepților, cînd avea numai doisprezece ani, cu pletele-i lungi de culoarea bronzului, ce-i cădeau în cîrlionți pe umeri, și cu pelerina-i albă ce cădea în pliuri frumoase lungă pînă-n pămînt, uimindu-i pe toți atît prin frumusețea sa supraomenească, precum și prin înțelepciunea adîncă a cuvintelor sale. Îl contempla în adăpostul sărăcăcios din Nazaret, pe cînd ducea o viață obscură și contemplativă, hrănindu-și cugetul divin cu adevărurile sublime pe care Tatăl Etern i le spunea în plimbările-i dese și solitare. Îl vedea pe urmă la primele predici din Galilea și la primul miracol cu care a făcut dovada puterii sale nemărginite la nunta din Cana. Îl însoțea la Cafarnaum cînd sta în picioare în barca sa de pescar, legănată ușor de valuri și lua cuvîntul, mai luminos ca soarele ce-i lumina, mai dulce ca vîntul serii în fața mulțimii adunate pe mal. Se întorcea cu el la Nazaret, de unde compatrioții săi rebeli și nerecunoscători îl alungară fără a se lăsa cuceriți de blîndețea și de elocvența sa. Se ducea la Bethania, unde sfînta căreia-i purta numele, Maria Magdalena și Marta sora ei, avură fericirea de a-l găzdui și pe aceea de a-l asculta stînd multă vreme la picioarele sale. Pretutindeni îl vedea liniștit și frumos cum îl înfățișează tradiția, cu ochii-i albaștri de o blîndețe de neînțeles, cu pielea trandafirie și transparentă, cu barba ascuțită și cu pletele-i aurii cu cărare la mijloc, curgînd în valuri pe umeri. Numeroasele portrete pe care le văzuse, ce reprezentau nu numai ființa sa divină ci și țara unde a ținut predicile, adăugate la fantezia-i bogată, o transpuneau atît de bine în vremea izbăvirii, cum n-ar putea să-și închipuie nimeni. Dar ceea ce-i plăcea să-și închipuie mai mult era să-l vadă intrînd triumfător în Ierusalim, urmat de o gloată ametită de entuziasm, în mijlocul osanalelor și binecuvîntărilor. Atunci chipul său frumos, ce dispărea aproape printre frunzișul ramurilor și al palmierilor, căpăta o expresie divină; ochii săi, atît de stinși, străluceau cu sclipirea atotputerniciei și

mîinile i se întindeau asupra orașului, iertîndu-i dinainte barbara crimă comisă față de Dumnezeu. Vai, cum își mai simțea sufletul mîngîiat cu această scenă poetică și duioasă în care Isus căpătase pe pămînt puțin din adorația ce i se cuvine ! Dacă s-ar fi aflat pe meleagurile acelea ar fi luat parte la alaiul Regelui regilor și l-ar fi aclamat din răsputeri. Dubla întrupare ce exista în el de putere și umilință, de forță și blîndețe, o umplea de entuziasm și admirație.

Știa, fără îndoială, că intrarea triumfală a lui Isus în Ierusalim se repeta în fiecare zi într-un sens mistic ; că divinul Domn se bucura mai mult dacă pătrundea în sufletul aleșilor săi decît în cetatea ingrată, întemeiată de Sion ; că dragostea față de stăpînul absolut al tuturor lucrurilor era puternică și avea plăcerea de a se dărui cui îl urma. Dar pentru aceasta trebuia să-l iubească mult, să-l iubească în așa fel încît să prefere durerile și chinurile venite din mîna sa decît plăcerile cele mai mari de pe pămînt ; să-l iubească pînă leșina și să moară în prezența sa și să-i cadă supusă la picioare sub puterea privirii sale ; trebuia să stea ceasuri lungi căutîndu-l în profunzimile cerului, în liniștea serii, în frumusețea florilor, a păsărilor și a tuturor viețuitoarelor, la căpătîiul celor pe moarte, în mijlocul durerilor și al penitențelor ; trebuia să lase ceasurile să se scurgă într-o rugăciune plină de extaz cu ochii în lacrimi și cu obrajii în flăcări ; trebuia să se supună tuturor, să fie sclava umilă a tuturor, să se rupă de toți cei ce erau neam cu ea, chiar de propriii săi părinți, și să se urască pe ea însăși pentru a fi iubită de Isus. Așa, așa îl iubea ea ! Cîte ceasuri din zi și din noapte nu stătuse gîndindu-se la el ! Cîte lacrimi nu vărsase pentru credința lui ! De cîte ori în liniștea nopții nu tresărise *cu sufletul aprins de dorință* ca Soția din Cîntarea mistică, în căutarea Stăpînului sufletului său ! Și cînd îl căuta în felul acesta, arzînd de dorința dragostei, îl găsea întotdeauna. Cu un anumit prilej, după ce stătuse toată ziua îngrijind bolnavii de la spital, la ceasul culcării simți o plăcere atît de mare în suflet și în trup, încît era cît pe-aci să leșine. Dacă se umilea în fața cuiva, simțea de asemenea o sfîrșeală foarte plăcută. Pe cînd își chinuia trupul

cu un bici aspru, simțise o încîntare mai mare pe care lumea nu i-ar fi oferit-o niciodată cu plăcerile-i serbede. În felul acesta, Isus începea s-o răsplătească la un preț bun pentru dragostea ce i-o purta, preschimbînd în bucurie pentru ea, ceea ce pentru alții era durere și penitență.

Această ultimă considerație pătrunse atît de adînc în cugetul ei, încît o făcu să izbucnească într-un număr nesfîrșit de mulțumiri și binecuvîntări, care-i rămaseră în inimă, nerostite. Buzele-i rămîneau mute, încremenite ca cele ale sfîntului, fără a îndrăzni să redea cu ajutorul sunetelor gîndurile inefabile ce-i treceau prin cap. Auzea înlăuntrul său mii de glasuri calde ce-i vorbeau, dar nu înțelegea ceea ce spuneau : se simțea ridicată de niște brațe delicate ce-o mîngîiau necontenit, și ghicea aproape, chiar dacă nu vedea, ceva ca prezența unei ființe supranaturale ce-o mîngîia cu suflarea sa. Atunci se convinse într-un fel neașteptat că Domnul o iubea. Văzu limpede cu ochii minții că Soțul venea deja la glasul soției și nu dorea altceva decît să se împreune cu ea ca să-i dea strălucire și să-i dăruiască bucurie în veci. Deja era aproape, îl simțea lîngă ea și nu mai putea de dorul de a-l vedea ; dar el nu se arăta, nu se lăsa convins de rugămințile-i duioase și drăgăstoase. Așa cum cineva îi arată o prăjitură unui copil și o ascunde, și din nou i-o arată și iar o ascunde ca să-i facă o poftă mai mare, tot așa Soțul divin o ținea cu sufletul la gură și vrăjită, stîrnindu-i mai mult și mai mult dorința. Îi veniră în minte versurile pline de pasiune scrise de poetul San Juan de la Cruz :

Vai, cine-ar putea să mă lecuiască !
Dăruiește-mi-te cu adevărat,
nu-mi mai trimite
de azi încolo nici un mesager,
care nu știe să-mi spună ce vreau.

Și-o repeta de-o mie de ori în gînd cu un zbucium sublim, încît i se părea că sufletul e gata să-i iasă. Dar gura-i rămînea tot mută. Voia să strige, să izbucnească în

laude pentru Isus, să dea drumul elanului arzător din piept, și nu putea. Simțea o apăsare ciudată ce-o omora cu o moarte cerească și pe care n-ar fi schimbat-o pentru o sută de vieți.

O dorință arzătoare, plină de neliniște, irezistibilă, puse stăpînire dintr-o dată pe inima ei. Isus, regele sufletelor, le făcuse unora favoruri atît de mari și de neînțeles, încît te înspăimîntau. Sfintei Isabela, după ce făcuse uimitoarele sale fapte de caritate și de penitență, i se arătase și-i spusese : „Isabela, dacă vrei să fii a mea, și eu vreau să fiu al tău, și să nu mă despart niciodată de tine". Pe Sfînta Caterina din Siena venea s-o consoleze des în chilia sa, sta de vorbă și se plimba cu ea și de multe ori o ajuta să-și facă rugăciunile. Pe Sfînta Teresa o lua în brațe, fără a putea să-i dea drumul, și-o mîngîia și-o săruta ! Dac-ar izbuti să aibă și ea un dar asemănător ! De-abia-i încolți în minte acest gînd îndrăzneț, că se și înspăimîntă și simți atîta rușine, încît s-ar fi ascuns bucuroasă sub pămînt. Vai, nu, Doamne Dumnezeule ! Cine era ea ca să i se facă o asemenea favoare, acordată doar martirilor carității, fecioarelor serafice care strălucesc pe cer ca niște luceferi mari ! Iertare, Isuse al meu, iertare !

Dar dorința aceea îndrăzneață nu vru să se îndepărteze din cugetul ei și continua s-o urmărească, fără a reuși s-o alunge, în ciuda multor eforturi. Ea nu era vrednică de atîta glorie, știa doar bine ; dar dorința ei era rodul dragostei pe care divinul Isus i-o sădise în piept ; așa că nu era ea, ci însuși Isus autorul acestei dorințe. Dacă nu i-ar fi aprins dorința în afecțiunea sa cerească și n-ar fi început să-i acorde favoruri pe cît de plăcute pe atît de nemeritate, niciodată nu i-ar fi trecut prin cap o idee atît de nesăbuită. Nu, nu cerea o favoare atît de mare, atîta mîngîiere ; se mulțumea cu ceea ce Isus binevoia să-i dea, cu cîteva firimituri din dragostea sa nemuritoare. S-ar socoti cea mai fericită dintre fecioarele cerului dacă după cîțiva ani lungi de rugăciune și penitență, de amărăciuni și zbucium, Isus i-ar îngădui să atingă o singură dată cu buzele chipul său divin. Vai, Isuse al meu, o fi păcat să cer lucrul acesta !

Ar putea să merite vreodată această ființă neînsemnată o bucurie atît de mare ?

Ridică ochii. Isus, cu nimbul său aurit care strălucea în întuneric, oglindind trista și cea de pe urmă lumină a ferestrei, și cu pelerina-i lungă cu multe pliuri, întindea mîinile spre ea, ațintind-o în același timp cu o privire dulce și profundă. Simți cum prin vine-i trece o senzație de frig de parc-ar fi fost în apropierea morții ; dar îndată simți alta, de căldură mare care-o făcu să transpire prin toți porii trupului. Înțelegea vag că în fața ei se petrecea un mister adorabil, și-o apucă o mare frică. Încăperea era învăluită în întuneric : ferestrele păreau ochi mari, întunecoși care se uitau din pereți. O moleșeală suavă și languroasă o cuprinse și-o copleși fericirea. Frica dispăru. O cuprindea siguranța că este iubită de Isus, că este iubită de un Dumnezeu. Duioșia, admirația, fericirea nu-i mai încăpeau în inimă și nu putu să-și mai ia ochii de la ochii Domnului, sorbind din ei plăcerea tainică și inefabilă a gloriei.

Aceeași dorință îi veni iar în minte. De data asta o rosti în cuvinte, a căror suflare caldă se rostogoli peste mîinile-i împreunate în fața gurii :

— Isuse al meu, îi vei îngădui roabei tale să atingă ființa ta divină cu buzele ?

Isus se înclină și mai mult. Maria simți că i se face părul măciucă și că inima-i bătea să-i spargă pieptul. Isus vorbise. Glasul său pătrunse ca o muzică în sufletul tinerei, care se crezu moartă și ajunsă în cer.

Isus spusese :

— *Ridică-te, prietena mea, frumoasa mea, și vino.*

— Doamne, eu nu sînt vrednică ! exclamă Maria tulburată și fericită totodată.

Isus zise din nou :

— *Ești frumoasă, prietena mea, și neprihănită.*

— Isuse al meu, te iubesc mai presus de orice !

— *Porumbița mea, arată-mi chipul tău, grăiește-mi cu glasu-ți în auzul meu, fiindcă glasul tău e dulce și chipul tău e frumos* — răspunse Isus, înclinîndu-se și mai mult încă.

Atunci tînăra, extaziată de glorie și de entuziasm, luă în brațe genunchii Domnului și-i udă cu lacrimi, zicînd printre hohotele de plîns, ca soția din textul sfînt :

— *Inima mi s-a frînt copleșită de dragoste cînd a grăit iubitul meu.*

Și încet, încet, brațele-i ce-i înlănțuiau trupul lui Isus, porniră să urce, să urce, pînă-i înlănțuiră gîtul. I se tăie răsuflarea și simți că-și pierde memoria, închipuirea și toate simțurile, fiind covîrșită de o bucurie imensă și neliniștită, unde toată ființa i se scălda ca într-un eter foarte pur. Își apropie chipul de chipul Domnului ; obrajii ei atinseră obrajii Iubitului ; își puse buzele pe albeața frunții sale, pe strălucirea ochilor săi, pe mărgeanul buzelor sale.

Și în sala din turn, tăcută, cufundată în întuneric, se auziră mult timp hohote de plîns și sărutări înăbușite. La sfîrșit, un trup omenesc, trupul domnișoarei de Elorza, căzut în nesimțire, se rostogoli greu la pămînt. Genoveva, cînd intră cu lumina aprinsă, după un răstimp, o găsi încă leșinată, cu ochii deschiși și ațintiți în gol, oglindind pe față o bucurie cerească.

VIII

Pe gustul dumneavoastră

Veni primăvara. Vîntul ce bătea dinspre nord-est, precum o mătură gigantică mînuită de mîna vreunui zeu dornic de curățenie, mătura des praful și cenușa de pe bolta cerească. Marinarii care ieșeau în zori la pescuit, cînd puneau piciorul pe chei vedeau de multe ori o bucată mare de cer albastru deasupra caselor îndepărtate din El Moral ce începea să se întindă încet spre cele patru zări lăsînd atîrnate deasupra orizontului cîteva dîre de ceață de culoare violet, ce păreau niște sprîncene mari. Giulgiul vast al estuarului lăsa să-i scape acum, în locul reflexelor triste și metalice ale iernii, frumoase

sclipiri albastre, și cojile de nucă numite bărci după poreclă, se legănau nerăbdătoare în bazinul portuar ca niște mînji gata de ducă. Dar după-amiaza, iarna își revendica încă drepturile, fie întinzînd peste tîrg și estuar o mantie deasă de ceață care nu întîrzia să se destrame în crivăț, fie făcînd să alerge cu furie pe cer nori negri, colosali care aveau să-și descarce greutatea înlăuntrul ținutului. Cu toate acestea, cîteva zile, la asfințitul soarelui o boare de aer călduț venea dinspre uscat, care le atrăgea atenția cu drăgălășenie pașnicilor locuitori ai Nievei asupra prezenței în partea aceea a districtului a celui mai plăcut și mai frumos dintre anotimpuri. Și această boare de aer plină de miresme încîntîndu-i pe cei mai înclinați spre poezie și spre dulcile expansiuni ale inimii, se purta ca un dușman declarat al liniștii spiritelor feminine și ca unul care perturbă în chip mîrșav pacea familiilor.

Tîrgul dormita placid ca un sultan, primind mîngîierea atrăgătoare a acestei adieri. Totuși, sub acoperișuri liniștea era mai degrabă aparentă decît adevărată. O mare parte din locuitori continua să doarmă buștean, ca înainte ; dar altă parte la fel de numeroasă și stimabilă, fără a ști din pricina cui, se deștepta de mai multe ori în timpul nopții, și sta uneori o oră cu lumina aprinsă, citind articolele din ziarul „Timpul", fără a reuși să adoarmă din nou. Se beau sumedenie de pahare cu apă ; se visau cincizeci de mii de tîmpenii care îi făceau pe cinstiții locuitori să zîmbească înduioșați cînd și le aminteau, dimineața, și nu numai unul sau doi căpătară o fluxiune de piept fiindcă le căzuse așternutul din pat. În cele două spițerii ale așezării se vindea o cantitate extraordinară de arpacaș ; unii refuzau vinul la masă, spre surpriza consoartelor, iar domnișorii se purtau din cale-afară de blînd cu servitoarele. Librarul de pe strada Industriei cerea de la Madrid cîteva romane scrise de Paul de Kock la dorința clienților săi, și profesorul de pian făcea o cerere asemănătoare editorilor de partituri muzicale, pentru mai multe romanțe sentimentale cu titluri pasionate, ca *Aș vrea să mor*, *Totul pentru tine*, *Nu pot să trăiesc* și altele de același fel, la stăruința elevelor sale. Rîndunelele începeau să se cuibărească în ve-

rande, și, după ce se zbenguiau cîteva zile prin aer, urmărindu-se cu țipete gălăgioase și retrăgîndu-se perechi, perechi, în locurile mai ascunse din livezi, fără a ține deloc seama de vorba „ce va zice lumea ?", și de bunele rînduieli, își sărbătoreau nunta cu același primitivism, fără a consulta voința părinților, fără a cere dispensă dacă aveau nevoie de ea, fără a mai anunța prin mijlocirea parohului, fără a mai comanda trusou la Paris, fără a mai primi un serviciu prost de cafea de la neamuri, fără a mai da hîrtiuțe tipărite prietenilor și cunoscuților ca să ia parte la căsătoria încheiată deja, fără a mai insera măcar în „Corespondența din Spania" un articol mic, zicînd : „Ieri, în fața unei asistențe numeroase și alese, în care se aflau personalitățile de vază ale nobilimii, oameni politici și literați, s-a încheiat în casa logodnicei căsătoria anunțată a foarte frumoasei și distinsei rîndunele doña Cutărica a lui Cutare cu bogatul rîndunel don Cutărică al lui Cutare. După ce s-au servit preparate de bufet foarte gustoase, logodnicii au plecat la frumoasa lor proprietate de la Los Robledales în Aragón." Și cine vorbește de rîndunele, se referă cu siguranță, deopotrivă, la toată mulțimea de păsări care-și făcuseră cuiburile fie în livezile din Nieva fie în imensele păduri de pin ce mărgineau malurile estuarului.

Printre persoanele asupra cărora influența acestei adieri primăvăratice se exercita într-un mod mai vădit (lăsînd-o la o parte, se înțelege, pe domnișoara de Delgado, cu care nimeni nu se încumeta să se ia la întrecere în materie de senzații, sentimente și emoții și tot ce ținea de viața inimii), se număra și cunoscutul nostru Manolito López. Stimata sa familie observa cu o surpriză plăcută, nu numai că firea băiatului devenea mai blîndă văzînd cu ochii, ci și că se năștea și se înrădăcinau în caracterul său într-un mod neobișnuit înclinația spre curățenie și deprinderile de a se dichisi. Această înclinație lăudabilă se vedea în toate obiectele de îmbrăcăminte care-i împodobea persoana, dar cu totul deosebit în privința încălțămintei. O cutie de cremă superioară din cincisprezece în cincisprezece zile nu era de ajuns pentru lustruitul cizmelor, pierzînd o mare parte din dimineață

și consumînd o mare parte din forța lui fizică pentru a le face să lucească precum o oglindă, și nici așa nu era mulțumit. Manolito ar fi avut nevoie ca strălucirea diamantului brazilian și aceea a tuturor coroanelor regale europene, a mărilor și a astrelor, să se fi adunat în ele pentru a rămîne pe deplin mulțumit. După ce-și mai pieptăna o dată părul, Manolito ieșea întotdeauna în tovărășia plăcută a cizmelor sale lustruite să se plimbe prin fața casei de Elorza, ba în susul străzii, ba în josul ei ; aici îl aflai tot timpul cît îi îngăduiau ocupațiile sale și chiar o parte din timpul în care familia nu-l lăsa să se plimbe. Ferestrele de la balcoanele casei rămîneau, aproape mereu, închise ermetic ; dar Manolito, judecînd după grațiosul mers legănat pe care și-l lua cînd trecea prin fața ei, bănuia pesemne că o pereche de ochi atenți și îndrăgostiți se uitau întotdeauna la el de după crăpături. Din cînd în cînd ușile și ferestrele de la balcoane se deschideau și în dreptul lor apărea figura lui Carmen, a Genovevei sau a Adelei ori a vreunui alt servitor, care-i aruncau priviri nu îndeajuns de respectuoase, dacă ținem seama de vîrsta (cincisprezece ani și trei luni) și de firea tînărului nostru. Rareori obișnuia să apară și capul frumos al Martei, care-și plimba o clipă ochii de jur împrejur cu o expresie indiferentă ; și, fie spus în onoarea adevărului nu devenea pasionată și măgulitoare la vederea lui Manolito, ba mai degrabă, rămînea la fel : stinsă și severă ca și cum tînărul nostru n-ar fi avut mai multă personalitate ca o coloană a arcadelor, sau ca orologiul Primăriei, sau ca firma de la cafeneaua Estrella, sau oricare din obiectele neînsuflețite asupra cărora zăboveau ochii fetei. Manolito rămînea tulburat cîteva clipe de parc-ar fi navigat pe mările polare, și-ar fi văzut dintr-o dată venind spre el un munte enorm de gheață, dar își revenea îndată, exclamînd în sinea lui : „Ce prefăcută e fata asta !“ Și chiar dacă ușile și ferestrele de la balcoane se închideau imediat cu un scîrțîit disprețuitor sau rămîneau închise toată ziua, Manolito nu contenea să se plimbe în sus și-n jos, ținînd mereu la convingerea lui că, prin crăpăturile perdelelor, o pereche de

ochi în extaz și umezi de dragoste îi înfigeau în inimă mii de săgeți pline de pasiune.

Dar locul unde primăvara își exercita dominația în modul cel mai absolut ba chiar despotic (lăsînd întotdeauna la o parte, bineînțeles, spiritul poetic al domnișoarei de Delgado) era grădina familiei de Elorza. Aici, fără a consulta deloc voința mimozelor mlădioase, nici a salcîmilor rotunjiți nici a impunătorilor arbori de plută, nici pe a nici unui alt arbore sau arbust, floare sau legumă, oricît de respectabilă ar fi fost, începu să îmbrace totul în verde, nuanțînd straiele cu grijă : ăsteia dîndu-i un verde închis și intens ; aceleia, deschis și strălucitor ; alteia, șters și gălbui, făcînd cu plantele un fel de mascaradă veselă și originală care încînta privirea celor ce continuă să fie atrași încă de operele naturii. Peste acest strai străluceau ca niște decorații onorifice cîteva flori, galbene, albe, albastre sau roșii, gata să îmbălsămeze ambianța cu miresmele suave pe care le păstrează în miezul lor.

Grădina era mare cum sînt puține grădini, întinzîndu-se de la piață, unde se înălța casa lui don Mariano, pînă la chei pe o parte, și pe cealaltă pînă la ultimele case din tîrg. Și fie pentru că nu este foarte ușor să lucrezi cu grijă o bucată de pămînt atît de mare, fie pentru că don Mariano nu voia, ca un om cu gust ce se afla, să-și impună legea naturii, stabilind în ferma sa un regim tiranic de tăieri și linii geometrice, sigur este că toată grădina oferea vigoarea dezordonată, exuberanța și spontaneitatea care nu se vede de obicei decît în grădinile din provincie guvernate încă de un sistem spaniol amplu și îngăduitor. Aleile, cu toate că erau trase cu sfoara, după cum cerea moda în timpul în care au fost făcute, erau deja strîmbe, fiindcă fuseseră năpădite de gardurile vii de gutui, merișor și trandafir și fiindcă pe alocuri lipseau. Arborii închideau în multe locuri aceste alei cu o boltă deasă, dîndu-le o nuanță de mister plăcut, care, puteți să ziceți ce-oți vrea, este farmecul cel mai mare al grădinilor, și apelăm la mărturia tuturor sufletelor arzătoare și elevate, în mod deosebit la sufletul domnișoarei de Delgado.

În spatele arborilor și peste gardurile vii se vedea vreun faun ori satir de piatră, ros de timp cu pete mari, verzi, pe spatele musculos, aruncînd apă pe nări și pe gură ; cu această ocupație plăcută își petrecuse toată viața. Florile nu aveau în grădina familiei de Elorza privilegiile monstruoase de care obișnuiesc să se bucure în strălucitoarele parcuri moderne, ci fuseseră puse pe picior de egalitate cu modestele, pe cît de suculentele, legume. Lîngă un pîlc sau un strat mare de dalii creștea o brazdă de sparanghel, și în fața unui pîlc masiv de *canna indica* și *calladium*, prospera o pădure de anghinare și un strat pătrat cu varză de Alsacia. Într-un colț se afla un șopron mare, unde zăceau îngrămădite mobile vechi din casă, cîteva trăsuri fărîmate, unelte de grădinărit, etc., etc. Toată grădina era înconjurată de un zid de vălătuci destul de des și de înalt pe unde se cățăra iedera și caprifoiul cu grijă pînă li se iveau frunzele pe deasupra, ca doi puști care-ar fi intrat să fure fructe și-ar căuta mai întîi să-l pîndească pe grădinar. În dreptul unei porțiuni a zidului de vălătuci se ridicau catargele vaselor de pe chei, care cu numeroasele lor cabluri, ce se înlănțuiau și se încrucișau în toate părțile, păreau de departe păianjeni monstruoși. O poartă mare cu zăbrele de fier făcea legătura dintre grădină și chei.

Fiica mai mică a stăpînilor acestei grădini se afla aici într-o dimineață tăind flori cu foarfecele, ce-i atîrnau la brîu, și le punea apoi cu multă delicatețe într-un coșuleț de răchită. Le alegea și de pe o parte și de pe alta, oprindu-se uneori să se gîndească în fața unora și lăsîndu-le neatinse pentru ca să se îndrepte îndată spre altele și să se întoarcă mai tîrziu la primele, ducîndu-se și întorcîndu-se de nenumărate ori în toate părțile cu pas șovăitor. Era atît de absorbită în profunzimile vreunei combinații cu privire la buchetul din flori de grădină, încît se lăsa arsă fără milă de un soare magnific, măreț și superb, așa cum rareori obișnuia să fie. De cînd am văzut-o ultima oară, pe chipul ei se petrecuse o schimbare ușoară destul de greu de definit. Împlinise paisprezece ani. Dezvoltarea ei fizică, mereu exuberantă și viguroasă, făcuse un salt în ultimele trei luni ; nu crescuse în înălțime și

nu slăbise totodată, cum se întîmplă în general cu fetele la vîrsta asta, ci se modelase ca o jucărie frumoasă. Marta avea să rămînă micuță de statură. Natura îi definitiva figura, mărindu-i linia șoldurilor, rotunjindu-i brațele, mărindu-i sînul feciorelnic și ascuțindu-i puțin ovalul feței, fără a-și aminti deloc să-i mai adauge trei degete în plus la statură pentru că ele îi lipseau. De aceea un locotenent de cavalerie andaluz, făcîndu-i un compliment și o defavoare în timpul jocului de gajuri, îi spusese de curînd : „Sîntesi foarte frumoasă, dar sîntesi rotunjoară". Și afirmația aceasta le servise prietenilor casei ca să-i zică în glumă „rotunjoară", și s-o necăjească întruna cu „sîntesi foarte frumoasă", etc. Expresia chipului continua să fie tot atît de placidă, gravă și blîndă ca înainte. Totuși, ochii ei mari, negri, senini și limpezi, care, așa cum am spus ofereau o anumită privire fixă singulară, asemănătoare cu privirea fixă a celor care suferă de albeață, căpătau o expresie atît de liniștită și de blajină, încît una din domnișoarele de Ciudad, aceeași care i-o prezentase inginerului Suárez, nu putu decît să exclame în seara trecută :

— Nu observați ce privire blîndă are micuța Marta ?

— Într-adevăr, răspunse inginerul ; fata asta pare că te mîngîie cu ochii cînd se uită la tine.

În același timp aveau tendința de a rămîne umezi, ceea ce le mărea și mai mult încă strălucirea și duioșia. Purta în clipa aceea o rochie mov închis extrem de strînsă și lipită pe trup, și cu toate că, la rugămintea ei, rochiile i se făceau ceva mai lungi, totuși, cînd se apleca să taie florile, i se vedea o mare parte din coapsele-i splendide și frumos arcuite, care făceau pereche cu brațele știute.

Cînd a socotit că tăiase destule flori, se duse să se așeze pe o bancă de piatră la umbră și, punînd coșul lîngă ea și scoțînd un ghem de ață, începu cu multă răbdare să facă un buchet. Luă mai întîi un minunat trandafir alb din cei numiți de ceai, îi tăie toți spinii și frunzele și legă în jurul lui un rînd de frunze de nalbă. Cînd ajunse la acest punct al buchetului apăru Ricardo.

Marta înalță capul la auzul pașilor și-l plecă imediat ca să-și continue lucrul.

— Te căutam, Martita.

— Pentru ce ?

— Pentru nimic..., ca să te văd... Nu-ți pare bine ?

— Dacă nu mai e alt motiv, chiar că nu mi se pare cine știe ce, într-adevăr.

— Oare nu vrei să te văd ?

— Nu spun asta..., dar cum n-au trecut încă douăzeci și patru de ore de cînd ai fost la noi...

— Oricum, doream să te văd.

Marta tăcu și-și continuă lucrul, punînd în jurul trandafirului, și sprijinite pe frunzele de nalbă, trei panseluțe închise la culoare. Și Ricardo se schimbase puțin de cînd l-am văzut ultima dată. Arăta oarecum slăbit la față, și expresiei lui obișnuite de veselie i se adăugase alta ca de oboseală care uneori aducea a tristețe și amărăciune. Fără îndoială, nu fusese prea fericit în ultimele luni. Știm deja că nu avea motive ca să fie. Lupta continuă pe care trebuia s-o susțină cu scrupulele Mariei și îndepărtarea sinceră sau prefăcută pe care-o observa în purtarea ei, constituiau o supărare tăcută și continuă ce-i amăra viața. Clipele scurte în care izbutea să stea de vorbă cu adorata lui, în loc să le dedice expansiunilor dulci de dragoste, și le petreceau în mod obișnuit în certuri și reproșuri, sau dacă nu, în lungi discursuri convingătoare de o parte și de alta : Ricardo convingînd-o pe Maria că practicele ei religioase erau o exagerare incompatibilă cu natura umană ; Maria, căutînd să-l convingă pe Ricardo să lase frivolitățile lumii și să apuce pe calea virtuții, care este calea mîntuirii.

După ce contemplase în tăcere un moment buchetul Martei, o întrebă :

— Pentru cine este buchetul ăsta ?

— Pentru Maria ; vrea să înceapă în după-amiaza asta să-i ducă flori Fecioarei. M-a rugat să-i fac două buchete, și am deja unul în casă.

Un licăr de veselie trecu prin ochii tînărului cînd auzi numele iubitei și începu să se intereseze de aran-

jarea florilor în buchet. Marta observă deopotrivă veselia și interesul viitorului ei frate.

Între cele trei panseluțe puse trei garoafe : una roșie, alta de culoare roz și alta albă. Apoi luă cîteva frunze de măghiran și de trandafir, și încinse cu ele buchetul ce începea să semene a buchet. Pe urmă așeză în jur un brîu de margarete alternînd culorile : roșie, albă, albastră și pestriță.

— Acum trebuie să pui mai multe garoafe, observă Ricardo cu îndrăzneala neștiutorului.

— Taci, Ricardo ; nu știi ce spui... Acum se pune o umplutură de măghiran și nalbă pentru ca margaretele să aibă în ce se sprijini... Florile trebuie să stea slobode și să nu se atingă unele de altele, pentru ca fiecare să-și păstreze forma în buchet... Vezi ?... Acum se mai poate pune un brîu de trandafiri fără să ne fie teamă că se strivesc margaretele, unul alb. altul roșu..., unul alb..., altul roșu... Gata.

Firul se răsucea între degetele ei, strîngînd ușor florile. Buchetul începea să capete o formă de piramidă bine proporționată. Ricardo, se uită în coșuleț, văzu niște mușcate de culoare roșie extrem de vie și exclamă :

— Oh, ce mușcate frumoase !... Culoarea asta atît de vie trebuie să te prindă foarte bine, Martita... Pune-ți una în păr...

Fata, fără a se mai lăsa rugată, luă mușcata pe care i-o da și și-o puse în părul-i negru, deasupra urechii. Combinația aceasta atît de obișnuită : negru cu roșu, pe care toate fetele o știu, se dovedi mai armonioasă decît altă dată, prin intensitatea excepțională a celor două culori. Mușcata, ajungînd în părul fetei păru să-și fi împlinit rostul pe pămînt, strălucind mai frumoasă și mai mulțumită ca niciodată.

Ricardo contempla capul Martei cu adevărată admirație, în timp ce pe buzele și în ochii fetei rătăcea un surîs nevinovat de triumf.

În jurul trandafirilor puse, în loc de umplutură verde de măghiran și nalbă, altă umplutură verde de mixandre albe și mov și apoi un brîu de mușcate de toate culorile,

combinîndu-le frumos. Buchetul era gata. Ca să-l termine luă cîțiva pumni de cimbru și-l puse în așa fel încît să slujească drept sprijin. Toate florile, combinate artistic, apăreau slobode, arătîndu-și fiecare cu mîndrie propria-i formă perfect unite într-un întreg.

Marta ridică buchetul în sus, zicînd cu mîndrie copilărească :

— Nu-i așa că-i frumos ?...

— Admirabil !... Admirabil ! izbucni Ricardo, și în culmea entuziasmului luă buchetul, îl întoarse de cîteva ori și, punîndu-l înapoi în coșuleț, îi luă mîna fetei și-o duse la buze.

Marta se înroși tot atît de tare ca mușcata pe care-o purta în păr și-o retrase la iuțeală. Ricardo, privind-o cu un zîmbet șmecheresc, îi zise :

— Ce înseamnă asta, domnișoară ? Ce înseamnă asta ? Vă rușinați dacă vi se sărută mîna cînd nu sînt nici patru luni de cînd vă sărutam toți pe obraz ?... Nu-mi vine să cred... Nu-mi vine să cred cu nici un chip...

Și, luîndu-i cu forța mîinile amîndouă, începu să le sărute în graba mare fără a se opri deloc pînă cînd i se păru că simte ceva deosebit deasupra capului, și-l ridică. Marta plîngea. Tînărul fu atît de surprins, încît îi lăsa mîinile fără să spună un cuvînt. Fata-și acoperi fața cu ele și începu să plîngă în hohote.

— Martita, ce-i cu tine ?... Ce ai ? o întrebă foarte speriat, aplecîndu-se să-i vadă fața.

— Nimic, nimic... Lasă-mă.

— Dar de ce plîngi ?... Te-am jignit ?... Te-am supărat ?...

— Nu, nu... ; lasă-mă, Ricardo... ; lasă-mă, pentru Dumnezeu...

Și, ridicîndu-se de pe bancă, o luă la fugă spre casă, ștergîndu-și ochii. Ricardo o văzu cum se îndepărtează, din ce în ce mai surprins, și rămase cîtva timp pe bancă încercînd zadarnic să-și explice purtarea fetei. Apoi se ridică și începu să se plimbe prin grădină. În scurt timp uitase cu totul de plînsul Martei. Alte amintiri mai tulburătoare îi răscoliră sufletul și-i reținură atenția. Se plimbă aproape un ceas prin parc cu gîndul la ele, cînd,

trecînd prin fața băncii unde stătuse cu fata văzu că buchetul era încă în coș așa cum îl lăsase și, zicîndu-și că locul acestuia nu era acolo, vru să-l ducă în casă. Întrebă prima servitoare care-i ieși în cale unde se afla domnișoara.

— Mi se pare că trebuie să fie în camera doamnei.

Porni într-acolo. Chiar în ușa camerei doñei Gertrudis o întîlni pe Marta care ieșea să ducă, fără îndoială, vreun comision de-al mamei. Fata, care purta încă mușcata roșie în păr, de cum îl văzu îi zîmbi cu blîndețe, părînd a se rușina.

— Mai ești încă supărată, Martita ? o întrebă cu glas scăzut.

— N-am fost supărată niciodată, Ricardo.

— Atunci de ce-ai plîns ?

— Nici eu nu știu de ce... De cîteva zile nu mă simt bine..., și, fără să știu de ce, îmi vine să plîng...

— Mă bucur din suflet, frumoaso. Nu poți să-ți închipui cît de rău îmi părea că te-am supărat.

— Ei !...

— Și cum mai plîngeai !... Am crezut că ți-era rău într-adevăr... Ai avut vreo supărare azi ?

— Nu, nu, n-am avut nimic. Mă întorc imediat... Pe curînd.

Marchizul de Peñalta intră în camera doñei Gertrudis, unde se mai aflau, stînd de vorbă don Mariano și don Máximo, care nu arătau în vreun fel pe chipul lor îngrijorarea plină de durere, paliditatea și spaima celor care sînt de față la agonia unui muribund ; ceea ce-o enerva atît de mult pe doña Gertrudis, încît aproape că s-ar fi bucurat să moară în clipa aceea numai ca să le tragă o sperietură. Sta, ca întotdeauna, culcată în fotoliul său cu picioarele și cu tălpile învelite într-o piele magnifică de capră sălbatică, aruncînd priviri jalnice, pline de tristețe amară în tavan și la o ceașcă de lapte pe care-o ținea în mînă. Din cînd în cînd o ducea la buze și înghițea puțin lapte ridicînd imediat ochii și exclamînd în sinea sa : „Doamne Dumnezeule, înlătură de la mine paharul acesta !" Arareori îi ațintea cu o negrăită seninătate asupra călăilor săi, vrînd să le spună într-un

fel emoționant că dacă Dumnezeu le iarta cruzimea, ea, din partea ei, nu avea nici un inconvenient să-i ierte cu multă generozitate, cu toate că se îndoia mult că Făcătorul Suprem le-ar da iertarea.

Ricardo se așează aproape de „călăi" fără altă ceremonie, fiindcă avusese deja prilejul în dimineața aceea să dizerteze profund o oră întreagă asupra nervilor doñei Gertrudis. Aceasta, făcîndu-și socoteala că cine are relații de prietenie cu delincvenții este foarte expus să cadă în păcat, îl incluse dinainte în atotcuprinzătoarea și liberala amnistie pe care-o decretase în favoarea răufăcătorilor săi.

— Eu n-aș admite nici ziare în opoziție așa cum e „Tradiția", nici autorități care să nu se supună prompt și necondiționat guvernului, don Máximo.

— Sînt de acord cu dumneavoastră pînă la un anumit punct ; ne găsim încă într-o perioadă de luptă, și trebuie să facem uz de procedee excepționale. Dar n-o să-mi spuneți că sub un regim normal, libertatea...

— Ce libertate și ce nimicuri !... Libertate ca să muncim..., aceasta este singura libertate care ne trebuie... Drumuri, poduri, fabrici, desecări de terenuri, căi ferate și porturi ; asta cere amărîta noastră de națiune... Libertatea pe care dumneavoastră, progresiștii, o doriți din ambiție este libertatea de a muri de foame... Cînd mă gîndesc că de n-ar fi fost cazul cu *Gloriosa* calea noastră ferată ar fi fost aproape gata, mă apucă o disperare atît de mare...

— Asta nu-i decît ceva trecător, don Mariano... O să vedeți că în curînd strălucește curcubeul păcii !

— Da, da... se și vede... deja luminează... Ați citit articolul de fond din „Tradiția" ? („Tradiția" era un ziar care se publica în Nieva în fiecare joi.) Cînd o să-l citiți o să vedeți ce curcubeu ne pregătesc partizanii altarului și-ai tronului...

— E foarte tare ?

— Puțin spus... Zice că toți bunii catolici trebuie să pună mîna pe arme ca să stîrpească șleahta de necredincioși și oameni lipsiți de conștiință care ne guvernează azi...

În momentul acela Marta intra în odaie. Cînd trecu prin fața lui Ricardo, acesta o luă de mînă, și-o sili să se așeze pe genunchii lui, mîngîind-o cu ochii, dar urmărind cu atenție conversația. Fata se așeză fără a se împotrivi și ascultă și ea în tăcere.

— Dar, e adevărat că scrie așa ? întrebă don Máximo.

— Și încă ce adevărat !... Citiți articolul și-o să vă lămuriți... După părerea mea de aici plănuiesc și pun la cale vreun atac. Comandantul general neglijează prea mult ținutul acesta și folosește toate forțele ca să urmărească trupele din munți... Fabrica are nevoie întotdeauna de o garnizoană puternică pentru orice eventualitate... Căci e o pradă rîvnită de ei !...

— Eu nu cred că se vor încumeta vreodată să încerce ceva în privința asta. Și dacă nu-i așa, să ne spună marchizul...

Ricardo nu auzi bine ultimele cuvinte ale lui don Máximo, fiindcă o saluta cu un zîmbet drăgăstos pe Maria, care intra chiar atunci. După ce se așeză lîngă doña Gertrudis și după ce schimbă cîteva priviri cu el, își aduse aminte de întrebarea pe care i-o puneau :

— Ce spuneați, don Máximo ?

— Spuneam că eu nu cred ca trupele carliste să încerce nimic contra fabricii... Ar fi ceva ridicol.

— Oh, nu atît de ridicol..., nu atît de ridicol cum vă închipuiți dumneavoastră, don Máximo... Deocamdată, cu garnizoana mică pe care-o avem, n-ar fi un lucru imposibil, cîtuși de puțin, s-o ia prin surprindere... De cîte ori nu m-am gîndit, stînd de gardă noaptea, că treizeci de oameni curajoși ar putea să mă pună într-o mare încurcătură !... Dac-ar reuși să intre, fabrica ar fi ca și a lor, puteți să mă credeți...

— Îl auziți, om de neconvins, îl auziți ?... O să vedeți cum o să ne aducem aminte de Sfînta Barbara după ce-or să cadă trăznete și fulgere... Dar să-ți spun un lucru, Ricardo. De ce nu folosiți pentru apărarea fabricii ultimele progrese din domeniul luminii electrice ?

— Cum ?

— Eu cred că dacă puneți, în diferitele locuri din fabrică, niște becuri electrice pe care ofițerul de servicii

ar putea să le aprindă apăsînd doar pe un buton, s-ar evita foarte bine pericolul unei surprinderi ; și dacă în același timp s-ar pune și multe clopote mari trase tot prin curent electric ca să dea alarma pe neașteptate în tîrg și să-i trezească pe muncitorii, care de obicei stau aproape... Martita, ce ai ? exclamă tăind firul conversației.

Toți se duseră la ea. Fata, care sta tot pe genunchii lui Ricardo, se îngălbenise fără ca nimeni să-și dea seama. Cînd don Mariano se uită la ea întîmplător era albă la față ca hîrtia.

— Ce-i cu tine, fata mea ?

— Ce ai, Martita ?

— Mă simt cam rău. Dați-mi un pahar cu apă.

Maria se duse fuga la ea. Don Máximo îi luă pulsul, și zise :

— Nu e altceva decît un simptom de amețeală, care va trece dacă bea apă.

Într-adevăr, după ce-o bău și se așeză pe sofa începu să se liniștească, și după cîteva minute se simțea bine de tot. Conversația continuă.

IX

Excursie la El Moral și la Insulă

Cel puțin cincisprezece zile se vorbi despre excursia la El Moral și la Insulă. Iarna, tinerele care veneau în vizită la familia de Elorza doriseră să strîngă un capital, cu ceea ce se încasa la jocul „*aduana*"* și la tombolă, destinat să acopere cheltuielile. Don Mariano le-a lăsat să strîngă banii, zîmbind șmecherește de cîte ori îi vorbeau de banii din cutie. Dar cînd sosi vremea fixată pentru excursie, în prezența tuturor celor invitați luă pumnul de argint din cutiuța unde se păstra și-l dădu

* *Aduana* (sp.) — joc de copii și adulți.

preotului din Nieva ca să-l împartă enoriașilor mai nevoiași.

— Păi cum, exclamă nobilul cavaler în același timp, nu este de o sută de ori mai bine ca banii ăștia să astîmpere foamea cîtorva săraci decît să-i irosim pentru o distracție frivolă și fără rost ?

— E drept, e drept, ziseră fetele, punînd o căutătură care nu prea ne făcea, la drept vorbind, să ne amintim de satisfacțiile curate ale virtuții și de bucuriile celui drept.

In seara aceea se vorbi, se cîntă și se dansă puțin în casa familiei de Elorza. Virtutea, severă prin natura ei, nu îngăduie manifestările zgomotoase. Băieți și fete exprimau în felul acesta satisfacția lăuntrică și pură pe care le-o inspirase sacrificiul acela cu o seninătate inefabilă ce-i făcea să fie tăcuți și liniștiți în cea mai mare parte a timpului, de parc-ar fi meditat profund la un text din Evanghelie. Mare, deci, trebuie să fi fost neplăcerea pe care-o simțiră toți la plecare cînd don Mariano le zise :

— Doamnelor și domnilor, joi, la orele opt dimineața, v-aș mulțumi din inimă dac-ați face o plimbare pe chei avînd așa cum se cuvine pălărie, umbrelă de soare, pardesiu, etc., etc. Nu e nimic mai ușor ca la această oră marinarii de pe feluca mea să se angajeze să vă ducă la El Moral, și după cum înțelegeți bine, n-ar fi politicos să-i refuzăm.

Tuturor celor de față le păru rău de această încheiere ce-i lipsea de prilejul de a se sacrifica pentru fraternitatea universală, și începură să rîdă de nu se mai puteau opri, să strige și să facă tot felul de gesturi : „Ce ți-e și cu don Mariano ! Mereu trebuie să facă glume deastea ! Joi, joi, ce trebuie să fac eu joi ? Ah, mi se pare că nimic ! O să luăm impermeabilul ? Cred că e de ajuns pardesiul", etc., etc., etc.

Și, într-adevăr, joi, la opt dimineața, feluca lui don Mariano și aceea a Departamentului Sănătății, curate și împodobite ca două fete în zi de tîrg, așteptau nerăbdătoare lumea, legănîndu-se una lîngă alta la debarcaderul cheiului. Cîte patru marinari isprăveau aranjarea

tachelajului, aruncînd din cînd în cînd priviri scrutătoare, fie la estuar, fie la străzile ce dădeau spre chei. Domnii nu apăreau și mareea scăzuse deja cu două picioare și jumătate. Cîțiva marinari își exprimau impresiile neplăcute din cauza întîrzierii cu un mormăit nu îndeajuns de *fashionable**. În cele din urmă apăru un grup pestriț, de dame și cavaleri, în care predominau pălăriuțele de pai și manteluțele roșii, și bătrînul lup de mare, care adineauri înjurase ca un birjar, trînti iar o înjurătură de mulțumit ce era, și puse o scîndură între debarcader și felucă pentru a trece lumea. Primul care urcă fu don Mariano. Feluca se înclină ușor pe o parte cînd primi greutatea stăpînului său, ca și cum i-ar fi făcut o plecăciune drăgăstoasă. Fetele toate, și domnișoarele de Delgado, bineînțeles, urcară apoi sprijinite de mîna atletică a lui don Mariano ; cavalerii le urmară. Odată ce se umplu prima felucă, începu să se umple la rîndul ei și a doua, destul de repede. În prima se aflau printre alte persoane distinse, cele două domnișoare de Delgado, cu sora lor văduvă, care le ocrotea cu prezența sa ; domnișoarele de Merino cu fratele lor Bonifacio, cel mai amabil din toți frații ; trei sau patru funcționari de la fabrică, don Mariano, don Máximo, Martita și Ricardo. Maria nu era cu ei fiindcă nu-i îngăduiau straiele monahale pe care le dăruise cu jurămînt de a nu lua parte la nici o petrecere. Și nici beteșugurile doñei Gertrudis n-o lăsau să ia parte la excursie. În a doua felucă era deja bine instalată prietena noastră simpatică și zglobie, domnișoara de Morí, privită îndeaproape de ochii bulbucați ai instruitului Isidorito. De asemenea am putut să distingem, printre altele, o fată tînără foarte frumoasă numită Rosario, cu care tînărul de lîngă ea nu putuse să danseze la serata din casa familiei de Elorza pentru că pianistul declarase război mazurcilor. Marinarii erau gata să desfacă frînghiile ca să pornească la drum, cînd, dintr-o felucă se auzi un glas întrebînd :

— Și domnișoarele de Ciudad ?

---

* *Fashionable* (engl.) — politicos.

Lipseau domnișoarele de Ciudad. Don Mariano și medicul de la Departamentul Sănătății rămaseră consternați cînd auziră numele acesta care cuprindea un număr atît de apreciabil de persoane. Înainte de a-și reveni din consternare, apăruseră pe una din străzile ce dădea spre chei cele șase domnișoare, însoțite de tatăl și de mama lor, inginerul Suárez și doi frățiori mai mici ca ele. În cele două feluci era imposibil să mai încapă atîta lume ; fu nevoie să caute încă una și să ia drept echipaj primii marinari pe care-i găsiră, și pierdură timp prețios. Dar la urmă, cum totul se rezolvă pe lumea asta în afară de moarte, domnișoarele de Ciudad cu însoțitorii lor fură bine instalate într-o ambarcațiune de pescuit, și căpitanul de pe feluca Departamentului Sănătății putu să dea semnalul de plecare. Cele douăsprezece vîsle ale felucilor începură să cadă ritmic în apă cu clipocit languros, ca niște brațe ce se întind.

Suprafața estuarului era netedă, neclintită și strălucitoare ca suprafața unei oglinzi ; lumina arunca asupră-i cîteva pete lungi, argintii spre mijloc și altele întunecate spre margini. Cerul se vedea acoperit de o perdea ușoară de nori care făceau o concurență superbă umbrelelor de soare și pălăriilor doamnelor. Numai briza ușoară plină de mirosul tare al pinilor de pe mal venea să sărute sfios spinarea umflată a valurilor și gîtul frumos și plin de prospețime al doamnelor. Nu era încă briza marină pe de-a-ntregul, ci o briză hibridă de mare și de uscat.

Vîslele își căpătară în sfîrșit toată agerimea și răscoliră minioase cu palmele lor oglinda apelor, făcînd vîrtejuri repezi și pline de spumă. Chipul tuturor exprima veselia nevinovată pe care-o dă mișcarea și privelișteа mereu nouă și frumoasă a naturii. Tinerele, aplecate peste bordul ambarcațiunii își lăsau cu plăcere mîinile în apă, lăsînd-o să alunece cu zgomot printre degetele lor fine, încinse cu inele ; vorbeau, strigau, rîdeau și se apostrofau de la o ambarcațiune la alta. Băieții le stropeau fața cu bastoanele ori se aplecau dintr-o dată într-o parte ca să le sperie, distrîndu-se mult cu țipetele lor disperate. În micul grup era numai

gălăgie și veselie. Pe măsură ce înaintau spre El Moral, briza marină precumpăni tot mai mult asupra celei de uscat: începu să bată mai tare, ajungînd chiar să bată cu violență pe alocuri, cînd felucile treceau prin fața vreunui defileu format din colinele sau măgurile mici care închideau valea adîncă a estuarului. Panglicile pălăriilor, steguleţele catargelor din pupa, basmalele și cravatele începură să fluture tare de tot. Călătorii simțiră în auz vîjîitul plăcut pe care-l dă vîntul subțire de mare, plin de săruri. Cîteva păsărele de apă de mică importanță ieșiră de pe un mal și trecură în zbor pe deasupra felucilor, ceea ce-l făcu pe don Serapio, într-un extaz de entuziasm maritim, să se ridice în picioare la pupa, și, ținîndu-st de catargul cu pavilionul să intoneze ca un energumen cîntecul care începe așa:

Cînd văd pe cîmpia imensă a mării
păsările de mare zburînd într-acolo,
urmărind cu invidie zborul lor iute, etc., etc.,

Dacă estuarul ar fi putut să roșească, ar fi făcut-o de bună seamă cînd auzea că este numit în mod hiperbolic „cîmpia imensă", dacă nu cumva, crezînd că este o glumă de prost gust ar lua-o în nume de rău și s-ar înfuria de-a binelea. Oricum, vîntul și-a luat răspunderea să răzbune estuarul, luînd pe neașteptate pălăria inspiratului cîntăreț și retezînd șuvoiul, ca să nu spunem torentul glasului său. Feluca ce venea din urmă o culese din apă și i-o dădu udă de tot stăpînului, care pentru moment nu-și mai arătă dorința de a mai apostrofa păsările de mare.

Flotila se apropia din ce în ce de pîlcul de case de la El Moral, care se afla la o distanță de o leghe și jumătate de Nieva. Orașul se îndepărta tot mai mult de călătorii noștri, oferindu-le o priveliște frumoasă. Era așezat chiar la poalele unui munte nu prea înalt, înconjurat din toate părțile de grădini cu frunzișul des și păduri de dafin și portocal. Casele-i albe păreau așezate într-un asemenea loc de mîna unui artist, dornică să combine mijloacele naturii pentru a crea emoția este-

tică, după cum ar zice un cronicar de teatru. Albeața strălucitoare a tîrgului ieșea în evidență peste verdele închis al muntelui, ca o bucată mare de zăpadă ce se desprindea din vîrf. Pînza argintată a estuarului ce se întindea la poalele sale aștepta neclintită și supusă să vină să cadă în sînul său. Colinele dulci acoperite de pini care străjuiau malurile, și pe care călătorii noștri le lăsau în urmă una după alta, păreau coama zbîrlită a unor animale monstruoase și fantastice.

Conversațiile de la felucă la felucă încetară. Ambarcațiunile își recăpătară autonomia trăind fiecare pentru sine. Să auzim cîte ceva din ceea ce vorbeau cei de la bordul lor.

În feluca familiei de Elorza. — Eu sînt foarte bătrîn, don Máximo : dar socotesc că fiicele mele vor vedea estuarul acesta perfect canalizat. Cantitatea de apă care pătrunde prin gura portului poate să sape, dacă n-ar mai fi risipită, un fund destul de adînc pentru vasele de pescaj mai mare. Chestiunea este s-o canalizăm. Și cum s-o canalizăm ? Negreșit cu ajutorul a două stăvilare paralele care să pornească din aceeași bară de nisip și să se oprească la Nieva. Apa, atît în timpul fluxului cît și al refluxului, va trece printre ele cu o viteză mai mare acționînd asupra fundului pînă îl adîncește. Încetul cu încetul spațiul cuprins între canal și maluri ar seca și ar putea fi asanat cu ușurință. După ce vor fi asanate aceste spații mari, nu mă îndoiesc că în ele se va extinde Nieva pe malurile frumosului canal ce se va vedea brăzdat întruna de tot felul de ambarcațiuni. Orașul modern, întemeiat pe o cîmpie atît de întinsă, va avea cu siguranță străzile trase în linie dreaptă ca străzile din orașele americane și cheiuri magnifice. Dar adevăratul port nu poate fi aici, ci în rada de la Arenales... Foarte curînd vom trece prin fața ei... Este un loc ferit de vînt și larg unde poate manevra o flotilă întreagă... Azi are adîncime mică, știu perfect ; dar fundul este de nisip și știți că, cu ajutorul mașinilor puternice de dragat care sînt acum, în foarte scurt timp i se pot da doi sau trei metri în plus de pescaj. Atunci Nieva va fi portul cel mai important din Marea Canta-

brică. Cea mai mare parte a produselor extrase din minele noastre se vor exporta prin el, fiindcă bazinul portuar din Sarrió este foarte mic, și nu există posibilitatea de a-l mai lărgi. În loc să se ducă în porturile franceze să-și petreacă vara, spaniolii ar veni în aceste frumoase provincii din nord, date uitării azi din lipsa căilor de comunicație... Oare Biarritz se poate compara vara cu locurile astea pline de prospețime și atît de frumoase? Oare plaja de la Arcachon poate să se ia la întrecere cu plajele noastre de la Miramar și Huelgas?...

La bordul felucii de la Departamentul Sănătății. — Azi am dormit perfect după un șir de nopți de cînd nici măcar n-am închis ochii — zise domnișoara de Morí către prietena sa Rosario, care sta lîngă ea. Nu știu ce am de la o vreme încoace... Sînt nervoasă... Mă doare capul cînd mă scol din pat... Cred că trebuie să mă răcoresc.

— Poate trebuie să vă răcoriți inima, domnișoară, se aventură să zică Isidorito, cu chipul înspăimîntător de contractat de un zîmbet.

— Nu știam că la spițerie se vînd și leacuri răcoritoare pentru inimă, răspunse tînăra, cu un gest disprețuitor adresîndu-și cuvintele lui Rosario.

— Vai, nu, domnișoară; la spițerie, nu. Inima nu se lecuiește cu preparatele terapeuticii obișnuite nici cu vreuna din formulele farmacopeii, pentru că are, în afară de natura sa fizică asemănătoare celorlalte viscere, altă natură pur spirituală în uzul curent al conversației, care nu poate fi influențată decît de medicamente morale. Dacă am spus că poate ați avea nevoie să vă răcoriți inima voiam să vă spun că poate ar fi bine să nu mai puneți atîta la inimă anumite griji cu caracter amoros, care uneori obișnuiesc să aducă zbucium sufletesc.

— N-am aceste griji de care vorbiți dumneavoastră, nici n-am de gînd să le am deocamdată, ferească Dumnezeu — răspunse domnișoara, cu același chip sever și adresîndu-i-se mereu prietenei sale Rosario.

— Nu puteți să afirmați lucrul acesta într-un mod atît de categoric.

— De ce ?

— Pentru că la vîrsta dumneavoastră este foarte dificil, ca să nu zic imposibil, să sondați profunzimile sufletului și să scotociți toate cutele. În mod frecvent impresiile pătrund în sufletul nostru pe ascuns, fără să ne dăm seama de lucrul acesta ; la început sînt nelămurite și fugare, și, tocmai de aceea, trec neobservate ; dar încetul cu încetul încep să prindă viață, să capete contur, devenind puternice, și sfîrșesc prin a pune stăpînire pe persoana respectivă și a guverna după bunul lor plac. Atunci trec în categoria pasiunilor.

— Eu știu perfect ce simt și ce nu simt.

— Oh, nu, domnișoară ; îngăduiți-mi să vă spun că nu puteți să știți lucrul acesta.

— Asta-i bună, aveți haz ! Să nu știu eu ce simt ?... Păi atunci oți fi știind dumeavoastră...

— Poate că știu mai bine. Observația asupra noastră înșine, după toți filosofii și moraliștii, este mai grea decît aceea asupra altora, și sînt puțini cei care reușesc să se cunoască bine. Pe de altă parte, tineretul nu se gîndește la sine însuși, și, mai ales, femeile nu știu să-și dea seama exact de înclinațiile lor și de emoțiile nedefinite care le tulbură inima.

— Luați aminte ; femeile sînt așa cum le-a lăsat Dumnezeu, și bărbații la fel.

— Nu mă îndoiesc ; însă chiar Dumnezeu le-a lăsat așa, cu o capacitate senzitivă (dacă merită să mă exprim în felul acesta) mai vie, mai mare și mai delicată decît aceea a bărbaților. Se poate spune că s-au născut numai pentru dragoste și că dragostea trebuie să le umple existența. Dragostea și consecințele ce se desprind din ea constituie primul scop al unirii conjugale sau al căsătoriei. Așa se găsește stabilit în toate legislațiile, și în mod cu totul deosebit în cea canonică, ce este izvorul cel mai curat al tuturor legislațiilor. Femeia, prin urmare, acționează mai degrabă împinsă de fantezie și de sentiment decît de rațiune...

— Isuse! Cîte lucruri știe domnul Isidorito despre bietele femei! exclamă domnișoara de Morí pe un ton nervos și batjocoritor.

Procurorul municipal rămase cam intimidat, dar apoi continuă zicînd, fără a renunța la zîmbetul fals ce-i schimonosea fața:

— Fiind, deci, dragostea mobilul cel mai puternic, ca să nu zic unicul din viața femeii, nu este nimic deosebit să fi presupus că o tînără ca dumneavoastră are tulburări cauzate de acest sentiment atotputernic și plătește tribut unui fapt ce constituie o lege indeclinabilă a vieții. Vedeți acum că nu eram alături cu drumul cînd afirmam că poate ați avea nevoie să vă răcoriți inima sau, ceea ce e tot una, s-o ușurați de vreo impresie prea dureroasă și copleșitoare.

— Vai, Doamne, ce nesuferit — zise domnișoara de Morí încet; și cu glas tare răspunse: Să știți că greșiți de la început pînă la sfîrșit, domnule Isidorito; nimic nu mă înțeapă, nici nu mă pișcă deocamdată.

— Îngăduiți-mi să mă îndoiesc.

— Puteți să vă îndoiți cît vreți; dar vă spun că știu din sursă sigură.

— Oricum, conform logicii, oricît ne-ați asigura de contrariu, nu există posibilitatea de a susține o afirmație asemănătoare. Nu numai rațiunea și bunul simț se opun acestui lucru, ci și că din observația cea mai superficială a faptelor rezultă: mai întîi că dragostea este un sentiment firesc și statornic la fetele tinere; al doilea, că în cazul dumneavoastră nu sînt motive să vă sustrageți dragostei, și al treilea, că faptul că dormiți puțin și aveți un somn agitat face foarte verosimilă presupunerea că sînteți îndrăgostită.

Domnișoara de Morí ridică din umeri, făcu o grimasă disprețuitoare, și, fără a catadicsi să răspundă, începu să converseze cu prietena sa Rosario.

Isidorito triumfase, ca întotdeauna, asupra adversarului. Fiindcă pentru tînărul procuror, femeia cu care vorbise era adversarul său, și se credea în situația de a o învălui în faldurile logicii sale și de a o strînge îndeaproape pînă ce o dobora la fel ca pe un împricinat re-

bel. În felul acesta se gîndea să-și atragă admirația și respectul sexului femeiesc. Dar sexul femeiesc (fie spus în dezonoarea sa), nu numai că nu-l admira pe Isidorito pentru logica lui zdrobitoare, pentru seriozitatea și vastele sale cunoștințe juridice, ci îl privea cu o ranchiună deloc ascunsă și fugea de conversația lui de parc-ar fi fost vorba de un bîzîit supărător.

Domnișoara de Mori, cu care susținuse controverse foarte înverșunate despre natura dragostei și a prieteniei, bucuriile amintirii, amărăciunile uitării, despre simpatie și toate celelalte referitoare la inimă, în care ieșea întotdeauna dinainte victorios, ajunsese să-l urască de moarte. Așa că învățatul nostru tînăr se afla la peste o sută de leghe de renta de trei mii de duros ai frumoasei moștenitoare cînd credea că-i și atingea deja cu vîrful degetelor. Seriozitatea lui niciodată dezmințită, elocvența lui liniștită și calmă, redingotele lui lungi, ideile lui de ordine și jurisprudența lui se zdrobiseră de o predispoziție pe cît de crudă pe atît de nedreaptă.

În feluca familiei de Ciudad. — Maria, Julia, Consuelo, ia uitați-vă ce bine e dacă ții mîna-n apă !

— Foarte bine !

— O să vă udați rochia, domnișoară Amparo.

— la uitați-vă ce panașe mici, albe și foarte frumoase trec printre degete, domnule Suárez !

— Minunate..., dar o să vă udați mîneca rochiei.

— Așteptați puțin... O să mi-o ridic.. Ei, acum e bine... Uitați-vă, uitați-vă...

— Mi se pare că mîneca rochiei tot o să se ude... Mai ridicați-o nițeluș...

— Mai mult ?

— Da.

— Dar o să mi se vadă tot brațul !

— Ce contează !

— Aveți dreptate ; e timp frumos, n-o să răcesc... Acum mi se pare că e bine... Oho, da' ce rece-i apa !... Cînd pui mîna nu-ți dai seama, dar cînd intră brațul

în apă... ! Uitați-vă, uitați-vă cum sare... Dacă ții palma mîinii contra curentului, apa urcă pe braț în sus... Nu vedeți ce frumoasă și ce limpede e azi ?...

— Ca să fiu sincer, vă voi spune, îi șopti inginerul fetei la ureche, că în clipa asta îmi atrage atenția mai mult frumosul dumneavoastră braț.

— Dacă nu tăceți, vă stropesc cu apă pe față, zise fata cuprinsă de frămîntări caste.

— Chiar dacă m-ați arunca în apă eu tot aș zice... Eu sînt artist în primul rînd, știți doar... Nu există nimic mai frumos ca forma omenească — ...dacă e frumoasă ; și brațul acesta se ia la întrecere cu cele mai desăvîrșite modele ale artei sculpturii.

— Lăsați, nu mai glumiți... Brațul meu este ca oricare altul... Dar începe să-mi fie frig... Las-o-ncolo de apă ! Părea așa de călduță la-nceput !... Și cum se răcește încetul cu încetul de-ți pătrunde pînă la oase !...

— Scoateți brațul din apă, scoateți-l... O să-l ștergem.

Și Amparito scoase brațul, într-adevăr, din apă, și i-l dădu cu nevinovăție inginerului care începu să-l șteargă cu batista, făcînd risipă de atenții peste atenții și zicînd în același timp :

— Dar ce braț frumos aveți, domnișoară Amparito !... Ce albeață !... Ce piele fină !... Și ce bine croit este, mai ales !... Așa trebuie să fie brațul unei femei..., rotund, fin, ca al lui Venus... Spre încheietură trebuie să fie din ce în ce mai subțire și proporționat... Adevărul este că dacă restul trupului este ca brațul, sînteți una din femeile cele mai bine făcute pe care un artist poate s-o rîvnească drept model... Femeile bine făcute sînt destul de rare acum. Acestui lucru i se datorează decăderea sculpturii după unii critici. Dac-ar fi multe femei ca dumneavoastră, n-ar mai putea să zică așa, cu siguranță... Ce braț, ce braț frumos !... Nu puteți să vă închipuiți cîtă plăcere simt cînd țin asemenea operă de artă în mîini...

Inginerul întorcea brațul fetei atît de mult pe toate părțile, îl pipăia atît de mult, încît domnul de Ciudad,

care se uita încruntat la ceea ce se petrecea la prora, nu putu decît să exclame pe un ton mînios :

— Amparo, vrei să-ți lași mîneca în jos ?... N-am pomenit copilă mai proastă !...

Fata se înroși și lăsă mîneca în jos. Inginerul, neputînd să-și dezvolte teoriile sale artistice cu modelul la vedere, renunță pentru cîtva timp la uzul cuvîntului.

Felucile se aflau deja în fața locului numit Arenales. Soarele reușise să străpungă în cîteva locuri perdeaua de nori și amenința s-o destrame de tot într-un răstimp mai mult sau mai puțin scurt. Mănunchiul de raze care cădea peste mușuroaiele de nisip prin locurile străpunse, le făcea să strălucească precum niște enorme pepite de aur, împrăștiindu-și splendorile peste toată întinderea pînzei de apă. Uneori, cînd razele soarelui păleau pentru moment prin interpunerea vreunui nor, strălucirea se stingea și nisipul lua nuanțele cenușii și aurii ale țesăturilor galbene de mătase. Călătorii fură cu toții de acord că nisipurile acelea le sugerau o idee destul de apropiată asupra pustiurilor din Africa, și don Mariano își exprimă părerea c-ar fi foarte ușor să se fixeze nisipul cu ajutorul bucsăului și a altor plante potrivite și să le preschimbe apoi în păduri magnifice de pini.

Valea, care la jumătatea drumului se deschidea în lățime căpătînd o lărgime mai mare, se îngusta iarăși cînd ajungeai la El Moral. Valurile se arătau mai agitate, dezvăluind apropierea mării. Colinele care adăposteau sătucul, cu poalele lor pietroase și cu vîrfurile golașe și triste, vesteau și ele apropierea mării. Începea să se simtă suflarea monstrului, ce răsufla viu și mîndru pe gura strîmtă a estuarului, și se auzea în depărtare vuietul surd și formidabil al măruntaielor sale. Felucile dădeau ici și colo peste cîteva năframe de spumă, ce se rostogoleau deasupra apei ca niște petice rupte din mantia vreunui zeu care s-ar fi luptat toată noaptea cu monștrii oceanului.

Ajunseră la El Moral. Don Mariano le pregătise o gustare pe cinste într-un depozit mare pe care-l avea acolo, și grupul numeros dovedi încă o dată că aerul mării face o excelentă poftă de mîncare oricui. După ce-au mîncat bine și s-au odihnit puțin, se îmbarcară

din nou ca să-și urmeze excursia. La mică distanță de El Moral se afla gura portului, pe unde ieșiră, lăsînd în dreapta turnul farului înălțat pe un dîmb. Marinarii lăsară vîslele și ridicară pînzele ca să folosească vîntul răcoros dinspre nord-est, care-i mîna înainte. Era unsprezece dimineața. Acoperămîntul de nori se restrînsese cu totul deasupra orizontului, lăsînd descoperit un frumos cer diafan și albastru, unde soarele înota mai măreț și mai aprins ca niciodată.

Marea se întinse în fața ochilor călătorilor noștri ca o enormă pată albastră nesfîrșită, care închidea din toate părțile bolta cerească pentru a-i lua lumina și armonia. Peste această pată albastră, cosița luminoasă a soarelui făcea să strălucească alta de argint plină de lumini tremurătoare și scînteietoare, ce se întindea în linie dreaptă spre apus. În fiecare creastă pe care briza o ridica din apă razele astrului lăsau o lumină fugară și zglobie, care se contopea și făcea un tot cu celelalte într-un reastîmpăr continuu, încît părea ebuliția monstruoasă și fantastică a comorilor ascunse în fundul oceanului. Călătorii urmară cu privirea linia aceea argintată fără a scoate un cuvînt o bună bucată de timp, trăind impresia profund plăcută și solemnă pe care marea ne-o lasă întotdeauna în suflet. Contururile Insulei se deslușeau în depărtare, șterse și confuze din pricina luminii prea puternice chiar în fața gurii estuarului, la vreo cinci mile de țărm. În jurul ei se zăreau petice mari de spumă care creșteau și descreșteau pe rînd, încingînd-o cu un brîu alb de dantelă. Vîntul bătea tare însă nu era prea aspru, nici prea rece, fiindcă avea loc unde să se întindă. Cele trei feluci, cu pînzele desfăcute, tăiau apa una în urma alteia, de parc-ar fi fost niște pescărușI care s-ar fi zbenguit. Parîmele scîrțîiau, catargele trosneau în găurile unde erau împlîntate și pînzele se umflau în bătaia brizei, înclinînd ambarcațiunile cu mult mai mult decît ar fi dorit doamnele. Cînd făcea loc de trecere apa se despica, scoțînd o vocaliză, un gîlgîit ca un sunet de flaut ce se auzea la prora, alunecînd apoi pe amîndouă părțile cu zgomot de mătăsărie care se despăturește.

Don Serapio se simți iar cuprins de un extaz maritim, și, apăsînd pălăria cu o mînă și gesticulînd în mod dramatic cu cealaltă, cîntă :

Fericit cel ce are
casa pe apă
și acela căruia marea-i leagănă
odaia de dormit.

Vocea nedefinită a fabricantului de conserve avu onoarea de a se adăuga la eternul concert al mărilor, ca unul din miile de zgomote de valuri care se izbesc unele de altele sau pietre care se rostogolesc. Vîntul nu vru să-i ducă vocea nici măcar la o distanță de douăzeci de pași.

Felucile, cînd alunecau pe spinarea umflată a valurilor, suiau și coborau cu o mișcare lină și înceată, care le plăcu de la început călătorilor. Se lăsau legănați ușor ; închideau ochii cu un zîmbet voluptuos și fericit, lăsîndu-se cu totul în voia visurilor vagi și poetice pe care briza mării le deștepta în cugetul lor. Cine-ar fi zis, vai, că cei ce visau atît de plăcut și se legănau într-o lume veselă de fantome vaporoase și de iluzii aurite aveau să se pomenească după cîteva minute cu capul aplecat trist deasupra mării, cu gîtul sprijinit de balustradă ca și cum ar fi fost un butuc, cu chipul livid și cu ochii ațintiți în apă de parc-ar fi fost vorba să scruteze tainele oceanului. Oh, groaznică instabilitate a celor omenești !

Dar ce se petrecea în feluca Departamentului Sănătății ca să se întoarcă din drum și să se îndepărteze de celelalte ? Ceva neprevăzut și foarte supărător, cu siguranță. Lui Isidorito nu-i căzuse bine gustarea. La scurt timp după ce au plecat de la El Moral a început să pălească tot mai tare, n-a mai scos o vorbă, să stea tăcut, fără ca cineva să bage de seamă, pînă cînd a căpătat aspectul unui cadavru. Atunci crezură că avea rău de mare, și-i spuseră să-și bage degetele pe gît ; dar procurorul municipal, știind exact ce tragedie avea loc în momentul acela în stomacul său, nu vru să facă lucrul acesta, și rugă umil să se întoarcă dacă se putea și să-l

lase pe uscat. Toți rămaseră stupefiați în fața propunerii aceleia și feluca-și continuă mersu-i rapid, ca și cum nu l-ar fi auzit. Dar după un răstimp, Isidorito își formulă rugămintea într-un mod ceva mai energic, și marinarii se văzură siliți să răspundă că, deși nu era ceva imposibil, a trage din nou la mal ar însemna să piardă o oră. Mai trecu un răstimp. Isidorito se ridică deodată desfigurat la față, și, întinzîndu-și dreapta spre uscat, exclamă cu glas puternic și îndurerat : „Întoarceți, întoarceți pentru Dumnezeu, sau mă arunc în apă !" Atunci feluca, nevrînd să fie complice unei sinucideri, se învîrti pe loc, lăsă pînzele jos, și, coborînd vîslele la apă, o porni cît putu de repede spre punctul cel mai apropiat de pe coastă. Sînt semne, totuși, ce ne fac să credem că distinsul jurisconsult n-a ajuns pe uscat într-un timp îndeajuns de util. Domnișoara de Morí se crezu pe deplin răzbunată pentru multele supărări pe care i le prilejuise logica lui neînduplecată.

X

Excursia continuă

În vremea asta, oceanul, nepăsător la rîsetele și la supărările gîzelor acelora mici care-i brăzdau pielea închisă la culoare, reflecta incendiul soarelui în toată imensitatea sa, bucurîndu-se de această plăcere augustă cu aceeași liniște ca în primele zile ale lumii. Lumina putea deja să se întindă în voie peste cîmpia lui umedă străbătînd leghe după leghe într-o secundă, aruncîndu-și cîmpul la cele mai îndepărtate margini ale orizontului sau strîngîndu-se deodată în formă de seceră strălucitoare ; de-acum putea să se joace peste crestele înspumate ale valurilor sale, ori să sărute cu timiditate oglinda diafană a apelor, ori s-o stropească, cu pulbere măruntă de argint, ori să se lase să cadă sfîrșită cu un fior languros și voluptuos ce se pierdea între pliurile valurilor. Nimic nu izbutea să zdruncine pacea solemnă a sufle-

tului sau nici să-l aducă în stare să scoată o notă mai joasă ori mai înaltă în aria grandioasă de bas profund pe care-o cîntă de la începutul universului.

Contururile Insulei se deslușeau deja cu precizie, negre și rigide, ca și cum chiar atunci ar fi ieșit dintr-un incendiu mare. Pe măsură ce se apropiau de ea, brîul mare, alb, care de departe părea c-o înconjoară, se rupea în mici bucăți despărțite printr-o distanță considerabilă. Vuiet mare de mulțimi care luptă parcă, lanțuri ce se tîrăsc și stînci ce se desprind și se rostogolesc venea dintr-acolo, arătîndu-le călătorilor noștri că se apropiau de capătul călătoriei din ziua aceea. După o oră de mers traseră, în sfîrșit, nu fără oarecare caznă, la țărmu-i stîncos. Pe urmă fu nevoie să urce pe o cărare îngustă și abruptă tăiată în stîncă pentru a se afla în sfîrșit pe pămînt tare și drept. Insula nu-și merita numele acesta. Era o insulă mare, întinsă pe doi sau trei kilometri, proprietatea lui Don Mariano de Elorza, care-o ținea doar pentru a vîna din cînd în cînd și pentru a aduce de acolo în fiecare an cîteva sute de ouă de pescăruș. Era acoperită pe alocuri de pini și de grozamă în cea mai mare parte a ei unde-și aveau adăpost iepurii și iepurii de casă. Aproape peste tot vedeai prăpăstii înspăimîntătoare deasupra mării, care-o bătea necontenit, intrînd și ieșind cu furie în scobiturile stîncilor ce-o înconjurau. Don Mariano ridicase în mijloc o căsuță ca să se adăpostească și-i mai făcuse încetul cu încetul cîteva adăugiri. N-avea decît un salon mare, o sufragerie, cîteva dormitoare și bucătăria ; dar era destul de bine mobilată și înconjurată de o grădină mică, unde creșteau încet de tot cîțiva arbori ornamentali.

În timp ce se pregătea masa și sosea feluca Departamentului Sănătății, care se întorsese să-l lase pe Isidorito ca pe un exilat trist într-un loc arid de pe coastă, doamnele și domnii se împrăștiară, ducîndu-se la vînătoare sau la pescuit, după preferințele și aptitudinile fiecăruia. Începură să se audă împușcături ici și colo, demonstrînd că iepurii care se înmulțiseră în progresie geometrică, sufereau legea represiunii descoperită de Malthus. Călătorii care nu aveau porniri sîngeroase se așezau cu plăcere pe mușchiul de la marginea prăpăstiilor, contemplînd de

la un capăt la altul orizontul, pe unde obișnuia să treacă pînza vreunui vas. Alții studiau flora jumulind ierburi și discutînd pe larg despre pămînturile acelea care s-ar cuveni să fie cultivate și despre producțiile pe care-ar putea să le dea. Cînd totul fu gata, don Mariano anunță prin servitorii săi, și unii după alții, invitații se îndreptară spre casă, și intrară în salon, unde se improvizase o masă splendidă plină de bucate și de flori. Avură de furcă și făcură multă gălăgie pînă încăpu atîta lume ; dar pînă la urmă se așezară datorită priceperii stăpînului casei, ajutat îndeaproape de un tînăr ce purta părul pe frunte, și pe care am avut deja onoarea de a-l cunoaște în seara petrecerii date cu prilejul onomasticii doñei Gertrudis.

Masa fu demnă de amfitrion. Nu lipsea nici un rafinament gastronomic. Totul fusese prevăzut cu înțelepciune de un om priceput într-ale bucătăriei, și cineva a putut să zică la masă, pe bună dreptate, că nu era atît de nefericită viața pe o insulă pustie, cum scria în *Robinson Crusoe* și în alte cărți. Fiecare comesean avea în fața sa cinci sau șase pahare, pe care doi servitori aveau grijă să le umple pe rînd cu diferite vinuri, după mîncărurile care se serveau. Nimeni nu va fi surprins, deci, dacă la terminarea mesei, s-au rostit toasturi entuziaste, precedate de discursuri foarte elocvente și însoțite de strigăte de bravo și tot felul de felicitări adresate oratorului. Don Máximo începu cu cîteva fraze destul de prost spuse dar foarte emoționante, despre viața scurtă, deșertăciunea plăcerilor, despre răsplata pe care-o vom primi pentru durerile noastre într-o lume mai bună și despre alte lucruri de pe lumea cealaltă. Oratorul încheie vărsînd un potop de lacrimi, copleșit de niște considerațiuni atît de funebre. Nu lipsi, totuși, cineva care să spună încet de tot că „vorbăria" lui don Máximo era cea mai puțin distractivă din cîte văzuse vreodată. Inginerul Suárez, în fraze corecte și îngrijite, ținu apoi un discurs menit să preconizeze importanța pe care-o avea femeia în civilizația actuală și schimbările salutare care se făcuseră în obiceiurile popoarelor moderne, datorită influenței sale ; făcu un elogiu pe cît de strălucitor pe atît de desăvîrșit al aptitudinilor artistice ale femeii,

declarîndu-le mult superioare celor ale bărbatului ; vorbi și despre perfecțiunea sa fizică, zăbovind cu multă plăcere pentru a enumera frumusețile sale, și termină ridicînd paharul în mod necondiționat pentru opera cea mai frumoasă și desăvîrșită a creației : pentru eterna și frumoasa tovarășă a bărbatului. Domnișoarele de Ciudad bătură din palme. Imediat se ridică don Serapio, și cu limba destul de îngreunată făcu propunerea în termeni concreți ca strălucita asistență care-l asculta să se stabilească definitiv pe insulă cu scopul de a o popula, invitîndu-i pe fiecare din cei prezenți să-și caute cît mai curînd posibil pereche. Împrejurarea de a face cu ochiul un semn pe cît de răutăcios pe atît de trivial uneia din slujnicele care serveau la masă, cînd și-a terminat invitația, stîrni o furtună de fluierături și exclamații contra lui. Neputînd să-și explice în mod mulțumitor purtarea, don Serapio se duse foarte supărat să dea o raită prin bucătărie. Îndată se auzi dintr-acolo o palmă.

Toasturile continuară din ce în ce mai înflăcărate și mai furtunoase, în așa fel încît nimeni nu le mai înțelegea. Unul din cele mai apreciate fu toastul Martitei, care, după sfatul lui Ricardo, ce sta lîngă ea, băuse trei cupe de șampanie și nu mai știa ce era cu ea. Biata fată, atît de reținută și de tăcută din fire, începu să dea din coate adresînd vorbe foarte piperate tuturor celor de față, care le primeau cu veselie și aplauze. Cînd o doamnă îi spuse că era beată deveni foarte serioasă, și afirmă că era numai puțin veselă, ceea ce nu însemna nimic deosebit, ținînd seama de tinerețea ei. Această ieșire îi făcu să rîdă pe meseni. Aburii șampaniei îi aprinseseră tare obrajii și-o făceau să simtă și un fel de sufocare. In timp ce vorbea, își făcea mereu vînt cu batista. Ochii ei atît de reci și de senini în mod obișnuit căpătaseră o violiciune singulară și un fel de strălucire răutăcioasă, care reuși să-i atragă atenția lui Suárez, inginerul. Chiar și timbrul vocii i se schimbase într-un mod deosebit, devenind mai grav și mai ferm. Se părea că în ființa sa avea loc o anticipare artificială și momentană a plenitudinii feminității.

Cînd osteniră cu aiurelile, don Mariano porunci să se scoată mesele din salon, ca să danseze tinerii. Un pian

scos la pensie pentru bătrînețea lui respectabilă în locul acela retras, sublinie cu note sparte măsura unei mazurci. Cum era de așteptat, dansul pierdu pe loc orice gravitate și ceremonie și se prefăcu în vîrtej de sărituri, strigăte și rîsete. Marta, care dansa cu Ricardo, îi zise deodată :

— Nu mai pot să mai stau în căldura asta ; vrei să ieșim puțin să luăm aer ?

— Să mergem ; și mie mi-e tare cald.

Cînd ajunseră în grădină, îi zise :

— Dac-ai vrea să faci o expediție cu mine, te-aș duce într-un loc pe care nu-l știe nimeni în afară de tata și de mine : o plajă ascunsă între stînci. Pînă nu ajungi la ea nu se vede... Este un loc minunat...

— Cum să nu vreau ! Știi prea bine cît de mult îmi plac peisajele, și, mai ales, cele marine... Pe unde o luăm ?

— Vino după mine..., o să vezi.

Marta porni spre o pădure de pini aflată nu prea departe de casă, și Ricardo o urmă. Fata purta un costum bleumarin cu garnitură de dantelă albă, și pe cap avea pălărie de pai, împodobită cu o ghirlandă de clopoței roșii.

— După ce-o să ajungem la pădurea asta o să ai o surpriză.

— Într-adevăr ?

— O să vezi, o să vezi.

Într-adevăr, de cum ajunseră în pădure și merseră cîtva timp prin ea, dădură peste o peșteră pe jumătate acoperită de arbori și mărăcinișe. Marta, fără să zică o vorbă, intră în peșteră și în două secunde dispăru. Ricardo rămase o clipă locului foarte surprins ; dar un hohot de rîs tinerese, care se auzi dinăuntru, îl scoase din stupoare.

— Ce-ai rămas așa ; n-ai curajul să intri, fricosule ?

— Dar, tu nu vezi că poți să te lovești ?

— Poftiți înăuntru, brav soldat !

— Bine..., dacă ții cu tot dinadinsul...

Cînd ajunse lîngă Marta, observă că peștera se lărgea destul de mult și pe jos era nisip.

— Oh, n-am crezut că era atît de mare și de încăpătoare !

— Bine ; acum urmează-mă.

— Încotro ?

— Ce de întrebări mai pui !... O să afli.

Intră și înaintă prin peștera care era din ce în ce mai întunecoasă, urmată de Ricardo, ce nu-și lua ochii de la ea, fiindcă se temea în orice clipă să n-o vadă căzînd sau lovindu-se de ceva. La scurt timp silueta fetei dispăru în fundul întunecos al cavernei, și Ricardo se pomeni într-o adevărată beznă.

— Să nu-ți fie frică ; vino după mine, că nu ți se va întîmpla nimic... Eu voi merge vorbind ca să vii în direcția vocii mele... Dacă vrei să-ți dau mîna, ți-o voi da... Nu ?... Bine, ai grijă să nu rămîi în urmă... În foarte scurt timp vei începe să cobori..., dar e o pantă lină... Vezi ?... N-ai de ce să te plîngi de sol..., chiar dac-ar cădea cineva nu s-ar lovi tare... Curînd vom vedea lumină... Fii atent..., apleacă-te spre dreapta, că drumul face acum o cotitură... Gata, iată-ne la lumină !

Un punct luminos se vedea, într-adevăr, la picioarele tinerilor noștri la o distanță de vreo sută de bețe... Silueta Martei rupse iar întunericul și se zări prin lumina slabă care pătrundea prin scobitură. În peșteră se auzi vuiet înfundat care te făcea să bănuiești apropierea oceanului. După cîteva minute ieșeau la lumină.

Ricardo rămase entuziasmat în fața spectacolului ce i se așternu în fața ochilor. Se aflau în fața mării, în mijlocul unei plaje înconjurate de stînci foarte înalte cu vîrful retezat. Părea cu neputință să ieși de-acolo fără să te arunci în valurile, care veneau maiestuoase și sonore să cadă peste nisipul ei auriu, tivind-o cu lințolii de spumă. Tinerii noștri înaintară pînă la mijloc, contemplînd, fără să-și spună un cuvînt, copleșiți de emoție, retragerea aceea misterioasă a oceanului, ce părea un loc unde putea să stea de vorbă ascuns și plăcut, unde venea să-și povestească tainele-i adînci pămîntului. Cerul, de un albastru foarte deschis, făcea să strălucească pardoseala de nisip ce se înclina spre mare cu o pantă lină. Treceau luni și ani de zile fără ca talpa vreunui om să-și fi lăsat urma pe ea. Zidurile înalte, negre și roase, care închideau plaja în semicerc, cerneau deasupra ei o tăcere

tristă. Numai țipătul vreunei păsări de mare, cînd trecea de pe o stîncă ascuțită pe alta, tulbura eterna și tainica povestire a mării.

Ricardo și Marta mai înaintară spre apă încet, stăpîniți de respect și admirație. Pe măsură ce înaintau, nisipul era tot mai moale ; urmele pașilor lor se umpleau imediat de apă. Apropiindu-se, observară că valurile creșteau și că volutele lor învolburate în clipa în care cădeau i-ar acoperi dac-ar sta jos. Veneau grave, ferme, impunătoare spre ei, ca și cum ar fi avut siguranța că-i vor învălui și-i vor înmormînta pentru totdeauna între cutele lor, dar la o distanță de cinci sau șase picioare se lăsau să cadă pe pămînt frînte, rostindu-și ciuda cu un răget imens și prelungit. Șuvoaiele de spumă care ieșeau din ruina lor se întindeau și alunecau pe nisip ca să le sărute picioarele.

După ce se uită țintă la ele cîtva timp, Marta se simți tulburată. Crezu că ghicește în ele o dorință din ce în ce mai mare de a o înghiți și că-și rosteau dorința prin strigăte mînioase și disperate. Se dădu puțin înapoi, și-i luă mîna lui Ricardo fără a-i spune de teama copilărească ce-o copleșea. Se gîndea că pînza de spumă pe care valurile o întindeau îi mușca picioarele în loc să i le sărute. Cînd se retrase iarăși, cu o răsuflare gigantică o tîra împotriva voinței sale ca s-o ducă cine știe unde.

— Nu ți se pare că ne apropiem prea mult de valuri, Ricardo ?

— Crezi oare că vor ajunge unde sîntem noi ?

— Nu știu... ; dar mi se pare că începem să alunecăm pe nesimțite și că în cele din urmă ne vor acoperi.

— Să n-ai grijă, frumoaso — zise, punîndu-i un braț pe umăr și trăgînd-o încet spre el —, nici valurile nu urcă, și nici noi nu coborîm... Ți-e frică să nu mori ?

— Oh, nu ; acum, nu ! exclamă fata cu glas abia auzit, strîngîndu-se mai mult lîngă prietenul său.

Ricardo nu auzi această exclamație. Urmărea atent cu privirea mersul unui vapor care trecea la orizont scuturîndu-și coloana neagră de fum.

După o clipă vru să reia conversația.

— Într-adevăr ți-e frică de moarte ? Oh ! Bine faci... Astăzi lumea are pentru tine surîsul cel mai frumos... Nici

un singur nor nu întunecă cerul vieții tale... Să dea Dumnezeu să nu ajungi s-o dorești niciodată !

— Dar ție, ți-e frică, spune ?

— Uneori da și alteori nu.

— În clipa asta ți-e frică ?

— Ah, ce curioasă ești ! exclamă, întorcînd spre ea fața-i zîmbitoare. Nu ; în clipa asta, nu.

— De ce ?

— Fiindcă dacă marea ne-ar înghiți, am muri amîndoi împreună, și fiind într-o companie atît de plăcută, ce-mi pasă dacă părăsesc lumea asta !

Fata îl privi țintă un timp. Buzele tînărului, zîmbeau cu un zîmbet galant și protector. Se îndepărtă brusc de el, și, întorcîndu-i spatele, o porni pe plajă atingînd ușor valurile.

Vaporul începea să se ascundă deja după unul din capuri, ca un războinic fantastic care-ar merge prin apă și i s-ar vedea numai panașul coifului. Cînd dispăru, Ricardo se duse lîngă viitoarea-i soră, care nu păru să-i ghicească prezența, cufundată cu totul în contemplarea oceanului. Totuși, după un timp se întoarse pe neașteptate și-i zise :

— Te încumeți să mergi cu mine pe stînca ce se vede colo jos, la dreapta ?

— N-am nimic împotrivă ; dar te previn că apa crește, și că stînca asta va fi înconjurată de apă în mai puțin de o oră.

— Nu contează ; avem timp să ne ducem pînă la ea.

Sărind și abia ținîndu-și echilibrul pe stîncile de pe coastă, pline de bălți și acoperite cu alge, unde-i păștea pericolul mare de a aluneca, ajunseră la stîncă, ce înainta o bună bucată în mare.

— Să stăm jos, zise Marta. Ce nemărginită se vede marea de-aici, nu-i așa ?

Ricardo se așeză lîngă ea și amîndoi contemplară cîmpia umedă ce se întindea la picioarele lor. Aproape de ei avea culoarea verde închis ; în depărtare era albastră. Și colo, în mijloc, marea pată de argint strălucea și acum cu scînteieri vii oglindind discul aprins al soarelui. Din adîncul riu lichid al acelui nesfîrșit de apă se auzea o

muzică gravă dar stăruitoare, care începu să răsune ca o mîngîiere părintească în auzul tinerilor noștri. Marele pustiu de apă cînta și vibra în spații ca eternul instrument al Făcătorului. Briza care venea din valurile sale era destul de rece și le răcorea tîmplele și obrajii. Era o adiere vie și puternică ce le pătrundea în suflet și-l umplea de simțăminte vagi și sublime.

Nu vorbi nici unul, nici celălalt. Se bucurau contemplînd maiestatea și măreția oceanului cu un simțămînt umil al micimii lor și cu dorința nelămurită de a face parte din forța lui sacră și nemuritoare. Ochii lor treceau iar și iar, fără a osteni niciodată, pe linia nedefinită a orizontului, care le dezvăluie alte întinderi nemărginite albastre și luminoase. Fără să-și dea seama, printr-o mișcare instinctivă, se apropiaseră iar unul de altul, ca și cum s-ar fi temut întrucîtva de prezența acelui monstru ce mugea la picioarele lor. Ricardo își petrecuse un braț pe după mijlocul fetei și o strîngea ușor ca s-o apere de orice primejdie.

După mult timp, Marta-și întoarse fața aprinsă spre el, și-i zise cu glas emoționat :

— Spune-mi, mă lași să-mi pun capul pe pieptul tău ?... Îmi vine să plîng !

Ricardo o privi surprins, și atrăgînd-o ușor spre el o culcă la pieptul lui. Fata-i mulțumi cu un surîs.

— Te simți bine acum ?

— Oh, da ; foarte bine, foarte bine !

— Nu vrei să dormi puțin, poate-ți trece indispoziția asta ?

— Nu, nu vreau să dorm... Lasă-mă..., nu-mi mai vorbi..., dac-ai ști ce bine mă simt !

Ricardo zîmbi mulțumit și-o mîngîie pe față ca pe un copil.

Apa lovea stînca unde se aflau, stropindu-i cu spumă, intrînd și ieșind necontenit în scobiturile adînci ale rocii care părea goală ca un edificiu. Curenții care se precipitau prin scobituri trezeau în sînul ei vuiete stranii și confuze care uneori păreau ecourile îndepărtate ale unui tunet, alteori acordurile profunde și sparte ale unei orgi dezacordate.

Marta, cu capul sprijinit pe pieptul tînărului și cu fața întoarsă spre cer, își rotea întruna ochii-i mari și limpezi pe bolta albastră, atentă la zgomotele grave ce se auzeau dedesubt. Vîntul răcoros al mării nu-i potolise încă roșeața din obraji.

— Auzi ? zise deodată. Nu auzi ?

— Ce ?

— Nu auzi prin vuietul apei ceva asemănător cu o jelanie ?

Ricardo ascultă atent o clipă.

— N-aud nimic.

— Nu se mai aude. Așteaptă puțin... N-auzi acum ?... Da, da, nu încape îndoială... În peșterile stîncii este cineva care se vaită...

— Nu te speria, prostuțo. Din cauza fluxului se aud sunete ciudate... Vrei să cobor să văd ce este înăuntru ?

— Nu, nu ! exclamă cu spaimă. Stai liniștit... Dacă te-ai mișca acum mi-ai face mult rău...

Pata mare de argint se întindea din ce în ce mai mult pe cuprinsul oceanului, dar începea să fie mai ștearsă. Soarele se lăsa la iuțeală spre orizont cu seninătate maiestuoasă fără un nor care să-l însoțească, înecat într-o pulbere de aur și purpură ce se cernea pînă se pierdea cu totul în albastrul luminos al cerului. Stînca unde se aflau își întindea și ea umbra deasupra apei, al cărui verde închis se prefăcea încetul cu încetul în negru. Mugetele valurilor se domoleau și briza nu bătea tare, ci cu o adiere ușoară ca a celui ce se pregătește să doarmă. O liniște augustă și emoționantă începea să se ridice din sînul apelor. Marta nu mai auzi strigătul apăsător din cavernele stîncii care-o speria, iar tunetele și acordurile grave se schimbaseră încet într-un *glu glu* blînd și languros.

— Nu dormi ? întrebă iarăși Ricardo.

— Ți-am spus doar că nu vreau să dorm... Mă simt atît de bine dacă stau trează !... Cine doarme nu pățește nimic, dar nici nu se bucură de nimic... E bine să dormi numai cînd visezi lucruri frumoase, și eu nu le visez aproape niciodată... Acum mi se pare că dorm și visez !... Te văd într-un fel atît de ciudat !... Văd cerul dedesubt

și marea deasupra. Capul tău e scăldat într-un abur albastru... Cînd te miști se pare că se leagănă bolta de deasupra noastră ; cînd vorbești glasul tău pare că iese din adîncul mării... Nu închide ochii, pentru Dumnezeu, că mă faci să sufăr !... Îmi închipui că ești mort și că m-ai lăsat aici singură. Nu vezi că eu îi țin mari, deschiși ? Niciodată n-am vrut să dorm mai puțin ca acum. Ascultă : apropie puțin fața. Ți-ar părea foarte rău dacă marea ar crește puțin cîte puțin și-ar ajunge să ne acopere ?

Ricardo tresări ușor. Aruncă o privire în jur și observă că apa începea să închidă istmul care unea stînca de țărm. Cînd întoarse fața spre Marta, ochii fetei străluceau cu un foc malițios și singular.

— Să mergem, că deja sîntem aproape înconjurați de apă.

— Așteaptă nițeluș..., trebuie să-ți spun un lucru... Ți-l voi spune foarte încet ca să nu audă nimeni..., nimeni în afară de tine... Ricardo, m-aș bucura dacă marea ar crește chiar acum și ne-ar îngropa pentru totdeauna... Așa am rămîne în veci pe fundul apei, tu stînd jos și eu sprijinită la pieptul tău cu ochii deschiși... Atunci, da, aș adormi din cînd în cînd și tu mi-ai veghea somnul, nu-i așa ? Valurile ar trece peste capetele noastre și-ar veni să ne povestească ce s-ar întîmpla în lume... Peștii ăștia albi și albaștri pe care marinarii îi pescuiesc cu undițele ar veni să ne viziteze în tăcere și ne-ar lăsa să punem mîna pe solzii lor de argint... Algele s-ar încîlci la picioarele noastre formînd perne moi, și cînd ar răsări soarele l-am vedea prin cristalul apei mai mare și mai frumos, cernîndu-și razele de mii de culori prin ea și orbindu-ne cu splendoarea lui... Spune, nu-ți place ?

— Taci, Martita ; delirezi... Hai să mergem, că apa crește.

— Așteaptă o clipă... A trecut o oră de cînd sîntem aici și vîntul nu mi-a răcorit obrajii... simt că-mi ard din ce în ce mai tare. Nu contează..., mă simt bine... Vrei să-mi faci o favoare ?... Suflă puțin peste fața mea să văd dacă-mi trece fierbințeala asta... Așa, așa ! Ce amabil ești !... Nu degeaba zice toată lumea că ești

foarte simpatic... Ești cam iute din fire, dar mie-mi plac oamenii iuți din fire... Ascultă : trebuie să-ți cer iertare.

— Pentru ce ?

— Pentru că te-am supărat mai deunăzi. Ți-aduci aminte cînd am făcut împreună un buchet de flori în grădină ?... Pe urmă ai vrut să mă mîngîi, și eu am fost atît de proastă că ți-am luat-o în nume de rău și-am început să plîng... Ce surprins și ce supărat oi fi fost !... Mărturisesc că sînt proastă și că nu merit să mă iubească cineva... Totuși, poți să mă crezi pe cuvînt că nu eram supărată pe tine... Am plîns fiindcă mi-a venit să plîng..., fără să știu de ce... Ce motiv aveam eu ca să plîng ? Tu nu voiai să-mi faci nici un rău... ; nu voiai decît să-mi săruți mîinile, adevărat ?

— Nimic altceva, frumoaso.

— Îmi face multă plăcere dacă mi le săruți, Ricardo... Poftim...

Fata ridică în sus mîinile-i frumoase, care se agitară în aer vesele și candide ca doi porumbei abia ieșiți din cuib. Ricardo le sărută cu efuziune de multe ori.

— Nu-i de ajuns, continuă fata, rîzînd. Înainte mă sărutai pe față întotdeauna cînd mă întîlneai sau îți luai rămas bun... De ce nu mai faci așa ? Ți-e frică de mine ?... Eu nu sînt femeie..., sînt încă o copilă... Pînă cînd o să port rochii lungi ai dreptul să mă săruți... Pe urmă va fi altceva... Te rog, sărută-mă pe frunte...

Tînărul se aplecă și o sărută pe frunte.

— Acum sărută-mă pe fiecare obraz... Și-acum îmi ard obrajii, nu-i așa ?... Vreau să-mi săruți și părul împletit în cozi... Stai..., lasă-mă să le trag în afară, că stau culcată pe ele... Ție nu-ți plac cozile negre..., știu..., dar ești foarte amabil și mi le vei săruta ca să-mi faci plăcere...

Ricardo săruta tandru ceea ce-i arăta ea. În cele din urmă se opri și începu să se joace cu pletele-i negre, lovind-o ușor cu ele peste față. În ochii ei mai lucea încă același foc maliții. Se simți ușor tulburat și căută să se uite țintă la mare, dar ea îi zise surîzînd :

— Dacă nu te-ai supăra, te-aș ruga să mă săruți și aici, și-și arătă buzele roșii și umede.

Chipul tînărului marchiz se înroși. Rămase o clipă nemișcat, și lăsînd apoi capul în jos își uni buzele cu ale fetei într-un sărut lung.

O rafală puternică de vînt deșteptase oceanul cînd se pregătea să doarmă ; se agită o clipă în imensul său pat de nisip, ca și cum și-ar fi făcut loc, și lăsă să-i scape un murmur surd de nemulțumire. Valurile se rostogoliră iar în depărtare mari și albastre ; cele de pe plajă mugiră din nou cu glasuri stranii. Se stinseră luminile ce ardeau pe crestele lor și se domoli freamătul splendid al comorilor sale submarine. Pata de argint începea să capete reflexele triste ale oțelului brumat.

Cînd își dezlipi buzele de pe buzele fetei, Ricardo aruncă mai întîi o privire neliniștită în jurul stîncii. Erau înconjurați de apă deja. Se ridică brusc, și fără să zică nimic o luă pe Marta în brațe cu aceeași ușurință de parc-ar fi fost o căprioară, și făcînd un salt uimitor de mare căzu la pămînt pe stînca de lîngă ea, lovindu-se puțin la mînă. Marta rămase neatinsă și se uită la rana tînărului ; apoi, își scoase batista fină de batist, îl legă în tăcere la mînă și porni cu pas grăbit. Ricardo o urmă. Amîndoi mergeau tăcuți. Distanța dintre ei crescu din ce în ce mai mult, fiindcă Marta nu mai mergea : alerga. Tînărul marchiz simțea o ușoară indispoziție și o tulburare ciudată care-l împiedica să grăbească pasul. Era supărat pe el însuși. Cînd intrară în gura tunelului care ducea la pădurica de pini, o pierdu de tot din vedere pe prietena lui, ba chiar nu-i mai auzi nici tocurile cizmulițelor pe pămînt. Cînd se afla în mijlocul peșterii, cufundat în întuneric, i se păru că aude ecoul unui hohot de plîns și-și simți sufletul și mai greu. După ce ieși la lumină începu să se simtă mai bine.

Cînd ajunseră la casă, aflară că fuseseră trimiși deja mai mulți servitori în căutarea lor, căci de mult era pregătit totul pentru întoarcere. Se înserase și nu prea era pe placul doamnelor să înnopteze pe mare. Îi primiră, deci, cu reclamații de satisfacție, și toată lumea se grăbi să se urce iar în felucile care, din cauza valurilor mari nu erau liniștite nici o clipă, ca niște cai înșeuați, așteptînd călărețul în ușa grajdului.

Ridicară pînzele, și făcînd volte mari ca să folosească vîntul, se întoarseră spre El Moral. Cînd se urcă în felucă, Marta nu mai avea obrajii aprinși.

Soarele se apropia cu tot mai multă iuțeală de orizont. Doamnele vedeau cu teamă cum se lasă întunericul atît pe cer cît și pe mare și se uitau îngrijorate la marinari. Virajele dese pe care le făceau felucile îi întîrziau foarte mult. Pînă la urmă fu nevoie să strîngă pînzele și să meargă vîslind în linie dreaptă. Lucrul acesta nu avea nimic deosebit, și este cel mai obișnuit cînd vîntul nu bate din pupa ; dar iată că lui Rosarito, prietena domnișoarei de Morí, îi trece prin minte deodată că schimbarea aceea de motor nautic înseamnă pericol iminent de naufragiu, pe care și-l închipuie cu toate grozăviile de care este însoțit de obicei în romanele ce apar capitol cu capitol într-o publicație periodică ; întunericul de nepătruns al nopții, valurile ridicîndu-se ca niște munți la ceruri, strigătele naufragiaților amestecîndu-se cu mugetul mării, etc., etc. Și, obsedată de această închipuire, începe s-o prindă nervoasă de mînă pe prietena ei și să scoată exclamații de neliniște și groază :

— Vai, Doamne Dumnezeule, o să pierim, o să pierim !

— Nu se întîmplă nimic ; liniștește-te, Rosario.

— Da, da, o să pierim..., o să ne înecăm !... Doamne Dumnezeule, ce moarte îngrozitoare !... De ce-oi fi venit eu la Insulă ?... Ce va zice tata cînd va afla că nu mă mai are !... Tată, tatăl meu drag !...

— Dar, dragă, dacă nu se întîmplă absolut nimic, de ce te vaiți ?

— Să nu-mi spui asta, pentru Dumnezeu ! Eu nu văd c-au strîns pînzele ? Vai, ce moarte, ce moarte înspăimîntătoare !... Să mor fără să mă spovedesc !... Să mor departe de tatăl meu !... Și pe urmă, să rămîn îngropată aici pe fundul atît de întunecos al mării..., și să fiu mîncată de pești... și de raci !... E îngrozitor !...

Strădaniile domnișoarei de Morí pentru a-și liniști prietena erau zadarnice. O mai speriau mult și strigătele marinarilor, care pentru a vîsli mai bine și a învinge

rezistența valurilor strigau la fiecare învîrtitură toți în același timp: *Aaaguanta !... Aaaguanta...** De cîte ori răsuna cuvîntul acesta cu ritm bărbătesc în văzduh, Rosarito scotea un țipăt de spaimă; pînă cînd, domnișoara de Morí, curajoasă și temîndu-se să nu-i vină rău, le zise marinarilor:

— Domnilor, vă rog să aveți bunătatea să nu mai ziceți *aguanta*, fiindcă domnișoara aceasta se sperie tare.

Dar Rosario, tulburată din cale-afară și cu fața numai lacrimi, exclamă imediat:

— Nu, nu; să zică *aguanta*, să zică *aguanta !*... Dacă nu, o să pierim mai repede...

Totuși, încetul cu încetul, văzînd că îngrozitoarea catastrofă nu venea, se liniști, și chiar începu să rîdă, ca o fată zăpăcită ce era, de frica ei ridicolă.

În feluca familiei de Elorza se vorbea puțin: don Mariano și don Máximo se cam întrecuseră cu băutura și nu erau în stare să susțină o conversație însuflețită. Domnișoara de Delgado, secondată de surorile sale, admira simțindu-se transportată de entuziasm, deschizînd și închizînd mult ochii, apusul soarelui. Marchizul de Peñalta sta cu ochii închiși și părea că doarme cu obrazul sprijinit în mînă. Cîteva perechi vorbeau în șoaptă.

La ce se gîndea Marta în clipa aceea, cu privirea pironită asupra mării, gravă, neclintită și palidă ca o statuie? Ce fantome negre ieșeau în fața ei din adîncul apelor de-i brăzdau fruntea candidă cu riduri profunde? Ce secrete funeste îi șoptea briza la ureche?

Oh! E mai ușor să dezlegi misterul zgomotelor din ocean și tainele brizei, decît gîndurile confuze pe care le ascunde fruntea unei copile!

Marea voia să se dăruiască iar somnului. Crestele valurilor sale nu se mai vedeau albind în depărtare cu cununa lor de spumă. Orizontul își strîngea linia-i nedeslușită, care se ștergea în umbra serii. Undele albastre și mari coborau și urcau, asemănătoare cu suflarea rară

---

* *Aguantar* (sp.) — a susține, a rezista, a suporta; cu sensul de „a trage", în context.

și adormită a unui rîu gigantic. Una cîte una, cu o siguranță plăcută și cu încredere, felucile le lăsau în urmă, apropiindu-se de port. Coasta tivea cu o linie neagră și șerpuitoare marea cîmpie strălucitoare. Colo departe, înlăuntru, se zăreau culmile munților, scăldate într-un transparent abur violaceu.

Gîndul Martei rupse norul des care-l ținea închis într-o sumedenie de lucruri confuze și vagi, și în sufletul ei se iviră deodată un număr fără sfîrșit de amintiri frumoase și inefabile ca tot atîtea puncte luminoase cu care era semănat cerul senin al vieții sale. Se întreținu îndelung povestindu-le, revăzîndu-se pe sine în fiecare din ele. Ce vii și ce frumoase trăiau în memoria sa ! Ce lumină blîndă aruncau asupra zilelor monotone și încărcate de treburi din existența sa ! Erau învăluite în tăcere și mister, nimeni nu le trăise, nimeni nu le știa măcar, în afară de ea ; aceeași mînă care lăsase să cadă în sufletul ei balsamul fericirii ignora cu totul influența-i binefăcătoare. Gîndul acesta o umplea de o bucurie lăuntrică și din ea năștea un surîs pe buzele-i fără culoare. Unul după altul, cu toate acestea, și fără a ști de ce, punctele acelea luminoase se stinseră și se pierdură în abisurile adînci și negre ale unei idei. Închipuirea ei începu să se învîrtească precum o pasăre zăpăcită înlăuntrul acestei idei triste și disperate unde nu pătrundea nici cea mai slabă rază de lumină. De ce trăia ea pe lume ? Fericirea pe care venise s-o caute nu era a ei și nu-i rămînea altă cale decît s-o contemple fără ranchiună și fără invidie, pentru că invidia în cazul acesta însemna un păcat enorm. Și era sigură că n-o să cadă în păcat în fiece clipă sau, ceea ce este mai rău, era sigură că n-o să întindă mîna spre fericirea aceea ? Plaja ascunsă de pe Insulă îi veni pe loc în minte cu nisipul ei de aur și cu valurile-i spumoase revărsîndu-se peste ea. O mare remușcare, o remușcare vie și crudă, începu să se strecoare în sufletul ei nevinovat ca tăișul fin al unui pumnal, aducîndu-i atîta durere, încît lăsă să-i scape un țipăt înăbușit pe care nu-l auzi nimeni în afară de ea însăși. Își simți capul arzînd ca un vulcan, cuprins de confuzie și amețeală. Își duse mîna la frunte și-o simți rece de parc-ar fi fost de mar-

mură. Lucrul acesta o surprinse extraordinar de mult. Atîta căldură pe dinăuntru și atîta răceală pe dinafară!

Oceanul se arăta în clipa aceea liniștit și blînd. Soarele avea să-și afunde foarte curînd discul încins în cristalul apelor, scăldînd cîteva locuri din cîmpie într-o lumină aurită și fantastică și lăsînd în umbră altele. Zgomotele erau mai grave și mai adînci, de o melancolie nesfîrșită. Masa aceea atît de mare, încît era de nemăsurat de apă își pierdea încet, încet, culoarea-i albastră, luînd altă culoare verde, de un verde foarte închis, presărată pe alocuri cu reflexe fugare. Liniștea tristă cu care marea se despărțea de lumină îi făcu o impresie profundă Martei. Cu capul aplecat deasupra apei și cu ochii ațintiți într-un punct, contempla cele mai ușoare nuanțe pe care lumina avea să le trezească în ea și era atentă la toate zgomotele ce răsunau în adînc.

Soarele se cufundă de tot. Oceanul lăsă să-i scape un suspin imens, colosal. În acest suspin era atîta duioșie, încît Marta crezu că simte aerul vibrînd cu simpatie și admirație. Niciodată nu văzuse marea atît de mare și atît de sublimă, atît de puternică și de blajină în același timp. Liniștea aceea augustă, repausul acela momentan al marelui atlet o emoționa pînă în adîncul sufletului și-i insufla cugetului său tulburat o dorință arzătoare de pace. Cine-i spusese că marea era îngrozitoare? Ce om mic la suflet îi vorbise despre trădările pline de cruzime ale mării? Ah, nu! Marea era nobilă și generoasă, așa cum sînt întotdeauna cei puternici, și mînia ei deși de temut, era trecătoare. Pe fundul liniștit al mării vieţuiau fericite perlele și coralii, sirenele albe, peștii albaștri...

Cînd apăsa spinarea umedă a mării, feluca forma între prora și pupa un pat lat și comod cu margini de spumă, un pat care te ispitea să dormi veșnic cu fața întoarsă spre cer, uitîndu-te cum alunecă pe sînul transparent al apei sclipirea stelelor.

— Isuse!... Ce-a fost asta?

— Cine-a căzut în apă?

— Fiica sufletului meu! Marta!... Marta!... Lăsați-mă..., lăsați-mă să-mi salvez fiica!

— E salvată, don Mariano ; nu-i nevoie să vă aruncați în apă.

— Îndărăt ! Vîsliți repede îndărăt ! zise căpitanul cu glas răgușit. Aruncă funia-n apă Manuel... Să nu vă speriați, domnilor, că nu-i nimic... Vîsliți mai mult îndărăt !... Destul... Prindeți-vă de funie... Nu mai e nici o grijă...

Zăpăceala a fost foarte mare în prima clipă. Ricardo și unul din marinari se aruncaseră în apă și înotau cu putere pentru a recupera distanța scurtă pe care-o străbătuse șalupa înainte de a se da strigătul de alarmă. Ricardo, care era înainte, se lăsă la fund, și după cîteva secunde apăru din nou cu fata în brațe. Feluca era deja aproape de ei și putu să apuce funia pe care i-o aruncau, și apoi balustrada ambarcațiunii, și fură prinși de multe brațe care-i traseră înăuntru. În momentele scurte cît ținu totul, don Mariano se lupta cu don Máximo și cu alți cîțiva inși, căutînd să se arunce în apă. Cînd își văzu fiica în ambarcațiune o strînse atît de tare la piept, încît puțin lipsi să n-o sufoce.

Martita leșinase. Mai multe doamne se grăbiră să-i descheie nasturii de la rochie și să-i dezlege cingătoarea ; și s-o scuture tare ca să dea afară apa pe care-o înghițise. Apoi o așezară culcată pe unul din locurile de la pupa, și Ricardo, luînd o sticluță de eter pe care-o adusese don Máximo, i-o puse la nas. Deschise îndată ochii, și cînd văzu chipul schimbat al tînărului aplecat asupra ei, zîmbi cu duioșie și-i zise, în așa fel încît n-o auzi nimeni în afară de el :

— Mulțumesc, domnule marchiz... Nu era așa de rău acolo jos !

De cum ajunseră la El Moral se duseră la niște prieteni care stăteau cîtva timp acolo la odihnă și-și schimbară îmbrăcămintea. Apoi porniră iar la drum și ajunseră la chei la un ceas după ce se întunecase cînd deja familiile respective începeau să se neliniștească din pricina întîrzierii.

XI

O întîmplare ciudată

Invitații lui don Mariano se distrau cu jocul de gajuri. Noaptea era foarte întunecoasă, vremea urîtă și veniseră numai persoanele cele mai apropiate. Cînd se întîmpla așa (și se întîmpla destul de des), se renunța la dans și la muzică și se înlocuiau cu joc de cărți, de *aduana* sau de gajuri, și uneori pur și simplu cu o conversație plăcută. În seara la care ne referim doamnele erau reprezentate de trei domnișoare de Ciudad, două de Delgado, domnișoara de Morí și alte cîteva care împreună cu domnișoarele de Elorza formau un nucleu destul de respectabil. În grupul bărbaților figurau doctorul casei, domnul de Ciudad, don Serapio, inginerul Suárez, și alți patru sau cinci tineri care erau atît de simpli și de neînsemnați, încît nu merită să-i menționăm în mod special. Invitații ocupau doar un colț al salonului, cu toate că în răstimpuri, cînd jocul o cerea, se împrăștiau prin toată încăperea, deși numai pentru moment. Don Mariano, înconjurat de prietenii săi, se plimba și discuta, oprindu-se des ca să expună vreun argument complicat și-și continua apoi plimbarea cu mîinile la spate.

Lui don Serapio îi veni rîndul să zică de trei ori da și de trei ori nu, și, prin urmare, se retrase într-un colț uitîndu-se la perete. Doamnele și cavalerii se apropiară și mai mult formînd un grup strîns, și începură să vorbească în șoaptă cu însuflețire propunînd fiecare cîte-o întrebare. La sfîrșit rămaseră înțeleși să-l întrebe dacă purta perucă.

— Eeeeei ? strigară în cor, prelungind nota.

— Da — răspunse nefericitul don Serapio.

Răspunsul fu primit cu veselie zgomotoasă ce-l făcu să tremure pe fabricantul de conserve. Apoi se înțeleseră să-l întrebe dacă avea de gînd să se căsătorească.

— Eeeeei ?

— Nu — zise cu hotărîre.

— Bravo ! Bravo ! strigară bărbații.

— Ce om îndărătnic ! ciripiră femeile.

Unul din băieții foarte tineri propuse să-l întrebe dacă va avea în continuare aceeași înclinație pentru servitoare. Doamnele au vrut să se opună dar n-a fost chip.

— Eeeeei ?

— Da.

Mare agitație în grup. Același băiat răuvoitor propuse alt lucru mai rău : dacă avea de gînd să întrețină la studii pe vreunul din fiii săi. Doamnele respinseră serios această întrebare și a fost înlocuită cu alta. Și continuară în felul acesta pînă ce zise de trei ori da și de trei ori nu conform regulilor jocului, și veni cu capul în jos să se informeze despre ce-l întrebaseră.

Apoi veni rîndul domnișoarei Amparito Ciudad să-i mulțumească pe toți cavalerii invitați, și începu să facă lucrul acesta cu cea mai mare drăgălășenie și grație, mulțumindu-i de la prima întrebare pe băieții foarte tineri, în afară de inginerul Suárez care nu vru nici în ruptul capului să se socotească mulțumit cu nici una din propuneri, și-i spuse fetei foarte încet care era singurul lucru cu care s-ar mulțumi. Amparito se înroși și se uită la el cu o privire blajină de mustrare, întorcînd apoi ochii spre tatăl ei, care din fericire era cu spatele și se plimba cu don Mariano.

Îi veni rîndul și lui Isidorito, avînd ghinionul de a se face de rușine : și ce bine-i păru domnișoarei de Morí ! Isidorito, cu toate că nu era deloc simpatic, trezea respectul tuturor pentru faima lui de tînăr studios și chibzuit ; așa că majoritatea fetelor și a băieților foarte tineri se mulțumiră să-l caracterizeze zicînd că este : „prea serios", că „are păr puțin", că „dansează foarte prost", că „studiază prea mult", că „poartă redingote foarte lungi", etc., etc. ; dar cînd sosi la domnișoara de Morí, aceasta, care aștepta cu nerăbdare să-i vină rîndul, îl făcu de rușine cu satisfacția deloc ascunsă zicînd că este „foarte greu și tare de cap și foarte slab la stomac". Isidorito, cînd află motivele pentru care îl făcuseră de rușine, își dădu seama cu durere de unde pornea săgeata aceea înveninată, dar nu avu curajul să arate lucrul acesta și preferă să păs-

treze asupra acestui punct o tăcere nobilă și prudentă în același timp.

Fiica cea mare a stăpînilor casei nu lua parte la joc, ca de obicei. Sta lîngă mama ei, complet absentă la ceea ce-o înconjura, cu ochii pironiți în gol. Pe fața ei puțin ofilită, dar tot frumoasă, se întindea o paloare mare, neobișnuit de mare, și tot trupul său da semne de neliniște și îngrijorare. Abia răspundea la întrebările pe care i le punea din cînd în cînd doña Gertrudis, și-i dădea răspunsuri atît de scurte, încît îi pierea cheful bunei doamne de a-i mai pune întrebări. De patru sau de cinci ori se ridicase de pe scaun și se dusese spre balcon, rămînînd un răstimp lung în spatele lui cu fruntea sprijinită de geamuri, fără ca nimeni să știe ce privea. Piața din Nieva era, ca în prima seară cînd am văzut-o, întunecoasă și plină de băltoace de apă, unde se oglindeau razele triste ale felinarelor cu petrol care ardeau în colțuri. Nici țipenie de om nu trecea prin piață în noaptea aceea. În zadar își forța ochii ca să pătrundă prin întunericul de sub arcade. Locuitorii se retrăseseră toți la casele lor, întrutotul convinși că umezeala este cauza multor îmbolnăviri. Singurele ferestre luminate erau cele de la balcoanele cafenelei la Estrella. Cădea o ploaie mărunță și zgomotul ei foarte ușor abia trecea prin geamuri și abia ajungea la auzul tinerei.

Lui Rosarito îi veni rîndul să fie sultană. Tînărul cu părul pe frunte aduse un fotoliu în mijlocul sălii și o pofti să se așeze în el ; pe urmă puse în față o pernă de catifea. Cavalerii *cegries** și *abencerrajes*** invitați începură să treacă prin fața ei, îndoindu-și genunchiul în prezența sa și așteptînd cu umilință hotărîrea. Rosarito, cu aptitudinea cunoscută pe care-o au toate femeile de a interpreta rolul de regine, îi refuză cu un gest de dispreț suveran. Numai cînd veni băiatul foarte tînăr care voia să danseze mazurca, și se prosternă la picioarele ei, catadicsi frumoasa și cruda sultană să-i întindă ba-

---

* Tînăr dintr-o familie nobilă, în regatul musulman din Granada.

** Tînăr dintr-o familie nobilă din regatul arab al Granadei, dușmană tinerilor *cegries*.

tista pe care-o ținea în mînă și să-l aleagă iubitul ei ca o răsplată dreaptă pentru cravatele-i foarte frumoase și jachetele nu mai puțin excepționale. Pe urmă se duseră amîndoi în triumf într-un alcov al haremului sau ceea ce e același lucru, trecură de două ori prin salon, și se așezară pe sofaua unde stăteau înainte.

Invitații, puțini la număr, după ce-au epuizat toate variantele jocului de gajuri, rămaseră pe loc, stînd în colțul sălii, purtînd cu glas scăzut o discuție foarte însuflețită întretăiată de risete și exclamații ; tinerii spirituali avură prilejul să-și pună talentul în evidență pe spinarea vreunui nefericit pe care-l bîrfeau fără milă. Cei ce nu erau spirituali se mulțumeau să zîmbească și să aplaude prostește glumele celorlalți. Se făceau glume peste glume pe seama fetelor, la adresa celor ce le doreau mîna iar ele se apărau, ca de obicei, cu răspunsurile clasice : „Nu știu de ce spuneți lucrul acesta. Nu sînteți bine informat. Vine la noi ca prieten, și nimic mai mult", etc., etc. Zîmbetele malițioase și expresia reținută care însoțeau răspunsurile spuneau foarte limpede că fetelor nu le displăcea gluma.

Doña Gertrudis adormise. Don Mariano și cei ce-l ascultau continuau să se plimbe prin salon de la un capăt la altul, adîncîți în dezbateri îndelungate cu privire la scăderea probabilă a prețurilor la proprietatea imobiliară. Maria sta tot cu fruntea lipită de geamuri, cufundată, după cît se părea într-una din lungile și profundele sale meditații cu care cei ai casei se obișnuiseră deja ; în realitate scruta cu ochi neliniștiți întunericul care învăluia piața din Nieva, fără a lua deloc seama la conversația frivolă a prietenilor casei. Deodată crezu că aude un zgomot ciudat în depărtare și se tulbură ; făcu abstracție cît putu de zgomotele din sală și ascultă cu atenția încordată și plină de neliniște zgomotul acela îndepărtat, care încetul cu încetul începu să se audă mai bine în tăcerea nopții, devenind din ce în ce deslușit și sigur. Nu era un vuiet confuz și fantastic ca al vîntului sau al mării, ci ferm și bine definit, foarte clar pentru auzul ei. Curînd se prefăcu în tropotul cadențat și caracteristic al mulțimii care mărșăluiește în ordine. Ochii uimiți ai tinerei zăriră la lumina felinarului vîrfurile

baionetelor și chipiurile lucitoare ale trupei. Cînd auziră pașii, toți invitații se îngrămădiră la balcoane și văzură cu uimire, cum treceau prin fața casei două companii de soldați, care traversară piața și se pierdură înspre răscrucile tîrgului.

Prietenii lui don Mariano se uitară surprinși unii la alții.

— Ce-o fi avînd de făcut trupa asta în puterea nopții ? întrebă o doamnă.

— Nu înțeleg încotro pot să se ducă, răspunse don Mariano. Ca să se îndrepte spre centrul provinciei, deși vin dinspre apus, n-aveau nevoie să treacă pe-aici ; au Valea Cañedo în calea lor, care este un drum mult mai scurt.

— Chiar azi m-am plimbat cu căpitanul carabinierilor, zise don Máximo, și nu mi-a spus un cuvînt despre venirea acestei trupe.

— N-o fi știut ; cel mai probabil este să vină în marș, și să nu facă altceva decît să înnopteze aici, ca să-și urmeze mîine drumul, zise domnul de Ciudad.

— Ciudat marș mai e și ăsta, sublinie don Mariano ; dar, în sfîrșit..., așa o fi..., așa o fi.

Tinerii se întoarseră la locurile lor, și uitară pe loc de întîmplare, reluînd conversația veselă întreruptă de trecerea trupei. Bătrînii își urmară plimbarea, făcînd comentarii interminabile și presupuneri fără număr în legătură cu vizita aceea neașteptată ; Maria continuă să stea cu îndărătnicie cu fruntea lipită de geamurile balconului ferită de ochii prietenilor săi de perdelele mari din damasc.

În grupul celor tineri unde figura și sensibila domnișoară Delgado, împotriva dorinței exprimată cu tărie de Rosarito, care dădea asigurări că numita domnișoară o ținuse în brațe de multe ori, și cînd se ducea să se spovedească, în copilărie, dacă domnișoara de Delgado se afla în casa lor, îi săruta mîna ca unei „persoane mari", începu să se discute cu o înflăcărare extraordinară despre muzică. Unul din tinerii cei mai eleganți, care se pregătise la Madrid pentru cinci profesii speciale consecutiv, susținea întîietatea maeștrilor germani, asigurînd

că nu existau opere mai bune ca *Roberto, Hughenoții* și *Profetul,* nici muzică simfonică, care să poată concura cu muzica lui Beethoven și Mozart. Doamnele, secondate cu tărie de ceilalți bărbați, susțineau muzica italiană.

— Nu ne bateți la cap cu nemții, domnule Severino! Halal muzică mai au și domnii ăștia! Mie-mi sună la fel ca o haită de ciini ce latră!

— Asta numai la început, dacă ați continua s-o ascultați, ați ajunge să-i prindeți gustul; se întîmplă la fel ca și cu măslinele și cu berea!

— Păi dacă trebuie să treci prin clipe grele înainte de a te obișnui, sincer, eu zic că nu merită osteneala. Cu muzica italiană nu se întîmplă așa, și place oricui din prima zi.

— Sigur, fiindcă cea mai mare parte a muzicii italiene nu e altceva decît o cantonetă acompaniată de patru ghitare!

— Taci, te rog să taci! Nu mai spune sacrilegii. Vrei să compari galimatia asta pe care nici ei înșiși n-o înțeleg cu finalul sublim din *Lucia* sau cu aria sopranei din *Favorita,* care începe: „Oh miooo Ferna... a... a... an... do... riii... raaa... ri... ra... ro... riiira...!"

— Ah, dac-ați fi ascultat actul al patrulea din *Hughenoții*! Ce muzică plină de dramatism! Muzica aceea chiar că exprimă sentimente... Ți se face părul măciucă!... Ce duo grandios este acela: „La... să-mă... să... pleeec... la... să-mă... să... pleeec... riira... riri... riri... ra... roo... riri... ra... roo... laaa... ta... rii.. ro... raaa...!"

— Dar ar putea fi ceva mai duios ca *el concertante** din *Somnambula* care începe: „Toooo... ra... ri... ro... ra... rooo... laa... riii... roo... raa... rooo... tii... ra... ri... rooo..."?

— Nu se poate, nu se poate! ziseră mai mulți, în același timp.

— Mai ales, muzica italiană emoționează pe oricine, în timp ce muzica germană nu face decît să ne asurzească, sublinie domnișoara de Delgado.

---

* Piesă muzicală compusă din diferite voci între care se împarte cîntul.

— E adevărat, afirmă sora ei, văduva.

— Eu cred, urmă domnișoara, că scopul muzicii este acela de a ne emoționa..., de a înălța sufletul..., de a ne face să vărsăm lacrimi, de a ne transpune într-un tărîm ideal departe de lumea prozaică în care trăim... Fiindcă adevărul este că societatea începe să pătrundă atît de mult în proză, încît în curînd va părea chiar ridicol să vorbești despre lucruri care nu sînt materiale și sordide.

— Sigur că da, afirmă iarăși văduva.

— Muzica o ia pe calea prozei, ca toate celelalte. N-auziți ce tîmpenii se cîntă acum, ce marșuri populare nemaipomenit de anoste? Și să ne pară bine că nu e vreo bucată indecentă dintr-o *zarzuela** bufă. În cîntece nu se mai vorbește despre dragoste; nu mai sînt decît fraze cu dublu înțeles care ascund vreo trivialitate.

— Cred că dumneavoastră știți multe cîntece romantice foarte frumoase și le cîntați admirabil, zise băiatul foarte tînăr cu părul pe frunte, gata ca întotdeauna să le găsească invitaților o nouă distracție.

— Nu, domnule..., să nu credeți... Înainte vreme cîntam cîte unul, dar deja le-am uitat...

— În ceea ce mă privește, zise băiatul cu un zîmbet foarte diplomatic, v-aș mulțumi foarte mult și cred că toți acești domni ar face la fel dacă v-ați răscoli memoria și ne-ați cînta vreunul..., nu-i așa, domnilor?

— Da, da, domnișoară Margarita, cîntați-ne, pentru Dumnezeu, măcar un cîntec.

— Dacă nu-mi aduc aminte!

— Lăsați, o să vă amintiți... Dacă începeți, o să vă aduceți aminte încetul cu încetul.

— Mi se pare că nu voi putea să cînt... În afară de asta, eu mă acompaniam la ghitară...

— N-aveți în casă nici o ghitară? se grăbi să întrebe băiatul ridicîndu-se de pe scaun.

Marta aduse o ghitară dar îi lipseau două sau trei coarde și fu nevoie să i le pună; pînă i le puseră trecu

---

* *Zarzuela* (sp.) — piesă de teatru, în general cu subiect ușor, unde se declamă și se cîntă alternativ.

cîtva timp. Mai întîrziară puțin pîn-o acordară. Odată ce ghitara fu acordată, domnișoara de Delgado declară categoric că nu va cînta fiindcă nu-și amintea nimic. Invitații se întristară profund și încercară prin rugăminți repetate s-o facă să-și amintească vreun cîntec frumos pe care l-a cîntat nu prea demult. Dar cum cîntăreața nu lăsa instrumentul din mînă și continua să cînte încet din strune, tăcură cu toții din nou și așteptară cîntecul cu nerăbdare. Cu toate acestea, cînd era gata să cînte prima notă, sensibila domnișoară făcu alte declarații categorice cu același înțeles ca și primele, ceea ce-i întristă foarte mult pe invitați și în mod deosebit pe băiatul cu părul pe frunte, încît i-ar fi dat bucuros în momentul acela cîntăreței toată memoria pe care-o avea, numai să cînte. În cele din urmă, domnișoara își aținti ochii în tavan, și cu voce destul de frumoasă, deși-i cam tremura, intonă următorul cîntec :

Speranță ce-mi alini gîndurile,
tu îndulcești durerea amară din sufletul meu ;
vai, tu nu ești ceva închipuit,
ești un balsam bun pentru inimă.
Dacă departe de ochii iubitei mele
mă poartă soarta-mi vitregă
numai speranța-mi mai alină
zbuciumul și durerea cea mare.

— Bravo ! Bravo ! Ce frumos ! Ce duios ! Ce melancolic ! Mai cîntați, pentru Dumnezeu, domnișoară Margarita, mai cîntați.

Domnișoara de Delgado continuă în felul acesta :

Dacă-mi amintesc în noaptea singuratică
numele odorului, dragostei mele,
îmi vine-n minte ca un vrăjitor
imaginea chipului său încîntător
și tu ești, speranță, cea care-mi spui
cine-mi împărtășește dragostea,
și numai dulceața ta-mi mai alină
zbuciumul și durerea cea mare.

Cînd ajunse la acest punct, și cînd auditoriul se pregătea să savureze frumusețea inefabilă dintr-o nouă strofă, mai pasionată poate și mai patetică decît celelalte, cînd domnișoara de Delgado își sprijinea languros degetele-i pline pe coardele instrumentului și-și plecase și mai languros capul pe piept ca mărturie a unui doliu amar, avu loc în casa domnilor de Elorza una din acele întîmplări groaznice și ciudate, mai groaznice încă prin faptul că sînt neașteptate, atît de surprinzătoare, încît îți piere și graiul pentru o clipă ; o scenă extraordinară, petrecută într-un timp atît de scurt, încît nu-ți dă răgaz nici să te gîndești, și-i lasă pe cei de față profund consternați, fără să fi putut interveni în vreun fel.

Ușa sălii se deschise cu zgomot și ochii celor prezenți, întorși spre ea, văzură cu uimire chipul palid al unui servitor care exclamă, îndreptîndu-se spre stăpînul său :

— *Señor, señor* !*

— Ce este ? întrebă don Mariano cu accentul energic al celor ce nu se pierd cu firea cînd bănuiesc o primejdie.

— Au venit soldații !

— Și ce mă interesează pe mine soldații, neghiobule ? răspunse cu glas mînios.

— Păi... vin să vă ridice !

— Nu-i adevărat, strigă o voce din coridor.

Și în același timp șase sau opt figuri astupară ușa prin spatele servitorului. Mai întîi apăru la vedere un ofițer tînăr în uniformă de marș și un cavaler nu prea frumos, cu pardesiu încheiat cu copci și ținînd în mînă un baston cu ciucuri.

În urma lor se vedeau chipurile și pușlile cîtorva soldați. Omul cu baston, care era, după cît părea, cel ce vorbise, înaintă doi pași în sală, și, fără a-și lua măcar pălăria, îl întrebă pe don Mariano cu ton aspru :

— Dumneavoastră sînteți don Mariano Elorza ?

Ochii bătrînului cavaler scăpărară de indignare.

— Mai întîi, trebuie să vă scoateți pălăria.

* Domnule, domnule ! (sp.).

Omul cu baston, cam intimidat de atitudinea cavalerului și de privirile celor prezenți, își luă pălăria.

— Acum, spuneți-mi ce doriți ?

— Dumneavoastră sînteți don Mariano Elorza ?

— Nu ; sînt excelentisimul senior don Mariano de Elorza.

— E totuna.

— Nu-i totuna.

— Bine, să lăsăm discuțiile. Am ordin s-o arestez pe fiica dumneavoastră doña Maria.

Toată energia domnului de Elorza pieri dintr-o dată ca o umbră cînd auzi aceste cuvinte monstruoase. Rămase cîteva clipe locului ca o stană de piatră, cu privirea stinsă, ca cel care a văzut o minune și nu vrea să-și creadă ochilor. Pe urmă, revenindu-și imediat, se năpusti asupra omului cu baston, și, scuturîndu-l tare de rever, îi zise cu glas de tunet :

— Și cine sînteți dumneavoastră, om obraznic, de v-ați gîndit la așa ceva ?

— Sînt șef cu ordinea publică în provincie, și vă atrag atenția că dacă intenționați să opuneți cea mai mică rezistență, voi face uz de forța pe care-o am cu mine.

— Sînteți foarte sigur că pe fiica mea trebuie s-o arestați ?

— Da, domnule, am ordin s-o arestez pe domnișoara doña Maria Elorza. Vă rog să mi-o predați fără a mai pierde timpul.

— Sînt aici, zise Maria, ieșind din scobitura din dreptul balconului și înaintînd spre șeful zbirilor.

— Dar asta nu se poate ! strigă din nou don Mariano, oprindu-și fiica. Omul ăsta e nebun, ori face o greșeală !

— Sînteți gata să mă urmați ? o întrebă comisarul pe Maria.

— Da, domnule, răspunse aceasta cu hotărîre.

— Atunci să mergem.

Don Mariano își acoperi fața cu mîinile și exclamă cu un strigăt de durere :

— Fiica sufletului meu ! Ce-ai făcut ?

— Nimic care să mă poată dezonora nici pe mine, nici pe dumneata, răspunse fata, ridicînd fața-i frumoasă și mîndră și ieșind în grabă din salon.

Don Mariano fu oprit de toți prietenii săi, care-l înconjuraseră ; dar îndată, cum se văzu singur, pentru că toți, la un strigăt al Martei, se repeziră s-o ajute pe doña Gertrudis, apucată de o sincopă, se repezi întocmai ca un fulger afară din salon.

XII

Antecedente

Cu cîtva timp înainte de faptele pe care abia le-am povestit, dragostea dintre Ricardo și Maria, care se stinsese treptat ca notele unei melodii frumoase, pînă într-atît încît nici Ricardo însuși nu știa dacă mai exista într-adevăr ori se ofilise cu totul, dacă era încă iubitul fiicei celei mari a familiei de Elorza, ori dacă nu avea asupra inimii sale alte drepturi decît cele ce-i sînt îngăduite unui vechi și stimat prieten ; dragostea aceasta, spuneam, căpătase din nou fără ca nimeni să știe cărui fapt să atribuie lucrul acesta, o nouă viață, neașteptată și nesperată, ca și cum unei lumini pe cale de a se stinge din lipsă de ulei i s-ar fi pus iar ulei de ajuns. Toți se arătau surprinși să-i vadă stînd îndelung de vorbă ca înainte, într-un colț al sălii, fără a lua seama la tot ce-i înconjura, simțindu-se ca într-un colț de cer pe care îndrăgostiții îl găsesc atît de ușor, atît în singurătate cît și în mulțime. Surprizei îi urma satisfacția prietenilor, și satisfacției, presupunerile asupra apropierii mai curînd sau mai tîrziu a căsătoriei și presupunerile în legătură cu motivele care duseseră la o asemenea schimbare în purtarea logodnicilor. Maliționii, făcînd cu ochiul în timp ce vorbeau, susțineau că din cei trei dușmani ai sufletului, carnea era cel mai de temut, și că Dumnezeu spu-

sese : *Crescite et multiplicamini**, și că era o prostie să te opui legilor naturii. Doamnele arătau, plecîndu-și ochii, că în toate situațiile Domnul putea fi foarte bine slujit și că nu erau cele mai ușoare penitențe, îndatoririle ce impuneau îngrijirea copiilor, educarea lor și rînduiala casei.

Dar oricum, fapt era că lucrurile se schimbaseră fără a se ști de ce, și că doamne și cavaleri se bucurau, așteptînd ca iluștrii logodnici să le ofere în curînd prilejul de a petrece o zi plăcută la nunta lor. Bucuria lui don Mariano era atît de mare, încît i se citea în ochi ori de cîte ori îi îndrepta spre frumoasa pereche, și o mie de vise frumoase, în care figurau întotdeauna mulți nepoței blonzi și neastîmpărați, cum fusese fiica sa, veneau să-l mîngîie noaptea în singurătatea patului său feudal. Doña Gertrudis, ca de obicei, găsea că purtarea Mariei era foarte bună. Și acum să vă dezvăluim cum se petrecuseră lucrurile.

Într-o dimineață, cînd tînărul marchiz de Peñalta se deșteptă mai devreme ca în alte dăți, observînd prin fereastra balconului de la camera lui că cerul era senin (spre deosebire de obiceiul său înveterat), i-a venit dorul să se plimbe prin împrejurimile orașului și gîndind și făcînd, se îmbrăcă în grabă, și-o porni pe stradă în căutarea aerului curat. Dar înainte de a ieși din raza localității, și trecînd prin fața casei de Elorza, se întîlni întîmplător cu Maria, care se ducea spre biserică împreună cu Genoveva. Inima-i bătu mai tare și, cam tulburat, se opri s-o salute. Fata i se adresă cu expresia aceea veselă și strengărească plină de maliție și de candoare în același timp, pe care, pentru că era specifică firii sale, nu putuse să și-o rețină oricît de mult s-a străduit.

— Bănuiesc că te-oi fi sculat așa devreme, ca să te duci la slujbă.

— Oh, nu, răspunse Ricardo, zîmbind ; ieșeam să fac o plimbare pe cîmp ; trebuie să fie foarte frumos.

— Bine, azi nu te mai plimbi ; te reții și te iau cu mine la slujbă, zise fata pe un ton hotărît și cu o anu-

* Creșteți și vă înmulțiți (lat.).

mită inflexiune adorabilă a vocii. Și, însoțind fapta cu vorba, îl luă de mînă, și-l duse ținîndu-l așa cîțiva pași.

Ce norocos era Ricardo ; ce altceva mai bun putea să-și dorească în momentul acela decît să se pomenească reținut într-un mod atît de drăguț ! Nu știu să zică un cuvînt în primele clipe ; îl năpădi emoția și o lacrimă alunecă pe chipul său cinstit și bărbătesc.

— Oh, Maria, dac-ai ști ce fericit sînt ! îi zise cu glas scăzut și tremurător. Dac-ai vrea să mă iei cu tine, unde n-aș merge eu împreună cu tine ? Tu nu poți să înțelegi cît de mult doresc să-mi vorbești, să-mi zîmbești, să mă călăuzești. Caut cu înfrigurare căile de a-ți fi pe plac și nu le găsesc. Spune-mi cu ce pot să-ți intru în voie, cu ce pot să sparg gheața care usucă dragostea noastră. Spune-mi și voi căuta chiar de-ar fi cu prețul vieții mele. Dacă nu te-aș iubi mai mult ca pe orice altă ființă de pe lumea asta, atît de mult ca amintirea binecuvîntată a mamei mele, de multă vreme aș fi fugit de tine pentru totdeauna !... Dar dragostea mea este în așa fel plămădită, este atît de puternică, atît de vie, atît de mare, încît a reușit să fie mai tare decît tot orgoliul meu..., și mi-e teamă că va fi mai tare și decît demnitatea mea, adăugă încet.

Tînăra îl privi țintă, mulțumită și mirată de o dragoste atît de sinceră, și răspunse cu jovialitate :

— Deocamdată, ca să-mi faci plăcere, vei veni cu mine la slujbă, nu-i așa ?

— Da, draga mea.

— Vei veni și mîine, și în toate zilele celelalte.

— Da, frumoasa mea ; nu doresc altceva.

— Nu știi ce mult mă bucur, Ricardo !

— Într-adevăr ?

— Da ; te iubesc mult, dar vreau să fii bun și credincios, fiindcă înainte de toate trebuie să ne gîndim la mîntuirea noastră și să facem binele cel mai mare pe care putem să-l facem pe lumea asta.

Tînărul se simți înduioșat în clipa aceea, savurînd picăturile de dragoste pe care iubita sa le lăsa să cadă pe buzele sale.

Nu există nimic care să ne facă să ne schimbăm atît de repede ideile cele mai înrădăcinate și principiile cele mai ferme ca vocea femeii iubite. Ricardo era un credincios liniștit, cum sînt în general bărbații în epoca noastră, care ura exagerările și privea cu o anumită repulsie practicile religioase. Ei bine : prin puterea vrajei, așa este, prin puterea vocii aceleia dulci și a ochilor acelora și mai dulci încă ce se uitau la el cu o expresie grăitoare, se lepădă pe loc de părerile sale anticlericale, preschimbîndu-se într-un susținător al altarului și într-un credincios plin de fervoare al tuturor sfinților și sfintelor din ceruri. Se gîndi cu bucurie că ceea ce făcea logodnica lui, la urma urmei, n-avea nimic condamnabil ; că pietatea și misticismul ei însemnau manifestarea unui spirit nobil și elevat ; că tocmai această pietate era chezășia cea mai sigură a fericirii lui conjugale, căci o va feri de vanitățile în care cad alte femei după ce se căsătoresc ; că nu însemna nimic ieșit din comun ca sărăcuța de ea să vrea ca logodnicul ei să fie credincios și evlavios date fiind ideile ei în legătură cu mîntuirea veșnică, și că în această privință el făcuse foarte rău cînd o contrazisese într-un mod atît de categoric, rănind-o în ceea ce era mai viu și mai sensibil din credința ei simplă și admirabilă. În sfîrșit, își zise în încheiere, că el era un barbar incapabil de a prețui cele sfinte și nici de a înțelege tainele adorabile pe care poate să le aibă o inimă dăruită Domnului, și Maria, o sfîntă care-l tratase cu prea multă răbdare. Pătruns pe de o parte de ideea aceasta și pe de altă parte infinit mai mare de emoția cauzată de blîndețea neașteptată a logodnicei sale, răspunse cu accent emoționat :

— Ascultă, Maria... ; știi că eu nu sînt, nici n-am fost vreodată un necredincios... E adevărat că am privit cu un fel de răceală practicile religioase ; dar trebuie să știi de asemenea că este ceva des întîlnit printre tineri și mai ales printre militari... În afară de asta, îți spun cu toată sinceritatea sufletului meu, că niciodată nu m-am lepădat de credința pe care evlavioasa mea mamă mi-a insuflat-o în copilărie. Încă și acum îi aud sfaturile și-aș

putea chiar să repet fără a greși o mulțime de rugăciuni pe care mă punea să le spun în genunchi în pat la ora culcării... Lucrul acesta nu se poate uita, Maria..., aș fi un om infam dacă l-aș uita !... Azi aud aceleași sfaturi din gura unei ființe idolatrizate... Cum vrei să nu fie pentru mine bună religia dacă este predicată mereu de ființele pe care le-am iubit și le-am respectat mai mult în viața mea ?... Da, frumoasa mea, sînt un om credincios prin naștere și prin convingere și sper să fiu un credincios și mai înflăcărat cu ajutorul tău... Spune-mi ce vrei să fac în privința asta și voi face... Spune-mi ce vrei să cred, și-așa voi face... Sînt cu totul al tău cu trup și suflet...

— Așa, așa te vreau eu... Dar nu trebuie să fii evlavios din dragoste pentru mine, fiindcă atunci credința ta nu are nici un merit, ci din dragoste pentru Dumnezeu. Ce valoare au legăturile sufletești care se stabilesc pe lumea asta în comparație cu legătura care există veșnic între Creator și ființele omenești. Dacă mă iubești mult, iubește-mă întru Domnul și pentru Domnul, cum te iubesc eu pe tine. Căci e păcat să dăm atenție și să iubim vreo ființă în alt fel.

Peste emoția și ardoarea lui Ricardo se abătu un torent mic de apă rece odată cu vorbele acestea, dar el știu să reziste fără ca ele să scadă din tensiune și sufletu-i rămase la fel de emoționat și de înflăcărat pînă ajunseră la porticul bisericii. Aici, Maria îi zise, luînd apa sfințită, pe care i-o oferi și lui cu vîrful degetelor :

— Acum vei rămîne sub cor să asculți slujba ; eu o să stau lîngă altar. Ai grijă să nu cumva să te uiți la mine nici măcar o dată ! Înțelegi doar că ar însemna să profanezi templul, și în cazul ăsta e mai bine să nu intri.

— Nu, n-o să mă uit la tine, cu toate c-o să-mi vină foarte greu.

— Dă-mi cuvîntul tău că așa vei face.

— Ți-l dau.

— Bine, atunci adio..., la revedere... Așteaptă-mă la ieșire.

După ce se îndepărtase cîțiva pași, se întoarse ca să-i spună, cu glas cît mai scăzut :

— Ai grijă să faci exact așa... Și să fii credincios, da ?

Ricardo îi făcu semn că da, în timp ce pe buze îi apărea un zîmbet de om fericit.

De atunci marchizul de Peñalta o însoți în fiecare dimineață la slujbă pe fata cea mai mare a familiei de Elorza, despărțindu-se de ea la ușa bisericii, și alăturîndu-i-se iar la ieșire. Maria arăta că lucrul acesta îi face multă plăcere. Cît despre Ricardo, nu e nevoie să mai spunem ce fericire căzu pe neașteptate asupra lui odată cu schimbarea petrecută în purtarea logodnicei sale.

Încetul cu încetul, influența acesteia începu să aibă o greutate atît de mare asupra cugetului său, încît în scurt timp, așa cum el însuși îi spusese i se schimbară în mod notabil ideile, și nu numai ideile, ci și obiceiurile și felul de viață. Deveni mai circumspect din fire și mai cumpătat la vorbă, mai liniștit și mai religios. Atent, pentru a fi pe placul logodnicei sale, care-l copleșea întruna cu rugăminți și cu sfaturi, începu să ocolească distracțiile zgomotoase și chiar compania celorlalți ofițeri din fabrică. Se retrăgea devreme acasă, frecventa bisericile și se plimba de multe ori, după-amiaza, cu vreun sacerdot ; deveni membru al mai multor confrerii religioase, între ele fiind și aceea a sfîntului Vicente de Paúl*, vizitînd săracii în tovărășia evlavioșilor din oraș și cheltuind mulți bani în danii pentru cult. În sfîrșit, după multe și mari rugăminți, făcu o spovedanie generală cu fratele Ignacio, duhovnicul Mariei.

Oricît de ciudat ar părea, trebuie să declarăm că Ricardo, departe de a simți repulsie sau neplăcere în această nouă viață, găsi satisfacții profunde și tainice, pe care nu le trăise niciodată pînă atunci. Fastul cultului catolic, asupra căruia nu se aplecase cu luare-aminte, începu să-l fascineze ; liniștea plăcută din templu la căderea serii, cînd se umple de umbre și de șoapte, îl făcea să simtă o

* Sfîntul Vicente de Paúl (1581—1660) — preot francez ; a întemeiat, în 1626, Congregația Misiunii, cu scopul de a propaga creștinismul și a îngriji bolnavii.

ușoară tulburare, o anumită dorință aparte pentru un nu știu ce elevat și tainic ; mirosul de tămîie și de ceară era pentru el ca un narcotic plăcut ce-l adormea, purtîndu-l pe tărîmuri glorioase de fericire veșnică ; actele dese de caritate îl făceau să simtă o sfîrșeală plăcută și o mare mulțumire sufletească ce-i sporea credința ; umilința sacramentului penitenței, față de care avea o repulsie atît de mare la început, ajunse să fie un izvor de bucurii, bucurii ce nu știa nici el de unde proveneau, nici în ce fel îl năpădeau sufletul.

În dimineața în care luă împărtășania, logodnica sa îi zise pe cînd ieșeau din biserică :

— Azi mi-ai făcut cea mai mare bucurie din viața mea, Ricardo.

Tînărul marchiz zîmbi fericit și întrebă încet :

— Mă iubești mai mult acum ?

— Nu vreau să-ți răspund, îi zise fata cu o strîmbătură grațioasă. După ce te împărtășești nu trebuie să vorbești de anumite lucruri... Să așteptăm pînă mîine.

Așteptară, într-adevăr, pînă a doua zi, și atunci Maria îi spuse deschis că purtarea aceea virtuoasă o făcea să-l iubească din ce în ce mai mult, și nu cumva să se abată de la calea credinței dacă voia să fie iubit mereu. Ricardo nu se gîndea la nimic altceva decît la așa ceva și era atît de mulțumit de noua stare de lucruri, încît pentru nici un avantaj din lumea asta n-ar fi consimțit s-o schimbe. Așa, deci, merse în fiecare zi cu mai multă hotărîre pe calea pe care i-o arăta logodnica lui, fără a ține seama de glumele pe care le făceau tovarășii săi la fabrică ; pentru că în alte locuri, în afară de casa lui, a lui don Mariano ori la biserică, era greu să-l vezi.

— M-ai preschimbat într-un *beato** ! îi zicea uneori idolului său, în chip de mustrare drăgăstoasă.

— Și ce ! Îți pare rău, șmecherule ?

— Nu, dragă, nu ; mă bucur din suflet, pentru că așa ți-am cucerit dragostea...

— Numai pentru asta ?

---

* (Om) evlavios, bisericos (sp.).

— ...Și pentru că mă simt bine ducînd viața asta mai cumpătată și mai retrasă.

— Asta-i altceva !

Să spunem acum (cu toate că cititorul și-ar da seama) că Maria avea o fantezie mai bogată și o inteligență mai mare decît tînărul marchiz de Peñalta, și că presupunînd și ținînd seama de dragostea profundă pe care i-o purta, nu era prea surprinzător faptul că-i aproba părerile și-i primea sfaturile în măsura în care alți bărbați mai instruiți și mai inteligenți cedează în mod obișnuit mamelor și soțiilor. Maria, în afară de imaginația sa bogată, stimulată și aprinsă de lectura continuă, avea un dar cu totul aparte de a convinge. Vorba ei era întotdeauna ușoară și frumoasă, și o folosea cu predilecție pentru a-i convinge pe prietenii săi cînd era vorba să obțină de la ei ceva bani pentru săraci ori pentru cultul bisericilor. Rara volubilitate cu care trecea pe neașteptate de la ceva grav și patetic la ceva vesel și zelul pe care-l punea într-o rugăminte fierbinte, o vorbă de duh dintr-un proverb potrivit, o făceau irezistibilă. Confreriile și societățile religioase din Nieva nu aveau în sînul lor alt membru mai activ nici mai puternic, și se bizuiau pe ea în momentele grele ca pe un înger păzitor care-ar ști să le scoată din încurcătură. Cum este de bănuit, pentru a-i menține această mare considerație contribuia mult, în afara marilor calități morale și fizice ale tinerei, faptul de a fi fiica celui mai bogat și respectat cavaler din oraș.

Să mai spunem și că în epoca în care se petreceau faptele acestea, clerul și tendințele religioase ale poporului nostru treceau printr-o anumită persecuție din partea guvernului, ce se afla chiar atunci în mîinile liberalilor celor mai extremiști și mai cunoscuți pentru ideile lor eretice. Lucrul acesta, după cum era de așteptat, trezise puternic conștiințele timorate, aprinzînd în provinciile din nord, mai religioase de felul lor și mai strîns legate de tradiția noastră, un război civil sîngeros și înverșunat care amenința să răstoarne ordinea politică stabilită și să lichideze cu bogăția și cu prestigiul nostru. Toate ființele mai mult sau mai puțin credincioase și iubitoare ale tradițiilor noastre catolice, oricine detesta persecuția prin care tre-

cea Biserica și dorea domnia lui Isus pe pămînt prin mijlocirea miniștrilor săi era legat de acest război formidabil, unde se puneau în joc și se apărau nu numai drepturile mai mult sau mai puțin respectabile și îndreptățite ale unui pretendent la tron, ci și cele mai scumpe și măreț interese ale religiei. Cei ce frecventau bisericile și aveau legături cu clerul se aliau în mod tacit împotriva ereticilor de la putere, primind cu bucurie și comunicîndu-și repede știrile în favoarea cauzei monarho-catolice și plini de îngrijorare și tristețe pe cele potrivnice. În casele proprietarilor mai bogați, în sacristii și în odăile din dos ale vreunui negustor absolutist se citea în secret *el Cuartel Real**, ziar oficial al Pretendentului, care venea din cînd în cînd printre vigurile de creton sau pachetele de macaroane. Se țineau cu mare pompă slujbe pentru îmbunarea Fecioarei și pentru înlăturarea jignirilor aduse Fecioarei prin impietățile spuse în Camera Deputaților, slujbe care odată se încheiară în mod violent prin intervenția gloatei. Sporea devoțiunea pentru cult, mai ales pentru ceremonia religioasă închinată sfintei inimi a lui Isus și a Mariei, și multă lume credincioasă se ducea în pelerinaj la sanctuarul din Lourdes, povestindu-le la întoarcere prietenilor despre buna pregătire și buna organizare pe care-o aveau trupele catolice în ținuturile din Țara Bascilor. Cîțiva tineri din familiile cele mai cunoscute din Nieva dispăruseră deodată, crezîndu-se cu siguranță că s-au dus să le întărească rîndurile. De aici pînă la conspirația de față și hotărîtă nu mai e mult, și în Nieva se împlini ceea ce trebuia, ca să se ajungă la conspirație.

Exista în oraș o juntă carlistă, care-și ținea întrunirile oarecum în secret, și avea relații strînse cu junta centrală, căreia-i era subordonată, și coresponda frecvent cu armata Pretendentului. Cum în ținut, cu toate că nu în număr atît de mare ca în ținuturile bascilor, existau destule elemente în slujba cauzei catolico-monarhice, care bine organizate puteau să acționeze și să aibă drept rezultat, dacă nu un război serios, cel puțin vreo răzmeriță la momentul potrivit, junta din Nieva, pusă la cale de cea din capitala

* Armata Regală.

provinciei, se hotărî, după multă ezitare și nu puține discuții, să pornească o trupă în teritoriu. Pregătirile ținură mult. Începură la începutul iernii și nu se terminară pînă la începutul primăverii. Fură trimise știri amănunțite la Bayona, veniră ordine și planuri de acțiune, avură loc nesfîrșite uneltiri, se amestecară cîteva femei, ieșiră pe ascuns cu puști din fabrică, sustrase de cîțiva muncitori carliști ; se strînseră berete albe și jambiere ; în sfîrșit, într-o anumită noapte porniră la luptă cam vreo treizeci de tineri, în cea mai mare parte studenți și seminariști, în fruntea cărora se puse președintele juntei, don César Pardo, pe care am avut onoarea să-l cunoaștem la sfîrșitul capitolului al treilea al acestei narațiuni. Treceau de trei sute cei legați cu jurămînt pentru a ieși în noaptea aceea, dar dădu fuga numai un pumn de viteji, și don César, dînd dovadă de ceea ce era, sigur că da, de cavaler hotărît și curajos, nu avu nimic împotrivă să-i conducă, sperînd să-i îndemne la luptă cu pilda sa pe cei timizi. O luară spre munți prin Valea Cañedo, dar a doua zi o duzină de jandarmi, care porni imediat pe urmele lor, îi surprinse în momentul în care erau în repaus și mîncau, și fără ca ei să poată opune rezistență îi aduse în oraș legați. Lumea care află de întîmplare veni în număr mare să le iasă în cale la marginea drumului, și-i văzu trecînd spre închisoare, triști dar demni și dîrji, arătînd prin privirile lor mîndre că, de n-ar fi fost luați prin surprindere, ar fi fost mare vărsare de sînge.

Fiica cea mai mare a familiei de Elorza, susținătoare înfocată a cultului religios, dăruită cu trup și suflet lucrării divine de a-și sanctifica spiritul și de a-l smulge din ghearele păcatului, truditoare neobosită pe tărîmul virtuții evanghelice, tinzînd mereu spre o perfecțiune tot mai mare și propagatoare zeloasă a credinței și a cuceriniciei, nu putea să nu împărtășească indignarea ce mocnea în sufletul celor cu care avea zilnic legătură. La urechi îi ajungea mult exagerat zvonul exceselor revoluționare și ale nelegiuirilor trîmbițate zilnic de foile de ziar din capitala provinciei, cu toate că ea nu îndrăznea să le citească niciodată. Confesorii îi spuneau să se roage Domnului în rugăciunile ei pentru triumful Bisericii și pentru pierzania

și pocăința dușmanilor săi ; prietenele și tovarășele de confrerie o rugau să facă împreună cu ele novene întru pedepsirea celor ce-o pîngăriseră pe Fecioara Maria ; nu de puține ori îi cerură să dea de pomană pentru vreun sacerdot care zăcea în mizerie, și alteori pentru nefericitele maici izgonite cu cruzime din vreo mînăstire pentru a o preschimba în cazarmă.

Toate aceste lucruri dădeau naștere în sufletul său entuziast și înflăcărat, în afara unui atașament plin de fervoare față de sfintele instituții persecutate în felul acesta, unei profunde aversiuni față de cei ce le persecutau și de necredincioșii care guvernau împotriva legii lui Dumnezeu. Uneori, mînată de temperamentul său ușor impresionabil, simți îndemnul vehement de a urma pilda Iuditei, făcînd ca vreun ticălos să plătească cu viața niște sacrilegii atît de îngrozitoare. Voia să-i aibă în mînă pe cei ce-l persecutau pe Isus ca să-i rupă-n bucăți și să-i facă praf. Cînd îi veneau aceste porniri crude, îi rămîneau mereu în suflet o compasiune blajină pentru victimele nevinovate ale faptelor de mînie săvîrșite din lipsă de credință și o dorință vagă de a contribui cu sîngele său la domnia lui Isus și a Mariei asupra tuturor autorităților investite cu putere de pe pămînt. Simți că în cugetul ei se năștea ceva ce-o împingea spre viața activă, convingînd-o să lase pentru cîtva timp plăcerea contemplării pentru durerile luptei, să lase odihna pentru trudă, farmecul singurătății pentru tumult ; auzi, ca soția din Cîntarea sfîntă, un glas care-i zicea : *Deschide-mi, sora mea, prietena mea, porumbița mea, neprihănita mea ; căci capu-mi este plin de rouă și părul-mi este ud de picăturile de apă ce cad noaptea.* Văzu limpede că Isus al ei pătimea din pricina nedreptăților săvîrșite de oameni și că-i cerea sprijinul, că-i cerea o nouă dovadă de dragoste smulgînd-o din viața îndestulată pe care o ducea și aruncînd-o în vîltoarea furtunilor din lume.

Dar frumoasa tînără văzu în același timp ce greutăți enorme i-ar sta în față la primul pas pe care-ar încerca să-l facă, persecuțiile al căror obiect ar fi și cît de extravagantă le-ar părea purtarea sa chiar și celor ce-o iubeau. Își înțelese slăbiciunea, i se făcu frică de durerile amare

ce i se pregăteau și răspunse precum soția : „Mi-am lepădat mantia ; cum să mi-o iau iar ? M-am spălat pe picioare ; cum să mi le murdăresc din nou ?“ Multă vreme a luptat cu ea însăși ca să nu mai audă glasul care-o chema la viața activă și să se convingă, cum că ea n-ar sluji cu nimic cauza Domnului, dar fu în zadar. La toate argumentele ei amăgitoare glasul răspundea cu tărie arătîndu-i că nu trebuia să-și pună întrebarea dacă sprijinul ei ar sluji sau n-ar sluji, ci mai curînd să se preocupe dacă-l acorda din toată inima ; că lui Dumnezeu îi place de multe ori să-și arate puterea lăsînd împlinirea unor fapte mari în grija unei ființe umile și slabe, despre care dădeau dovadă foarte grăitoare vestita Ioana d'Arc, Sfînta Caterina din Siena, Sfînta Tereza și alte distinse fecioare care făcură fapte uimitor de mari, împotriva unor puteri înalte de pe pămînt.

O întîmplare de mică importanță o făcu pe Maria să se hotărască. Unchiul său Rodrigo, marchiz de Revollar, care era unul din magnații cei mai de seamă de la curtea Pretendentului, auzind despre credința ei sinceră și despre legăturile pe care le avea cu partizanii monarhiei catolice din Nieva, îi scrise din Bayona întrebînd-o dac-ar vrea să servească drept intermediar al corespondenței dintre el și don César Pardo, președintele juntei carliste. Maria se grăbi să răspundă că lucrul acesta i-ar face multă plăcere, și de atunci începu să primească regulat scrisori de la unchiul său, și înăuntru erau altele pentru don César, care erau, fără îndoială, firul prin care conspirația carlistă din Nieva se lega de sferele înalte de unde porneau ordinele. Și, fără să știe cum, se pomeni implicată, și nu-i păru rău, în cauza bunilor creștini care încercau, după cum auzea deseori din gura lui don César și a altora, să-l aducă înapoi pe Isus pe sfîntul său tron și să alunge de pe el trufia și erezia. Departe, deci, de a simți frică sau părere de rău pentru lucrul acesta, deveni tot mai curajoasă odată cu pericolul prin care trecea, ceea ce fu pentru ea un semn vădit că pronia cerească o însoțea, și se implica din ce în ce mai mult în cauza conspiratorilor, ducîndu-se la întrunirile lor și servindu-i cu zel și entuziasm cu tot ceea ce putea. Cînd cu încercarea armată neizbutită a lui don

César, ea cusu stindardul și semnul în formă de inimă cu fir de bumbac pe care apărătorii credinței îl purtau cusut de veste. Conspiratorii aveau un respect foarte mare pentru ea datorită faimei de sfîntă de care se bucura, și-i purtau o dragoste adîncă pentru entuziasmul cu care îmbrățișase cauza lor. La cîteva din întrunirile lor, invitată să-și spună părerea, interveni cu atîta pricepere și elocvență, era atîta înflăcărare și în același timp atîta înțelepciune în cuvintele sale, încît conjurații văzură în tînăra cea frumoasă un înger trimis de Dumnezeu pentru a le întări credința și a-i face să nu dea înapoi de la marile lor țeluri.

După eșecul lui don César, carliștii din Nieva rămaseră destul de demoralizați. Maria vărsă multe lacrimi și-i ceru Domnului cu ardoare să nu îngăduie să precumpănească nedreptatea și minciuna asupra sfintei sale legi și să aibă milă de bunii săi apărători, exilați și hăituiți pe atunci. Și, într-adevăr, Dumnezeu s-a milostivit; îngădui ca don César și cea mai mare parte din tinerii care-au fost exilați cu el în insulele Canare, să fugă pe un vapor străin și să se întoarcă incognito în ținutul lor de baștină, ascunzîndu-se în casele prietenilor credincioși și curajoși. Atunci partizanii tradiției căpătară ceva curaj, și începură iar să conspire, deși în mod vag și fără un scop determinat. Scopul nu apăru pînă nu trecu cîtva timp, în care bravul și stăruitorul don César le sugeră ideea de a da un atac îndrăzneț care i-ar pune pe neașteptate în posibilitatea de a lupta în mod avantajos contra trupei reduse numeric care era în provincie. Atacul pe care viteaza căpetenie îl propuse, fu nici mai mult nici mai puțin decît să pună stăpînire pe fabrica de arme din Nieva. La început, planul le păru tuturor o nesocotință; însă încetul cu încetul, după ce întoarseră mult ideea pe o parte și pe alta ajunseră să-l vadă mai puțin inaccesibil, și chiar începură cu încetineală și fără prea mult entuziasm să pregătească mijloacele pentru a-l duce la capăt. Aflîndu-se într-o asemenea stare de lucruri, într-o seară Maria se duse în casa unde se ascundea don César, și vru să-i vorbească între patru ochi. Pesemne că ceea ce-i spuse tînăra fu atît de

important și de măgulitor, încît bătrîna căpetenie îi zise cu glas emoționat, strîngîndu-i mîna și sărutînd-o pe frunte :

— Fiica mea, dumneata vei fi salvarea noastră. Dumnezeu vrea să pună în niște mîini atît de gingașe soarta multor viteji, și cine știe dacă nu cumva și triumful cauzei sale !

Tînăra se întoarse acasă și se retrase în camera ei, unde se rugă îndelung, și apoi coborî în camera mamei sale. Ricardo sosi fără întîrziere, cum avea obiceiul. După cîteva clipe de conversație generală, doña Gertrudis începu să moțăie, și cei doi tineri se retraseră în golul din dreptul unui balcon să-și spună secretele dulci din fiecare zi, mai dulci și mai plăcute cu cît se repetă mai mult. Maria era îngrijorată. Logodnicul ei, cu perspicacitatea celui care iubește cu adevărat, observă imediat.

— Ce ai azi ?... Se pare că ești neliniștită...

— Mă simt tristă, Ricardo..., mă simt tristă de parc-ar trebui să mi se întîmple o nenorocire.

— Nervii îți sînt din cale-afară de încordați, dragă. Posturile te slăbesc mult. Ar trebui să nu mai postești, și nici să nu te mai rogi atîtea ore în șir, cîtva timp... Ești foarte slăbită.

— Dimpotrivă, niciodată nu m-am simțit atît de bine ca în zilele acestea. Nu-i vorba de nervi, ci de o adevărată tristețe... Sufletul mi-e bolnav și nu trupul.

— Dar ai cumva vreun motiv de supărare ?

— Am o presimțire.

— Hm, cine ține seama de presimțiri !

Maria tăcu, iar Ricardo tăcu și el. Era ceasul înserării. Amîndoi se uitau țintă prin geamuri, în marea piață din Nieva, înconjurată de arcade unde copiii care tocmai ieșeau de la școală se jucau alergînd și strigînd. Soarele apusese deja lăsînd deasupra acoperișului caselor consistoriale o bucată mare de cer colorat într-o ușoară nuanță trandafirie, care spre zenit bătea în albastru și spre orizont în galben. Locuitorii orașului treceau pe străzi încheind ultimele treburi din ziua aceea și bucurîndu-se

de amurgul acela blînd cu care nu erau obișnuiți. Balcoanele cafenelei „La Estrella" erau ocupate de cîțiva clienți care-și plimbau privirea rătăcitoare prin piață. În balconul casei din față, un copil cu ochi albaștri și cu păr blond și creț se juca aruncînd în jos cu o trestie mică baloane de săpun pe care cîțiva puști de jos le primeau cu multă gălăgie, spărgîndu-le cu bereta și cu batista.

După un răstimp, Maria se întoarse spre logodnicul ei și ațintindu-și îndelung ochii în ochii lui, privindu-l intens, îi zise neliniștită, cu glas tremurător :

— Ricardo, mă iubești mult ?

— De ce mă întrebi ?... Știi bine cît de mult de iubesc !

— Da, știu că mă iubești, mi-ai dat și dovezi... dar în dragoste, ca în tot ceea ce nu trece dincolo de lumea aceasta, există întotdeauna mai mult și mai puțin. Numai dragostea divină este fără de sfîrșit. Dragostea pe care mi-o porți tu a trecut cu bine prin anumite încercări ; cine știe dacă va putea să reziste la altele !

— Dragostea pe care ți-o port, zise tînărul marchiz, ducîndu-și mîna la inimă, are putere să reziste la toate încercările.

— La toate ?

— La toate.

— Și dacă ți-aș cere viața ?

— Ei, ei ! răspunse, ridicînd din umeri cu gest disprețuitor. Ar însemna să-mi ceri foarte puțin.

Maria zîmbi cu satisfacție, și, după o pauză, întrebă timid :

— Și dacă ți-aș cere onoarea.... sau ceea ce voi, bărbații înțelegeți prin onoare ?... adăugă, corectîndu-se.

Ricardo deveni cam palid la față și zăbovi cîtva timp pînă răspunse. La urmă zise cu glas încet și liniștit :

— Onoarea, draga mea, nu ne aparține ; este ceva pe care cerul ni-l pune în mîini cînd ne naștem și de care ne cere socoteală cînd murim.

Un fulger de indignare și dispreț trecu prin ochii Mariei cînd auzi aceste cuvinte.

— Și cine v-a spus vouă ce vă dă cerul și ce vă cere ; și de ce amestecați cerul în lucruri care aparțin de multe ori infernului ?...

Dar potolindu-se imediat și dînd cuvintelor sale un ton blînd și convingător, adăugă :

— Ceea ce-i încredințează cerul omului cînd se naște nu poate să-i dezvăluie nimeni decît religia, și ea ne spune că omul își întemeiază de multe ori onoarea pe ceea ce-ar trebui să considere drept decăderea și pierzania sa... În general, ceea ce lumea prețuiește și dorește mai mult este împotriva legii lui Dumnezeu. De aceea trebuie să nu ținem seama aproape deloc de această pretinsă onoare în care se ascunde orgoliul și mîndria. Adevărata onoare a creștinului constă numai și numai în a-l sluji pe Dumnezeu și a împlini sfintele sale porunci... Ascultă, Ricardo... Cînd te-am întrebat dacă mă iubeai mult te-am întrebat pentru că trebuia să știu..., să știu cu siguranță deplină și absolută... Îți voi face o mărturisire, după care, dacă ești atît de virtuos și ai atîta credință pe cîtă pot să cer de la tine, poate să mă iubești mai mult... Dacă însă credința ta este slabă și îndoielnică și dacă tu plătești tribut frivolelor considerațiuni lumești, în mod sigur mă vei iubi mai puțin și poate vei ajunge să fugi de mine...

— Dar tu... ?

— Așteaptă o clipă... Închipuiește-ți că logodnica ta, trecînd peste și chiar încălcînd anumite reguli pe care societatea le cere și trecînd dincolo de limitele pe care i le impune întotdeauna femeii, mai ales cînd este o fată nemăritată, se amestecă în chestiuni curat bărbătești..., de exemplu, în politică... Și nu numai că se amestecă, cu gîndul și cu vorba, ci că ia parte activă la ea. Închipuiește-ți că intră într-o conspirație și se străduiește cu înverșunare ca să triumfe cauza sa... și-și pune în primejdie viața ori libertatea pentru a-l obține...

— Dar tu ?...

— Da, zise cu hotărîre ; eu sînt legată cu tot sufletul meu de o conspirație..., eu mă străduiesc din răsputeri pentru triumful cauzei celor buni... ! Doar Domnul

știe bine că pe mine nu mă interesează deloc dacă guvernează unii sau alții, nici nu m-a determinat să procedez așa nici o considerație pămîntească ! Dar am văzut și văd că religia e persecutată și slujitorii săi maltratați ; văd că este în primejdie mîntuirea multor suflete ; văd în fiecare zi cum divinul Isus și numele său drag e batjocorit de necredincioșii care guvernează întîmplător în Spania, punîndu-i o coroană de spini de o mie de ori mai dureroasă decît cea pe care-a purtat-o în Ierusalim..., și simt că ochii săi mă imploră și-i aud glasul ceresc care-mi cere să-i mai ușurez puțin durerile pricinuite de coroana aceea îngrozitoare... Tu crezi că trebuie să pun mai prejos sublimele interese ale religiei, sănătatea sufletului meu și gloria lui Isus decît teama copilărească de a nu fi pe placul lumii ?

— Eu nu știu nimic, zise încet Ricardo, adîncit într-o meditație profundă.

— Vezi că aveam dreptate ! Acum după ce ți-am mărturisit și ți-am spus secretul meu, nu mă mai iubești, și te vei îndepărta de mine și mă vei părăsi cît de curînd.

La ultimul cuvînt al tinerei, Ricardo înălță brusc capul și, presimțind ceva grav, răspunse pe un ton supărat :

— Și ce te-a îndemnat să-mi încredințezi toate aceste lucruri pe care le-ai păstrat numai pentru tine pînă acum ?

— Înainte de toate, iartă-mă dacă nu ți le-am spus înainte. Erau secrete care nu-mi aparțineau... În afară de asta, mă temeam că nu vei gîndi ca mine, și vei ridica vreun obstacol în calea planurilor mele... Dar pînă azi te-ai schimbat mult ; ești mai credincios și ții la numele de creștin pe care-l ai. De aceea m-am hotărît să-ți deschid sufletul întru totul și să pun în mîinile tale credincioase și sigure viața multor oameni generoși... Eu sînt foarte slabă, Ricardo al meu ; nu sînt decît o biată fată incapabilă să lupte, nici să reziste... Nu mă părăsi..., pentru Dumnezeu, nu mă părăsi !...

Tînărul presimți primejdia mult mai aproape și exclamă :

— Să terminăm odată, Maria, și să știm despre ce este vorba !

— Este vorba de un merit mare pe care poți să-l dobîndești pentru a te mîntui dacă renunți la ideile mîrșave de pe lumea asta și răspunzi la chemarea cerului... În orașul acesta există o armă puternică ; dar, în loc să-l slujească pe Dumnezeu, așa cum trebuie să-l slujească toată lumea, este un ajutor de temut al demonului. Această armă este fabrica de puști. Maria se opri o clipă, și, aruncîndu-i o privire temătoare iubitului său, adăugă cu voce tremurătoare : Tu poți să-i smulgi demonului arma aceasta ca s-o pui în mîinile Domnului, lăsînd fabrica în mîinile apărătorilor religiei, și...

Se opri iar, uitîndu-se cu spaimă la chipul livid și contractat al tînărului marchiz, care, apucînd-o de braț, și scuturînd-o tare, mai mult strigă decît zise :

— Cine ți-a dat ideea de a-mi propune lucrul acesta ?... Răspunde-mi.. Cine a fost mizerabilul, ticălosul și canalia care ți-a dat sfatul ăsta ?... Vreau să mă duc chiar acum la el să-i smulg limba ! Spune-mi, spune-mi, Maria... De la tine n-a pornit ideea asta... Tu n-ai să crezi că logodnicul tău, marchizul de Peñalta, urmașul atîtor cavaleri nobili, un militar demn și loial ar putea să asculte liniștit o asemenea propunere... Tu n-ai putut să-ți închipui că omul care te adoră este un laș trădător, pe care camarazii săi l-ar scuipa pe bună dreptate în față... Doar așa pot să te iert pentru cuvintele oribile pe care le-ai proferat adineauri... Ascultă, pentru Dumnezeu, Maria... În clipa aceasta îmi simt capul încins și inima ca de gheață... Aud în sinea mea un glas care-mi vestește o mare nenorocire. Ei bine, în clipa aceasta îți spun că te iubesc din tot sufletul meu..., te iubesc atît de mult, încît pentru tine mi-aș da și viața cu plăcere... ; dar, dacă dragostea pe care ți-o port ar fi de o mie de ori mai mare și n-ar mai încăpea pe lumea asta, aș înăbuși-o, aș stinge-o cum se stinge o lumînare ..., dintr-o suflare, și-aș rămîne toată viața în întuneric înainte de a mă preta la o asemenea ticăloșie... Ce zic !... Dacă însuși Dumnezeu ar coborî din cer să mi-o propună și m-ar amenința cu chinurile veșnice ale iadului, aș respinge-o... Aș prefera să fiu condamnat cu cei loiali decît să fiu salvat cu trădătorii.

— Nu mă înțelegi, Ricardo, nici eu nu te înțeleg pe tine. Pentru a judeca lucrurile de pe lumea aceasta ne situăm în puncte de vedere foarte diferite. Tu le privești prin prisma convențiilor stabilite de oameni, iar eu numai prin prisma legii lui Dumnezeu. Pentru tine renumele de viteaz, faima de loial și nobil contează în primul rînd. Pentru mine lucrul principal este mîntuirea sufletului... Iartă-mă dacă te-am jignit, și fie ca onoarea asta căreia-i aduci un cult atît de fierbinte să-ți servească pentru ca să nu-ți aduci aminte niciodată de ceea ce-am vorbit.

Ricardo se uită la ea îndelung, învăluind-o într-o privire tristă. Adineauri își dăduse seama că femeia aceea nu putea să fie a lui ; că în sufletul ei idolatrizat, plin de sentimente tainice, poate mărețe și sublime, dar de neînțeles pentru el, ocupa un loc foarte secundar. O lacrimă-i apăru în ochi și se prelinse tremurătoare pe obraji.

— Ai dreptate, Maria..., nu te înțeleg... Tatăl meu a fost un om cinstit, și nici el nu te-ar înțelege... Bunicul meu a fost un militar care și-a pierdut viața apărîndu-și patria, și nici el nu te-ar înțelege... Dar tatăl și bunicul meu s-ar fi simțit jigniți, cum mă simt și eu, dacă cineva le-ar fi amintit că trebuiau să păstreze secretele care li se încredințau.

Amîndoi tăcură cu îndărătnicie, privind triști prin geam piața mare din Nieva, pe care întunericul nopții începea s-o ascundă. Trecătorii se retrăgeau la casele lor cu pas rar și încet. Cîteva lumini străluceau deja în fundul locuințelor. Ștrengarii care priveau cu entuziasm baloanele de săpun pe care le arunca în jos copilul din casa de peste drum dispăruseră, iar el, plictisit de-atîta suflat în trestia mică, o lăsă jos, la fel și cana cu apă, și începu să facă semne spre Ricardo și Maria. Dar aceștia, gravi și nemișcați, nu-i dădură atenție ca altădată, și copilul, surprins să-i vadă atît de serioși, rămase nemișcat, uitîndu-se țintă la ei cu ochii lui albaștri și frumoși de heruvim.

XIII

În care se povestesc încercările unei fecioare creștine

Comandantul general pe care-l avea vremelnica republică spaniolă în provincia*** era destul de bădăran (fie spus lucrul acesta fără intenția de a-i aduce vreo jignire, căci orice om are dreptul să fie lipsit de maniere alese atît cît socotește potrivit fără a încălca morala cea dreaptă și bunele obiceiuri). Primul lucru pe care-l făcu îndată ce află, printr-un „turnător" cum carliștii din Nieva pregăteau o „năvală" (așa-i zicea el) și încercau nici mai mult nici mai puțin să pună stăpînire pe fabrica de arme, porunci să fie chemat maiorul Ramírez și-i zise :

— Trebuie ca în mai puțin de o oră să porniți cu două companii și însoțit de inspectorul de poliție la Nieva și, de cum ajungeți acolo, să mi-i prindeți și să mi-i aduceți legați cot la cot, ați înțeles bine ? Legați cot la cot, pe toți indivizii care sînt trecuți pe lista asta.

— Înțeles, domnule general de brigadă.

— Pentru a-i păzi nu-i nevoie decît de-o jumătate de companie. Dumneavoastră, cu restul forțelor, rămîneți la dispoziția colonelului comandant de regiment pînă cînd voi da un alt ordin.

— Înțeles, domnule general de brigadă.

Cînd maiorul Ramírez, după ce-a salutat, ieșea pe ușa biroului, generalul de brigadă îl chemă din nou.

— Auziți, Ramírez, cum am zis să-i aduceți pe cei prinși ?

— Legați cot la cot, domnule general de brigadă.

— Perfect. Duceți-vă cu Dumnezeu.

Noaptea în care cele două companii sosiră la Nieva era noaptea aleasă de prietenii lui don César să dea atacul și să pună stăpînire pe fabrică. Conspirația era bine urzită. La unu noaptea trebuiau să se strîngă cincizeci de oameni în livada unui bogat fermier carlist și alți cinci-

zeci în cîrciuma altuia ca să ia arme și uniforme. La două fix vor porni toți spre fabrică, a cărei gardă, pe atunci sub comanda tînărului marchiz de Peñalta, nu trecea de douăzeci și cinci de oameni, și-i vor ataca direct de la uși în timp ce alții ar sări peste zidurile de vălătuci. Odată înăuntru, vor pune mîna la iuțeală pe puștile fabricate, încărcîndu-le pe catîrii care erau de asemenea pregătiți ; vor da foc atelierelor și vor ieși în cea mai mare grabă din localitate. În cazul în care ar fi fost atacați, se bizuiau să aibă deja cinci sute ori șase sute de oameni bine dotați cu arme și muniții. Don César nu se îndoia de succesul total al faptei sale îndrăznețe ; dar blestematul „turnător" tradițional în toate conspirațiile trecute și cele ce vor mai fi încurcă de tot planurile viteazului cavaler.

La unsprezece noaptea, maiorul Ramírez și inspectorul de poliție îi arestaseră deja pe toți membrii juntei și zece sau doisprezece din cei mai înverșunați carliști din Nieva, care, legați și păziți de jumătate de companie după prevederile comandantului general așteptau sub colonadele Primăriei ordinul de marș. Singura femeie care mergea cu ei era Maria. În zadar don Mariano, cu lacrimile în ochi, îl rugă pe comandantul trupei să-i permită s-o ducă într-o trăsură. Maiorul Ramírez îi spuse că-i părea foarte rău dar nu putea și că singurul lucru pe care-ar putea să-l facă în favoarea sa era s-o lase dezlegată și să aștepte cîteva clipe să-i aducă încălțăminte rezistentă și îmbrăcăminte călduroasă, riscînd ca și pentru atît să atragă asupra lui mînia generalului de brigadă care era... (aici maiorul Ramírez făcu uz de adjectivul pe care-am avut deja onoarea să-l folosim).

În sfîrșit se dădu ordinul și locotenentul o porni la drum cu prinșii. Don Mariano nu vru să-și lase fiica singură. Cu toate că nu ploua în clipa aceea, noaptea era foarte umedă și mersul pe jos, după cum se vedea după botforii soldaților, de-a dreptul anevoios. Aproape toată lumea din oraș aflase ce se petrecea, și multe busturi negre, tăcute, ocupau ferestrele din dreptul balcoanelor, scrutînd întunericul ca să vadă cum treceau prinșii. Cînd

trecură pe o anumită stradă, un glas mînios de femeie strigă de la o fereastră :

— Ticăloșilor, veți da socoteală de toate astea în infern !

Soldații ridicară capul, și-l lăsară iar în jos, urmîndu-și în tăcere mersul cu pas cadențat ce trezea tristețe și frică. Toți simțeau cum se revarsă necontenit asupra coifurilor priviri pline de ură, pe care, cu toate că nu le meritau, le primeau cu resemnarea celor deprinși să îndure nedreptăți. Curînd trecură de ultimele case ale orașului și ieșiră la drumul mare străjuit de plopi înalți.

Cerul continua să fie negru și apăsător, învăluind pămîntul în întuneric. Abia se zăreau trunchiurile arborilor din apropiere și ale celor din jurul vreunei case de cîmp construite din loc în loc pe marginea drumului. De sub pașii lor nu se mai auzea zgomotul sec pe care-l făceau cînd mergeau pe drumul pietruit din oraș, ci se auzea un mers înăbușit și mai trist încă. Locotenentul, un flăcău de douăzeci de ani destul de simpatic, dădu ordin soldaților să meargă pe două rînduri, lăsîndu-i pe cei prinși în mijloc. Apoi se apropie de ei, și, întrebîndu-i dacă aveau nevoie de ceva, își ceru scuze cu fraze politicoase fiindcă trebuia să-i ducă legați ; dar deja auziseră pesemne că generalul de brigadă era destul de... (tînărul locotenent făcu uz de același adjectiv ca și comandantul său, și căruia noi, cei dintîi, i-am dat drumul). Prinșii spuseră în șoaptă cuvinte de mulțumire, rămînînd într-o tăcere demnă. La scurtă vreme, începu să plouă tare. Don Mariano care nu schimbase nici un cuvînt cu fiica lui, deschise repede umbrela ca s-o apere de ploaie și-o ținu un răstimp lung la piept, șoptindu-i la ureche :

— Oh, fata mea, prin ce clipe amare mi-a fost dat să trec din cauza ta !... Înfășoară-te bine... Ți-e frig ? Oh, o să-mi dea socoteală netotul ăsta !... O să mă duc la Madrid la ministrul de Război și-o să-i cer să-l trimită la o cetate, la naiba-n praznic. Îți intră apa pe undeva, sufletul meu ? Vrei să-ți dau impermeabilul meu ?... Auzi, să dea ordin s-o ducă legată pe fiica mea !... Ah, un porc mai mare ca ăsta nici nu există pe lume ! Din ce cocină te-o fi scos guvernul ăsta de farsori ?... Dacă te îmbolnăvești, îl omor, nu-l iert, Doamne ferește... Dar

pe tine, prostuțo, cine te-a vîrît în treburile astea cu conspirații fără voia mea ?... Dacă nu ți-ai fi tocit atîta pingelele prin biserici, acum n-aș trece prin asemenea amărăciuni ! De unde și pînă unde le duci tu grija carliștilor sau republicanilor ? O fată bine crescută stă cuminte acasă, are grijă de cămășile tatălui său și croșetează la ciorap... înțelegi ?... la ciorap... Canalia ! Mizerabilul ! Să dea ordin s-o ducă legată pe fiica mea !... Dacă dau ochii cu el, nu garantez că n-am să mă reped la gîtul lui !...

— Liniștește-te, tată..., liniștește-te, pentru Dumnezeu... Mă simt perfect. Cînd suferi pentru Dumnezeu, suferința se preschimbă în plăcere. Niciodată nu m-am simțit atît de bine ca în momentul ăsta.. și asta pentru că simt în sufletul meu mîngîierea de a fi făcut ceva pentru a-l readuce pe Isus în sfînta sa domnie... Singurul lucru care mă face să sufăr este faptul că te văd supărat... Vai, tată, ce n-aș da ca să ai o credință atît de mare și de fierbinte ca a mea, să nu iei în seamă toate durerile de pe pămînt, și-atunci ai merge liniștit și mulțumit așa cum merg eu încotro vrea Dumnezeu să mă ducă !

Don Mariano simți că un potop de vorbe amare și pline de mînie i se îngrămădeau pe limbă, dar nu putu să zică nimic. Singurul lucru pe care-l făcu fu să pună impermeabilul pe umerii fiicei, lăsînd să-i scape un fel de mormăit de o elocvență emoționantă.

Ploaia stătu în cele din urmă. Se simți o adiere ușoară de vînt dinspre sud-est și mantia deasă a cerului începu să se mai rărească răspîndind o lumină blîndă și slabă, care făcu să se deslușească siluetele soldaților, trunchiurile arborilor și masa enormă a munților care închideau valea. În grup domnea o tăcere de mormînt. Prinșii nu schimbau nici o vorbă între ei, roși de mînie și de tristețe. Pe cîmpie nu se auzea nici unul din zgomotele plăcute care sporesc taina nopții și umplu sufletul de o melancolie ușoară. Numai cînd trecea prin fața vreunei case se auzea înăuntru mîrîitul amenințător al unui cîine ce protesta contra trecerii trupei la o oră atît de neobișnuită și din cînd în cînd bombănitul la fel de aspru al sergentului Alcaraz care blestema noaptea, își blestema soarta și pe mama care-l născuse.

Vîntul începu să bată din ce în ce mai tare ; un vînt călduț și umed pe care prinșii îl găseau destul de sinistru. Arborii de pe marginile drumului se încovoiară speriați, scuturîndu-se de toată apa de pe crengi. În lumina slabă a cerului începură să se zărească formele unor nori negri, ce se rostogoleau la iuțeală prin văzduh de parc-ar fi fost hăituiți de aproape de vreun monstru al nopții. Dincolo de norii aceștia nu se zărea albastrul închis al bolții cerești, ci o mantie deasă, cenușie ce părea de nepătruns. Totuși, vîntul, care se întețea din ce în ce mai tare reuși s-o străpungă pînă la sfîrșit pe alocuri, făcînd mai multe spărturi promițătoare, iar în fundul lor se zărea licărul slab al unei stele. Norii mari, negri, le astupau iar ; dar mantia se rupea în alte locuri repede de tot și stelele mici făceau din nou cu ochiul semne prietenești spre pămînt. La urmă o lumină mare, argintie scăldă dintr-o dată toată cîmpia. Luna apăruse între doi nori, frumoasă și splendidă ca o fecioară ce deschide ferestrele de la odaia sa. Dar de-abia aruncase o privire curioasă grupului nostru, cînd norii cei mari și negri se strînseră la un loc acoperindu-i ochii cu o față și lăsînd pămîntul trist și întunecos. Mai apăru din nou în înalt, și se ascunse iarăși, privind cum aluneca prin fața sa o legiune grăbită de nori de toate formele și mărimile care zburau spre ținuturi necunoscute. Preț de o jumătate de oră se ivi și se ascunse de nenumărate ori, oferindu-se în ochii drumeților ca o navă gata să se scufunde în oceanul acela neliniștit și întunecos.

În cele din urmă furtuna din cer se domoli. Încetul cu încetul dispăruseră peste munți norii mari, grei care pătau bolta cerească. Doar cîțiva care rămăseseră în urmă și care în răstimpuri lungi, cînd treceau prin fața lunii, cufundau pămîntul în întuneric, trecură și ei culmile munților. Și bolta cerească rămase senină și curată desfășurîndu-și mantia-i întunecată spuzită de stele. Luna trăgea un cerc luminos în jurul său, în care, ca o regină mîndră, nu îngăduia să strălucească nici un alt astru. Valea largă păru a se înfiora ușor de plăcere cînd simți sărutul luminii. Și din crîngurile de portocali și din pîraiele domoale și din casele albe și liniștite de țară răsfi-

rate ici și colo lăsă să se vadă milioane de scîntei care se pierdură încet în taină, în văzduh. În anumite locuri se întindeau mari pînze argintate, unde se zăreau foarte desluşit trunchiurile arborilor şi gardurile ; în altele se îngrămădeau umbrele, veghind somnul plantelor. Valea largă astfel luminată oferea un peisaj de lac adormit.

După ce merse destul timp prin mijlocul drumului, grupul nostru intră în munţii ce se înălţau peste tot. Trebuia să treacă dincolo de ei ca să intre în cîmpia ce înconjoară oraşul***. Drumul pătrundea prin locurile mai accesibile, încingînd coasta unui munte cu un povîrniş destul de abrupt. Orizontul se îngusta extraordinar de mult. Cînd începu urcuşul, locotenentul ordonă să se facă oprire în faţa unui han enorm aflat chiar lîngă drum, şi, trimiţînd să-l cheme pe stăpîn, îl sili să se scoale din somn şi să pună masa trupei. Prinşii intrară în casă şi se odihniră o bucată bună de timp.

Şi o porniră iar la drum urcînd încet panta abruptă.

Dispăruse vegetaţia bogată din vale. Munţii care se apropiau tot mai mult, lăsînd loc abia pentru drum, erau acoperiţi numai de ferigă. Din cînd în cînd dădeau peste gura vreunei mine de cărbuni deschisă deasupra drumului. Don Mariano nu putu să reziste ispitei de a vorbi despre calea ferată din Nieva, şi se apropie de locotenent, arătîndu-i pe unde trecea traseul din Sotolongo şi explicîndu-i pe larg avantajele pe care le avea faţă de cel din Miramar. Mersul era destul de greu din cauza coastei abrupte şi luna îi urma din înalt luminînd drumul, învăluind drumeţii cu privirea-i blîndă şi liniştită. Se auziră acordurile unei ghitare. Cînd n-a răsunat ghitara într-un grup de soldaţi spanioli ! Şi o voce cu timbru bărbătesc, cu accent din sud, cîntă :

Ca pe ceva mic şi scump,
te socoteam eu,
te socoteam eu ;
dar să te iubesc cum te iubeam,
asta niciodată,
asta niciodată.

Patru sau cinci soldați aflați în puncte diferite își dădură și ei pe față originea meridională, strigînd cînd se termina strofa : „Olé, olé !“. Cîntecul acela, născut pe pămîntul arzător al Andaluziei, a fost ca o nuieluşă fermecată care-a alungat tristețea din inimi. Munții severi, înduioşați parcă pe neașteptate, făcură să răsune glasul soldatului, ducîndu-l foarte departe dincolo de cheile și prăpăstiile lor. În trupă se înfiripară conversații însuflețite, care se opreau ori de cîte ori soldatul andaluz cînta cîte-o strofă. Prinșii stăruiau în tăcerea lor îndărătnică.

Toți mergeau alene, cu gura întredeschisă, bucurîndu-se, fără să-și dea seama, de schimbarea în bine a timpului. Dintr-o dată, cînd trecură una din numeroasele cotituri ale drumului, în locul cel mai greu de urcat de pe cale, se auzi pocnetul unei puști. Un soldat căzu la pămînt. Aproape în același timp strigătul formidabil de : „Trăiască Carlos al VII-lea !“ fu lansat în spațiu. Ridicînd capul văzură cu toții la mică distanță, în picioare pe una din stîncile ce dominau drumul, un om cu mustăți mari, albe, îmbrăcat cu cojoc și cu basc. Prinșii îl recunoscură îndată pe președintele juntei, don César Pardo. Locotenentul așează trupa în formație de luptă temîndu-se de vreo ambuscadă, și ordonă să se tragă ; dar rafala nu dădu rezultat. După ce se împrăștie fumul, îl văzură iar pe don César, încărcîndu-și liniștit arma. Cînd trase, strigă din nou cu mai multă putere :

— Trăiască Carlos al VII-lea !

— Dumnezeu să te trăsnească, vulpoi bătrîn ; mi-ai sfîșiat un braț ! exclamă sergentul Alcaraz, ducîndu-și mîna la rană.

— Rîndul doi, ochiți, foc ! zise locotenentul.

Nici acum nu reușiră să-l nimerească. Don César trase din nou, strigînd :

— Trăiască religia !

Atunci locotenentul ordonă, cu glas mînios :

— Foc ! Trageți toți !

O rafală continuă porni dinspre jumătatea de companie, aliniată în formație de luptă. Dar dușmanul solitar nici nu fugea nici nu cădea. În picioare pe stîncă, fără

a căuta să se ferească măcar după vreo piatră, continua să-și încarce arma și să tragă, repetînd cu glas înfricoșător :

— Trăiască Carlos al VII-lea ! Trăiască religia !

Rară era împușcătura care să nu doboare pe cineva din trupă. Luna-i lumina chipul mîndru și feroce, brăzdat de riduri.

— Mă cunoașteți ? strigă, fără a înceta focul. Sînt don César Pardo, creștin vechi și carlist din cap pînă-n picioare.

— Ești un hoț ! răspunse un soldat.

— Ascultă, băiețaș ; mîna îți tremură tare și gloanțele tale trec foarte departe de mine.

— Să vedem acum !

— Nimic..., n-ai nimerit !... Dac-aș fi adus zece oameni cu mine, cum ați mai fugi toți, fricoșilor !

— Faceți ce vreți, băieți !... Omorîți-l pe cîinele ăsta ! strigă locotenentul în culmea mîniei.

Soldații porniră la iuțeală în sus și începură să urce muntele pieptiș, sprinteni ca niște pisici sălbatice. Mînia le îndoia puterile. Dar, în același timp, locotenentul care smulsese arma din mîinile unui soldat, trase asupra lui don César și-l doborî.

— Gata, băieți..., întoarceți-vă..., a căzut deja șoimul — strigă iar cu accent de triumf.

— N-are decît o gheară ruptă... Îi mai rămîne pliscul ! răspunse căpetenia cu glas răgușit.

Și, într-adevăr, cu mîna ruptă reuși să se ridice în capul oaselor și să-și încarce arma, cu care trase imediat în cei ce urcau spre el. Soldații scoteau urlete de mînie, în timp ce suiau agățîndu-se de ferigi, ori își înfigeau unghiile în mușchi ca să urce mai repede.

— Veniți, veniți, fricoșilor ! zicea don César, cuprins și el de furie. Veniți încoace să vă învăț să luptați... Vedeți cum știe să se bată un ofițer carlist ?... Nu-i așa că face cît cincizeci de republicani ?... Să-i povestiți mîine isprava voastră generalului Bum-Bum care v-a trimis... Să vă dea crucea cu lauri a Sfîntului Fernando, vitejilor ! Acum trag un glonte pentru don Carlos !... Știu deja c-ați luat și o fată, bravi soldați ai republicii... Acum

trag alt glonte pentru doña Margarita... Ți-a căzut greu bolovanul rostogolit de pe munte, băiete?... Oh, mă bucur c-ați ajuns deja aici! Trăiască Carlos...!

Nu putu să termine. Un soldat care ajunsese în vîrf îi pusese țeava puștii în frunte, și-i despică craniul, zicînd:

— Mori, porcule!

Îl ucise fără a ține seama de glasurile camarazilor săi, care strigau:

— Lasă-mi-l mie, lasă-mi-l mie!

Cînd ajunseră sus cu obrajii palizi și cu ochii injectați, toți traseră în corpul neînsuflețit al teribilei căpetenii, sfîrtecîndu-l în mod înspăimîntător. După ce-au săvîrșit actul acela de barbarie, izvorît din mînie, soldații rămaseră tăcuți. Odată ce le trecu mînia, își dădură seama că luptaseră împotriva unui om singur și avură mustrări de cuget. Fără să vrea, se simțeau cuprinși de admirație.

— Avea curaj bătrînul! zise unul, ștergîndu-și cîteva picături de sînge care-i stropiseră fața.

— Era tare supărat pe viață! arătă altul.

— Adevărul este, băieți, că, unul cîte unul, bătrînul ăsta ar fi omorît jumătatea de companie cu uniforme cu tot, remarcă în încheiere un al treilea, fără ca nimeni să protesteze.

Cinci soldați din trupă fuseseră răniți. Îi așezară cum putură pe brancarde improvizate, și porniră din nou la drum. Atît soldații cît și prinșii mergeau tăcuți și triști, adînc impresionați de întîmplarea tragică ce abia se petrecuse. Cerul era tot atît de frumos și de senin ca înainte, și în mijlocul lui luna, care abia luminase cu lumina-i blîndă și poetică lupta aceea inegală, o revărsa și acum asupra grupului ce urca încet pe drum, și asupra cadavrului livid și sfîrtecat pe care-l lăsau în urmă, în vîrful stîncii. Luptele, bucuriile, durerile noastre, ale acestor bieți diavoli care ne mișcăm pe pămînt, ce valoare au, ce înseamnă în fața păcii auguste a cerurilor! Pentru tăria cerurilor căderea unui imperiu atîrnă la fel de greu precum căderea unei frunze, suspinul unei fete îndrăgostite răsună la fel ca horcăitul unui muribund. „Natura este

surdă — a zis marele Leopardi* — și nu știe să compătimească."

Dar Maria mergea cu ochii ațintiți pe bolta cerească, privind-o într-un mod foarte diferit. Acolo unde poetul nu vedea decît o voință oarbă, incapabilă să facă binele, credincioasa copilă vedea un Dumnezeu prevăzător și milostiv, pe cît de milostiv pe atît de neînduplecat, care-i primea la sînul său pe cei buni și-i pedepsea pe cei răi să pătimească veșnic ; un Dumnezeu care, ca și noi, se îmblînzea la rugămințile și la lacrimile noastre. Se simți tulburată cînd se gîndi la soarta pe care-ar avea-o în fața judecății divine sufletul celui care abia murise, și, cu un gest iute și spontan izvorît din suflet, zise cu glas tare și sonor :

— Pentru sufletul răposatului don César Pardo : „Tatăl nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău ; vie-mpărăția ta, facă-se voia ta precum în cer așa și pre pămînt".

Prinșii răspunseră, rugîndu-se cu ardoare. La fel făcură și cîțiva soldați. Apoi merseră mai departe în tăcere, fără a se auzi altceva decît răsuflarea lor ostenită, și din cînd în cînd vaietele răniților, care nu ședeau prea bine pe brancardele improvizate. Ajunseră, în sfîrșit, în punctul cel mai înalt al munților dintre cele două văi, și începură să coboare spre întinsa vale de***. Se crăpa de ziuă înspre răsărit. Într-acolo albastrul întunecat al cerului se pierdea într-o albeață palidă și tristă care ștergea și sclipirea stelelor. Drumeții simțiră un vînticel rece și cam aspru. Peste colinele dinspre răsărit se așternu, foarte curînd, o fîșie mare, aurie, și grupul putu să contemple în voie valea largă ce se întindea la picioare. Cîteva petice de negură se ridicau încet din fundul pîraielor care brăzdau munții, și mai departe, la apus, un lanț mare de munți negri, pe culmile cărora încă mai albea zăpada, închideau brusc valea, aruncînd asupră-i un văl de întuneric. Cu tot întunericul, ochii drumeților cunoscători ai locului

---

* Giacomo Leopardi (1798—1837) — scriitor italian, autor al volumelor de *Gînduri* și *Proză morală* care exprimă o filosofie pesimistă. A devenit celebru datorită poemelor sale eroice și lirice : *Italiei, Poezii lirice, Cîntec nocturn.*

deslușiră chiar la poalele lanțului negru de munți vîrful turnului catedralei. Prinșii și supraveghetorii lor ajunseră la drum drept și traversară valea de la un capăt la altul, pierzînd mult timp, fiindcă mergeau încet mai ales din cauza răniților, pe care-i transportau cu grijă. În cele din urmă, la opt dimineața ajunseră în dreptul primelor case din împrejurimile orașului***.

Locuitorii din capitala provinciei aflaseră de lovitura neașteptată pe care guvernatorul militar le-o dăduse carliștilor din Nieva, și o mare mulțime, adunată pe străzi, aștepta cu nerăbdare să-i vadă trecînd pe cei prinși. Era formată aproape în totalitate din ceea ce în perioada revoluționară s-a numit popor suveran, da, din toți derbedeii și haimanalele orașului, la care se alăturau cîțiva inși demni, e drept, cu toate că n-aveau ocupație, și aproape toate cumetrele din mahalale.

Văzînd grupul de departe, mulțimea se agită furioasă, și se auzi o rumoare surdă, generală :

— Au sosit, au sosit ! Se zice că se pregătiseră să omoare toți liberalii din Nieva în noaptea asta. Ah, ticăloșilor ! Bogdaproste c-au căzut ei în cursă înainte !

— Trebuie să deschidem bine ochii, zise un domn gras și roșu cu înfățișare de om sărac cu duhul, toți carliștii sînt niște pungași ori niște proști. Eu n-aș folosi alte mijloace ca să-i pedepsesc decît exterminarea... Sabia și focul !

— Hai să le cîntăm *el trájala** cînd or trece, zise un copil zdrențăros către alți doi copii îmbrăcați elegant care-l însoțeau.

Lumea înaintă cînd grupul ajunse aproape, și cei care putură se ridicară în picioare pe parapetul drumului. Cînd văzură răniții și aflară din cele cîteva cuvinte ale vreunui soldat de incidentul cu don César, curioșii cetățeni crezură că se cade să se indigneze, și, mulțumindu-se la început să-și dezvăluie unii altora gîndurile ostile, terminară prin a spune injurii furioase contra prinșilor, apostrofîndu-i cu glas tare, ca și cum toți ar fi primit vreo insultă din partea lor. În felul acesta îi escortară mai

---

* *El trájala* (sp.) — cîntec care înfiera regimul absolutist din Spania la începutul secolului al XIX-lea.

departe pe străzile orașului, furia și indignarea lor crescînd mereu pînă într-acolo încît voiau să treacă chiar la fapte. Prinșii mergeau cu capul în jos și cu fața roșie de supărare.

— Ah, ipocriților, afurisiților, le zicea unul. Cînd o veni ziua să vă văd spînzurați!

— Uitați-vă cum lasă capul în jos blestemații ăștia! Dac-ar putea să pună mîna pe noi, ar fi foarte mulțumiți, secăturile!

— Mai strigați și-acum „Trăiască Carlos al VII-lea", ticăloșilor!

Dar poporul își vărsă furia cu cea mai mare înverșunare asupra Mariei. Nici tinerețea, nici frumusețea, nici gingășia sa n-o scăpară de ocările groaznice și usturătoare ale mulțimii:

— Cine-i femeia care vine cu ei? Se zice că-i o sfîntă care umblă slobodă! Ascultă, fato, dacă-ți cauți logodnic, uite-aici unul! Ce bine ți-ar mai sta să fii bătută cu biciul! Ia te uită cu ce ochi se uită, haimanaua!

E lesne de înțeles în ce stare de uluire, furie, supărare și nervozitate îl aduceau pe nobilul don Mariano de Elorza aceste vorbe grosolane pe care se vedea silit să le audă. În mînia sa neputincioasă își mușca degetele și-și astupa urechile, temîndu-se să nu i se urce sîngele la cap și să n-ajungă să comită vreun delict care-ar pune în primejdie viața fiicei sale.

Cum am mai spus, mulțimea nu s-a mulțumit să le spună numai tot felul de ocări, ci chiar încercă să se arunce asupra lor cu brutalitate. Un puști dădu semnalul, aruncînd cu o bucată de portocală în ei. Mulți alții îi urmară exemplul, și asupra nefericiților căzu o ploaie de proiectile, în realitate mai mult murdare decît aducătoare de moarte. Totuși un cotor de varză, aruncat cu putere, o nimeri pe Maria în față, și buzele-i sîngerară.

Oh, atunci furia nefericitului don Mariano izbucni ca marea pe vreme de furtună, ca un vulcan în erupție. Cu trupul său atletic se repezi la grupul de curioși care erau mai aproape, și-i dădu la o parte din prima clipă, trîntind oamenii la pămînt de parc-ar fi fost de paie. Cei rămași în picioare fugiră, fără a mai aștepta să se repeadă a doua oară. Domnul de Elorza vru să se repeadă

iar la mulțime ; dar întîmpină rezistență din pricina înghesuielii, și-l luă de gît pe primul derbedeu peste care dădu, și l-ar fi sugrumat cu siguranță, de n-ar fi intervenit soldații, care-l traseră înapoi pe tatăl înfuriat. Atunci își vărsă mînia într-un potop de vorbe atît de învălmășite, încît nu se înțelegea mai nimic, dar curmară larma gălăgioasă a gloatei.

— Canalii ! Canalii josnice ! Lașilor, mizerabililor !... Dacă nu m-ar ține dînșii pe loc v-aș smulge limba la toți, unul cîte unul... Mi-ați rănit fiica... Nu știați că era fiica mea, derbedeilor ? Aici e locul să arătați ce vă poate pielea ? Halal de-așa curaj ! De ce nu vă duceți în Navarra să luptați cu oameni înarmați nu să-i atacați acum pe cei fără apărare ?... Fiindcă sînteți niște lași..., o adunătură de oameni necuviincioși, care trebuie împrăștiați cu lovituri de bici !... Dacă e printre voi vreunul demn să se măsoare cu mine, să iasă ca să-l scuip în față... Lăsați-mă, vă rog, lăsați-mă vă rog, pentru Dumnezeu, să omor măcar unul din derbedeii ăștia care mi-au rănit fiica !... Lăsați-mă, domnilor ; pentru Dumnezeu, lăsați-mă !...

Don Mariano se căznea să scape din brațele soldaților. Curioșii care se dăduseră înapoi cînd se repezise la ei, văzîndu-l ținut de soldați, după ce-și reveniră din sperietură, se făcură iar foc și pară, spumegînd de mînie.

— Hodorogu' ăsta ocărăște poporul ! E un carlist furios ! Rușine să-i fie dacă ocărăște poporul în halul ăsta ! De ce nu-l omorîți pe trîntoru' ăsta ? Omorîți-l, da, omorîți-l ! Omorîți-l ! Omorîți-l !...

Și mulțimea începu să se apropie, deși încet, de trupă ca un ocean cu valurile umflate și amenințătoare și s-ar fi răfuit zdravăn cu don Mariano și cu prinșii dacă locotenentul n-ar fi împiedicat un asemenea act de barbarie, strigînd cît îl ținea gura :

— Companie..., pregătiți..., arm' !

Atunci valurile umflate se destrămară ca prin farmec. Glasul locotenenetului a fost... *Sed motos prestat componere fluctus** al lui Neptun. Poporul suveran întoarse

---

* *Sed motos prestat componere fluctus* (lat.) — Dar e mai bine, se liniștesc valurile (*Eneida*, Vergiliu).

spatele și zicînd în sinea sa: „Scape ăl' de poate"!, o rupse la fugă în toate părțile, căzînd ici și ridicîndu-se mai încolo. Și s-a dus vestea că maiestatea sa fugi atît de mult și atît de bine, încît în mai puțin de trei minute dispăru din bătaia puștii soldaților.

Datorită acestui fapt, prinșii își continuară liniștiți drumul pînă la închisoare, unde, preventiv, fură găzduiți într-o sală mare, destul de murdară, cu dușumea de lemn găurită de șoareci în multe locuri. Mariei i se dădu o cameră singură, ceva mai curată și cu unele comodități.

Ora desemnată pentru a compare în fața consiliului de război fu douăsprezece; și cînd bătu de douăsprezece fură duși, bine supravegheați, într-un salon frumos mobilat din cazarmă, unde era reunit consiliul. Ofițerii ce-l alcătuiau erau așezați în spatele unei mese lungi, acoperită cu damasc roșu pus sub un polog de catifea care în alte vremuri, cînd nu era republică, slujise pentru a da strălucire și prestigiu portretului monarhului. Erau prezidați de guvernatorul militar, care voia cu înverșunare să rezolve acest caz repede și fără părtinire. Voia să-i învețe minte cu asprime pe toți conspiratorii, sau, altfel spus, să-i dea cu totul peste cap ca să-i sature de conspirație după propriile sale cuvinte. Era un om îndesat, cu nări mari și mustață mică: arăta în mare parte, cum am mai spus deja, și odată cu noi au spus-o și comandantul Ramírez și locotenentul escortei. Ceilalți ofițeri n-aveau absolut nimic deosebit pe chip: trăsături neregulate, ochi negri, mustăți răsucite, barbișon ascuțit, fizionomii vulgare în genere, deși bărbătești. Se înțelegea la prima vedere că le venea prea greu să ducă roba de magistrat.

Cînd sosiră prinșii, la uși și în imediata vecinătate a cazărmii se afla un public numeros, nu atît de grosolan și de murdar ca cel de dimineață. Era alcătuit din persoane de condiție mai bună, studenți în cea mai mare parte, nobili de țară și slujbași. Acest public păstră o tăcere prudentă și plină de compasiune cînd îi văzu intrînd.

Fură chemați unul cîte unul în vasta sală a consiliului. Căpitanul care servea drept procuror le luă declarații cu documentele justificate ale delincvenței la

vedere. Indivizii juntei carliste din Nieva făcură declarațiile așa cum era mai bine, negînd faptele în cea mai mare parte, afirmînd cu prudență alte lucruri și făcînd, în sfîrșit, tot posibilul ca să iasă basma curată. Grăsanul de general de brigadă se înfurie de multe ori în timpul declarațiilor și-l întrerupse pe procuror ca să-i apostrofeze cu asprime pe conspiratori și să-i amenințe că-i condamnă să fie pedepsiți prin împușcare dacă nu declarau toate amănuntele și ramificațiile conjurației ; dar nu obținu mare lucru cu bravadele sale. Cînd îi veni rîndul Mariei, zîmbi sarcastic și zise cu ironie grosolană :

— Aveți amabilitatea să vă apropiați, domnișoară, și să răspundeți la întrebările pe care vi le va pune acest domn căpitan.

— Cum vă numiți ? zise procurorul.

— Maria de Elorza și Valcárcel.

— Dee, dee, dee, șopti generalul de brigadă. Mereu aceleași aere aristocratice !

— Sînteți acuzată de a fi servit drept intermediar în corespondența dintre marchizul de Revollar, ministru și consilier al Pretendentului, și căpetenia don César Pardo, surghiunit nu de mult în virtutea sentinței întemeiate a consiliului de război întrunit în ziua de paisprezece ale lunii martie. În afară de asta, sînteți acuzată de a fi ajutat și de a fi luat parte la mai multe întruniri pe care le-au ținut conspiratorii din Nieva, cu participarea aceleiași căpetenii surghiunite și a altor cîțiva inculpați politici. La aceste întruniri dumneavoastră ați luat cuvîntul, îndemnînd le rebeliune și dînd idei pentru a cîștiga victoria. Se zice că dumneavoastră ați cusut stindardul pentru rebeli și că ați ascuns berete și jambiere în casa dumneavoastră, și că le-ați înlesnit și bani conjuraților...

Procurorul se opri. Urmară cîteva clipe de tăcere. Generalul de brigadă zise cu nerăbdare :

— Haideți..., răspundeți ! Sînt adevărate faptele de care sînteți acuzată ?

Maria, cu privirea senină ațintită asupra chipului încruntat al președintelui și cu ton sigur și liniștit, răspunse :

— Tot ceea ce a citit domnul procuror este adevărul curat, și mă felicit din inimă pentru asta. Este adevărat că am servit drept intermediar în corespondența dintre nobilul meu unchi marchizul de Revollar și bravul don César Pardo (Domnul să-l aibă în pază). Este adevărat că am asistat la întruniri unde se conspira împotriva guvernului fără credință în Dumnezeu care există astăzi și că am căutat prin cuvîntul meu stîngaci să-i îndemn la luptă pe conjurați ; și este adevărat, de asemenea, că am cusut stindardul și alte lucruri pentru apărătorii credinței. Și iarăși este adevărat că le-am înlesnit bani atît cît am putut, dar nu este exact că în casa tatălui meu aș fi ascuns numai berete și jambiere ; am ascuns și arme, puști cu baionete și muniții.

Ofițerii din consiliu rămaseră stupefiați. Chiar generalul de brigadă, cu tot temperamentul său coleric rămase cîteva clipe uluit în fața îndrăznelii fetei aceleia. Dar dac-ar cunoaște-o, așa cum o cunoaștem noi, cu siguranță că n-ar avea nici un motiv să se mire atît de mult. Fiica mai mare a familiei de Elorza intrase în conspirația carlistă pe deplin convinsă că făcea o faptă bună înaintea lui Dumnezeu și cu scopul ferm de a nu da îndărăt din fața nici unei primejdii. Credința sa atotputernică și arzătoare căuta mijloacele de a-l sluji, și, în afară de asta, dorința de a imita de care am pomenit deja o împingea să repete purtarea acelor sfinte fecioare care n-au ținut seama de puterea celor mai cruzi tirani și-au dat exemplu glorios de credință statornică în vremurile de restriște. Știa pe de rost viața Sfintei Leocadia, a Sfintei Barbara, a Sfintei Iulia, a Sfintei Eulalia și a altor martire ale credinței creștine, și tăria lor era pentru ea o pildă și un imbold în plus pe drumul desăvîrșirii ; își închipuise scene de martiriu ale căror protagonistă era și din care ieșea mereu învingătoare, tot așa precum mulți bărbați dornici de bătălii își închipuie că se bat cu o duzină de luptători și-i pun pe fugă în mod rușinos ; ca și alții care, îndrăgostiți de oratorie își închipuie cum iau cuvîntul în fața mulțimilor, le emoționează și le cuceresc cu înfățișarea lor. Cu cîtă admirație citise despre fuga sfintei fecioare din Mérida din casa din

cîmp a părinților săi pînă la oraș, unde se prezentă de bunăvoie în fața guvernatorului Calfurniano să-și mărturisească credința și să ceară martiriul! În drumul pe care tocmai îl făcuse de la Nieva pînă aici își amintise de multe ori amănuntele fugii aceleia memorabile, vrînd să găsească o anumită asemănare cu drumul făcut de sfîntă. Acum cînd se vedea în prezența unor judecători severi și gravi socotea că asemănarea era și mai mare, ceea ce o făcea să stăruie în dorința ei de a nu se pierde cu firea în fața pericolului.

Generalul de brigadă, care nu știa prea bine ce i se întîmplase Sfintei Eulalia cu Calfurniano, crezu pur și simplu că tinerica aceea voia să-și rîdă de el, și exclamă, dînd un pumn zdravăn în masă:

— Ascultați, domnișoară, știți cu cine stați de vorbă? Știți că sînt guvernatorul militar al provinciei și că nu mi-au prea plăcut niciodată glumele? Știți la ce vă expuneți dacă vreți să luați în rîs foarte respectabilul consiliu de război pe care-l prezidez în clipa aceasta? Știți că mă bate gîndul să vă arestez și să vă închid într-o celulă și să stați acolo cu pîine și apă pînă putreziți?... Știți, ei?... Știți?... Ei?..., ei?...

— Știu perfect, răspunse Maria pe ton hotărît, deși cu modestie, că mă aflu în prezența unui consiliu de război; dar chiar dacă m-aș afla în fața unui batalion de soldați care m-ar ochi cu puștile, aș spune același lucru, fără să las de-o parte și fără să adaug o iotă. Nu am obiceiul să ascund adevărul, și fiind vorba de fapte care pot să aducă vreun serviciu cauzei lui Dumnezeu, aș fi nedemnă de a mă mai numi creștină dacă m-aș lepăda de ele în prezența cuiva.

— Și ce înseamnă ceea ce dumneavoastră numiți cauza lui Dumnezeu, frumoasă domnișoară? întrebă generalul de brigadă calm în aparență, în timp ce prin ochi îi treceau fulgere de mînie.

— Numesc cauza lui Dumnezeu cauza pe care în aceste momente o reprezintă regele legitim și catolic în jurul căruia se strîng toți cei ce se alarmează cînd văd religia persecutată și miniștrii săi prigoniți, cei ce plîng

cînd citesc blasfemiile infame proferate în Congres și repetate zilnic de ziare, cei ce nu vor să vadă întronată lipsa de credință în Spania, țară catolică prin excelență, blagoslovită mereu de Dumnezeu cu o singură credință și un singur cult.

Generalul de brigadă se făcu mai roșu ca un ardei iute la față ; buzele-ncepură să-i tremure de mînie ; avea să profereze vreo mare atrocitate ; dar, în cele din urmă, se stăpîni și zise, adresîndu-i-se procurorului :

— Continuați interogatoriul, domnule căpitan.

A fost pentru prima dată în viață cînd generalului de brigadă îi rămase nerostită o vorbă rea. Procurorul, asupra căruia, poate fiindcă era mai tînăr, puterea de atracție a sexelor avea încă o anumită influență continuă, îndulcindu-și din ce în ce mai mult vocea și zîmbetul care-i contracta chipul :

— Bine, dat fiind c-ați avut sinceritatea de a mărturisi c-ați participat la conspirație, sperăm că veți fi tot atît de sinceră în continuare și ne veți spune toate circumstanțele în care s-a desfășurat și numele celor care au luat parte la ea.

— Oh, nu..., asta nu se poate. Eu declar și mărturisesc faptele mele, dar nu pot să le mărturisesc pe ale celorlalți. Chiar dacă ei mi-ar da îngăduința, puteți să fiți siguri că n-aș face lucrul acesta, căci mi se pare păcat să le dau necredincioșilor arme ca să-i omoare pe creștinii buni...

— Asta nu se mai poate răbda ! vociferă generalul de brigadă, din ce în ce mai mînios. Ce-oți fi crezînd, domnișoară ? Credeți că eu n-am mijloace să vă fac să mărturisiți totul ? Spuneți numaidecît ceea ce știți, căci altminteri va fi rău..., va fi răăăău !...

— Domnule președinte, sînt hotărîtă să nu spun un singur cuvînt care să-i poată compromite pe prietenii mei, evlavioșii și lealii apărători ai credinței lui Isus Cristos. Faceți ce vreți cu mine, și rețineți că voi accepta cu plăcere orice prilej de a îndura ceva pentru cel ce-a pătimit atît de mult pentru noi.

— Dumnezeule mare ! strigă generalul de brigadă, dînd iar îngrozitor de tare, cu pumnul în masă. Mititica

asta m-a scos din răbdări !... Să vedem, ordonanță, să fie dusă imediat tînăra asta la închisoare și să nu intre nimeni la ea pînă la noi ordine...

Ofițerii din consiliu înțeleseră că asta însemna să le dea apă la moară carliștilor fără nici un rost ; îi spuseră lucrul acesta guvernatorului cu glas scăzut, și acesta, mai potolit acum, înțelese și el.

— Aveți dreptate, zise cu glas tare. Tot ceea ce poate să ne spună fata asta noi știm, ba știm chiar mai mult. Nu vreau ca lăudăroșii ăștia de carliști să spună că ne-am înverșunat contra unei femei... Ascultă, ordonanță, uită-te și vezi dacă nu cumva mai este aici tatăl tinerei ăsteia, și spune-i să intre.

După cîteva clipe intră don Mariano.

— Mă văd pus în situația de a vă spune, domnule de Elorza, arătă generalul de brigadă uitîndu-se stăruitor la el, că aveți o fiică lipsită de bună creștere, și... datorită faptului că dumneavoastră nu figurați printre carliști și bunăvoinței noastre nu luăm față de dînsa măsurile de rigoare pe care le merită pentru îndrăzneala sa. Puteți s-o luați cînd vreți acasă, punîndu-vă mai întîi chezaș că nu se va mai amesteca direct sau indirect în conspirații sau în chestiuni care nu face de... și nu sînt pentru... înțelegeți ?... Aveți grijă mai mult de ea dacă nu vreți să se expună la neplăceri mai mari și n-o mai lăsați să mai umble atît de liberă ca pînă acum.

Nu lipsi mult ca don Mariano să nu strice totul, pentru că era cît pe-aci să-i răspundă precum merita soldățoiului ăluia ; dar era foarte abătut din pricina amărăciunilor pe care le îndurase începînd de cu seară. Pe de altă parte, se temu să nu compromită grav situația fiicei sale și, văzînd-o liberă, nu vru s-o piardă iar. Păstrîndu-și, deci, *in pectore**, pentru vremuri mai bune dreptul de a-i cere guvernatorului satisfacție deplină pentru cuvintele sale grosolane, dădu cauțiunea ce i se cerea, și ieși imediat din sală și din cazarmă cu Maria, ducîndu-se să stea în casa unor rude. După-amiază porniră spre Nieva ; cînd ajunseră acasă se înnopta deja.

---

* *In pectore* (lat.) — pentru sine.

XIV

*Pallida mors**...

Cînd trăsura se opri, don Mariano își dădu seama după chipul servitorului care ieși să deschidă portiera că în absența sa nu se întîmplase nimic îmbucurător.

— Doamna ?... întrebă, cu neliniște.

— Doamna este în pat.

— Oh, trebuia să presupun !... Cum să fi avut puteri săraca de ea să reziste la asemenea lovitură !

Chipurile celorlalți servitori pe care-i văzu în trecere erau la fel, grave și posomorîte, ceea ce-i spori extraordinar de mult îngrijorarea. Maria îl urma. Cînd ajunseră la camera doñei Gertrudis, observară că înăuntru erau cîteva persoane, care veniră spre ei cu intenția de a-i opri cînd îi văzură.

— Dar cum, se simte atît de rău ? exclamă nefericitul don Mariano cu glas răgușit și tremurător.

— Nu se simte foarte rău, zise o doamnă îndatoritoare, dar nu e bine să intrați așa, pe neașteptate, fiindcă o emoție puternică poate să-i facă rău. A avut cîteva crize începînd de ieri seară, și e destul de slăbită. Lăsați-mă s-o pregătesc...

Doamna se duse, într-adevăr, să-i spună doñei Gertrudis că fiica sa era liberă și că va sosi îndată în Nieva.

— Fiica mea este aici ! strigă bolnava cu un uimitor instinct de mamă și de femeie sensibilă. Da, e aici !... O aud !... O văd !... Vino, vino, fiica mea !...

Și în același timp făcu un efort suprem ca să se ridice în capul oaselor. Maria intră în alcov și, îngenunchind lîngă pat, sărută respectuos mîinile pe care i le întidea mama sa.

— Iartă-mă, mamă ; iartă-mă pentru că te-am supărat... Te-ai îmbolnăvit din cauza mea, dar Domnul va voi să te faci curînd bine...

---

* *Pallida mors...* (lat.) — Moartea cea galbenă la față (Horațiu).

— Nu, fata mea ; n-am pentru ce să te iert ; ai făcut ceea ce ți-a poruncit Dumnezeu. M-am îmbolnăvit..., e adevărat..., dar m-am îmbolnăvit fiindcă n-am atîta tărie ca tine să îndur durerile pe care ni le dă Dumnezeu... Tu ești o sfîntă... O să mă fac bine..., nu te gîndi la mine... Acum mă înspăimînt cînd mă gîndesc cum de n-am murit cînd te-am văzut mergînd pe jos..., între soldați... Biata mea fiică, vino mai aproape, sărută-mă.

Cînd Maria intră în alcov, înăuntru se mai aflau Marta și Ricardo ; fata, așezată aproape de căpătîi, și Ricardo, la picioarele patului. Tînărul marchiz aflase la fabrică de arestarea Mariei, și-i ceruse colonelului să-i schimbe garda din noaptea aceea ; după ce i se aprobă cererea, alergă la familia de Elorza, dar don Mariano și fiica sa erau deja în afara orașului. Doña Gertrudis chiar atunci avea un atac foarte puternic, din care se temură că nu va mai scăpa. Își reveni, dar își reveni pentru a suferi imediat altul. Ce noapte îngrozitoare ! Don Máximo și doamna de Ciudad rămaseră cu biata Marta să aibă grijă de bolnavă. Ricardo nu vru să plece nici el. Copila își dădu seama că de purtarea ei depinde poate sănătatea și viața mamei ; nu se pierdu cu firea, învîrtindu-se mereu în jurul patului, intrînd și ieșind din alcov de sute de ori. Abia zicea don Máximo ceva, că ea și făcea cu o exactitate exemplară. Îi dădu pe rînd o mulțime de leacuri care cereau multă grijă și-o anumită obișnuință : cataplasme cu muștar, lipitori, frecții pe tîmple cu tot felul de lichide, etc., etc. Marta nu îngădui nici unei servitoare să pună mîna pe mama ei ; ea făcu totul, fără grabă, fără zgomot, ca și cum toată viața n-ar fi făcut altceva. În unele momente de răgaz se așeza lîngă pat și contempla fără a clipi, cu ochi plini de dragoste, chipul bolnavei. Alcovul era slab luminat de o lampă cu petrol care ardea cu fitilul tras pe jumătate în sală. Un miros tare de droguri și medicamente venea de la sticluțele strînse pe măsuța de noapte ; dar Martei nu-i venea rău de nici un miros : avea capul limpede, și sănătatea ei, niciodată șubrezită, era invidia tuturor din casă. Ricardo se așeza și el uneori la picioarele bolnavei. Copila abia dacă vedea altceva decît silueta lui schițată pe scobitura luminată a ușii ; dar silueta aceasta îi

aducea o mare mîngîiere. Însemna că nu e singură. Ricardo nu era un străin. Cîteodată, cînd bolnava cerea ceva, amîndoi se ridicau în grabă ; dar cînd luau o sticluță, dacă mîinile li se atingeau, Marta și-o retrăgea pe-a ei la iuțeală de parc-ar fi dat peste o viperă și-l lăsa pe Ricardo să-i dea sticluța. Tăceau amîndoi. Marta uitase de ea însăși ; nu se gîndea decît la mama ei. Ricardo, mai egoist, se gîndea la Maria. Tot sufletul fetei era legat de ființa iubită care respira agitat lîngă ea, și fără a greși deloc, cu exactitatea unui cronometru, număra bătăile inimii și-i urmărea respirația. Don Máximo și doamna de Ciudad vorbeau în șoaptă în sală ca și cum s-ar fi împărtășit. Doamna îi explica bătrînului medic firea și temperamentul fiecăreia din fiicele sale ; conversația era lungă. În răstimp de nouă ore bolnava avu patru atacuri puternice, care-o lăsară atît de slăbită, încît medicul se temu serios că va sfîrși rău. Totuși, după al patrulea rămase oarecum bine și petrecu ziua destul de liniștită. Pericolul, cu toate acestea, continua încă.

După ce trecu primele momente de efuziune, Maria o chemă pe sora sa de-o parte, într-un colț al sălii.

— Ascultă, mama s-a spovedit ?

— Nu.

— Și de ce n-ai trimis să cheme un preot ?... Nu vedeai că era în pericol de moarte ?

Adevărul era că Marta abia își adusese aminte de un asemenea lucru. În afară de asta, îi era tare frică să n-o sperie pe mama ei și să nu-i facă rău. De fapt și pe ea o speria îngrozitor scena aceea impunătoare și căuta s-o alunge din gînd. Maria o mustră cu asprime pentru neglijența ei, spunîndu-i c-ar fi săvîrșit o greșeală mare dacă Doña Gertrudis ar fi murit fără spovedanie. Marta înțelese că avea dreptate și-și lăsă capul în jos. Trimiseră să-l cheme fără întîrziere pe duhovnicul doñei Gertrudis, și Maria își luă sarcina de a o pregăti. Lucru ciudat ! Doña Gertrudis, care în timpul vieții ceruse de nenumărate ori să i se aducă un duhovnic, se simți copleșită, înspăimîntată, cînd fiica sa îi spuse că trebuia să se gîndească la spovedanie. Poate spaima îi venea din faptul că în timp ce ea cerea să se spovedească nutrea convingerea că nu era chiar pe moarte, pe cînd acum înțelegea că lucrurile deveniseră

într-adevăr grave. Oricum, cuvintele fiicei sale o impresionară profund și se opuse cît putu să primească preotul, pretextînd că se simțea mai bine ; că de se va simți în pericol de moarte îl va chema ea însăși... Maria nici nu vru să audă de această amînare și se văzu pusă în situația grea de a-i spune clar bolnavei în ce stare gravă se află. Doña Gertrudis se supuse, dar pe chipul său se vedea bine că este foarte abătută.

Cînd veni preotul o lăsară singură cu el și ieșiră toți din încăpere. Marta se duse să plîngă în camera ei ca să nu-și întristeze tatăl. Acesta făcu același lucru ca să nu le sperie pe fiicele sale. Maria aștepta la ușă semnalul că s-a încheiat actul cel pios. În cele din urmă, preotul deschise ușa, și cu masca de tristețe pe care trebuie să și-o pună toți cei ce văd zilnic scene de moarte, mască sub care se ascunde indiferența, urmarea firească a unei asemenea obișnuințe, le spuse celor ce așteptau :

— Intrați ; am terminat.

— Cum se simte ? întrebară.

— Bine..., bine..., bine... Sărăcuța de ea e liniștită acum... Cred că faptul de a fi primit-o pe Maiestatea sa Divină îi va face bine atît pentru suflet cît și pentru trup.

— E adevărat..., aveți dreptate, domnule preot, ziseră cîteva doamne.

— Am văzut în familia mea un caz foarte grăitor în ceea ce privește puterea credinței, zise una din ele. Unchiul meu Pepe era bolnav de piept ; ftizic dovedit. Îl văzuseră o mulțime de medici și luase mai multe medicamente decît poate să încapă într-un car. Ei bine. i-a venit așa, deodată, că atît timp cît nu se va fi pregătit să moară cum se cuvine nu se va însănătoși. Chemă preotul, se spovedi, luă împărtășania și chiar se încăpățînă să-i facă și masluri... Să știți că de atunci, nu știu ce s-a întîmplat, dar e sigur că s-a liniștit și sănătatea i s-a ameliorat... ; în sfîrșit, pînă s-a însănătoșit de tot așa cum îl vedeți dumneavoastră acum.

Celelalte femei confirmară această părere. Fiecare povesti cîte un caz în sprijinul ei, și preotul rezumă tot ceea ce-au spus ele arătînd că vindecările acelea miraculoase nu aveau nimic deosebit dată fiind prezența în

trupul bolnavului a Domnului cerurilor și al pămîntului, în mîinile căruia se află sănătatea tuturor muritorilor.

La zece noaptea îi aduseră doñei Gertrudis împărtășania cu tot fastul pe care-l merita un act atît de solemn. Casa de Elorza se umplu de chipuri străine. O mulțime alcătuită în cea mai mare parte din femei de rînd năvăli pe scară, pe coridoare, chiar și în odaia bolnavei cu lumînări groase de ceară în mîini. Preotul, cu ministrantul înainte și cu săculețul cu cele sfinte atîrnat de gît trecu prin mijloc și intră în alcov. Don Mariano fugise să se ascundă. Maria, cu o carte de rugăciuni în mînă, îi citea mamei sale rugăciunile care se spun de obicei înainte de împărtășanie. Marta sta sprijinită de perete, livid, cu ochii larg deschiși uitîndu-se la augusta ceremonie de parc-ar fi avut în față o vedenie îngrozitoare. Una din femeile care pătrunseră în încăpere îi întinse o lumînare groasă de ceară aprinsă, și ea o luă fără a ști ce face. Cînd preotul arătă sfînta împărtășanie fu nevoie să i se spună să îngenuncheze. Scena era tristă și zguduitoare pentru oricine, cu atît mai mult pentru o fiică. Lumînările de ceară trosneau lugubru în liniștea alcovului și aruncau umbre tremurătoare și galbene pe pereți. Cînd ridică ostia în sus, vocea preotului era și mai lugubră decît trosnetul lumînărilor mari de ceară. Bolnava, slăbită de boală, se făcuse din cale-afară de palidă de emoție : se ridică în capul oaselor atît cît putu, și, sprijinită de Maria, cu mîinile încrucișate pe piept, deschise gura ca să primească trupul lui Isus Cristos. Apoi, cei de față începură să se retragă încetul cu încetul, și pe scară se auzi clinchetul răsunător de la clopoțelul țîrcovnicului ce vestea că Domnul se îndepărta de casă. Rămaseră numai cei foarte apropiați. Un grup de doamne intră în camera bolnavei ca s-o felicite și s-o întrebe cum se mai simțea. Doña Gertrudis zise că era mai liniștită, și strîngîndu-i mîna fiicei sale Maria, îi mulțumi pentru că i-a făcut bucuria de a se împărtăși. Era de așteptat să se simtă mai bine. Toate doamnele găseau că era ceva foarte firesc și-i dădură asigurări bolnavei că se va însănătoși curînd.

— Dumnezeu poate totul, doña Gertrudis. Dacă te-ai spovedit și te-ai împărtășit nu trebuie să-ți fie teamă că

ți se întîmplă nimic rău. Nimic ; asta nu-i nimic, doamnă. Veți vedea cum vă veți întrema cît de repede.

— Eu am făgăduit să plătesc o slujbă pentru Sfîntul Cristos din Tunes în ziua cînd doamna s-o înzdrăveni, zise Genoveva, slujnica Mariei.

— Of, și tu ; de ce n-ai făgăduit-o lui Ecce Homo de la Merced ? întrebă cu uimire o bătrînă călcătoare de rufe din casă, care aprinsese întotdeauna candela acelui Crist și se îngrijea de curățenia capelei, încît ajunsese să creadă că este a ei proprie.

— Auzi întrebare !, fiindcă Sfîntul Cristos din Tunes face minuni mai mari !

— De unde și pînă unde ! exclamă tare și cu ochi mînioși călcătoreasa.

Se certară, pînă cînd Maria, supărată, le porunci să tacă, atrăgîndu-le atenția că Isus Cristos din Tunes și cel de la Merced erau același Domn, cu toate că fiecare creștin avea libertatea să creadă mai mult în icoana pe care o preferă.

În cele din urmă, doamnele se retraseră rămînînd numai două : văduva de Delgado și una din surorile sale, să stea toată noaptea cu fetele. Don Máximo se duse să se odihnească puțin, făgăduind că va veni imediat. Duhovnicul nu vru să plece fiindcă socotea că penitenta sa nu arată deloc bine, și se așeză cît putu mai comod pe o sofa. Ricardo rămăsese și el.

La miezul nopții se întîmplă lucrul de care se temea don Máximo. Se repetă atacul, și, din nefericire, cu o violență atît de mare, încît puțin lipsi pentru ca nefericita doamnă să treacă în lumea drepților. Marta, odată cu revenirea pericolului, își reluă îngrijirile așa cum făcuse înainte de lugubra ceremonie a împărtășaniei ; pregăti toate medicamentele, o fricționă pe bolnavă cu o periuță pe picioare, o ținu ridicată în sus multă vreme ca să nu se sufoce și făcu tot ceea ce prescrisese don Máximo în cazurile anterioare. Toți cei ce-o atingeau pe doña Gertrudis îi făceau rău ; numai mîinile moi ale Martei aveau darul de a o mișca într-o parte și în alta și de a o așeza în pozițiile cele mai comode fără a-i aduce durere. În cele din urmă, bolnava își reveni și vorbi ; dar don Máximo, cînd sosi, chemat în grabă de servitori, găsi pulsul atît de slab,

încît nu putu să-și rețină un gest ușor de spaimă. Martei nu-i scăpă gestul acela, și, chemîndu-l pe coridor, îl îmbrățișă plîngînd :

— Don Máximo, pentru Dumnezeu, salvați-o pe mama !... Da ; mama se duce..., da..., se duce !... V-am văzut făcînd un gest...

— Nu plînge, micuțo, zise bătrînul medic, strîngîndu-i capul la piept ; încă nu sînt motive să ne alarmăm !... Eu voi face ce voi putea și chiar mai mult ca s-o salvez.

— Da, da, don Máximo..., faceți lucrul acesta în numele a ceea ce iubiți mai mult pe lumea asta ! În memoria soției dumneavoastră la care țineați atît de mult !

— Bine, nu mai plînge acum ; trebuie să te duci să-i dai lingura de chinină mamei tale. Pe urmă o să-i punem o cataplasmă la capul pieptului.

Bunul don Máximo căută s-o consoleze, ascunzîndu-i presimțirea funestă pe care-o avea, și începu să ia măsurile ce le credea de cuviință după biata lui știință și din marea lui dorință de a o salva pe doña Gertrudis. Dar nu reuși să oprească apropierea grăbită a morții, care se îndrepta fără nici o opreliște spre patul nobilei doamne. La patru dimineața observară că vorbea cu mai multă greutate ; pronunța tărăgănat și vorbele-i ieșeau cam stîlcite din gură. Aproape toate cuvintele-i erau adresate Mariei, întrebînd-o și punînd-o să repete de nenumărate ori ce s-a întîmplat în noaptea trecută, lăudînd-o peste măsură pentru tăria ei sufletească și felicitîndu-se că avea o fiică atît de bună...

— Fata mea..., roagă-te lui Dumnezeu pentru sănătatea mea. Dumnezeu nu poate... să nu-ți împlinească rugămintea.

Maria, înțelegînd că mama ei murea, răspunse :

— Mamă, sănătatea sufletului contează mai mult... Dacă Dumnezeu vrea să te ia în împărăția sa, să te găsească în sfînta lui grație...

— Cum... mor..., fata mea ?

— Numai Dumnezeu poate să ne spună... Vrei să intre domnul preot ca să te mai spovedești o dată, să-i spui dacă ai ceva pe suflet ?

— Da..., să intre..., fata mea...., să intre...

Preotul intră și stătu cîteva clipe singur cu bolnava. Cei din sală așteptau într-o tăcere tristă. Don Mariano, rezemat într-o sofa, cu obrazul sprijinit într-o mînă, sta cu ochii închiși dînd semne că e profund abătut. După ce ieși preotul, intrară iar Marta, Maria, Ricardo și don Máximo. Starea doñei Gertrudis era din ce în ce mai gravă. Începu să arate o neliniște de rău augur : dădea din cap dintr-o parte în alta ca și cum n-ar fi găsit loc unde să-l pună, ca și cum ar fi căutat deja perna pe care avea să se odihnească pe vecie. Mîinile șovăielnice apucau și ridicau mereu așternutul patului, în timp ce ochii i se roteau întruna în orbite, și i se aținteau din cînd în cînd în tavanul încăperii. Părea că nu găsea pe nimeni asupra căruia să și-i oprească. La scurt timp, Martita observă că avea mîinile reci și o spuse cu glas tare, simplu, fără a înțelege, nefericita, ce însemna lucrul acela. Don Máximo întoarse fața ca să-și ascundă emoția. Preotul își lăsă capul să-i cadă pe piept.

— Mă simt... foarte bine... acum, îi zise Mariei, ducîndu-i mîna la buze. Cum o să mă fac bine... ne vom duce amîndouă... la Lourdes..., nu-i... așa... ? E foarte frumos... acolo..., foarte frumos..., foarte frumos... Dac-ai ști... ce văd... acum !... Fecioara..., Fecioara vine..., înconjurată de stele... Dați-mi... rochia de catifea... ca s-o primesc... Haideți..., repede..., repede..., nu vedeți că intră deja... pe ușă ?... Vai, ce încet umblați... ! Bună ziua, Doamnă... Am o fată... care seamănă mult cu dumneavoastră... Are părul blond și ochii albaștri..., foarte frumoși !... foarte frumoși !

Un horcăit slab începu să se audă din gîtlejul bolnavei, care mai curînd scuipa decît rostea cuvintele de mai sus ; era un horcăit uscat și ascuțit care se făcu auzit din ce în ce mai mult. Duhovnicul, cînd îl auzi, îi făcu un semn Mariei, și aceasta luă repede un Crist de argint care atîrna de perete, și-l puse în mîinile mamei sale, zicîndu-i :

— Mamă, adu-ți aminte de Dumnezeu... Adu-ți aminte de ceea ce-a pătimit acest Domn divin pentru noi...

— Eu... nu mor, zise bolnava.

— Ba da, mamă..., ba da..., mori, răspunse tînăra aprinsă la față, emoționată și îndurerată, temîndu-se

că n-ar fi bine pregătită. Căiește-te pentru păcatele pe care le-oi fi făcut... Nu-i așa că te căiești și-i ceri iertare lui Dumnezeu pentru ele ?

— Spuneți Crezul cu mine, o rugă duhovnicul, luînd un ton mai solemn. Cred în Dumnezeu Tatăl... atotputernic... făcătorul cerului și al pămîntului.

— Da..., da, șopti bolnava.

Doña Gertrudis repeta nedeslușit cuvintele preotului, și ca și cum nu lua aminte la ceea ce făcea. Se uita în tavan deosebit de stăruitor, în timp ce trăsăturile chipului i se schimbau cu repeziciune. Un cerc albastru i se contura în jurul ochilor, și nasul i se făcea mai ascuțit într-un mod straniu... Cînd preotul a încheiat rugăciunea, i se adresa din nou Mariei.

— De fapt... eu... n-am pălărie... ca să pornesc în călătorie... la Lourdes... Pălăriile pe care le am... sînt... foarte vechi... Vă rog...să-i scrieți... Luizei..., să-mi trimită o pălărie la modă... Și ție... îți trebuie o rochie... Să ți-o comanzi..., fata mea..., să ți-o comanzi...

— Mamă, lasă deșertăciunile lumii... Adu-ți aminte de Dumnezeu... Ia seama că o să apari foarte curînd în fața lui.

— Nu..., nu..., eu nu mor...

— Vai, mamă, pentru Fecioara Preasfîntă ; te rog să te gîndești c-o să mori !... Gîndește-te la mîntuirea ta !...

— Mă gîndesc..., da..., mă gîndesc, zise bolnava mașinal.

Preotul începu să se roage pentru mîntuirea sufletului citind latinește dintr-o carte. Toți îngenuncheară. Atunci muribunda întrebă, ridicînd puțin capul :

— De ce îngenunchează toți ?

— Ca să te încredințăm Domnului, mamă, răspunse Maria.

Și, ridicîndu-se și apropiindu-și chipul de cel al mamei sale, continuă încet :

— Zi cu mine, mamă : Isuse...

Mama repetă cu greutate :

— Isuse.

— Isuse al meu.

— Isuse al meu.

— Pentru preasfînta ta patimă.

— Pentru preasfînta ta... patimă.
— Pentru nenumăratele chinuri pe care le-ai îndurat...
— Pentru... nenumăratele... chinuri...
— Pe care le-ai îndurat, repetă Maria.
— Pe care... le-ai... îndurat.
— Iartă-mi păcatele.
— Iartă-mi... păcatele.
— Și salvează-mi sufletul.
— Lasă-mă, lasă-mă ! zise muribunda, îndepărtînd-o cu mîna tremurătoare pe fiica sa. Nu ; eu nu mor..., mă simt bine... sînt sănătoasă. Vino-ncoace, Martita... Nu-i așa... că nu mor..., fata mea ?
— Nu, mamă, răspunse copila, strîngîndu-i mîinile ; nu te grăbi, mămico, nu... O să te faci bine curînd și vom ieși să ne plimbăm cu trăsura, ca înainte... Acum timpul e frumos.
— Da, fata mea, da..., vom ieși... Ai grijă, ridică-mă... puțin... Nu stau bine așa.
Marta o ridică ; dar cînd o ridică ochii mamei se pironiră asupra ei, țintă, nemișcați, îngrozitori. Privirea aceea pătrunse pînă în cutele cele mai adînci ale sufletului bietei copile, și, scoțînd un țipăt înspăimîntător, sfîșietor, îi dădu drumul pe pernă. Capul doamnei de Elorza căzu greu ca și cum s-ar fi desprins de trup, cu gura întredeschisă și buzele țepene. Chiar și de pe pernă îndrepta mereu spre fiica ei, cu ochii-i mari, sticloși, aceeași privire fixă și înfricoșătoare.
— Mamă, mamă ! striga fata, îmbrățișînd-o imediat. Nu te uita așa la mine, pentru Dumnezeu !..., mămica mea, nu te uita așa la mine, vai, nu te uita așa la mine !... Vai, pentru Dumnezeu, ce frică mi-e !... Mămică, mămică !... Vai, Doamne ! Ce-i asta ?
Don Mariano, cînd auzise țipătul intrase repede în alcov, roșu la față și cu părul zbîrlit, vru s-o despartă pe Marta de cadavru.
— Dă-i drumul, fata mea, nu mai ai mamă !
— Ba da..., da..., e-aici !... Mamă..., mămico ! Nu-i așa că ești aici ?... Răspunde !, vorbește !..., sărută-mă, pentru Dumnezeu, mămico !... Lasă-mă, tată !..., lasă-mă..., acum o să mă sărute..., așteaptă puțin, pentru Dumnezeu !..., lasă-mă, tată !... lasă-mă să mă sărute !...

Copila strîngea cu o putere de neînțeles cadavrul mamei și-l acoperea cu sărutări fierbinți. Don Mariano, din cale-afară de surescitat, în pragul nebuniei, trăgea de ea cu brutalitate, ca și cum de asta ar fi depins salvarea tuturor. Maria, în genunchi într-un colț al camerei, ridica ochii și mîinile la cer cerînd gloria veșnică pentru răposată.

În sfîrșit, reușiră s-o ia pe Marta de-acolo, ducînd-o în altă încăpere. Fără a ști ceea ce făceau, îi făcură un rău mare. Nefericita nu-și vărsase îndeajuns durerea. Odată cu emoția i se opriseră și lacrimile și nu mai putu să plîngă. Palidă, complet schimbată la față, cu ochii pironiți în gol, nici nu auzea ceea ce i se spunea, nici nu voia să ia nimic din ceea ce i se dădea ca să se calmeze. Nu făcea altceva decît să repete întruna cu glas scăzut și răgușit :

— Mamă..., mamă..., mamă !...

Preotul se apropie de ea și zise :

— Fiica mea, liniștește-te, liniștește-te. Asta-i o încercare pe care ți-o trimite Dumnezeu ca să-i arăți resemnarea ta. Departe de a te răzvrăti împotriva voii sale, trebuie să-i mulțumești pentru că și-a adus aminte de tine, arătîndu-ți că te iubește...

— Nu mai spuneți neghiobii, omul lui Dumnezeu ! exclamă fata cu glas mînios învăluindu-l într-o privire disprețuitoare. Mă iubește Dumnezeu dacă mi-o ia pe mama ?... Auzi ce mai dragoste !..., auzi ce mai dragoste !... ce mai dragoste !...

Și repetă cîtva timp aceeași frază cu accent nervos. Cînd se mai liniști puțin, preotul îi zise iarăși :

— Fiica mea, ar trebui să urmezi exemplul surorii tale, care, regretînd nenorocirea tot atît de mult ca și tine, dă dovezi de resemnare și tărie creștinească. Ea nu se răzvrătește ; respectă voia celui Preaînalt și prin rugăciunile ei ajută întru binele cel mai mare și gloria celei care tocmai și-a dat sfîrșitul.

Marta înțelese că preotul avea dreptate. Se căi pentru cele spuse la mînie și lăsă capul în jos, șoptind :

— Oh, sora mea este o sfîntă !

— Și tu poți să fii, fiica mea. Calea virtuții e deschisă oricui vrea s-o urmeze.

Copila primi consolările preotului și ale celorlalte persoane care erau lîngă ea, fără a mai răspunde un cuvînt. Era tot palidă, cu trăsăturile răvășite, ținea ochii ațintiți într-un singur loc și sta fără a mișca un deget măcar, de părea c-a încremenit. Cum sta ca împietrită, ceilalți se speriară și se duseră să-i spună tatălui său. Cînd intră don Mariano în încăpere, Martita fu atît de zguduită, încît se ridică repede și se aruncă în brațele lui, plîngînd în hohote. Era salvată.

Prietenii casei reușiră după multă stăruință să-i lămurească pe don Mariano și pe Marta să se retragă pentru a se odihni cîteva clipe, în timp ce ei începură să ia măsurile ce se cereau pentru pregătirea cadavrului și înmormîntare. Maria se ruga întruna în camera mamei sale. Lumina palidă a zorilor o surprinse tot în genunchi, cu privirea ridicată la cer. Lumînările mari de ceară, de care ea însăși avusese grijă să fie puse în jurul patului mortuar, ardeau trist, sfîrîind cu lumina lor vie, galbenă, lumina slabă care învăluia încăperea. Nimeni nu îndrăznea s-o distragă din meditația ei pioasă. Cei ce intrau în casă și-o vedeau în atitudinea aceea șopteau între ei cuvinte de uimire și se retrăgeau în tăcere, emoționați și plini de admirație.

În cele din urmă, toți cei din afara casei se retraseră, și Maria însăși se încuie în camera ei să se odihnească, pentru că avea mare nevoie de odihnă după șirul amar de necazuri și marile încercări prin care trecuse în răstimpul cîtorva ceasuri. La ora prînzului, tatăl și cele două fiice ale sale veniră în sufragerie ca să înceapă masa tristă, pe care toți cei ce-au avut o nenorocire în familie și-o vor aminti cu groază, masă în care lacrimile se amestecă cu felurile de mîncare și suspinele umplu tăcerea ce se așterne în intervale lungi. La această primă masă abia se vorbește. Nici unul n-are curajul să ridice ochii ca să nu-i întîlnească pe ai celorlalți, și toți îndreaptă numai priviri pe furiș și pline de durere spre locul pe care ființa care tocmai a plecat de pe lumea asta pentru totdeauna l-a lăsat gol. Mîncarea se înghite mașinal, fără a o gusta, și de mai multe ori ne ducem batista la ochi decît șervețelul la gură. Clinchetul veselei rănește dureros urechile și cuvintele puține care se schimbă ies tremurătoare și fără

vlagă de pe buze. Cugetul se revoltă surd contra acelei necesități primitive pe care trupul i-o impune și-l silește să curme pentru un act atît de neînsemnat exprimarea durerii sale acerbe și cursul gîndurilor sale melancolice.

Se ridicară de la masă în aceeași tăcere apăsătoare. Maria se încuie iar în camera sa. Don Mariano, însoțit de Martita, se duse și el în camera sa. Amîndoi se așezară pe o sofa și rămaseră lipiți unul de altul o mare parte din după-amiază. Se consolau unul pe altul și durerea disperată li se prefăcea într-un simțămînt duios și în lacrimi. Plîngeau și se consolau pe rînd. Copila îl asigura că din ceruri mama sa va veghea asupra lor și făgăduia să fie întotdeauna bună și cuminte și să nu-i facă nici o supărare tatălui său. Tatăl o strîngea la piept și-și binecuvînta soția pentru a-i fi dăruit două fiice atît de bune și de frumoase. Cînd veni un servitor să-i anunțe că veniseră niște doamne în vizită, le păru nespus de rău, avură o impresie neplăcută de parcă le-ar fi alungat durerea aceea melancolică și duioasă pentru a-i adînci din nou în disperare.

Don Mariano ghici motivul acelei vizite. Voiau să stea de vorbă cu ei să le distragă atenția ca să nu audă zgomotul pe care-l vor face cînd vor scoate cadavrul din casă. Și, într-adevăr, un grup de doamne și cîțiva domni căutară prin insistențe repetate să-i ducă în încăperile dinlăuntrul casei ; dar strădaniile lor fură zadarnice în privința lui don Mariano ; ba mai degrabă îi rugă stăruitor pe prietenii săi, și pe un ton ce nu admitea replică, să-l lase singur, așa cum și făcură, luînd-o cu ei pe Martita.

Singur cu durerea sa, domnul de Elorza simți și mai profund cît este de nenorocit. În tinerețe nu există nenorocire pe care să n-o putem îndura. Pasiunile, sentimentele sînt mai puternice dar și mai trecătoare. Trăim cu gîndul la ceea ce va veni, și, în toiul celor mai mari și mai groaznice furtuni nu se stinge niciodată cîte un punct luminos care ne făgăduiește mîngîiere. Dar la vîrsta la care se afla domnul nostru nu există speranță, nu există ceea ce va veni. Fiecare nenorocire pe care o trăim este o nouă durere ce vine să se adauge la cele ce-au trecut, așteptîndu-le pe cele ce vor veni mai tîrziu. Afecțiunile care se sting sînt ca firele de păr care cad : n-avem cu ce le înlocui. Don Mariano sta cu ochii închiși, cu capul aple-

cat trist pe piept și-și lăsă gîndul să zboare revăzînd toate întîmplările vieții sale lungi de-acum, și în toate, bune sau rele, vedea chipul soției sale, a nedespărțitei sale tovarășe de viață. O vedea cum îi trezea în suflet o pasiune duioasă și arzătoare în același timp : frumoasă și curată la suflet ca un heruvim, cu chipul fin și oval și cu ochii albaștri ce-l priveau cu dragoste...

Își amintea perfect cum de cîteva ori pe cînd erau logodnici se supărase pe ea aproape fără nici un motiv. Gertrudis era atît de liniștită și atît de slabă din fire ! Întotdeauna o făcea să plîngă. O vedea în ziua căsătoriei, îmbrăcată în costum de atlaz negru (purta încă doliu după tatăl său, marchizul de Revollar), peste care albeața pielii și aurul părului străluceau în mod deosebit. Un anumit personaj din Madrid care fusese de față la nuntă îi zise, ducîndu-l într-un colț al sălii : „Domnule de Elorza, vă căsătoriți cu una din cele mai frumoase femei din Spania. Vă spun lucrul acesta eu, care am văzut multe femei frumoase în viața mea". În aceeași zi plecaseră în călătorie în țări străine. Își amintea, ca și cum ar fi simțit-o încă, impresia îmbătătoare, inefabilă, poate cea mai dulce și mai plină de fericire din existența sa, cînd se văzu deodată singur cu iubita sa, cînd vizitiul dădu un bici cailor și auziră saluturile rudelor și ale prietenilor care-și luau rămas bun la poarta palatului de Revollar. Toate întîmplările încîntătoare ale călătoriei aceleia erau bine întipărite în memoria domnului de Elorza. Apoi își amintea senzația ciudată de plăcere și emoție pe care-a trăit-o cînd avură primul copil și impresia delicios de crudă pe care i-o făcu soția sa ținîndu-l strîns de mînă, fără a vrea să-i dea drumul în clipele acelea de neliniște. Dar, vai, la scurt timp biata Gertrudis se îmbolnăvi, și niciodată nu-și mai recăpătă sănătatea deplină. Cu toate acestea, dragostea lor nu se răcise niciodată. El se îngrijea de sănătatea ei cu devotament, încercînd prin toate mijloacele ce-i stăteau în putință să-i mai potolească durerile, și ea-i era recunoscătoare pentru sacrificiile pe care le făcea văzînd în el o providență care-i alina suferințele cu mîngîierile lui. După ce trecuseră mulți ani, și cînd nimeni nu mai lua în seamă bolile bunei doamne, tot don Mariano o compătimea cel mai mult cu toate că se făcea că privește cu dispreț

beteşugurile ei. Ea înţelegea perfect lucrul acesta şi continua să-i păstreze în suflet acelaşi loc privilegiat ca în tinereţe. Armonia de sentimente generoase şi duioase dintre ei, dragostea pentru cele două fiice, respectul profund pe care şi-l purtau şi amintirea mereu vie a iubirii lor pline de pasiune pătrunseseră atît de mult în existenţa lor, încît nici unul din ei doi nu-i înţelegea rostul dacă nu-l avea pe celălalt alături. Era unirea pe viaţă, intimă, totală şi absolută lăsată de Dumnezeu şi cărora oamenii de puţine ori i se supun.

Un zgomot trist, fatidic, pe care-l auzi dincolo de pereţii camerei sale, îl făcu să ridice capul şi să-şi aţintească ochii uimiţi în gol. Da, nu încăpea îndoială : o duceau, i-o luau. Don Mariano se aruncă pe sofa cu faţa în jos, şi-şi adînci capul în pernele mari ca să-şi înăbuşe strigătele :

— Soţia mea ! Soţia sufletului meu !... Mi te iau..., mi te iau pentru totdeauna ! Vai, ce îngrozitor !...

Şi lacrimile bunului domn treceau prin ţesătura de damasc, iar trupul său atletic se zguduia convulsiv din cauza plînsului. Apoi simţi o mare curiozitate, una din aceste teribile curiozităţi care de obicei ne fascinează în asemenea momente şi lasă semne de neşters în memoria celui care le-a satisfăcut. Ascultă cu atenţie, şi auzi imediat murmurul surd al mulţimii şi mai tîrziu cîntecul funebru, sfîşietor, al preoţilor aproape sub ferestre. Atunci se ridică la iuţeală şi dădu la o parte discret una din perdele. Şi văzu sicriul, sicriul negru şi aurit plutind ca o barcă deasupra mulţimii. Cerul era înnorat şi avea o culoare cenuşie ce întuneca piaţa mare din Nieva. Valurile mulţimii se întindeau pe tot cuprinsul ei cu un dute-vino cadenţat. Şi barca se îndepărta, se îndepărta, ducînd cu sine pentru totdeauna comoara lui, în urma unei cruci mari de argint între două lumînări aprinse.

Lăsă perdeaua să cadă şi se aruncă iar pe sofa, şoptind cuvinte fără înţeles. Nu ştiu cît timp stătu astfel. Lumina dispăru şi ea, lăsînd încăperea în întuneric, şi totul rămase în tăcere... Totul, în afară de cugetul său, care-i vorbea, întruna, şi pieptul, care îi tresălta în hohote de plîns.

Şi stătu aşa mult timp, mult timp. În cele din urmă băgă de seamă că uşa camerei se deschidea încetişor.

Întoarse capul și o văzu pe fiica sa Maria care veni și se așeză în tăcere lîngă el. Dar el, ca și cum ar fi presimțit o altă durere, n-o întrebă nimic, nu-i zise nimic. Se mulțumi să-i strîngă mîna și închise iar ochii.

— Tată, zise tînăra după un răstimp de tăcere, am trecut printr-o nenorocire imensă, una din nenorocirile care-i fac să ridice ochii la cer pînă și pe cei mai lipsiți de credință, în căutare de mîngîiere. Numai Dumnezeu are cheia lor, le știe rostul și știe să facă în așa fel încît tot răul să fie spre bine. Nenorocirea asta m-a făcut să mă opresc asupra unei hotărîri pe care-o luasem deja de cîtva timp : aceea de a mă consacra lui Dumnezeu pentru totdeauna. Îmi dau seama după mii de semne că mă cheamă la el, și-aș fi într-adevăr foarte ingrată dacă n-aș ține seama de chemarea sa... Eu nu sînt făcută pentru lume... Toate distracțiile mondene îmi fac silă ; în felul acesta nu fac nici un sacrificiu dacă mă retrag într-o mînăstire... În afară de asta, de-acolo pot să mă rog mai bine pentru voi și să vă fiu mai de folos decît aici... Ideea căsătoriei pe care mi-ai sugerat-o îmi repugnă, și în sufletul meu a prins rădăcini, din fericire, o altă dragoste mai pură și care este nemuritoare... Hotărîrea mea nu trebuie să te surprindă... Cred că nu trebuie să-ți pară rău c-am luat-o... În clipa aceasta solemnă în care nenorocirea te apasă poate va fi ca o mîngîiere să știi că ai o fiică la adăpost de orice înșelăciune, de orice trădare, care trăiește fericită slujindu-l pe Dumnezeu și rugîndu-se pentru voi...

Maria vorbise cu opriri dese, de parc-ar fi așteptat ca tatăl ei s-o întrerupă. Dar termină ce avea de spus și se mai scurse încă un lung interval de tăcere fără ca el să-și aducă aminte să deschidă gura. În sfîrșit, tînăra-l întrebă cu timiditate :

— Nu-mi spui nimic, tată ?

— Nimic, răspunse acesta fără a se uita la ea.

— Dar îmi dai consimțămîntul ca să duc la capăt ceea ce mi-am propus ?

— Da.

— Oh, știam eu !... Ești atît de bun... destul de evlavios... Tu nu ești orb ca alți părinți care preferă să le lase pe fiicele lor pradă deșertăciunilor lumii, decît să le știe pentru totdeauna roabele Domnului, retrase într-o

casă sfîntă... Îți mulțumesc, tată, îți mulțumesc !... Mă temeam, într-adevăr, mă temeam că n-o să ți se pară bună hotărîrea mea... Dar Domnul a ajuns la inima ta... Acum te las..., mă așteaptă Marta... Adio, tată !... Lasă-mă să te sărut... Adio !

Și ușa se deschise și se închise iarăși încet. Domnul de Elorza rămase tot nemișcat, în aceeași poziție-n care-l lăsase fiica sa, cu mîinile împreunate și cu capul aplecat pe piept.

Încăperea rămase în întuneric. Zgomotele din afară începură să se stingă, încetul cu încetul. O durere imensă, ascuțită, crudă, plutea numai în odaia aceea, și doi ochi ațintiți în gol, fără lacrimi, oglindeau stropii mici de lumină care mai rătăceau pierduți în aer.

Cît timp stătu așa ?

Păsărelele care veniră în zori să se așeze pe fierul forjat al balcoanelor poate-ar putea să dea răspuns. Dar obrajii săi palizi, cearcănul livid care-i înconjura ochii și ridurile adînci ce-i brăzdau fruntea, ar fi dat fără îndoială, un răspuns mai exact.

XV

Să ne bucurăm, Iubitule...

În biserica mică și frumoasă a maicilor bernardine din Nieva era mare fierbere. Paracliserul, ajutat de trei ministranți, de cele două maici comisionare ale mînăstirii și de un expert din localitate, celebru pentru priceperea sa în a îmbrăca sfinții, făceau o zarvă de nedescris scuturînd cu mături mici și cu pămătufuri de pene retablurile altarelor. Nu se dădeau în lături să se suie în picioare pe ele și să se cocoațe chiar pe statuetele sfinților dacă altfel nu puteau să șteargă praful de pe vreo mulură ori să pună o lumînare în locul arătat. Maica stareță sta în cor, cu fruntea lipită de grilajul din fier forjat și-și dicta poruncile ca un general de corp de armată, cu glăscior subțire și aspru.

— Puneți aici un candelabru, colo un buchet de flori ; ridicați ceva mai sus lampa asta ; îndreptați coroana Fecioarei ăsteia.

Și înlăuntrul mănăstirii era fierbere. Un grup de maici contempla, din ușa unei chilii, cum altă maică termina de aranjat patul sărăcăcios, după ce agățase crucifixul reglementar la căpătîi. O tavă mare de argint se odihnea pe masa, tot reglementară, de pin. Cînd termină de așternut patul, maica ieși din chilie, spunîndu-le cîteva vorbe celorlalte din mers. Apoi se întoarse cu un morman de îmbrăcăminte pe care toate se grăbiră să-l ia în mînă, desfăcîndu-l și întorcîndu-l pe toate părțile. Era o rasă completă de novice ; tunica de flanelă albă, toca de pînză, pantofii, șiragul de mătănii, crucea de bronz, etc. Maicile contemplau cu ochi lacomi fiecare obiect în parte ca și cum ar fi fost vorba de ceva ce nu mai văzuseră vreodată, spunînd cu glas scăzut păreri multe și diferite.

— Vai ! Mi se pare că șiragul ăsta de mătănii are punctele mai mari. — Nu, soră, luați-l pe al dumneavoastră în mînă și veți vedea că sînt la fel. — Mă duc să văd ca să mă conving... E adevărat, sînt la fel... Ce proastă am fost ! — Flanela e prea tare — Fiindcă n-au udat-o bine. — Toca e bine călcată. — Isuse, Isuse, ce împunsături !... Păi ăsta nu mai e cusut, e însăilat !... — Cine-a făcut tunica asta ? — Sora Isabel. — Apoi s-a făcut de rîs ! — Să nu mai ziceți așa, soră, căci poate dumneavoastră o coseați mai rău. — Eu, mai rău !... Lasă, lasă ! În viața mea n-am făcut un lucru de mîntuială ca ăsta. — Cîte de-astea n-oți fi făcut, soră ! — Niciodată, niciodată ! — repetă maica pe ton mînios. La șapte ani știam deja să cos mai bine.

În clipa aceea apăru starețа pe coridor. Sora care o dojenise pe tovarășa sa ieși din grup ca să-i spună :

— Maică stareță, sora Luisa chiar adineauri s-a lăudat că ea coase mai bine ca sora Isabel și s-a supărat tare fiindcă i-am spus că nu trebuia să facă așa.

— E adevărat, fiica mea ? întrebă starețа pe un ton sever.

Sora Luisa lăsă capul în jos.

Stareța se gîndi cîteva clipe, apoi îi zise :

— Fiica mea, știi foarte bine că aici nimeni nu trebuie să se laude că face ceva mai bine ca cealaltă... Trebuie să te crezi ultima, pentru că poate vei fi... De cîtva timp nu prea mai ești umilă, și trebuie să începem să-ți îndreptăm viciul acesta... Deocamdată du-te și cere-i iertare maicii Isabel pentru greșeala ta, și pe urmă încuie-te în chilie și roagă-te un șir de mătănii Fecioarei... Apoi, cînd vom fi în vorbitor cu sora novice, vei veni acolo și te vei așeza în genunchi pentru ca lumea să vadă că ești pedepsită.

Sora Luisa își plecă și mai mult capul și se îndepărtă cu pas grăbit. Maica triumfătoare zîmbi din colțul buzelor.

La aceeași oră, servitorii casei de Elorza se duceau și veneau dintr-o parte în alta cu diferite obiecte în mînă. Pedro, bătrînul vizitiu, ungea cu ceară landoul de lux, în timp ce doi grăjdari țesălau caii. Martin, bucătarul, pregătea o gustare foarte bună. Slujnicele urcau și coborau de la etajul întîi în camera domnișoarei Maria, care era plină de lume, cu toate că nu era încă nici zece dimineața. Cele cincisprezece sau douăzeci de dame care abia puteau să se învîrtească în odaia aceea, vorbeau toate odată, cum e firesc, făcînd din camera elegantă și liniștită o gălăgioasă adunare de cumetre, greu de suportat.

În picioare, în mijlocul camerei, sta cea dintîi născută a domnului de Elorza îmbrăcată pe jumătate și în jurul său erau cîteva doamne, unele din ele în genunchi, care-o găteau de parc-ar fi fost statueta unei Fecioare de lemn. Toate erau foarte emoționate. O îmbrăcaseră deja cu o rochie frumoasă din atlaz alb ce avea în partea din față, de la piept pînă la poale, o garnitură din flori de portocal, Una o încălța în clipa aceea cu niște pantofi mici și foarte eleganți tot de atlaz, în timp ce alta cosea în grabă cîteva flori care-i căzuseră. În partea de sus îi puneau o ghirlandă din flori de portocal pe cap : se contraziceau de zor pe acest motiv. Amparito Ciudad susținea că ghirlanda era prea mare, și din cauza ei nu se mai vedea bine părul frumos al prietenei sale, în timp ce celelalte credeau că nu era nevoie s-o facă mai mică. După o discuție aprinsă, conveniră să adopte calea de mijloc, luînd cîteva floricele din ghirlandă, deși puține. Se auzeau exclamații frecvente din partea celor care nu luau parte la îmbrăcat.

— Vai, ca să faci un asemenea pas e nevoie de atîta curaj, Dumnezeule!

— Asta chiar că este o adevărată vocație!... O fată atît de tînără și de frumoasă!

— Nu se mai vorbește de altceva în oraș... Toată lumea e tulburată de intrarea asta atît de fericită la mînăstire!

— Ferice de ea, dragă! Eu nu știu dac-o să am curaj să văd ceremonia!

— Ba eu, chiar de-o fi să mă îmbolnăvesc, tot mă duc s-o văd.

Cîteva plîngeau deja, ducîndu-și batista la ochi; altele își povesteau la ureche despre pregătirile pentru intrarea la mînăstire și despre împrejurările în care tînăra luase hotărîrea. Se vorbea mult de o scrisoare pe care i-o scrisese marchizului de Peñalta, luîndu-și rămas bun de la el și dezvinovățindu-se. Unele îl compătimeau pe Ricardo, în timp ce altele ziceau în șoaptă că nu va duce lipsă de logodnică pentru a se căsători. În fond, dacă Dumnezeu o chema la el pe calea asta, exista vreun motiv să se îndepărteze de Cel-de-Sus fiindcă un băiat ar fi fost îndrăgostit de ea? Dacă l-ar lăsa pentru altul!... Dar ea îl lăsa pentru Dumnezeu, și nu avea motiv să se plîngă. Acesta era același argument care răzbătea din scrisoarea domnișoarei de Elorza. Scrisă și trimisă lui Ricardo în urmă cu cincisprezece zile, suna după cum urmează, cuvînt cu cuvînt:

„Dragul meu Ricardo. Cu toate c-a trecut mult timp de cînd relațiile noastre de dragoste s-au rupt tacit și mai degrabă în virtutea unor circumstanțe providențiale decît din inițiativa voinței mele, socot că este obligatoriu să-ți dau cîteva lămuriri în legătură cu hotărîrea pe care-am luat-o și pe care tu o vei afla cu siguranță. Nu pot, nici nu trebuie să uit că ai fost logodnicul meu cu acordul părinților mei și bucurîndu-te de dragostea mea sinceră.

Înainte de a renunța pentru totdeauna la lume, trebuie să-ți spun că n-am de ce să mă plîng în privința purtării tale față de mine absolut deloc. Ai fost întot-

deauna bun, loial și drăgăstos și m-ai respectat mai mult decît merit. Ceea ce-am scris mai sus este exact pînă într-atît, încît nu te-aș schimba pentru nici un bărbat din lumea asta dacă nu m-aș călugări, și m-aș socoti foarte fericită să mă numesc soția ta dacă n-aș fi mult mai fericită fiind mireasa lui Isus Cristos. Preferința mea nu poate jigni, nici supăra un tînăr atît de bun și de credincios ca tine. De acum înainte între noi nu mai există dragostea pămîntească ; rămîne doar o prietenie pură și foarte frumoasă, iubindu-ne întru inima sacră a lui Isus. Nu te voi uita în bietele mele rugăciuni. Uită-mă tu atît cît vei putea. Ești bun, ești nobil, frumos și bogat ; caută o femeie care să te merite mai mult decît te meritam eu, ca să te căsătorești și să fii fericit. Eu mă voi ruga mereu pentru voi.

Adio !

Maria".

Putea să fie ascuns sub aparențe mai frumoase un lucru atît de trist ? Nu, nu ; Ricardo n-avea dreptul să se plîngă.

În timp ce o bună parte din doamne punea glose interminabile acestui document, cele care-o îmbrăcau pe noua logodnică a lui Isus erau aproape de încheierea misiunii lor și terminau pieptănătura cu aceeași plăcere cu care un artist trage cu pensula ultimele linii la un tablou, îndepărtîndu-se și apropiindu-se de nenumărate ori ca să-și dea seama de efectul pe care-l face. Aici mai trebuie un ac de păr ; gulerul ceva mai răsfrînt ca să lase la vedere gîtul frumos de alabastru ; cîțiva cîrlionți pe frunte să iasă neglijent printre florile de portocal fără să pară aranjați ; să încheiem un nasture care s-a descheiat...

Maria le ajuta cu mișcări sprintene pe noile sale cameriste. Toți îi admirau seninătatea. Și, într-adevăr, tînăra logodnică a lui Isus nu putea să aibă un chip mai vesel în momentele acelea. Se observa, totuși, o anumită neliniște în veselia aceea. Mișcările sale erau prea vioaie și prompte de parc-ar fi căutat să-și ascundă tremurul

ușor al mîinilor și fiorul ce-i trecea prin tot trupul. Era un fior de plăcere ?

— Oh, da. Maria simțea o mare plăcere !

Trandafirii roșii din obraji așa spuneau ; strălucirea neobișnuită a ochilor spunea același lucru. Avea buzele uscate și ferestrele nărilor trandafirii și mai dilatate ca de obicei. Fruntea candidă era brăzdată de o cută ușoară și prelungită ce prevestea dorința fierbinte, dorința răscolitoare și senzuală ce se ascundea sub ea. Era dorința mărită de bucurie, dorința gurmandului ce se pomenește în fața bucatelor preferate după un post lung. Pe chipul acela aprins, strălucitor, treceau o mulțime de adieri călduțe, pline de fiori și dorințe voluptuoase, într-o confuzie tulbure și vagă. Avea să fie mireasa lui Isus Cristos și avea să se închidă pentru totdeauna între patru pereți, petrecîndu-și toată viața într-un colocviu tainic, a cărei dulceață n-o gustase încă pe deplin. O stăpînea o mare curiozitate ce o enerva nespus de mult. Întotdeauna o fascinase corul acela din mînăstirea San Bernardo, unde semiîntunericul ce pătrundea prin ferestruicile rotunde de sus dormea într-o tăcere mistică peste scaunele de stejar. De cîte ori, cînd văzuse trecînd o figură albă și tăcută și îngenunchind acolo în fund, nu tresărise și nu se înfiorase ! Era un fior dulce, voluptuos, care-o făcea să dorească din tot sufletul să intre în locul acela fantastic. Maicile cu figurile lor albe și zvelte i se păreau ființe supranaturale, îngeri coborîți întîmplător pe pămînt și care-și vor lua neîntîrziat zborul. Se uită mai cu osebire la o maică pentru că era tînără și frumoasă. Cînd o vedea intrînd în cor nu-și mai lua ochii de la ea. Frumusețea severă și obișnuită a călugăriței aceleia și privirea ei senină și fermă îi făceau o impresie covîrșitoare, de neînțeles. În sufletul Mariei încolțise o anumită înclinație extravagantă pentru ea și o dorință mare și arzătoare de a-i fi prietenă sau mai degrabă discipolă, de a se prosterna în fața ei și de a-i zice : „Arătați-mi calea cea bună, călăuziți-mă !“ Ce bine-ar fi dacă i-ar îngădui să-i dea o sărutare oricît de mică ! Într-o după-amiază o cuprinse o dorință imensă de a-i cere îngăduința s-o sărute. Templul era pustiu. Aruncă o privire înapoi și

văzu că frumoasa maică intra în cor și îngenunchea lîngă grilajul din fier forjat ; și, fără a-și da seama ce face, se îndreptă spre ea, zicîndu-i cu glas tremurător : „Măicuță, îmi dați voie să vă sărut mîna ?“ Maica îi făcu un semn grațios că nu se putea ; dar se ridică și-i întinse crucifixul șiragului său de mătănii cu un zîmbet atît de frumos și de părintesc, încît Maria, cînd îl sărută, se simți adînc emoționată.

Întotdeauna cînd intra în biserica mînăstirii simțea aceeași amețeală, un soi de somnolență voluptuoasă care-i pătrundea în toată ființa ca o mîngîiere. Din corul acela răzbătea un murmur languros și duios care-o chema, îndemnînd-o să renunțe la plăcerile lumii pentru altele mai mari și pline de taină pe care începuse să le guste fără a le cunoaște încă întru totul. Isus îi făcuse deja daruri valoroase în rugăciunile ei, dar nu s-ar dărui cu totul, bineînțeles, n-ar uita de sine în brațele miresei, nu s-ar dărui întru totul cu o dragoste nesfîrșită, nemuritoare pe care ea o dorea cu ardoare în altă parte decît înlăuntrul templului aceluia tăcut și poetic unde nici un zgomot n-ar putea să-i tulbure.

Sosise în sfîrșit ziua de a i se împlini dorința fierbinte. Peste un ceas va fi în corul acela tainic care-o făcuse să viseze atît de mult, și va trece cu rasa-i largă prin razele slabe de lumină ce se strecurau prin ferestruicile de sus. Își pierduse răbdarea și voia ca momentul să sosească mai repede. Era nervoasă, neliniștită, dar veselă. Niciodată n-a fost mai mulțumită de ea însăși. Prietenele nu mai osteneau lăudîndu-i virtutea și eroismul ; tot orașul o privea cu uimire și în jurul ei nu se auzeau decît vorbe lingușitoare și fraze de admirație. Maria se afla într-adevăr pe un piedestal. Și, ca oricine care se vede sub privirile publicului, tînăra noastră căuta să-și ascundă emoțiile lăuntrice arătînd un chip senin și vesel. Era ziua ei, era ziua marii bătălii, și-și potrivea cutele de pe frunte și expresia privirii întocmai ca un general cînd bate ceasul atacului.

Totuși, din cînd în cînd, arunca priviri neliniștite spre unul din colțurile cabinetului. În colțul acela, sta pe scaun și plîngea cu mîinile la ochi sora ei. În cele din urmă, neputînd să se stăpînească, le lăsă pe cameriste,

se duse spre Marta, și, aplecîndu-și fața pînă i-o atinse pe-a ei, îi zise :

— Nu plînge, draga mea, nu mai plînge... Nu trecem prin nici o nenorocire ca să te necăjești atît de mult... Dimpotrivă, gîndește-te la marea favoare pe care mi-o face Domnul chemîndu-mă să-i fiu mireasă... Ar trebui să te bucuri, draga mea !... Hai, nu mai plînge, c-o să-mi pierd curajul !...

Și în timp ce zicea aceste vorbe, săruta fața netedă și roșie a frumoasei sale surioare. Copila răspunse printre suspine :

— Vai, Maria, te pierd pentru totdeauna !

— Nu, draga mea, nu... O să mă vezi de multe ori..., și-o să vorbești cu mine...

— Ce contează !... Te pierd...

Și Marta nu știa să mai spună altceva : „Te pierd, te pierd pentru totdeauna !“ Nu știa să mai spună altceva, pentru că era singurul lucru pe care-l avea în clipa aceea în cuget, un cuget ce nu greșea niciodată. Obișnuită să-i lase pe alții să-și spună gîndurile și părerile, Marta accepta fără a crîcni părerea potrivit căreia sora ei făcea bine dacă se închidea într-o mînăstire. Dar era stăpînă absolută a inimii sale. Aici nu poruncea nimeni. Și inima îi spunea că nu mai avea soră ; că toată dragostea, toată blîndețea Mariei vor pieri foarte repede, ca o esență divină, în profunzimile unui nu știu ce tainic și nedefinit, cu totul de neînțeles pentru ea.

Cînd pieptănătura era aproape gata, în sală intră, adus parcă de furia unei vijelii, un tînăr. Era cel cu părul lăsat pe frunte, care încetul cu încetul devenise indispensabil la toate serbările, solemnitățile, ceremoniile și petrecerile din oraș.

— Domnișoara Mariita, secretarul domnului episcop mă trimite să vă spun că sfinția sa ilustrisimă e deja gata și că pornește chiar acum spre biserică.

— Bine ; voi pleca și eu imediat.

— Muzicanții sînt gata pregătiți. L-am anunțat pe don Serapio și pe organist... Sînteți frumoasă, domnișoară Mariita, foarte frumoasă !... Să vedeți ce mai draperii albastre am pus în cinstea dumneavoastră la altarul Fecioarei...

— Mulțumesc, Ernesto, mulțumesc ; îți mulțumesc din suflet.

La un semn al Mariei, toate doamnele se ridicară și o porniră în urma ei pe scară, fără a se opri însă din vorbăria lor supărătoare. Tînăra se duse drept la camera tatălui său și stătu un răstimp lung acolo. Nimeni nu află ce se petrecu înăuntru. Cei ce așteptau la ușă auziră suspine, fraze nedeslușite rostite pe un ton mînios, zgomot de scaune mutate din loc. Doamnele, care așteptau în antesală, le spuneau cu glas de falset celor ce intrau : „Își ia rămas bun, își ia rămas bun de la tatăl său... Don Mariano nu vrea să meargă la ceremonie."

Apoi apăru iarăși Maria, veselă și calmă ca înainte, zicîndu-le :

— Haideți, domnilor ; să pornim.

Cu aceeași seninătate trecu prin saloanele mari ale casei fără a se uita măcar o dată la mobile, și coborî pe scara mare de piatră fără să dea impresia că ar vrea să se mai oprească oleacă, mergînd repede, cu pas sigur, cu picioarele-i frumoase încălțate în satin alb.

Și, totuși, cîte amintiri rămîneau în urma sa ! Cîte ceasuri de lumină și bucurie ! Gînguritul ei de copil, dulce ca ciripitul unei păsărele ; cîntecul de leagăn cîntat de tatăl ei cu glas cam răgușit, dar tocmai de aceea mai duios, cînd o adormea în brațele sale ; visurile, rîsetele vesele din adolescență, soarele frumos din diminețile de aprilie care-o scălda în lumină în camera ei, mîngîierile necontenite ale mamei, căldura căminului, pe scurt, căldura casei părintești care nu se cumpără cu toate comorile pămîntului ; totul rămînea în urma ei impregnat în pereți, îmbibat în mobile. Și ea lăsa totul fără a vărsa o lacrimă !

La poartă aștepta o magnifică trăsură deschisă, trasă de patru cai albi. Pedro își arătase gustul punîndu-le panașe mari, albastre și îmbrăcîndu-se el însuși într-o livrea de aceeași culoare. În ziua aceea totul trebuia să fie albastru, ca emblema de puritate și neprihănire. Pînă și cerul, spre mai mare bucurie, se învesmîntase în albastru și se arăta senin și frumos. Maria se urcă în trăsură cu doamna de Ciudad, nașa ei, iar celelalte își luară rămas bun pornind în grabă spre biserică.

În oraș domnea o agitație extraordinară. Faptul că domnișoara de Elorza îmbrăca rasa călugărească, deși era așteptat de cîtva timp, impresiona totuși profund. O fată atît de bogată, atît de măgulită de toți, înconjurată de tot ceea ce lumea are mai frumos și mai rîvnit! În cafenele, în prăvălii, se făceau în zilele acelea comentarii interminabile.

— Dar nu se zicea că era deja stabilită nunta cu tînărul marchiz? — Nu, nu; nu se mai face nuntă; tînărul marchiz a rămas dezamăgit. Fata, după întîmplarea ieșită din comun cu arestarea ei și de la moartea mamei, s-a întors mai mult ca niciodată la înclinațiile sale evlavioase: e hotărîtă să-și urmeze vocația, ce mai încoace și-ncolo. Unii judecau într-un fel, alții în alt fel; dar, în general, Maria trezea o vie simpatie în sufletul multor oameni; mai ales asupra oamenilor de rînd exercita o oarecare fascinație, ca tot ceea ce este extraordinar și pînă într-un anumit punct minunat. Trecea drept o sfîntă. A-și stinge toată splendoarea frumuseții, a renunța la bogăție și a-și închide talentul în singurătatea unui claustru era complementul unic al faimei sale, ultima semnătură pusă pe expedientul canonizării sale populare. Toate femeiuștile acelea care se loveau cu coatele fără milă ca s-o vadă trecînd spre biserică s-ar crede înșelate în speranțele lor dacă s-ar fi căsătorit în mod prozaic și-ar fi văzut-o la brat cu soțul său, precedată de o dădacă cu un prunc fraged în brațe.

Piața era plină de curioși. Cînd tînăra se sui în trăsură, și Pedro, plescăind din limbă și pocnind din bici, porni caii, se auzi mult zgomot în mulțime ce ajunse la urechile Mariei ca un cor de vorbe măgulitoare. Lumea se da în grabă la o parte ca să-i facă loc. În fața acelui fast, pe care doar vreo bătrînă îl mai văzuse demult cu alt prilej, tîrgoveții pașnici se simțeau copleșiți de respect și curiozitate. Trăsura porni la drum încet, rupînd rîndurile strînse ale curioșilor. Caii jucau în ham nerăbdători, scuturînd panașul albastru ca și cum le-ar fi fost degrabă să ducă logodnica în brațele Soțului mistic. Era o procesiune măreață. Și, într-adevăr Maria, prin prezența sa impunătoare, merita să fie regină. Așa cum era, splendid îmbrăcată, cu ochii-i albaștri și adînci, care

străluceau de emoție, și cu obrajii albi ca laptele și roșii ca trandafirii ușor îmbujorați, era o figură de o frumusețe aparte, care semăna mult cu Fecioara blondă de Murillo pe care-o vedem în muzeul din Madrid. Femeile din oraș nu puteau să-și rețină entuziasmul și-i spuneau cu glas tare multe complimente unul mai măgulitor ca altul.

— Uită-te, uită-te la ea cît e de frumoasă, femeie a sufletului!

— Îți vine s-o săruți pîn-o mănînci, nu alta!

— Și ce rochie frumoasă are!

— Se zice că și-a comandat-o special la Paris pentru ocazia asta. N-a vrut să se îmbrace în brocart. Feloanele ce trebuiau să se facă din brocart le va dărui separat bucată cu bucată, și rochia va rămîne pentru La Virgen del Amor Hermoso*.

— Eu n-am văzut ființă mai frumoasă!... Pare un înger!

Trăsura își urma drumul maiestuos, și tînăra zîmbea dulce mulțimii. De la două sau trei case lăsară să cadă asupra ei un potop de flori, și petalele lor multicolore smălțuiră o clipă țesătura albă a rochiei; cîteva rămaseră agățate în păr. Lumea aplauda.

— Vai, vocația copilei ăsteia te înalță sufletește!

— Ferice de ea!... Cine n-ar vrea să fie-n locul ei!

— Și doar nu poate nimeni să spună c-a fost silită... Am auzit că tatăl ei s-a înfuriat cînd a aflat, și-a căutat s-o abată de la gîndul ăsta-n fel și chip...

— Ei, atunci se logodește cu Isus împotriva voinței familiei — zise un tînăr care asculta conversația.

Femeile se întoarseră mînioase să-l ia la zor pe necredinciosul care se îndepărtă rîzînd.

Și trăsura mergea mai departe sub un soare radios, ce făcea să scînteieze geamurile ferestrelor, răsfrîngîndu-se în albul caselor din oraș cu sclipiri de fericire. Bolta cerească își arăta sînii foarte puri, surîzînd tuturor dorințelor de fericire, tuturor aspirațiilor dragi ale muritorilor; surîdea chiar și aspirațiilor frumoasei fecioare

---

* Fecioara Dragostei celei Frumoase (sp.).

care prin vrerea ei avea să-l piardă din fața ochilor și avea să se afunde pentru totdeauna în întunecimea claustrului. Trăsura trecu prin fața palatului feudal al familiei Peñalta, ale cărui ziduri vechi, pătate pe alocuri de mușchi, aruncau un văl de umbră asupra străzii.

Ce făcea Ricardo la ora aceea ?

Maria nu-și puse această întrebare ; nu. Trecu fără a arunca măcar o privire pe furiș spre ferestrele gotice, cu același surîs senin și proteguitor. Umbra, totuși, o făcu să simtă ușor frigul.

La ușa bisericii o așteptau toate prietenele care-o luaseră cu ele și pe Martita. Templul gemea de lume care se înghesui și mai mult să-i facă loc să treacă. În altarul cel mare o întîmpină episcopul de***, care venise anume s-o primească în sînul bisericii. Căzu în genunchi și se rugă cîteva clipe scurte. Larma confuză a celor din jur se stinse și se așternu o tăcere plină de neliniște.

Prelatul începu să spună cu glas limpede și solemn :

— Știu, fiica noastră dragă, că ați luat hotărîrea de a vă închide pentru totdeauna în această casă sfîntă cu dorința de a fi roaba Domnului toată viața... Știu că vrerea dumneavoastră e de neclintit, și că ați știut să rezistați nu numai la ispitele deșarte ale lumii, ci și la acele mici bucurii pe care bunătatea lui Dumnezeu ni le îngăduie... Dar viața, fiica mea, în sînul umilinței și al penitenței este de obicei mai lungă decît în tumultul plăcerilor și, în timp ce spiritul nostru sălășluiește prizonier cărnii, sîntem ținta unor ispite grave și continui...

Bătrînul episcop vorbea cu un calm extraordinar făcînd pauze lungi la sfîrșitul frazelor, ceea ce conferea discursului său multă solemnitate. Glasul său era blînd și limpede și răsuna în naosul tăcut al templului ca o muzică în surdină. Zăbovi asupra amănuntelor vieții bisericești prezentîndu-le cu o exactitate nemaipomenită, etalînd în fața tinerei tot șirul de umilințe pe care le aduce cu sine ; trebuie să uite cu desăvîrșire plăcerile lumii ; va trebui să-și stăpînească simțurile oricît de mult ar suferi ; iar afecțiunile pămîntești, pînă și cele mai pure, trebuie să le înăbușe. Și asta nu o zi, nici o lună, nici un an doar, ci în fiecare zi, în fiecare lună și în fie-

care an pînă în ceasul morții, căutînd mereu cu ardoare durerea, așa cum alții caută plăcerea. Dar, după ce înfățișă tabloul sumbru al umilinței, începu să prezinte cu elocvență bucuriile pure și mari ce se găsesc în sînul ei. Să ne abandonăm în brațele lui Dumnezeu precum copilul în brațele mamei sale, ca să facă ce vrea din noi! Să-l afli pe Dumnezeu în adîncul amărăciunilor și al durerilor, să te unești cu el!..., să fie al tău!... Și să fii ființa aleasă, asupra căreia se revarsă nemărginită măreția sa!... Să trăiești legată de el pe veci!... Să-i fii soție!... Nu este oare o răsplată destul de mare pentru durerile mărunte pe care putem să le încercăm într-o viață atît de scurtă?

Începu jurămîntul de credință. Episcopul întreba, citind dintr-o carte dacă era gata să se lepede de viața lumească și să rupă legăturile cu oamenii pentru a se consacra numai și numai slujirii lui Dumnezeu. Maria răspundea că auzise glasul Domnului și alerga în grabă la chemarea sa. Prelatul întrebă iar dacă se gîndise bine cînd luase hotărîrea, dac-o luase din vreun motiv lumesc, jignită de vreo înșelăciune trecătoare. Maria răspundea că venea din voința-i fermă să se încredințeze Iubitului și să se retragă la sînul celui pe care-l iubea din tot sufletul. Toate oștirile pămîntului n-ar face-o să dea înapoi, fiindcă Dumnezeul ei îi dăduse tărie sufletească și era de neclintit, ca muntele Sion.

Pe deasupra capetelor credincioșilor apăru o tavă mare de argint, aceeași care cu puține ceasuri înainte se afla într-una din chiliile mînăstirii, și pe ea straiele călugărești de novice bernardină. Prelatul le binecuvîntă.

Răsunară notele înalte și dezacordate ale orgii și procesiunea porni. Maria înainte și lîngă ea Marta și nașa; în urmă episcopul și după el celelalte fețe bisericești. O parte din cei prezenți îi urmă și o parte rămase în biserică. Lîngă ușa bisericii se afla poarta aceea a mînăstirii pe unde intrară luînd-o printr-un claustru lung și întunecos luminat pe alocuri de cîte-o rază jucăușă de soare, ce se strecura printre mulurile arcelor. La capătul uneia din galerii era deja o ușă deschisă și străjuind-o, tăcute, nemișcate, se vedeau două figuri albe de călugărițe cu lumînări de ceară mari și groase în mînă.

Mireasa lui Isus se așează din nou în genunchi, și, ridicîndu-se îndată, o strînse tare în brațe pe sora ei. Era ultima dată cînd o mai îmbrățișa! Cînd vru să se desprindă din îmbrățișare a fost nevoie să intervină cîteva doamne, atît de strîns o ținea Martita. Le îmbrățișă de asemenea pe toate prietenele sale, care plîngeau în hohote, în timp ce ea, dînd exemplu de o seninătate sublimă, intră veselă și zîmbitoare în casa Domnului, urmată de cele două maici.

Ușile se închiseră. Cu toate că era în luna august, Martei și prietenelor sale li se făcu dintr-o dată frig în claustru, și alergară să se refugieze în biserică, unde don Serapio, acompaniat la orgă, cînta îngrozitor de fals: frumoasă rugăciune de Stradella.

Așteptară cîtva timp dînd semne vădite de curiozitate. Nimeni nu mai asculta vocea dogită a fabricantului de conserve. Mulțimea avea ochii ațintiți în corul maicilor bernardine, scrutînd prin grilajul de fier forjat ușa mică din fund.

În sfîrșit, apăru. Venea așa cum intrase: însoțită tot de două maici ca și înainte. Veșmintele de novice o făceau să pară ceva mai bătrînă. Cu toate acestea era frumoasă, foarte frumoasă, căci, ființa aceea sfîntă și deosebită era într-adevăr, frumoasă. Cei de față nu-și mai luau ochii de la ea și repetau cu glas scăzut: „Zîmbește, vine zîmbind!"

Vai, da! Noua mireasă a lui Isus Cristos zîmbea, așteptînd marea răsplată a sacrificiului său. Dar bătrînul care în aceeași clipă se plimba singur într-unul din saloanele casei de Elorza..., bătrînul nu zîmbea! Și tînărul care chiar în ceasul acela sta cu brațele încrucișate, cu capul plecat pe piept, în fața unui portret de femeie, zîmbea oare?... Nu, nu; nici el nu zîmbea.

Prelatul veni la grilajul din fier forjat și-i zise novicei:

— Nu te vei mai numi Maria Magdalena, ci Maria Juana de Jesús.

Ea se duse să îngenuncheze înaintea stareței și sărută cu respect crucifixul șiragului său de mătănii. Pe urmă le îmbrățișă la rînd pe noile sale tovarășe. Cît timp ținu această scenă, multe din doamnele de față plîngeau.

Episcopul ținu slujba solemnă, și la sfîrșit, toate călugărițele, și Maria, se împărtășiră. Don Serapio cînta cît îl ținea gura. Orga scîrțîi, țiui și se auzi dezacordată și răsună mai tare ca niciodată, stimulată poate de vocea lui don Serapio, de rivalitate. Părea că don Serapio și orga se luaseră strașnic la întrecere, începuseră un duel pe viață și pe moarte, ale cărei urmări dezastruoase puneau la grea încercare urechile credincioșilor. Dar orga își rîdea cu multă nerușinare de fabricant. Cînd era în culmea extazului și lăsa să-i iasă din gîtlej vreo *fioritura** complicată sau *fermata,* un muget îngrozitor i-o acoperea fără milă, lăsîndu-l pierdut și cu vocea înecată un răstimp bun. Scotea iar capul fabricantul cu o notă duioasă și cu efect sigur... Na ! orga cădea asupra ei ca o fiară înverșunată și nu se mai auzea. Se jucă așa multă vreme pînă cînd, sătul să se distreze și ametit de triumf, organistul apăsă dintr-o dată și în același timp pe toate clapele, ce răsunară în liniștea bisericii cu un strigăt monstruos și de nesuferit. Fabricantul rămase sufocat de urletul acela diabolic și nu mai apăru deloc.

Se așternură cîteva clipe de tăcere, ce fu ruptă de un scîrțîit trist. Se trăgea la loc perdeaua de la cor. Și corul nu se mai văzu. Lumînările începură să se stingă și lumea se retrase în grabă. Prietenele apropiate se duseră în vorbitor s-o felicite pe Maria.

Vorbitorul era o încăpere pătrată și destul de întunecoasă, despărțită în două de un grilaj dublu de fier. Călugărița novice apăru însoțită de stareță..., zîmbind oare ?... Da ; zîmbind.

— Ce exemplu de curaj și de virtute ne-ai dat, Maria ! îi zise una.

Tînăra ridică din umeri, cu un gest ce-ar fi vrut să însemne că îndepărtează de la sine gloria pe care i-o atribuiau.

— Să te rogi mereu pentru noi !

— Da, mă voi ruga, draga mea... Noi, adăugă ea cu oarecare emfază, avem îndatorirea să ne rugăm pentru cei ce rămîn în lume.

— Dac-ai ști cum mai plîngeau servitorii adineauri !

---

* Înflorătură (it.).

— Bieții de ei !... Îi iubesc mult pe toți.

— Uite-o pe Marta ; vrea să-și ia rămas bun.

— Apropie-te, Marta... Te-ai resemnat deja ?

— Ce pot să fac, Maria ! răspunse copila, luptîndu-se să-și înăbușe hohotele de plîns.

— Nu, surioară ; trebuie să te resemnezi cu plăcere și să-i mulțumești Domnului pentru favoarea pe care mi-a făcut-o... O să fii tot așa de bună, nu-i așa ?... Consolează-l pe tata... Să nu uiți să spui rugăciunile pe care ți le-am dat și să citești cărțile pe care ți le-am lăsat... Să vii la slujbă în fiecare zi... Caută să fii întotdeauna cuminte și umilă...

Ah, nu ; Martita nu va încerca, nu va încerca. Cînd te naști cinstită și umilă, nu e nevoie să te străduiești să fii așa. În privința asta putea să fie liniștită mireasa Domnului.

Încăperea strîmtă în care se aflau părea o temniță, de urîtă și întunecoasă ce era. Cele două maici stăteau lîngă grilaj. Veșmintele lor largi se distingeau ca două pete albe în spatele despărțiturii negre de fier.

Prietenele vorbeau pe rînd sau toate odată cu Maria, adresîndu-i-se cu un anumit amestec de admirație, de regret, de curiozitate și dragoste. Curiozitatea precumpănea asupra celorlalte. I se puneau mii de întrebări impertinente și i se dădeau comisioane ridicole referitoare la rugăciuni, medalii, etc. Cîțiva băieți foarte tineri din foștii obișnuiți ai casei de Elorza se strecuraseră printre cei de față și se uitau cu ochii mari, larg deschiși și uimiți la noua călugăriță fără a îndrăzni să-i adreseze cuvîntul. Dar ea se arăta liniștită și amabilă și le zicea pe nume cu o oarecare condescendență protectoare, transmițîndu-le complimente familiilor lor. Cel mai îndrăzneț fu tînărul politicos cu părul pe frunte, care, făcîndu-și loc și ajungînd la despărțitura de fier, îi zise foarte emoționat călugăriței novice, dîndu-i și noul său nume :

— Soră Juana, trebuie să vă cer o favoare..., vă rog să-mi trimiteți ca amintire cîteva flori de portocal din cununa pe care-o aveați...

— Dacă maica stareță e de acord... — șopti Maria, uitîndu-se la stareță.

Aceasta încuviință printr-un semn din cap, și buchetul mic din flori de portocal fu dăruit cu generozitate și drăgălășenie.

În clipa aceea intră sora Luisa, călugărița pedepsită pentru vanitatea sa, și se așeză în genunchi; dar nici un val de roșeață cît de mic nu trecu pe chipul său.

Conversația continuă despre sărbători, slujbele de nouă zile care se pregăteau, plecarea vicarului ce urma să fie numit canonic la catedrală, cine-l va înlocui, etc.. etc. Pe nesimțite, toate începură să vorbească încet de tot pînă cînd vorba lor se prefăcu într-un murmur monoton și trist. Vizita părea mai degrabă o vizită de condoleanțe decît o vizită de felicitare. Se lăuda întruna curajul și virtutea Mariei. Vai, Dumnezeule, numai cînd te gîndești să stai închisă pentru totdeauna și să duci o viață atît de grea...

Stareța, uitîndu-se spre ea, exclama cu un anumit zîmbet nu prea liniștitor :

— Sărăcuța ! Sărăcuța !

Dar tînăra, întorcîndu-se cu unul din gesturile-i iuți și grațioase atît de specifice firii sale, răspundea :

— Norocoasă, norocoasă, zic eu, maică stareță.

Încetul cu încetul băieții se apropiaseră de fete, și, fără a ține seama de incinta sacră nici de crucile severe agățate de pereți începură să-și spună nimicuri mai mult sau mai puțin glumețe la ureche.

— Cînd îi urmați și dumneavoastră exemplul, domnișoară ? Dacă dumneavoastră v-ați retrage toate la mînăstire, noi ce ne-am face ! Să știți c-ați fi tot frumoasă și dac-ați purta strai de călugăriță. — Ascultați-mă, domnișoară Amparito ; dac-ați fi maică, eu aș vrea să fiu vicar. — Eu aș vrea să fiți ceva mai serios, domnule Suárez. — Ce-aș mai veni să vă țin de urît !... Ce-i mai rău e despărțitura... Nu se dă la o parte pentru vicar ?... — Sînteți răutăcios, mai tăceți ; aveți grijă că e păcat să vorbiți așa în locul acesta.

Rosarito și logodnicul ei puseseră stăpînire pe un colț și nu-și mai luau ochii unul de la altul, spunîndu-și doar din cînd în cînd cîte un cuvînt neînsemnat pe care

inflexiunea vocii și tremurul buzelor îl făceau să pară sentință sublimă. Numai doamnele și cîteva fete care nu-și găsiseră încă perechea vorbeau mai departe cu maicile. În cele din urmă, stareța se ridică de pe scaun și Maria îi urmă exemplul.

XVI

Visul marchizului de Peñalta

Transferul tînărului locotenent Ricardo de Peñalta nu mai sosea. Îl ceruse cu cincisprezece zile înainte de a se căluga domnișoara de Elorza. Trecuse deja o lună de la zgomotoasa ceremonie..., și nimic. Personajele influente pe care prietenul nostru le avea la Madrid și-i erau devotate cu trup și suflet nu se grăbiseră de data asta să-i împlinească dorințele.

Dar de ce voia atît de mult să se îndepărteze de Nieva ? Fie spus întru onoarea adevărului, Ricardo, cînd ceru transferul, dorea din cale-afară de mult să piardă din fața ochilor pentru totdeauna locurile acelea, unde fusese atît de fericit și unde avea să fie atît de nenorocit ; dar acum, după ce trecuse o lună, durerea-i mai trecuse și era pe cale de a se obișnui cu nefericirea lui. Cu toate acestea, era încă foarte abătut. Oricine își putea da seama.

Din ziua-n care-i făcuse propunerea aceea oribilă, de care nu putea să-și aducă aminte fără a fi cuprins de mînie, înțelese că nu va fi niciodată stăpîn pe inima Mariei. Un glas tainic și neînduplecat îi spunea întruna la ureche lucrul acesta. Așa că nu-i făcu o surpriză mare scrisoarea în care i se aducea la cunoștință intrarea la mînăstire. Trecuse deja cîtva timp de cînd se zvonise în localitate. Totuși, nu putu, oricît de mult își dădu silința, să nu simtă o durere mare și acută și să nu fie atît de abătut încît să rămînă sleit de puteri. Nu-i același lucru să ai convingerea mai mult sau mai puțin în-

temeiată că femeia iubită nu ți se potrivește ori să vezi lucrul acesta confirmat printr-un fapt concret și tangibil. Nu-i rămînea nici măcar dreptul de-a se supăra și de a-și vărsa focul numind-o perfidă, trădătoare, așa cum se întîmplă în majoritatea cazurilor. Ca un creștin de bună credință ce era, se cuvenea să privească, cu răbdare, chiar cu plăcere (scrisoarea preciza bine), înlocuirea aceea evlavioasă a unor sentimente pămîntești, deși nobile, cu altele divine și sublime. Maria nu era vinovată cu nimic, cu absolut nimic. Purtarea ei era demnă de elogii ; și observa că toată lumea o elogia în mod spontan și cu căldură. Poate că în ideea aceasta găsea tînărul marchiz singura mîngîiere cu putință. Pentru că în mod sigur frumoasa fată nu-l lăsase pentru nici un alt bărbat, ci pentru a urma calea grea ce duce la cer, fapt pentru care, neîndoios a fost nevoie să se lupte mult cu ea însăși. Și în această luptă punea marchizul nostru puțin orgoliu, gîndindu-se cu plăcere și durere în același timp la eforturile pe care noua mireasă a lui Isus le va face pentru a-și smulge din suflet rădăcinile unei afecțiuni atît de mari și de vechi.

Dar, prin frunzișul frumos al acestor gînduri, mai mult sau mai puțin consolatoare, își scotea de multe ori capul odios o idee tristă și crudă. Deși căutase prin toate mijloacele să îndepărteze de la sine asemenea idee, nu putea să nu se gîndească deseori că Maria nu-i purtase niciodată o dragoste sinceră și mare așa cum era a lui ; că fusese logodnica lui din obligație, datorită împrejurărilor deosebite în care se aflau amîndoi în Nieva ; că poate ea se înșelase pe ea însăși crezînd că-l iubește, căci dacă l-ar fi iubit cu adevărat, niciodată nu i-ar fi venit ideea de a intra în conspirații ; că Maria era o fată cu mult talent și imaginație, tocmai bună pentru a străluci în lume ori pentru a înfăptui orice act religios sau profan oricît de elevat ar fi, dar poate tocmai de aceea incapabilă de sentimente duioase, de statornicie, de abnegația modestă și neștiută pe care trebuie s-o aibă soțiile bune și mamele. În sfîrșit, Ricardo presupunea că iubita lui avea mai multă judecată decît inimă sau el nu știa cu cine avea de-a face.

Și încetul cu încetul, și sub imboldul acestor îndoieli care deveneau certitudini, se născu în cugetul lui un oarecare dispreț față de amintirea drăgăstoasă ce-l copleșea. Cînd se gîndea la Maria cea de altădată, atît de veselă, atît de drăguță, atît de comunicativă, se înduioșa de obicei și plîngea. Dacă i se îndrepta gîndul la ziua în care, ascuns după perdele, o văzuse trecînd nepăsătoare și zîmbitoare prin fața casei lui fără a arunca măcar o privire la ferestre, sufletul i se umplea de amărăciune și de ranchiună. Și cînd o vedea în închipuire în strai de maică bernardină, și-și dădea seama că ea uitase cu totul de scenele acelea de dragoste ce fuseseră încîntarea vieții lui, poate dispreţuindu-le și fiindu-i urît de ele de parc-ar fi fost delicte, tînărul nostru — Dumnezeu să-i ierte păcatul ! — ajungea să n-o mai vadă cu ochi buni pe mireasa lui Isus. Aceste îndoieli care-l rodeau necontenit erau un adevărat cauter pentru pasiunea lui, dureros și crud ca toate cauterele, dar cu efecte foarte salutare.

Vizita la fel de asiduu casa de Elorza ca înainte ; poate mai mult ca înainte. Acolo erau două ființe pe care le compătimea și care-l compătimeau la rîndu-le. În afară de asta, devenise obișnuință pentru el să stea cîteva ceasuri din zi între cei patru pereți și nu numai obișnuință, ci datorie izvorîtă din recunoștința pentru dragostea ce i se arăta, și nu numai datorie, ci și, de ce să n-o spunem, plăcere, multă plăcere ; fiindcă nu putea să nu aibă plăcere să-i țină companie unui domn atît de serios ca don Mariano, care-i dovedise că-l iubește ca pe un fiu, și unei fete atît de bune și de frumoase ca Marta, pe care-o iubea ca pe o soră. Durerea îi apropiase și mai mult, mai ales că aveau o structură sufletească asemănătoare. Pe măsură ce amintirea Mariei devenea tot mai ștearsă, găsea tot mai sinceră dragostea familiei aceleia și se agăța de ea ca de ultima scîndură în naufragiul speranțelor sale. Dac-ar lăsa să-i scape scîndura ar rămîne singur. Singur, singur ! Cuvîntul acesta îi aducea în minte noaptea îngrozitoare petrecută în tren cînd a venit la Nieva după moartea mamei sale. Soarta crudă i-l repeta în urechi cînd se gîndea mai puțin la singurătate. În sfîrșit, atît timp cît ar fi rămas în Nieva, nu

suna atît de trist și lipsit de consolare, fiindcă tot ce vedea și atingea în casa lui îi vorbea de duioșia mamei, tot ce-i ieșea în cale în casa de Elorza îi amintea dragostea Mariei ; dar, și după aceea ?... Ce i-ar spune cîmpiile pustii ale Castiliei pe unde l-ar duce trenul rapid ? Despre ce i-ar vorbi mulțimea indiferentă de pe străzile Madridului ?... De aceea, Ricardo mai mult se temea decît dorea, transferul pe care-l ceruse cu atîta grabă.

În fiecare zi cînd intra în casa de Elorza, Martita îl întreba :

— A sosit transferul, Ricardo ?

De cîteva ori îi răspunse, nici bucuros nici supărat :

— Oare vrei să plec, Martita ?

— Vai, nu !... lăsă să-i scape fata cu o inflexiune a glasului ce valora cît un poem.

Dar Ricardo nu reuși să-l citească. Naufragiații aceștia din dragoste, oamenii aceștia răniți de o amăgire, nu știu să citească alte poeme decît pe al lor.

După moartea mamei sale și în timpul bolii acesteia, cînd Ricardo o ajută și o consolă atît de mult, Marta se purtă cu el cu aceeași încredere și dragoste ca înainte, ceva mai rece însă de la un timp încoace. Fiica mai mică a lui don Mariano trecuse printr-o criză îngrozitoare, pe care nici măcar n-a bănuit-o nimeni din casă. Cît a ținut criza, a fost cam ursuză în purtări față de ceilalți, mai neliniștită, mai serioasă și rezervată. Dar, la sfîrșit, cugetul ei drept și firea ei sănătoasă și echilibrată au ieșit învingătoare. Moartea doñei Gertrudis, care era o nenorocire mai mare și mai sigură decît toate celelalte, contribui mult ca să-i potolească neliniștea și să-i domolească rătăcirile inimii. Era din nou aceeași Marta liniștită, senină și drăgăstoasă cum fusese înainte, atentă întotdeauna să înlăture greutățile din calea celorlalți, chiar dacă drumul ei ar fi fost închis de un zid de netrecut. Fericiți cei ce în viață dau peste asemenea ființe binecuvîntate ce-și întemeiază fericirea pe a altora, ce dăruiesc florile și rămîn cu spinii !

Ricardo sta ceasuri lungi în casa de Elorza. După-amiezile, mai ales, le dedica lui don Mariano și fiicei sale, ieșind cu ei la plimbare cînd era timp frumos și rămî-

nînd în casă cînd ploua. Cîteodată se ducea și dimineața, și atunci don Mariano obișnuia să-l invite la masă. În timp ce Ricardo refuza și don Mariano stăruia, Marta nu zicea nimic, dar pe chipul ei se vedea zbuciumul și în ochii-i rugători dorința mare de a-l reține. Cînd în sfîrșit primea, merita să vezi bucuria fetei și grija cu care pregătea totul, intrînd și ieșind din bucătărie de nenumărate ori, pregătind repede mîncărurile care știa că-i plăceau mai mult tînărului marchiz și zorind servitorii! Friptura în sînge, fiindcă Ricardo se obișnuise la Madrid s-o mănînce cam crudă; peștele rece și orezul de-o parte, felia de lămîie (Ricardo punea lămîie la toate mîncărurile), mustarul englezesc, măslinele, etc., etc. Dar osteneala cea mai mare și-o dădea pentru a pregăti cafeaua. Ricardo era un arab, un sibarit în ceea ce privește cafeaua. De aceea, fata îi acorda o grijă deosebită, era mai atentă și nu lăsa să-i scape nimic cînd era vorba să se prepare acest lichid, ca un chimist care făcea analiza vreunui metal prețios. În timp ce se ducea și venea orînduind totul, tînărul o necăjea întruna pe același ton drăgăstos de altădată; și asta acum cînd Marta, cu toate că nu purta încă rochii lungi, era deja o adevărată femeie, și nu din cele mai puțin frumoase, așa cum am avut prilejul să spunem. Crescuse puțin, totuși.

— Du-te, dopule mic! N-ai de gînd să mai crești? îi zicea Ricardo, prinzînd-o de o coadă cînd trecea prin fața lui. Fata zîmbea, ridica din umeri, și-și urma drumul.

Din ziua în care s-a supărat, Martita nu l-a mai întrebat despre transfer; dar în fiecare zi cînd intra în casă îndrepta spre el o privire pătrunzătoare și îngrijorată, vrînd să citească pe chipul lui vreo veste. Cum nu se vedea nimic, fata se liniștea, aplecîndu-se asupra lucrului, pe care rareori nu-l avea în mînă. Ricardo nu vorbea nici el deloc despre plecare. Ori nu-și amintea de cererea lui, ori se făcea că nu-și amintește, ori nu voia să-și amintească. Poate că era din toate cîte puțin. Marchizul de Peñalta trecuse de la dezolare la melancolie, și din acest punct se lăsa dus treptat spre alte stări sufle-

teşti mai puţin triste. Încăperea aceea, unde cosea Marta, îi inspira gînduri vesele de tihnă plăcută şi de fericire.

Într-o dimineaţă, ca şi cum ar fi fost lucrul cel mai firesc din lume, ca şi cum vestea n-ar fi rupt inima nimănui, ca şi cum ar fi fost vorba de ceva neînsemnat şi trecător, Ricardo intră în casa de Elorza, zicînd :

— Aseară mi-a sosit, în sfîrşit, transferul la Valencia.

Eşti orb, orb ! Nu vezi paloarea de pe faţa acestei copile ? Nu vezi cum îi trece prin tot trupul un fior dureros ? Vezi că e gata să cadă ! Du-te şi sprijin-o !...

Nimic ; tînărul marchiz nu văzu nimic. Şi el era cam palid. Tonul indiferent cu care spuse noutatea era curată comedie, fiindcă în noaptea aceea se răsucise în aşternut pînă ostenise, şi luminile zorilor îl surprinseră fără a fi reuşit să închidă ochii.

Don Mariano făcu un gest trist, exclamînd :

— Du-te pentru Dumnezeu, fiule, du-te pentru Dumnezeu !... Îmi pare rău că pleci acum... În sfîrşit, dacă e dorinţa ta...

Ricardo tăcu îngîndurat. Ar fi exclamat bucuros : „Cum să fie dorinţa mea ! Dorinţa mea ar fi să cer retragerea mea din cadrele armatei şi să rămîn aici pentru totdeauna, să trăiesc liniştit lîngă dumneavoastră ; lîngă dumneavoastră, care sînteţi fiinţele pe care le iubesc mai mult pe lumea asta !“ Dar avu slăbiciunea să tacă şi aceste slăbiciuni, de obicei, ne costă foarte scump în viaţă.

— Şi cînd ai de gînd să pleci ? continuă don Mariano.

— Chiar mîine. Trebuie să mă opresc la Madrid cîteva zile ca să rezolv anumite treburi. La Valencia voi ajunge în zece ale lunii viitoare.

— Te duci la vreun regiment ?

— La primul regiment de cavalerie.

— Ah !

Şi tăcură. Tristeţea îi stăpînea pe toţi, înăbuşind conversaţia, care altădată obişnuia să fie foarte însufleţită, cu toate că vorbeau despre treburi mărunte, de-ale casei. Don Mariano reluă pe un ton trist şi distrat.

— Ai fost vreodată în Valencia ?

— Da, domnule ; am stat acolo o lună acum cîțiva ani.

— E un oraș foarte frumos, nu-i așa ?

— Da, foarte frumos.

— Multe portocale, nu ?

— Multe.

— Cred că este un oraș vesel.

— Vesel, nu ; mie mi s-a părut foarte trist.

— Apăi, omule, eu credeam...

Și tăcură iar. Aveau inima grea și accentul indiferent al cuvintelor nu era de ajuns ca să ascundă lucrul acesta. Marta nu spusese nici un cuvînt, tot timpul. Așezată pe un scaun jos, lîngă fereastră, urmărea cu atenție lucrul cu croșeta pe care-o avea în mînă. Ricardo sta rezemat pe sofa, lîngă don Mariano. Mii de gînduri triste pluteau deasupra capetelor celor trei, și încăperea aceea veselă, luminată de lumina curată și strălucitoare a dimineții, se umplea, în ciuda ei, de tăcere și tristețe. Cînd domnul de Elorza îi vorbi din nou lui Ricardo, în glasu-i ușor răgușit și tremurător răzbătea emoția.

— Și cum ți-ai aranjat casa ? Le dai drumul servitorilor ?

— Îl opresc pe Pepe grădinarul și pe César portarul...

— Ți-ai făcut bagajul ?

— Nu ; am timp azi după-amiază și mîine.

— Și vizitele ?

— De fapt, don Mariano, singurele ființe de care sînt mai apropiat aici sînteți dumneavoastră... Cu celelalte trei sau patru vizite am terminat. Celorlalți le voi trimite cărți de vizită... Ceea ce regret cel mai mult este faptul că trebuie să las neterminată refacerea grădinii și pavilioanele de ciment de la colțuri...

— Nu te preocupa, mă voi îngriji eu..., mă voi îngriji eu..., mă voi îngriji eu...

Nu putu să zică mai mult. Emoția îl sufoca. Pavilioanele acelea fuseseră ideea Mariei, cînd stabiliseră nunta. Această amintire aduse cu sine multe alte amintiri dureroase, în care se amestecau soția sa, fiica și Ricardo, pu-

nîndu-i în fața ochilor necazurile mari pe care le trăise într-un timp atît de scurt. Se ridică brusc și ieși din încăpere.

Ricardo, tulburat și abătut din cale-afară, rămase cu capul plecat și tăcut. Marta continua să lucreze cu atenție, de parcă n-o interesa deloc ceea ce se petrecea. Nu ridică o singură dată capul în timpul conversației, nici măcar cînd tatăl său ieși din încăpere. Ricardo o privi țintă un răstimp lung. Atitudinea nepăsătoare a fetei începea să-l supere. Își închipuise înfumuratul că Martita se va întrista mult cînd va afla vestea, fiindcă întotdeauna îi dăduse dovezi de dragoste. Avea o încredere oarbă în bunătatea sufletului ei și în statornicia afecțiunilor ei ; dar, văzînd-o atît de calmă, mînuind cu degetele-i mici și trandafirii acul de fildeș, fără să-l întrebe nimic, fără să-l roage să-și amîne călătoria cu cîteva zile, fără să-i spună nimic, trecea printr-o nouă și dureroasă dezamăgire. Și se lăsă dus pe panta gîndurilor sumbre spre o filozofie disperată și pesimistă. „Apăi, domnule, își zise cu amărăciune, trebuie să acceptăm lumea și omenirea așa cum sînt... Copila asta pe care eu o credeam atît de sensibilă !... Ce să-i faci !... În sufletul femeii nu există decît o singură afecțiune adevărată... Oare o fi îndrăgostită fata asta ?...“

Ricardo n-avea de ce să se enerveze în fața unei asemenea idei. Dar e sigur că se enervă, și încă mult. Căută s-o respingă ca pe ceva absurd și nu reuși decît să-și dea seama că nu numai că n-ar fi ceva absurd, dar nici măcar n-ar fi nimic deosebit. Abătut cum era, enervarea lăsă foarte curînd locul tristeții, o tristețe profundă și dezolantă.

— Nu-ți pare rău că plec, Martita ? zise, în timp ce pe chipul lui se schița un anumit zîmbet melancolic.

— Dacă-i dorința ta !... răspunse fata fără a înălța capul.

Cum să fie dorința lui ! Ricardo nu mai voia deloc să plece. Era furios contra lui însuși fiindcă solicitase transferul. S-ar fi lipsit cu dragă inimă... Dar nu spuse nici un cuvînt din ceea ce gîndea.

Tristețea și dezolarea creșteau din ce în ce. Tare-i mai venea să plîngă. Nu mai îndrăznea să-i mai vorbească Martei, ca să nu i se cunoască emoția. În afară de asta, ce rost avea să-i vorbească ?... O fată atît de lipsită de sensibilitate !

Trăia unul din acele momente de descurajare în care vedem totul în negru și simțim un anumit gust amar în supărare, moment în care (dacă e bine spus) spiritul se lasă cu voluptate în voia tristeții căutînd s-o sporească prin amintiri și calcule funeste. Își lăsă capul să cadă pe perna mare de pe sofa și închise ochii de parc-ar fi meditat. Meditase deja atît de mult, atît de mult de cîteva ceasuri încoace ! Nervii îi fuseseră încordați mult timp și începea să se simtă doborît de o amorțeală foarte apropiată de leșin. Ridică puțin capul pentru a se convinge că putea încă să se miște, și-i aruncă o privire Martitei, care sta tot în aceeași atitudine ; dar își lăsă iar capul să cadă pe pernă. I se părea că era ținut locului fără voia lui, rezemat de sofa, și nu i se dădea voie să miște nici un deget. Mai stătu cîtva timp cu ochii deschiși, cu toate că pleoapele-i atîrnau de parc-ar fi fost de plumb. La urmă închise ochii și adormi. Dar, nu-i ușor să spunem dac-a adormit sau a ațipit doar. Lucru sigur este că marchizul de Peñalta, cum sta întins acolo cu ochii închiși, nu părea treaz și oferea un chip atît de palid, cu ochii atît de încercănați, atît de abătut, încît inspira milă.

În răstimpul cîtorva minute se pot visa lucruri multe și felurite. Toți am trăit fenomenul acesta. Ricardo încă nu pierduse cu totul noțiunea realității cînd se pomeni într-o încăpere asemănătoare cu aceea în care se afla de fapt. Exista totuși, deosebirea că încăperea cea nouă avea la ferestrele din dreptul balcoanelor giurgiuvele de fier foarte apropiate una de alta, ca jaluzelele, și unul din pereți era tot așa, prevăzut cu zăbrele de fier forjat, prin care se vedeau mai în fund altare aurite, icoane și statuete de sfinți, candelabre agățate în tavan, în sfîrșit, o adevărată biserică. Uitîndu-se cu atenție de pe sofa observă că în biserică pătrundea o mare mulțime ce făcea un zgomot surd și supărător, pînă cînd biserica se

umplu de tot și nu mai putu intra nimeni. Atunci începu să audă acordurile orgii, care cînta valsurile reginei Scoției, ceea ce-l făcu să presupună că organistul era fratele Saturnino, capelanul de la biserica Sfîntul Filip. Apoi, pe deasupra capetelor, văzu ivindu-se colțurile aurite ale unei mitre. Orga se opri și auzi vocea fonfăită a unui predicator care ținu o predică lungă, deși nu putu să înțeleagă un cuvînt din ceea ce spunea. După ce s-a terminat predica, se auzi un imn de slavă duios care-l făcu să se înfioare de bucurie : era vocea frumoasă a Mariei, care cînta mai duios ca niciodată aria din *Traviata : Gran Dio, morir ni giovine...* Cînd termină, în biserică răsunară aplauze prelungite. După aceea, toată lumea se îmbulzi lîngă altarul cel mare, lăsînd loc liber lîngă peretele prevăzut cu fier forjat. Acolo se întîmpla ceva, fiindcă auzi limpede cîteva glasuri care ziceau : „Acum îi dă binecuvîntarea..., acum..., acum...

Și în aceeași clipă apăru în ușa încăperii don Máximo, care-i zise : „Ce faceți aici culcat pe sofa ? Nu știți că Maria se căsătorește ?“ „Cu cine se căsătorește ?“ „Cu Isus Cristos ; veniți să vedeți cununia“. Vru să se ridice, dar nu putu. Atunci medicul îi zise : „Bine, dacă nu puteți să vă mișcați, mă duc la biserică să văd, poate reușesc să conving lumea să se dea puțin la o parte ca să puteți vedea de aici“. Și, într-adevăr, la scurt timp observă că mulțimea lăsa un coridor destul de larg în fața peretelui prevăzut cu fier forjat, și atunci văzu în depărtare, pe treptele altarului cel mare, figura mîndră a Mariei în rochie de mireasă. Lîngă ea era altă figură scundă de bărbat, ținînd-o strîns de mînă. Episcopul le dădea binecuvîntarea. Dar nu mică îi fu mirarea cînd omulețul acela se întoarse ! Nici un Isus Cristos și nici nimic altceva ! Cel ce se căsătorea cu Maria era nici mai mult nici mai puțin decît Manolito López, flăcăiandrul acela atît de insolent și de antipatic. Rămase ca omul ce are vedenii. O fi cu putință ca o fată atît de frumoasă și spirituală să se cunune cu mucosul ăsta și să-i întoarcă spatele lui, care, la urma urmei era un om în toată firea, să-l lase cuprins de deznădejde ! Adevărul este că avea motiv pentru reflecții grave și dureroase. Dar, pe cînd

se simțea mai pătruns de durere, iată că intră în sală chiar Maria în rasă de călugăriță bernardină și, îndreptîndu-se spre el, îi zice surîzînd cu blîndețe : „Ești trist fiindcă mă căsătoresc ?“ „Cum să nu fiu ? !“ „Prostule (zise tînăra apropiindu-se mai mult), chiar dacă m-am călugărit, te iubesc tot pe tine“. Atunci, Ricardo începu să ofteze. „Nu, Maria, tu nu mă iubești ; tu-l iubești pe Manolito López“. „Vai, Ricardo dragă, nu spune prostii ; cum o să-l iubesc eu pe pușiul ăsta !“ „Nu te-ai cununat chiar adineauri cu el ?“ „Mi se pare că visezi ; spui numai prostii... Deșteaptă-te, omule, deșteaptă-te..., sau așteaptă puțin, te voi deștepta eu..., dar uite cît de drăgăstos !...“ Și, într-adevăr, frumoasa maică se apropie tot mai mult și-i luă fața în mîinile-i delicate cu un gest drăgăstos. Apoi, își apropie fața încet de a lui și-l sărută lung și duios pe frunte.

Oh, ce întîmplare minunată ! Ricardo observă cu uimire că, în timp ce-l mîngîia, fața Mariei se preschimbase brusc cu a Martei. Da ; erau ochii ei negri și migdalați, obrajii ei fragezi și roșii, părul negru ce-i cădea în bucle pe frunte. Dar fața aceea avea o expresie atît de tristă și de îndurerată, încît el nu putu să nu strige : „Marta, Marta, ce ai ?...“ Și strigătul îl făcu să se trezească.

Marta sta tot lîngă balcon pe scăunelul jos, cufundată după cum se părea în lucrul ei de mînă. Și, totuși, tînărul, cu toate că era deja treaz, era sigur că scosese un strigăt. Tot ce se petrecuse era un vis ; dar, după părerea lui, nici strigătul nici buzele moi și umede pe care le-a simțit pe frunte nu erau imaginare : nu putea să creadă așa ceva.

Ce însemna asta ? Ce se întîmplase ?

Stătu cîteva clipe uitîndu-se la Martita, în timp ce-și aduna cu îndărătnicie gîndurile. În sfîrșit, se hotărî să-i vorbească.

Copila înălță fața, aprinsă și tulburată.

— Nu-i așa c-am strigat adineauri ?

Martita se tulbură și se înroși și mai tare la față, și abia putu să răspundă cu glas tremurător :

— Nu..., eu n-am auzit nimic.

Ricardo o privi țintă, cu uimire. De ce se rușina fata aceea ?

— Visam, dar aș jura c-am strigat..., și-aș mai jura și că, ce lucru ciudat, că tu m-ai sărutat.

Marta, cînd auzi aceste cuvinte, pierdu dintr-o dată roșeața din obraji și deveni palidă, dînd semne de profundă consternare. Mîinile-i tremurînde, scăpară lucrul de mînă și-i căzu în poală. În același timp își ațintì ochii la Ricardo cu o expresie atît de grăitoare de teamă, de duioșie, de rugăminte, de neliniște, încît acesta simți o emoție puternică, asemănătoare cu emoția provocată de o descărcare electrică și rămase ca lovit de trăznet.

Era aceeași privire ! Aceeași privire pe care tocmai o văzuse în vis !

Se simți scăldat într-o lumină mare, o lumină divină. În clipa aceea supremă văzu totul, înțelese totul. Se risipi praful cu care-l orbise pînă atunci pasiunea lui nebunească pentru Maria și se pomeni că are în fața ochilor scena din grădină, cînd Marta se arăta atît de supărată pentru că-i sărutase mîinile... O văzu și-o înțelese. Revăzu, de asemenea, leșinul ciudat care urmă după scena aceasta și-l înțelese. Ajunse apoi cu închipuirea pe plaja de pe Insulă. Soarele, revărsînd șuvoaie de lumină peste nisip ; valurile albastre și albe, înconjurînd o stîncă unde tinerii stătură un răstimp lung ; hohotul de plîns ce sparse liniștea din tunel ; apoi o fată ce cade în apă și un tînăr care se aruncă după ea și-o salvează : „Mulțumesc, domnule marchiz... Nu era atît de rău acolo jos !...“ Văzu de asemenea, înțelese de asemenea. Pe urmă își aminti cum se îndepărtase pe neașteptate și în mod uimitor de el ; ochii ei nu se uitau la el, gura ei nu-i vorbea, mîinile ei nu-l atingeau...

Ah, da, văzu totul, înțelese totul !

Se ridică brusc de pe sofa, și, apropiindu-și fața de a Martei, îi zise cu glas blînd și drăgăstos, dar cu o inflexiune strengărească, nevinovată :

— Să nu zici nu, Martita ; tu m-ai sărutat adineauri.

Fata își acoperi fața cu mîinile și izbucni amarnic în plîns. Mii de emoții de teamă, regret, dragoste, îndoială, bucurie și neliniște trecură într-o clipă prin cugetul tînărului marchiz, care îngenunche, exclamînd cu accent înduioșător :

— Marta, pentru Dumnezeu, să mă ierți pentru neghiobia pe care-am spus-o adineauri !... Sînt un prost !... Tocmai visam niște lucruri atît de triste, și deodată s-au terminat toate atît de bine !... Nu mă resemnam să las să-mi scape așa fericirea... O idee absurdă îmi trecu prin cap, inspirată chiar de dorința de a o vedea împlinită... Dar nu..., nu..., eu nu mai pot să fiu fericit pe pămînt... M-am născut ca să fiu nefericit... Din fericire voi muri curînd ca tatăl meu..., și ca mama... Iartă-mi nebunia asta de o clipă și nu mai plînge... Vrei să știi ce visam ?... O să-ți spun, pentru că poate va fi ultima oară cînd mă vezi... Visam..., visam, Marta, că mă iubeai.

Fata își luă puțin mîinile de pe față și lăsă să-i scape cu un fel de intonație mînioasă, dar adorabilă, aceste cuvinte ce fură tăiate imediat de suspine :

— Visai adevărul, ingratule !

Marchizul de Peñalta, nebun de fericire gata să-i iasă sufletul, o strînse în brațe, fără a putea să articuleze un cuvînt. În sfîrșit, foarte încet, cu incoerența sublimă a inimii, ca niște acorduri de armonie cerească, șopti la urechea prietenei sale imnul de dragoste.

Marta asculta. Tremurînd, speriată, își ascundea capul la pieptul iubitului, vărsînd un potop de lacrimi. Ricardo o strîngea tot mai tare la piept, repetînd întruna aceeași frază, fraza cea mai frumoasă pe care Dumnezeu le-a sugerat-o oamenilor ! O singură dată a ridicat fata capul ca să întrebe cu glas încet și tremurător :

— Nu vei mai pleca, nu-i așa ?

Cum să fi vrut Ricardo să mai plece în clipa aceea ! N-ar fi plecat de i s-ar fi oferit tot ce era mai scump în cer și pe pămînt. Cugetul lui nu cuteza să treacă dincolo de geamurile ferestrei din dreptul balconului fiindu-i frică să nu piardă fericirea ce-l copleșea. Cu toate aces-

tea avu destulă putere ca s-o lase o clipă pe Marta și să se ducă la ușă, strigînd :

— Don Mariano, don Mariano !

Domnul de Elorza, speriat cum era de cîtva timp încoace, veni în grabă, temîndu-se să nu se fi întîmplat vreo nenorocire. Chipul lui Ricardo, pe care strălucea profunda emoție ce-l amețea, nu era de natură să liniștească pe nimeni. Ce se întîmpla ? De ce-l chemau ?

— Don Mariano, zise tînărul cu vocea gîtuită de emoție, am onoarea să vă cer mîna fiicei dumneavoastră, Marta.

Asta era o lovitură de trăsnet. Dar cum naiba... ? Înnebunise ?... Ce mai era și asta, Doamne ?... Să vedem, să vedem !...

Nimic ; don Mariano nu putu să zică nimic, fiindcă înainte de a putea să zică, să facă ori să gîndească ceva, fiica lui îl luase de gît și plîngea de ți se rupea inima. Ce-i mai rămînea de făcut nobilului domn ? Să plîngă și el. Și chiar așa și făcu, strîngînd-o pe fiica mult iubită cu un braț și strîngînd cu mîna cealaltă mîna marchizului de Peñalta.

— Voi n-o să mă părăsiți, nu-i așa, copiii mei ? zise bătrînul, ridicînd nobilul său chip cu trăsături bărbătești scăldat în lacrimi.

Ricardo îi strînse și mai tare mîna. Marta îl strînse și mai tare de gît.

Se așternură cîteva clipe de tăcere, răstimp în care toți îngerii din cer trecură prin încăperea aceea mică pe care soarele dimineții o scălda in lumină, zăbovind cu ochii-i plini de bucurie la grupul acela interesant. Dar iată că Martita își ridică o clipă chipul de la pieptul tatălui și, zîmbind printre lacrimi, își întrebă candid iubitul :

— Vei rămîne azi la masă la noi, Ricardo ?

— Da, răspunse tînărul marchiz căzînd în genunchi și, sărutînd mîinile fetei cu efuziune ; voi rămîne azi, și mîine, și poimîine..., și întotdeauna.

Marta își ascunse iar fața la pieptul părintesc. Avea inima prea plină de fericire ! Toți trei plîngeau în tăcere.

CUPRINSUL

Lămurire 5
Din stradă 7
Petrecerea din casa familiei de Elorza . . 15
Slujba de nouă zile închinată Inimii Sfinte a lui Isus 38
Cum a fost convertit marchizul de Peñalta în duce de Turingia 58
Calea desăvîrşirii 77
În căutarea canarului 94
Sufletul şi Soţul 110
Pe gustul dumneavoastră 123
Excursie la El Moral şi la Insulă . . . 136
Excursia continuă 150
O întîmplare ciudată 168
Antecedente 178
În care se povestesc încercările unei fecioare creştine 197
Pallida mors 216
Să ne bucurăm, Iubitule 232
Visul marchizului de Peñalta 249

Tehnoredactor : DAN RĂDULESCU

Coli de tipar : 16,5. B.T. 10.08.1992.
Format : 16/54×84. Apărut : 1992. Cd. 105

Tiparul executat la
Imprimeria „Oltenia" — Craiova
B-dul Mareşal Ion Antonescu, 102
ROMÂNIA

Armando Palacio Valdés (1853 — 1938), creator de tipuri pline de grație, arată cum se poate ajunge la un realism rafinat, pornind de la romanul de factură naturalistă, estompînd culorile prea crude, punînd accentul pe amănunte dezvăluite treptat și minuțios și invadînd atmosfera cu bonomia firii sale, care se transmite integral operei.

Ángel Valbuena Prat

Două surori, două opțiuni în căutarea absolutului — în tihna monahală și în viitoarea dragostei. Pe fundalul acestei palpitante acțiuni se profilează aristocrația asturiană din Spania începutului de secol.

ISBN 973-34-0157-9

Lei 350

CLU

Editura Univers